

**Η αποτελεσματική διοίκηση ως παράμετρος της
δημοκρατικής διακυβέρνησης: Το πρόβλημα της
ανασυγκρότησης της κυβερνητικής λειτουργίας**

Μελέτη που υποβάλλεται στο Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης & Αυτοδιοίκησης
(αρ. σύμβασης: Μ/5/2017)

Ομάδα Έργου:

Ακρίτας Καϊδατζής (συντονιστής)

Αλέξανδρος Κεσσόπουλος

Λάμπρος Μπαμπαλιούτας

Αναστάσιος Σεντής

Εμπειρογνώμονες / Αξιολογητές:

Μιχάλης Πικραμένος

Παναγιώτης Μαντζούφας

Αθήνα, Φεβρουάριος 2018

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I. ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ:

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ (ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ 1985-2017)

Κυβέρνηση Ανδρέα Παπανδρέου 2.6.1985 – 2.6.1989

Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Μητσοτάκη 8.4.1990 – 13.10.1993

Κυβέρνηση Γιώργου Παπανδρέου 6.10.2009 – 11.11.2011

Κυβέρνηση Λουκά Παπαδήμου 11.11.2011 – 16.5.2012

Κυβέρνηση Παναγιώτη Πικραμμένου (υπηρεσιακή) 17.5.2012 – 21.6.2012

Κυβέρνηση Αντώνη Σαμαρά 21.6.2012 – 27.1.2015

Κυβέρνηση Αλέξη Τσίπρα 27.1.2015 – 20.8.2015

Κυβέρνηση Βασιλικής Θάνου (υπηρεσιακή) 27.8.2015 – 23.9.2015

Κυβέρνηση Αλέξη Τσίπρα 23.9.2015 –

II. ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ:

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ

A. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ: Η ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΕ ΤΡΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΚΡΑΤΗ

Η κυβερνητική λειτουργία στο Ηνωμένο Βασίλειο

Η κυβερνητική λειτουργία στο Βέλγιο

Η κυβερνητική λειτουργία στην Ιταλία

B. ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ

Θεσμικές τομές 1985-1989

Θεσμικές τομές 1990-1993

Θεσμικές τομές 2009-2012

Θεσμικές τομές 2012-2015

Θεσμικές τομές 2015-2017

ΣΥΝΘΕΣΗ: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Η προκοινοβουλευτική νομοθετική διαδικασία: Το πρόβλημα της καλής νομοθέτησης

Σύνθεση: Το πρόβλημα του κυβερνητικού συντονισμού

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε ένα κράτος με έντονα στοιχεία συμμετοχικής δημοκρατίας από την εποχή των αρχαίων χρόνων μέχρι και την σημερινή εποχή, η άσκηση της «δημόσιας διοίκησης» με την έννοια της διαχείρισης των θεμάτων που άπτονται του γενικότερου συμφέροντος¹ αποτελεί ένα μείζον ζήτημα, αλλά ταυτοχρόνως και μία προβληματική που συνδέεται με αρκετούς παράγοντες όπως το κοινωνικό, το οικονομικό και το πολιτικό στοιχείο με απώτερο σκοπό την μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας, με όρους όχι μόνο οικονομικούς, αλλά και ανθρωποκεντρικούς.

Κατά τον τρόπο αυτό η ποιότητα του έργου που επιτελεί η εκτελεστική εξουσία, διαμέσου των διοικητικών οργάνων της, ιδίως σε περιόδους όπου η ανάγκη για διοικητική μεταρρύθμιση είναι έντονη, με κύριους άξονες τον εκσυγχρονισμό, την ανάπτυξη των οικονομικών δεικτών, την περαιτέρω πρόοδο και προαγωγή των παραμεθορίων περιοχών της χώρας, αλλά και την πληρέστερη διαχείριση των πλουτοπαραγωγικών στοιχείων βρίσκεται σε συνάρτηση με το μέγεθος της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας των στελεχών της κρατικής διοίκησης, αλλά και την σαφή και ειλικρινή οριοθέτηση της διοικητικής στοχοθεσίας.

Έννοιες όπως η διοικητική ενότητα μέσω της κεντρικής-κυβερνητικής λειτουργίας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο εξέλιξης, λαμβανομένων υπόψη και των υπολοίπων επιμέρους διοικητικών παραμέτρων, όπως ενδεικτικά ο σαφής και ξεκάθαρος προγραμματισμός, μέσα από μετρήσιμους και επιτεύξιμους στόχους² και από τη διάθεση και αξιοποίηση των μέσων παραγωγής που θα συντελέσουν στην ορθολογική άσκηση δημόσιας πολιτικής (με την έννοια policy), η σωστή διεύθυνση και ο συντονισμός, τόσο σε κεντρικό, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, ο έλεγχος της νομιμότητας της διοικητικής δράσης, η καλή νομοθέτηση και η θεσμική συνύπαρξη

¹ Βλ. ενδεικτικά *Αν. Τάχου*, Διοικητική Επιστήμη, Συμβολή στην οντολογική έρευνα της ελληνικής δημόσιας διοίκησης, 2^η εκδ., 1985, σ. 13 επ.

² Βλ. σχετικά τον ν. 3230/2004 για την εισαγωγή στην ελληνική δημόσια διοίκηση του συστήματος της στοχοθεσίας και της μέτρησης της αποδοτικότητας. Ως δείκτες μέτρησης της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας των υπηρεσιών χρησιμοποιούνται γενικοί και ειδικοί δείκτες. Γενικό δείκτη αποτελούν: α) ο χρόνος ανταπόκρισης στα αιτήματα των πολιτών, β) το ποσοστό ικανοποίησης των παραπόνων που υποβάλλονται, γ) η εφαρμογή νέων τεχνολογιών, δ) το κόστος διαχείρισης και ε) η ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών, ενώ οι ειδικοί δείκτες τίθενται από τις επιμέρους υπηρεσίες, αναλόγως προς το είδος των υπηρεσιών που παρέχονται από αυτές.

του δημοσίου με τον ιδιωτικό τομέα, δίνουν μία διαφορετική και πλέον σύγχρονη έννοια στον όρο «δημόσια διοίκηση».

Η σχέση των επιπέδων άσκησης δημόσιας διοίκησης είναι σαφέστατα προσδιορισμένη όχι μόνο στο τυπικό, αλλά και στο ουσιαστικό και λειτουργικό της κριτήριο από τον καταστατικό χάρτη της χώρας, το ισχύον Σύνταγμα του 1975/1986/2001/2008³ με κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα για όλα τα συστήματα διοικητικής οργάνωσης, σύμφωνα με τη διδασκαλία του Γεωργίου Παπαχατζή ότι «όλα ... έχουν ένα κοινό γνώρισμα, ότι κανένα τους δεν εφαρμόζεται με τρόπο άκρατο (απόλυτο). Κανένα τους στην εφαρμογή δεν είναι αμιγές»⁴.

Όμως για την επίλυση του «διοικητικού προβλήματος» στη χώρα, όπου σε αρκετές περιπτώσεις η υπάρχουσα πολυνομία, η έλλειψη συνέχειας μεταξύ του έργου –νομοθετικού και εκτελεστικού– των κυβερνήσεων, η έλλειψη πνεύματος στρατηγικής ανάπτυξης (ιδίως μέσω της ορθολογικής αξιοποίησης του ανθρωπίνου δυναμικού της δημόσιας διοίκησης, με αμιγώς τεχνοκρατικά και αξιοκρατικά κριτήρια), απαιτεί την ύπαρξη σταθερών διοικητικών δομών ιδίως, σε κεντρικό επίπεδο, μέσα από τον ρυθμιστικό ρόλο της κυβέρνησης, ως μηχανισμού «εισροής» και επεξεργασίας κοινωνικών αναγκών και προβλημάτων και «εκροής» πολιτικών και δημοσίων επιλογών, με έντονα σημεία πολιτικής ιδεολογίας και φιλοσοφίας⁵.

Η ανάπτυξη και η πρόοδος της δημόσιας διοίκησης αποτελεί «εθνική ανάγκη» μέσα από σταθερές αναπτυξιακές παραμέτρους στην άσκηση της γενικής κυβερνητικής πολιτικής ανεξαρτήτως της πολιτικής φιλοσοφίας και ιδεολογίας που διακατέχει τους εκάστοτε «κρατούντες» πολιτικούς σχηματισμούς, με τελικώς παραγόμενο «προϊόν» την μεγιστοποίηση της αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας της εκτελεστικής λειτουργίας.

Η συνύπαρξη της εκτελεστικής λειτουργίας με την πολιτική εξουσία, έχει λάβει διαχρονικά διαφορετικό περιεχόμενο και ήδη καλείται να κινηθεί σε μία διαφορετική διάσταση, η οποία θα μετατρέψει την εκάστοτε πολιτική φιλοσοφία και ιδεολογία σε σαφείς, οριοθετημένους και μετρήσιμους στόχους, λαμβάνοντας υπόψη τις συνεχώς μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες και την θέση που θα πρέπει να

³ Βλ. σχετικά τα άρθρα 81 επ., 101 και 102 του Συντάγματος.

⁴ Βλ. σχετικά, Γ. Παπαχατζή, Σύστημα του ισχύοντος στην Ελλάδα Διοικητικού Δικαίου, τόμ. Α' και Β', 7^η εκδ., 1991, σ. 266.

⁵ Για την ανωτέρω προβληματική πρβλ. F. M. G. Wilson, Ο κυβερνητικός μηχανισμός στην Ελλάδα [1966], σε: Αντ. Μακρυδημήτρη / Ν. Μιχαλόπουλου (επιμ.), Εκθέσεις εμπειρογνομόνων για τη Δημόσια Διοίκηση (1950-1998), 2000, σ. 281 επ.

έχει η χώρα στο «ευρωπαϊκό γίγνεσθαι» στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση⁶.

Διαχρονικά ο ρόλος τον οποίο διαδραμάτισε η κεντρική πολιτική και κυβερνητική λειτουργία άφησε τα αποτελέσματά του ανεξίτηλα και προσδιόρισε διαφορετικά για κάθε χρονική περίοδο τα επιμέρους επίπεδα άσκησης κεντρικής εξουσίας. Από την αρχή της μεταπολίτευσης, με τις εκλεγμένες κυβερνήσεις του Κωνσταντίνου Καραμανλή, του Γεωργίου Ράλλη, του Ανδρέα Παπανδρέου, του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, του Κώστα Σημίτη, του Κώστα Καραμανλή, του Γιώργου Παπανδρέου, του Αντώνη Σαμαρά και του Αλέξη Τσίπρα, αλλά μέσα και από τις συνταγματικές αναθεωρήσεις που έλαβαν χώρα τα έτη 1986, 2001 και 2008 προσέδωσε ένα διαφορετικό στίγμα στον τρόπο άσκησης της κυβερνητικής λειτουργίας, ιδίως στις περιόδους εκείνες όπου η αυστηρή εφαρμογή των κανόνων του ευρωπαϊκού δικαίου έθεταν σε διαφορετικές βάσεις τις επιλογές των εκάστοτε πρωθυπουργών, αλλά και των κυβερνήσεών τους⁷.

Η ενίσχυση της συνταγματικής θέσης του πρωθυπουργού και της κυβέρνησης, η επαναοριοθέτηση του συνταγματικού πλαισίου άσκησης της κυβερνητικής λειτουργίας, η σαφής οριοθέτηση των υπολοίπων δομών-επιπέδων άσκησης δημόσιας διοίκησης (περιφερειακό-τοπικό επίπεδο)⁸, αλλά και η εξίσου σαφής οριοθέτηση της σχέσεως συναλληλίας με τις υπόλοιπες μονάδες διοίκησης και τον συνταγματικό προσδιορισμό του είδους και επιπέδου των ασκούμενων αρμοδιοτήτων μέσα σε ένα περιβάλλον με έντονα σημεία αναζήτησης του αληθούς περιεχομένου του όρου «διοικητική μεταρρύθμιση» αποτελούν ενδεικτικές περιπτώσεις εξέλιξης της πολιτικής και διοικητικής φιλοσοφίας των εκάστοτε κυβερνητικών πλειοψηφιών, με την κοινοβουλευτική σύμπραξη σε αρκετές περιπτώσεις και των κομμάτων της αντιπολίτευσης.

Το ισχύον Σύνταγμα διαχρονικά επιφυλάσσει για την κυβέρνηση τον βασικό ρόλο της άσκησης της γενικής πολιτικής της χώρας⁹ επιδιώκοντας την ύπαρξη

⁶ Βλ. *Κ. Σπανού*, *Ελληνική Διοίκηση και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, 2001.

⁷ Βλ. ενδεικτικά *Αρ. Μάνεση*, *Συνταγματική Θεωρία και Πράξη (1980-2000)*, τόμ. ΙΙ, 2007, σ. 371 επ., *Δ. Τσάτσου*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τόμ. Β', *Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας*, 2^η εκδ., 1993, σ. 297 επ., 330 επ., *Κ. Χρυσόγονου*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, 2003, σ. 122 επ., 126 επ., *Αθ. Ράϊκου*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τόμ. Ι, *Γενική Πολιτειολογία-Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο και Οργανωτικό Μέρος Ι*, 4^η εκδ., 2011, σ. 322 επ., 340 επ., 344 επ.

⁸ Βλ. σχετικά *Μ. Πικραμένου*, *Όψεις της διοικητικής οργάνωσης του κράτους μετά τον Καλλικράτη*, 2012.

⁹ Βλ. σχετικά *Χρ. Μουκίου*, Άρθρο 82, σε: *Φ. Σπυρόπουλου/Ξ. Κοντιάδη/Χ. Ανθόπουλου/Γ. Γεραπετρίτη*, *Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία*, 2017, σ. 1279 επ.

ενότητας και ασφάλειας εντός του κράτους, ασκώντας διοίκηση στις γενικές κρατικές υποθέσεις. Ο συνταγματικός ρόλος του πρωθυπουργού είναι σημαντικός, διότι θα πρέπει όχι μόνο να ηγηθεί πολιτικά και διοικητικά μεταρρυθμιστικών προσπαθειών, αλλά και εκφράσει την ενότητα της κυβέρνησης¹⁰ στα σημεία όπου οι διαφωνίες των μελών της κυβέρνησης, ιδίως εάν προέρχονται από διαφορετικούς πολιτικούς σχηματισμούς και με διαφορές στην πολιτική προσέγγιση των μεθόδων επιλογής.

Η συνταγματική θέση του πρωθυπουργού σε συνδυασμό με την οργανωτική διάρθρωση και «πολιτική ανατομία» του Υπουργικού Συμβουλίου, τον καθορισμό των υπουργείων και των χαρτοφυλακίων τους, την μεταβίβαση αρμοδιοτήτων και εξουσίας στους αναπληρωτές υπουργούς και τους υφυπουργούς, αποτελεί όχι μόνο μία εφαρμογή των συνταγματικών διατάξεων¹¹, αλλά και μία «συνταγματική πρόκληση» επιλογής ικανών προσώπων και περαιτέρω συνεργασίας και ουσιαστικού συντονισμού μεταξύ τους, ιδίως στο πεδίο της συναρμοδιότητας. Η αξιολόγηση του έργου τους αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα του πρωθυπουργού, μέσα από ποιοτικά και πολιτικά ανέλεγκτα κριτήρια σε ένα έντονα γραφειοκρατικό διοικητικό περιβάλλον. Παράλληλα, κοινωνικοί (και όχι μόνο) φορείς, επικουρούν τον αρμόδιο υπουργό, μέσω της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, αποστολή της οποίας είναι η διεξαγωγή του κοινωνικού διαλόγου για τη γενική πολιτική της χώρας και ιδίως για τις κατευθύνσεις της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, καθώς και η διατύπωση γνώμης επί των νομοσχεδίων και προτάσεων νόμων που παραπέμπονται σε αυτήν.

Η συνέχεια της κυβέρνησης διαφυλάσσεται μέσα, όχι μόνο από την ύπαρξη των συνταγματικών διατάξεων για την παροχή ψήφου εμπιστοσύνης με την προβλεπόμενη επιταγή της ύπαρξης απόλυτης πλειοψηφίας των παρόντων μελών που δεν θα πρέπει να είναι μικρότερη από τα 2/5 του όλου αριθμού των βουλευτών, αλλά και από την δυνατότητα κατάθεσης προτάσεως δυσπιστίας μέσα από σαφέστατα προσδιοριζόμενες προϋποθέσεις της απαιτούμενης αποφάσεως της απόλυτης πλειοψηφίας του όλου αριθμού των βουλευτών και της ρητής επιταγής για επανυποβολή της προτάσεως δυσπιστίας μετά την παρέλευση χρονικού διαστήματος έξι μηνών από την απόρριψη της προηγούμενης προτάσεως δυσπιστίας¹².

¹⁰ Βλ. σχετικά την παράγραφο 2 του άρθρου 82 του Συντάγματος.

¹¹ Βλ. σχετικά Φ. Σπυρόπουλου, Άρθρο 83, σε: Φ. Σπυρόπουλου et al, Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, 2017, σ. 1291 επ.

¹² Βλ. σχετικά Ε. Κοντιάδη, Άρθρο 84, σε: Φ. Σπυρόπουλου et al, Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, 2017, σ. 1294 επ.

Ο έλεγχος της κυβερνητικής δράσης είναι πολύπλευρος, με βασικούς πυλώνες δράσης το ελληνικό Κοινοβούλιο μέσα από τα μέλη του κατά την άσκηση του κοινοβουλευτικού ελέγχου¹³ και τα δικαστήρια¹⁴ μέσα από την διερεύνηση της τηρήσεως της συμβατότητας της δράσης τους με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, με βασικό παρονομαστή τη δημιουργία κλίματος σταθερότητας, ανάπτυξης και δημοσιονομικής πειθαρχίας. Οι προϋποθέσεις αυτές, αποτελούν τις συνιστώσες μιας διαχρονικής δυναμικής που επηρεάζεται από τις επικρατούσες, σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, συνθήκες, με σκοπό την ενίσχυση της θέσεως του πολίτη και της ενισχύσεως της σχέσεως μεταξύ κράτους-πολίτη, μέσα από ένα κλίμα διαρθρωτικών παρεμβάσεων.

Η ιδιαίτερες διατάξεις για την συνταγματική θέση του πρωθυπουργού και της κυβέρνησης επέβαλλαν και την ειδικότερη (και κατά πολλούς πολιτικά αδικαιολόγητη) ρύθμιση σχετικά με την ευθύνη των ανωτέρω πολιτειακών οργάνων, τόσο από την πλευρά της πολιτικής και κοινοβουλευτικής ευθύνης, όσο και από την πλευρά της ποινικής ευθύνης. Ιδιαίτερος δε, η τελευταία με το άρθρο 86 του Συντάγματος που εγκαθιδρύει ειδικότερη κοινοβουλευτική διαδικασία για την άσκηση ποινικής διώξεως, ειδικότερο χρόνο παραγραφής, ειδική ρύθμιση για θέματα προδικασίας, ειδικό δικαστήριο αποτελούμενο από ανωτάτους δικαστικούς λειτουργούς των δύο εκ των τριών ανωτάτων δικαστηρίων, ήτοι του Αρείου Πάγου και του Συμβουλίου της Επικρατείας¹⁵.

Ρυθμίσεις που έχουν εφαρμοστεί σε περιόδους μεγάλης πολιτικής κρίσης (1989), αλλά και επιπρόσθετα μεγάλης οικονομικής κρίσης και αμφισβήτησης του πολιτικού προσωπικού της χώρας (2015).

Οι προσκλήσεις για τον συνταγματικό νομοθέτη είναι σοβαρές και επιβάλλουν την επαναοριοθέτηση των διατάξεων του Συντάγματος σε ένα νέο πνεύμα ισότητας, πολιτικής δικαιοσύνης, σεβασμού του πολίτη, χωρίς διατάξεις που θα ενισχύουν το παλαιό κομματικό οικοδόμημα και που δεν θα απωθούν τους πολίτες από τις πολιτικές συμμετοχικές διαδικασίες της άμεσης δημοκρατίας σε όλα τα επίπεδα άσκησης εξουσίας.

Η πρόκληση για ανανέωση του «πολιτικού δυναμικού» της χώρας και για ανανέωση στις ιδέες των στελεχών της εκάστοτε κυβερνητικής εξουσίας αποτελεί το

¹³ Βλ. σχετικά *Μ. Καλυβιώτου*, Άρθρο 69, σε: Φ. Σπυρόπουλου etal, *Σύνταγμα*, Κατ' άρθρο ερμηνεία, 2017, σελ. 1140 επ.

¹⁴ Βλ. σχετικά τα άρθρα 87-100 του Συντάγματος.

¹⁵ Βλ. αναλυτικά το άρθρο 86 του Συντάγματος.

ουσιώδες συνταγματικό και πολιτικό πλαίσιο που θα οδηγήσει σε μία πορεία για μία νέα διακυβέρνηση, όπου το κέντρο του κυβερνητικού μηχανισμού θα δρα αποτελεσματικά, αποδοτικά και με τεχνοκρατικά κριτήρια, με γνώμονα τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής δημόσιας διοίκησης, αναδεικνύοντας τον επιτελικό χαρακτήρα της κυβέρνησης¹⁶, μέσα από βασικές εξορθολογικές προγραμματικές επιλογές και δράσεις δημόσιας πολιτικής με κοινωνικό περιεχόμενο.

Κατά τον τρόπο αυτό θ' αναδειχθεί και ο ουσιαστικός ρόλος της κυβέρνησης, λαμβάνοντας υπόψη, όχι μόνο οικονομικά δεδομένα και πολιτικές αντιλήψεις, αλλά – το σπουδαιότερο– τον ανθρώπινο παράγοντα.

Η παρούσα μελέτη διαρθρώνεται σε δύο κύρια μέρη. Στο *Πρώτο Μέρος* παρουσιάζεται ιστορικά η εξέλιξη των βασικών θεσμικών και νομοθετικών επιλογών για τη συγκρότηση και λειτουργία της κυβέρνησης και των κυβερνητικών οργάνων. Η παρουσία γίνεται ανά κυβέρνηση και καλύπτει τη χρονική περίοδο 1985-2017, δηλαδή περισσότερο από τρεις δεκαετίες, ένα διάστημα που επιτρέπει την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων. Εξάλλου, το έτος 1985 επελέγη ως αφετηρία, αφενός διότι τότε θεσπίστηκε ο ν. 1558/1985 για την κυβέρνηση και τα κυβερνητικά όργανα, ο οποίος αποτελεί τον κορμό της νομοθεσίας για την κυβερνητική λειτουργία και ο οποίος κατά μεγάλο μέρος παραμένει ακόμα σε ισχύ, κωδικοποιημένος πλέον στο π.δ. 63/2005· και, αφετέρου, διότι την ίδια περίπου περίοδο, με τη συνταγματική αναθεώρηση του 1986 και την κατάργηση των λεγόμενων υπερεξουσιών του Προέδρου της Δημοκρατίας, παγιώθηκε ο πρωθυπουργοκεντρικός χαρακτήρας του πολιτεύματος της Τρίτης Ελληνικής Δημοκρατίας¹⁷.

Στο *Δεύτερο Μέρος*, αρχικά εξετάζεται, κατ' ανάγκη συνοπτικά, η κυβερνητική λειτουργία σε τρία κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: το Ηνωμένο Βασίλειο, το Βέλγιο και την Ιταλία. Η επιλογή τους έγινε διότι, αφενός, πρόκειται για εδραιωμένες δημοκρατίες και, αφετέρου, έχουν κοινοβουλευτικό πολίτευμα (βασιλευόμενη δημοκρατία τα δύο πρώτα, προεδρευόμενη το τρίτο) συγκρίσιμο με το πολίτευμα της Ελλάδας, έτσι ώστε να προσφέρονται ως συγκριτικά παραδείγματα.

¹⁶ Βλ. *Μ. Πικραμένου*, Σύγχρονες εξελίξεις στην οργάνωση της διοίκησης, ΕφαρμογέςΔΔ Ι/2015, σ. 3 επ.

¹⁷ Βλ. *Γ. Κατρούγκαλου*, Πολιτικό σύστημα και πραγματικό Σύνταγμα την περίοδο 1974-2004. Μια πρώτη περιодολόγηση της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας, ΝοΒ 2004, σ. 1909 επ.

Στη συνέχεια εξετάζονται οι σημαντικότερες θεσμικές τομές που συντελέστηκαν κατά την παραπάνω περίοδο και αφορούν την κυβερνητική λειτουργία, από τη θέσπιση και κωδικοποίηση της βασικής νομοθεσίας (με τους προαναφερθέντες ν. 1558/1985 και π.δ. 63/2005, αντιστοίχως) μέχρι τη σύσταση και λειτουργία σημαντικών υποστηρικτικών της κυβερνητικής λειτουργίας υπηρεσιών (όπως είναι, πλέον, οι τρεις Γενικές Γραμματείες: της Κυβέρνησης, του Πρωθυπουργού και του Συντονισμού) ή συλλογικών κυβερνητικών οργάνων (όπως, προσφάτως, τα τρία Κυβερνητικά Συμβούλια: Μεταρρύθμισης της Δημόσιας Διοίκησης, Οικονομικής Πολιτικής και Κοινωνικής Πολιτικής).

Στο τέλος, όπου γίνεται μία προσπάθεια σύνθεσης, παρουσιάζονται ορισμένα βασικά σημεία προβληματισμού που προκύπτουν διαχρονικά, με έμφαση, αφενός, στο νομοπαραγωγικό έργο της κυβέρνησης και το πρόβλημα της καλής νομοθέτησης και, αφετέρου, στο πρόβλημα του κυβερνητικού συντονισμού.

I. ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ: ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ 1985-2017

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

2.6.1985 – 2.6.1989

I. Ταυτότητα και σύνθεση της κυβέρνησης

Η δεύτερη κυβέρνηση (κατά χρονική σειρά του Ανδρέα Γ. Παπανδρέου, μετά την πρώτη τετραετία 1981-1985) ήταν εκείνη η οποία προήλθε από τις εκλογές της 2ας Ιουνίου 1985 μέσα σε ένα κλίμα έντονης πολιτικής πόλωσης και έντονου πολιτικού διαχωρισμού των πολιτών μεταξύ τους.

Εκλογικό αποτέλεσμα (κόμματα με κοινοβουλευτική εκπροσώπηση):

Κόμμα	έδρες	ποσοστό επί των έγκυρων ψήφων
ΠΑΣΟΚ	161	45,82 %
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	126	40,84 %
ΚΚΕ	12	9,89 %
ΚΚΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ	1	1,84 %

Τα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα δεν κατάφεραν να εκπροσωπηθούν στο Κοινοβούλιο.

Η δεύτερη κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου έλαβε 161 έδρες και επομένως είχε αυτοδύναμη πλειοψηφία στο Ελληνικό Κοινοβούλιο. Οι εκλογές της 2ας Ιουνίου 1985 διεξήχθησαν σύμφωνα με τον Εκλογικό Νόμο 1516/1985 «Τροποποίηση, αντικατάσταση και συμπλήρωση διατάξεων της νομοθεσίας για την εκλογή βουλευτών» (Α' 20), που ψηφίστηκε από το κοινοβούλιο επί πρωθυπουργίας Ανδρέα Παπανδρέου και τροποποίησε το Π.Δ. 164/1984 «Κωδικοποίηση σ' ενιαίο κείμενο των διατάξεων της νομοθεσίας για την εκλογή βουλευτών» (Α' 55). Προέβλεπε την κατανομή των βουλευτικών εδρών σε τρεις φάσεις (κατανομές) και με ρητή μνεία στο Νόμο για αναλογικότερο τρόπο (σε σχέση με τις εκλογές του Οκτωβρίου του 1981), εφαρμόζοντας όμως στην ουσία του την ενισχυμένη αναλογική¹⁸ και το σύστημα των δεσμευμένων συνδυασμών (λίστα).

Η κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου ορκίστηκε και ανέλαβε την διακυβέρνηση της Χώρας την 5η Ιουνίου 1985. Συμμετείχαν σ' αυτήν καθ' όλο το

¹⁸ Βλ. *Αθ. Ραΐκου*, Συνταγματικό Δίκαιο, Γενική Πολιτειολογία – Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο και Οργανωτικό Μέρος I, 4^η εκδ., 2011, σελ. 594, υποσημείωση υπ' αριθμ. 12 και την εκεί επίσης αναφερόμενη επιμέρους βιβλιογραφία.

χρονικό διάστημα της τετραετίας, περίπου 100 συνολικά μέλη εκ των οποίων τα 94 μέλη ήταν άνδρες και τα 6 μέλη ήταν γυναίκες (ποσοστά 94% και 6%, αντίστοιχα)¹⁹.

Ο πρωθυπουργός Ανδρ. Παπανδρέου διορίστηκε με το π.δ. υπ' αριθμ. 343/5-6-1985 (Α' 119) και τα μέλη της κυβερνήσεως διορίστηκαν με το π.δ. 344/5-6-1985 (Α' 119)²⁰. Ο Ανδρέας Παπανδρέου κυβέρνησε για μία τετραετία, από 5-6-1985 έως και 2-7-1989, ότε και απαλλάχθηκε από τα καθήκοντά του κατόπιν παραιτήσεώς του με το π.δ. 418/2-7-1989 (Α' 180), όπως ομοίως απαλλάχθηκαν από τα καθήκοντά τους και τα παραιτούμενα μέλη της κυβερνήσεώς του με το π.δ. 419/2-7-1989 (Α' 180). Κατά τη λήξη της θητείας του η πολιτική ζωή της χώρας είχε «τραυματιστεί», όχι μόνο από το λεγόμενο «σκάνδαλο Κοσκωτά», αλλά και από την πλήρη πολιτική πόλωση του ελληνικού λαού.

Ήταν από τις λίγες κυβερνήσεις όπου ολοκληρώθηκε ο βίος της με την λήξη της τετραετούς βουλευτικής περιόδου, παραδίδοντας εν συνεχεία την «εξουσία» στην συγκυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας και του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου υπό την Πρωθυπουργία του Τζαννή Τζανετάκη, ο οποίος διορίστηκε ως πρωθυπουργός με το π.δ. 420/2-7-1989 (Α' 180), ενώ τα μέλη της Κυβερνήσεώς του (υπουργοί, αναπληρωτές υπουργοί και υφυπουργοί) διορίστηκαν με το π.δ. 421/2-7-1989 (Α' 180).

Κατά τη διάρκεια της θητείας της εν λόγω κυβερνήσεως υπήρξαν ανασχηματισμοί, είτε σε μεγαλύτερη, είτε σε μικρότερη έκταση, σχετικά με τον αριθμό των μελών της κυβερνήσεως:

- Α) ο πρώτος ανασχηματισμός έλαβε χώρα την 26η Ιουλίου 1985,
- Β) ο δεύτερος ανασχηματισμός έλαβε χώρα την 25η Απριλίου 1986,
- Γ) ο τρίτος ανασχηματισμός (μικρότερος σε αριθμό) έλαβε χώρα την 31η Οκτωβρίου 1986,
- Δ) ο τέταρτος ανασχηματισμός έλαβε χώρα την 5η Φεβρουαρίου 1987,
- Ε) ο πέμπτος ανασχηματισμός έλαβε χώρα την 23η Σεπτεμβρίου 1987,
- ΣΤ) ο έκτος ανασχηματισμός έλαβε χώρα την 22α Ιουνίου 1988,

¹⁹ Από τα 100 περίπου μέλη της Κυβερνήσεως και τις εκλογικές περιφέρειες στις οποίες εκλέγονταν τα κοινοβουλευτικά μέλη προκύπτει ότι η εν λόγω κυβέρνηση είχε μία μορφή αρκετά εξωκοινοβουλευτική, αλλά και πολιτικά αποκεντρωμένη (χωρίς πολιτική εκπροσώπηση μόνο από βουλευτές που εκλέγονταν από Νομούς της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου).

²⁰ Με το υπ' αριθμ. 341/5-6-1985 π.δ. (Α' 119) έγινε αποδεκτή παραίτηση του πρωθυπουργού Ανδ. Παπανδρέου και η απαλλαγή από τα καθήκοντά του (σχετικά με την προηγούμενη κυβέρνηση που αναδείχθηκε από τις εκλογές της 18^{ης} Οκτωβρίου 1981) και με το π.δ. 342/5-6-1985 (Α' 119) έγινε αποδεκτή παραίτηση των μελών της κυβερνήσεως του Ανδ. Παπανδρέου (υπουργών και υφυπουργών) και η απαλλαγή από τα καθήκοντά τους.

Ζ) ο έβδομος ανασχηματισμός έλαβε χώρα την 18η Νοεμβρίου 1988 και

Η) ο όγδοος ανασχηματισμός (μικρότερος σε αριθμό) έλαβε χώρα την 17η Μαρτίου 1989.

II. Οργάνωση και διάρθρωση της κυβέρνησης

Οι κυβερνητικές αρμοδιότητες ασκούνταν διαχρονικά, μέσα στο πλαίσιο του Συντάγματος, σύμφωνα με τα άρθρα 37 παρ. 1 και 81 παρ. 1 αυτού, όπου προβλεπόταν ότι οι αντιπρόεδροι της κυβέρνησης διορίζονται και παύονται με προεδρικό διάταγμα, ύστερα από πρόταση του πρωθυπουργού.

Σύμφωνα με το άρθρο 81 του Συντάγματος:

1. Την Κυβέρνηση αποτελεί το Υπουργικό Συμβούλιο που απαρτίζεται από τον Πρωθυπουργό και τους Υπουργούς. Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη σύνθεση και τη λειτουργία του Υπουργικού Συμβουλίου. Με διάταγμα που προκαλεί ο Πρόεδρος της Κυβέρνησης μπορεί να διοριστούν ένας ή περισσότεροι από τους Υπουργούς Αντιπρόεδροι του Υπουργικού Συμβουλίου. Νόμος ρυθμίζει τη θέση των αναπληρωτών Υπουργών και των Υπουργών χωρίς χαρτοφυλάκιο, των Υφυπουργών, που μπορεί να αποτελούν μέλη της Κυβέρνησης, καθώς και των μόνιμων υπηρεσιακών Υφυπουργών.

2. Κανένας δεν μπορεί να διορισθεί μέλος της Κυβέρνησης ή Υφυπουργός, αν δεν συγκεντρώνει τα προσόντα που ορίζει το άρθρο 55 για το βουλευτή.

3. Οποιαδήποτε επαγγελματική δραστηριότητα των μελών της Κυβέρνησης, των Υφυπουργών και του Προέδρου της Βουλής αναστέλλεται κατά τη διάρκεια της άσκησης των καθηκόντων τους.

4. Νόμος μπορεί να καθιερώνει το ασυμβίβαστο του αξιώματος του Υπουργός και του Υφυπουργός και προς άλλα έργα.

5. Αν δεν υπάρχει Αντιπρόεδρος, ο Πρωθυπουργός ορίζει έναν από τους Υπουργούς προσωρινό Αναπληρωτή του, όταν παρουσιάζεται ανάγκη.

Αναφορικά με τις υπουργικές αρμοδιότητες, το Σύνταγμα στο άρθρο 83 ορίζει ότι:

1. Κάθε Υπουργός ασκεί τις αρμοδιότητες που ορίζει ο νόμος. Οι Υπουργοί χωρίς χαρτοφυλάκιο ασκούν όσες αρμοδιότητες τους αναθέτει ο Πρωθυπουργός με απόφασή του.

2. Οι Υφυπουργοί ασκούν τις αρμοδιότητες που τους αναθέτει με κοινή απόφαση ο Πρωθυπουργός και ο οικείος Υπουργός

Ενώ η σύνθεση του υπουργικού συμβουλίου της περιόδου αυτής, καθώς και τα επιμέρους συμβούλια καθορίζονταν με βάση το ν. 400/1976, το ν. 1266/1982 και από 26-7-1985 από τον ν. 1558/1985 «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά όργανα» (Α' 137).

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του ν. 1558/1985, το υπουργικό συμβούλιο αποτελείτο, σύμφωνα με το άρθρο 81 παρ. 1 του Συντάγματος, από τον πρωθυπουργό και τους υπουργούς, στους οποίους περιλαμβάνονταν και οι αναπληρωτές και οι, χωρίς χαρτοφυλάκιο, υπουργοί. Οι αντιπρόεδροι της κυβέρνησης ήταν μέλη του υπουργικού συμβουλίου και όταν απαλλάσσονταν από τα καθήκοντα υπουργού. Οι υφυπουργοί δεν αποτελούσαν μέλη του υπουργικού συμβουλίου. Το υπουργικό συμβούλιο συγκαλούνταν από τον πρωθυπουργό, ή τον αναπληρωτή του και βρισκόταν σε απαρτία όταν ήταν παρόντα τουλάχιστον τα μισά μέλη. Οι αποφάσεις λαμβάνονταν με την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων μελών. Σε περίπτωση ισοψηφίας υπερίσχυε η γνώμη υπέρ της οποίας ψήφισε ο πρωθυπουργός.

Το δε υπουργικό συμβούλιο, κατά το άρθρο 2 του ανωτέρω νόμου:

α. καθόριζε και έδινε κατευθύνσεις, κατά το άρθρο 82 παρ. 1 του Συντάγματος, για τη γενική πολιτική της χώρας σύμφωνα με τους ορισμούς του Συντάγματος και των νόμων,

β. αποφάσιζε για πολιτικά θέματα γενικότερης σημασίας,

γ. αποφάσιζε για κάθε θέμα αρμοδιότητας συλλογικών κυβερνητικών οργάνων, ή για κάθε θέμα αρμοδιότητας ενός ή περισσότερων υπουργών που παρέπεμπε σ' αυτό ο πρωθυπουργός.

Οι αντιπρόεδροι ασκούσαν:

α) τις αρμοδιότητες που όριζε ο πρωθυπουργός με απόφασή του, που δημοσιεύονταν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και

β) κάθε άλλη αρμοδιότητα, που όριζε ο νόμος.

Σύμφωνα με το άρθρο 16 του ίδιου νόμου, οι υπουργοί είχαν τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

α) είχαν την ανώτατη διεύθυνση των υπηρεσιών που υπάγονταν στο υπουργείο του οποίου προΐσταντο και κατεύθυναν, συντόνιζαν, επόπτευαν, και έλεγχαν την δράση τους, καθώς και των υπαγόμενων σ' αυτούς υπαλλήλων και δημόσιων λειτουργών,

β) επόπτευαν, συντόνιζαν και κατεύθυναν τις ενέργειες των διορισμένων στο υπουργείο τους υφυπουργών,

γ) ασκούσαν, σύμφωνα με το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής, τη νομοθετική πρωτοβουλία σε θέματα της αρμοδιότητάς τους,

δ) πρότειναν την έκδοση των, κατ' εξουσιοδότηση νόμου, κανονιστικών και των αναγκαίων για την εκτέλεση των νόμων διαταγμάτων της αρμοδιότητάς τους και εκδίδουν τις κανονιστικές πράξεις που γίνονται με βάση εξουσιοδότηση νόμου,

ε) ασκούσαν κάθε άλλη αρμοδιότητα που τους παρείχε το Σύνταγμα και ο νόμος, ή τους ανέθετε ο πρωθυπουργός, βάσει του Συντάγματος, ή νόμου.

Οι αρμοδιότητες του αναπληρωτή υπουργού, του πρωθυπουργού και του υφυπουργού στον πρωθυπουργό ορίζονταν με απόφαση του πρωθυπουργού, που δημοσιευόταν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Ο αναπληρωτής υπουργός διορίζονταν σε θέση που εντάσσονταν σε υπουργείο, ή στον πρωθυπουργό. Οι αρμοδιότητες του αναπληρωτή υπουργού ορίζονταν με απόφαση του πρωθυπουργού που δημοσιευόταν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Οι υπουργοί χωρίς χαρτοφυλάκιο ασκούσαν τις αρμοδιότητες που καθόριζε ο πρωθυπουργός με απόφασή του, που δημοσιευόταν στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης. Οι υφυπουργοί διορίζονταν σε θέσεις που προβλέπονταν από το νόμο αυτόν σε ορισμένο υπουργείο και ασκούσαν τις αρμοδιότητες που ορίζονταν με κοινή απόφαση του πρωθυπουργού και του αρμόδιου υπουργού.

Η αναπλήρωση των μελών της κυβέρνησεως προβλεπόταν από το άρθρο 20 του νόμου, κατά το οποίο, σε περίπτωση κωλύματος, ή απουσίας αντιπροέδρου της κυβέρνησης ο πρωθυπουργός όριζε με απόφασή του άλλον αντιπρόεδρο ως αναπληρωτή, ή τον υπουργό, αρμοδιότητες του οποίου έχουν ανατεθεί στον αντιπρόεδρο. Αν δεν υπήρχε άλλος αντιπρόεδρος, ή ο πρωθυπουργός δεν είχε ορίσει αναπληρωτή, οι αρμοδιότητες του αντιπροέδρου της κυβέρνησης ασκούνταν από τον πρωθυπουργό.

Η σειρά προβαδίσματος οριζόταν από το άρθρο 21 του Νόμου, κατά το οποίο, κατά κατηγορίες οριζόταν ως εξής: πρωθυπουργός, αντιπρόεδροι της κυβέρνησης, αναπληρωτής υπουργός του πρωθυπουργού, υπουργοί, αναπληρωτές υπουργοί, υπουργοί χωρίς χαρτοφυλάκιο, υφυπουργός στον πρωθυπουργό, υφυπουργοί. Η σειρά προβαδίσματος των αντιπροέδρων καθοριζόταν από το χρόνο διορισμού τους και σε περίπτωση ταυτόχρονου διορισμού από της σειρά του ονόματός τους στην πράξη διορισμού. Η κυβέρνηση του Ανδρ. Παπανδρέου αποτελούνταν από δέκα εννέα υπουργεία και η τάξη των υπουργείων είχε, σύμφωνα με το άρθρο 23 του Νόμου ως εξής:

- α) Προεδρίας της Κυβέρνησης,
- β) Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης,
- γ) Εξωτερικών,
- δ) Εθνικής Άμυνας,
- ε) Εθνικής Οικονομίας,
- στ) Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων,
- ζ) Δικαιοσύνης,
- η) Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων,
- θ) Πολιτισμού,
- ι) Οικονομικών,
- ια) Βόρειας Ελλάδας,
- ιβ) Αιγαίου,
- ιγ) Γεωργίας,
- ιδ) Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων,
- ιε) Εργασίας,
- ιστ) Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας,
- ιζ) Εμπορίου
- ιη) Μεταφορών και Επικοινωνιών και
- ιθ) Εμπορικής Ναυτιλίας.

Συλλογικά Κυβερνητικά Όργανα

Συστήθηκε με το άρθρο 3 του ν. 1558/1985 το ΚΥΣΥΜ (Κυβερνητικό Συμβούλιο) το οποίο αποτελούνταν από: τον πρωθυπουργό, ως πρόεδρο, τους υπουργούς προεδρίας της κυβέρνησης, εθνικής οικονομίας, εσωτερικών και δημόσιας τάξης, υγείας, πρόνοιας και κοινωνικών ασφαλίσεων. Το ΚΥΣΥΜ ενεργώντας στο πλαίσιο των αποφάσεων και κατευθύνσεων του υπουργικού συμβουλίου αποφάσιζε για κάθε θέμα γενικότερης σημασίας, ελάμβανε τα αναγκαία μέτρα για την εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής, παρακολουθούσε και συντόνιζε την εφαρμογή των αποφάσεών του και των αποφάσεων του υπουργικού συμβουλίου από τα μέλη της κυβέρνησης.

Με το άρθρο 4 του Νόμου συστήθηκε το κυβερνητικό συμβούλιο εξωτερικής πολιτικής και εθνικής άμυνας (ΚΥΣΕΑ), το οποίο αποτελούνταν από: τον πρωθυπουργό, ως πρόεδρο, τους υπουργούς προεδρίας της κυβέρνησης, εξωτερικών,

εθνικής άμυνας, εθνικής οικονομίας, εσωτερικών και δημόσιας τάξης, Βόρειας Ελλάδας και Αιγαίου.

Ενώ με το άρθρο 5 του ιδίου νόμου συστήθηκε το ανώτατο συμβούλιο οικονομικής πολιτικής (ΑΣΟΠ), το οποίο αποτελούνταν από: τον πρωθυπουργό, ως πρόεδρο, τους υπουργούς εθνικής οικονομίας, γεωργίας, εργασίας, βιομηχανίας ενέργειας και τεχνολογίας και τον διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος. Το ΑΣΟΠ αποφάσιζε στο πλαίσιο των αποφάσεων του υπουργικού συμβουλίου και του ΚΥΣΥΜ αποφάσιζε για κάθε θέμα οικονομικής πολιτικής γενικότερης σημασίας, ελάμβανε τα αναγκαία μέτρα για την εφαρμογή του οικονομικού προγράμματος της κυβέρνησης, της κυβερνητικής πολιτικής, παρακολουθούσε, συντόνιζε και επόπτευε την εφαρμογή του προγράμματος αυτού και των αποφάσεών του.

Τέλος με το άρθρο 6 του ιδίου νόμου, συστήθηκε η επιτροπή τιμών και εισοδημάτων, η οποία αποτελούνταν από: τον υπουργό εθνικής οικονομίας, ως πρόεδρο και τους υπουργούς οικονομικών, γεωργίας, εργασίας, βιομηχανίας, ενέργειας και τεχνολογίας και εμπορίου. Η ανωτέρω επιτροπή αποφάσιζε στα πλαίσια των αποφάσεων του υπουργικού συμβουλίου, του ΚΥΣΥΜ και του ΑΣΟΠ μέτρα που αναφέρονταν στις τιμές, στα εισοδήματα και στην εισοδηματική πολιτική.

Κατά το άρθρο 8 παρ. 3 του ανωτέρω νόμου, για τη λήψη των αποφάσεων από τα συλλογικά κυβερνητικά όργανα ίσχυαν οι αρχές της συζήτησης, της φανεράς ψηφοφορίας και της πλειοψηφίας. Σε περίπτωση ισοψηφίας υπερερούσε η γνώμη υπέρ της οποίας εγήφισε ο πρόεδρος του οργάνου.

Ανάθεση αρμοδιοτήτων

Στη δεύτερη κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου 1985-1989 πραγματοποιήθηκε ανάθεση καθηκόντων αντιπροέδρου της κυβέρνησης (26-7-1985 στον Ιωάννη Χαραλαμπίοπουλο και 23-9-1987 στον Αγαμέμνονα Κουτσόγιωργα). Έλαβε χώρα ανάθεση καθηκόντων υπουργού άνευ χαρτοφυλακίου σε τρεις διαφορετικούς υπουργούς (5-2-1987 στον Αθανάσιο Φιλιππόπουλο, 22-6-1988 στον Χρήστο Μαρκόπουλο και 18-11-1988 στον Κων/νο Λαλιώτη).

Οργανωτικό πλαίσιο Υπουργείων

Σε κάθε υπουργείο συστήθηκε μία θέση μετακλητού γενικού γραμματέα με βαθμό α΄ της κατηγορίας ειδικών θέσεων. Οι γενικοί γραμματείς των υπουργείων διορίζονταν και παύονταν με κοινή απόφαση του πρωθυπουργού και του κατά

περίπτωση αρμόδιου υπουργού, που δημοσιεύονταν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Ο γενικός γραμματέας υπουργείου προϊστάτο αμέσως μετά τον υπουργό, τον αναπληρωτή υπουργό και τον υφυπουργό όλων των υπηρεσιών του υπουργείου, είχε την ευθύνη για την εύρυθμη λειτουργία τους και ασκούσε κάθε άλλη αρμοδιότητα που του παρέχει ο νόμος ή ανατίθεται σ' αυτόν βάσει νόμου.

Συστήθηκαν οι εξής γενικές γραμματείες:

α. Στο Υπουργείο Προεδρίας της Κυβέρνησης:

ι. Γενική Γραμματεία Τύπου και Πληροφοριών.

ιι. Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων.

β. Στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας:

Γενική Γραμματεία Δημόσιων Επιχειρήσεων και Οργανισμών.

γ. Στο Υπουργείο Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης: Γενική Γραμματεία Δημόσιας Τάξης.

δ. Στο Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων: Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

ε. Στο Υπουργείο Πολιτισμού:

ι. Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού.

ιι. Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.

ιιι. Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης.

ιιιι. Γενική Γραμματεία Αθλητισμού.

στ. Στο Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων: Γενική Γραμματεία Δημοσίων Έργων.

ζ. Στο Υπουργείο Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας: Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας.

η. Στο Υπουργείο Εμπορίου: Γενική Γραμματεία Κρατικών Προμηθειών.

III. Νομοθετικό έργο της κυβέρνησης

Προτάσεις Αναθεώρησης του Συντάγματος

Η Βουλή που σχηματίστηκε και έδωσε ψήφο εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου αποτέλεσε και την ΣΤ' Αναθεωρητική Βουλή, η οποία προέβη σε αναθεώρηση των διατάξεων για τις λεγόμενες «προεδρικές υπερ-εξουσίες».

Ειδικότερα στην προηγούμενη Βουλή (η οποία σχηματίστηκε από τις εκλογές της 18^{ης} Οκτωβρίου 1981) η τότε διευρυμένη κοινοβουλευτική πλειοψηφία (161

βουλευτές) την 9^η Μαρτίου 1985 κατέθεσε πρόταση αναθεώρησης των διατάξεων 35 παρ. 1 β' και 2, 37 παρ. 2-4, 38 παρ. 1,2,3, 39, 41 παρ. 1, 2 και 4 εδ. β' και γ', 42, 43 παρ. 3, 44 παρ. 2 και 3, 47 παρ. 3, 48 και 110 παρ. 2-4 και 6. Τελικώς διεγράφη από την πρόταση το άρθρο 110.

Την 3^η Απριλίου 1985 κατατέθηκε από τον Ανδρέα Παπανδρέου και με την προσυπογραφή 93 βουλευτών πρόταση για αναθεώρηση και του άρθρου 32 παρ. 1 εδ. α'.

Οι προβλεπόμενες ψηφοφορίες έλαβαν χώρα την 6^η Απριλίου και την 7^η Μαΐου 1985, όπου οι δύο προτάσεις έλαβαν 182 θετικές ψήφους, ενώ στην πρώτη ψηφοφορία οι προτάσεις έλαβαν 100 αρνητικές ψήφους και στην δεύτερη ψηφοφορία έλαβαν 113 αρνητικές ψήφους.

Στην περίοδο της 2ας κυβερνήσεως του Ανδρέα Παπανδρέου και στην εκεί βουλευτική περίοδο, έλαβε χώρα ψηφοφορία των διατάξεων που κρίθηκε ότι υπήρχε ανάγκη αναθεωρήσεώς τους και κατά την 6^η Μαρτίου 1986, αποφασίσθηκε η αναθεώρηση των διατάξεων του Συντάγματος ως εξής :

- A) το άρθρο 32 παρ. 1, 4, με 170 ψήφους υπέρ και 12 κατά,
- B) το άρθρο 35, με 172 ψήφους υπέρ και 10 κατά,
- Γ) το άρθρο 37 παρ. 2-4, με 181 ψήφους υπέρ και 1 κατά,
- Δ) το άρθρο 38, με 181 ψήφους υπέρ και 1 κατά,
- E) το άρθρο 39, με 172 ψήφους υπέρ και 10 κατά,
- ΣΤ) το άρθρο 41 παρ. 1, 2 και 4 εδ. β' και γ', με 159 ψήφους υπέρ και 23 κατά,
- Z) το άρθρο 42, με 171 ψήφους υπέρ και 10 κατά (1 παρών),
- H) το άρθρο 43 παρ. 3, με 181 ψήφους υπέρ και 1 κατά,
- Θ) το άρθρο 44 παρ. 2 και 3, με 157 ψήφους υπέρ και 23 κατά (2 παρών),
- I) το άρθρο 47 παρ. 3, με 181 ψήφους υπέρ και 1 κατά και
- ΙΑ) το άρθρο 48, με 157 ψήφους υπέρ και 23 κατά (2 παρών).²¹

Βασικά νομοθετήματα

²¹ Βλ. εντελώς ενδεικτικά, Αθ. Ράικου, Συνταγματικό Δίκαιο, Γενική Πολιτειολογία – Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο και Οργανωτικό Μέρος Ι, 4^η εκδ., 2011, σελ. 329, υποσημείωση υπ' αριθμ. 34 και την εκεί επίσης αναφερόμενη πηγή των Πρακτικών Συνεδριάσεων των Ειδικών Κοινοβουλευτικών Επιτροπών και της Ολομέλειας της Βουλής επί της αναθεωρήσεως του Συντάγματος, σελ. 723 επ.

Η Βουλή με την τότε ευρεία κοινοβουλευτική πλειοψηφία του κυβερνώντος κόμματος ψήφισε τους εξής (ενδεικτικά αναφερόμενους) Νόμους :

A) τον ν. 1558/1985 «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα» (Α΄ 137),

B) τον ν. 1559/1985 «Ρύθμιση θεμάτων εναλλακτικών μορφών ενέργειας και ειδικών θεμάτων ηλεκτροπαραγωγής από συμβατικά καύσιμα και άλλες διατάξεις» (Α΄ 135),

Γ) τον ν. 1599/1986 «Σχέσεις κράτους - πολίτη, καθιέρωση νέου τύπου δελτίου ταυτότητας και άλλες διατάξεις» (Α΄ 75),

Δ) τον ν. 1622/1986 «Τοπική αυτοδιοίκηση - περιφερειακή ανάπτυξη και δημοκρατικός προγραμματισμός» (Α΄ 92),

E) τον ν. 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» (Α΄ 160).

IV. Δημογραφικά στοιχεία μελών κυβέρνησης

Φύλο: Στην παρούσα κυβέρνηση υπερτερούν εμφανώς οι άνδρες, διότι από τα εκατό (100) περίπου μέλη της κυβέρνησης Ανδρ. Παπανδρέου 1985-1989, τα ενενήντα τέσσερα (94) περίπου μέλη ήταν άνδρες (ήτοι ποσοστό 94%) και τα έξι (6) ήταν γυναίκες (ήτοι ποσοστό 6%).

Ηλικία: Σύμφωνα με τα δημοσιευθέντα στοιχεία των μελών της κυβερνήσεως, η ηλικία τους κυμάνθηκε από 33 έτη έως 66 έτη και ο μέσος όρος ηλικίας ανήλθε στα 48,48 έτη περίπου.

Επαγγελματική ιδιότητα: Η δε επαγγελματική ιδιότητα των μελών της κυβερνήσεως αφορούσε (στην πλειοψηφία της) νομικούς και δικηγόρους, ενώ σημαντικό μέρος προερχόταν από οικονομολόγους και ιατρούς. Επίσης η εν λόγω κυβέρνηση αποτελούνταν και από δημοσιογράφους, επιχειρηματίες, πολιτικούς μηχανικούς, αξιωματικούς εν αποστρατεία, πυρηνικούς μηχανικούς, ηθοποιούς, αρχιτέκτονες, ηλεκτρολόγους μηχανικούς, πολιτικούς επιστήμονες, μηχανολόγους μηχανικούς, καθηγητές (μαθηματικούς, φιλόλογους, ιστορικούς και φυσικούς) και τέως δικαστικούς λειτουργούς.

Κοινοβουλευτική (ή μη) ιδιότητα: Την βουλευτική ιδιότητα είχαν τα ενενήντα πέντε περίπου μέλη (ήτοι ποσοστό 95%) και μόνο πέντε (5) δεν είχαν την βουλευτική ιδιότητα κατά το χρόνο ανάληψης των κυβερνητικών καθηκόντων του και ένας εξ' αυτών την απέκτησε σε μεταγενέστερη κυβερνητική περίοδο (ήτοι ποσοστό 5%).

Πανεπιστημιακή ιδιότητα: Εκ των μελών της κυβερνήσεως, μόνο τα δύο (2) μέλη ήταν Καθηγητές Πανεπιστημίου (ήτοι ποσοστό 2%).

VI. Πολιτικο-θεσμικά γεγονότα που συνδέονται με την κυβέρνηση

Κατά τη διάρκεια της δεύτερης θητείας της κυβέρνησεως του Ανδρέα Παπανδρέου κατατέθηκαν δύο προτάσεις δυσπιστίας:

Η πρώτη πρόταση κατατέθηκε την 4η Ιουνίου 1988 από τον αρχηγό του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης, ήτοι από τον αρχηγό της Νέας Δημοκρατίας, Κωνσταντίνο Μητσοτάκη. Ήταν η πρώτη πρόταση δυσπιστίας μετά τη μεταπολίτευση κατά της κυβέρνησης του Ανδρέα Παπανδρέου και αφορούσε την εξωτερική πολιτική και την οικονομία. Μετά την παρέλευση της τριήμερης συζήτησης στη Βουλή, που άρχισε την 5η Ιουνίου και έληξε την 7η Ιουνίου 1988, η πρόταση της αξιωματικής αντιπολίτευσης απορρίφθηκε με ψήφους 123 υπέρ και 157 κατά.

Η δεύτερη πρόταση κατατέθηκε την 11η Μαρτίου 1989 από τον αρχηγό του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Ο πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας, Κωνσταντίνος Μητσοτάκης υπέβαλε πρόταση δυσπιστίας κατά της κυβέρνησης του Ανδρέα Παπανδρέου για την υπόθεση του σκανδάλου Κοσκωτά. Η πρόταση δυσπιστίας της αξιωματικής αντιπολίτευσης απορρίφθηκε με ψήφους 123 υπέρ και 155 κατά, ενώ 19 βουλευτές απείχαν της ψηφοφορίας και ένας δήλωσε παρών. Μεταξύ των βουλευτών που απείχαν ήταν και οι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ Γεώργιος - Αλέξανδρος Μαγκάκης, Ρούλα Κακλαμανάκη και Αντώνης Τρίτσης, οι οποίοι διαγράφηκαν από το κίνημα με απόφαση του πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου. Επίσης δεν ανέκυψε κανένα ζήτημα εφαρμογής του άρθρου 86 του Συντάγματος.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ

8.4.1990 – 13.10.1993

I. Ταυτότητα και σύνθεση της κυβέρνησης

Η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη ήταν εκείνη η οποία προήλθε από τις εκλογές της 8^{ης} Απριλίου 1990, μετά τις εκλογές της 18^{ης} Ιουνίου 1989 και της 5^{ης} Νοεμβρίου 1989, αντίστοιχα, όπου δεν κατέστη εφικτό -λόγω του τότε ισχύοντος εκλογικού Νόμου 1847/1989- να σχηματιστεί αυτοδύναμη κυβέρνηση. Η χώρα οδηγήθηκε στην πρώτη περίπτωση στον σχηματισμό της κυβερνήσεως του Τζαννή Τζανετάκη (2-7-1989 έως 12-10-1989)²² με την κοινοβουλευτική συνεργασία-στήριξη της Νέας Δημοκρατίας και του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου (με 26 συνολικά μέλη)²³ μέσα σε ένα κλίμα έντονης πολιτικής πόλωσης, που προερχόταν, τόσο από «σκάνδαλο Κοσκωτά», αλλά και την παραπομπή του τέως πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου και μελών της κυβερνήσεώς του στο Ειδικό Δικαστήριο του άρθρου 86 του Συντάγματος, όσο και την ψήφιση του σχετικού νομοθετήματος για την άρση των συνεπειών του εμφυλίου πολέμου. Στην δεύτερη περίπτωση, υπήρξε ο σχηματισμός της «οικουμενικής» κυβερνήσεως του Ξενοφώντα Ζολώτα (23-11-1989²⁴ έως 11-4-1990²⁵) με την κοινοβουλευτική συνεργασία-στήριξη της Νέας Δημοκρατίας, του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου (με 38 συνολικά μέλη)²⁶, με κύριο μέλημα εκτός των άλλων και την ψήφιση του κρατικού προϋπολογισμού για το οικονομικό έτος 1990.

Εκλογικό αποτέλεσμα (κόμματα με κοινοβουλευτική εκπροσώπηση):

Κόμμα	έδρες	ποσοστό επί των έγκυρων ψήφων
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	150	46,89 %
ΠΑ.ΣΟ.Κ.	123	38,61%
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ		

²² Τα διατάγματα διορισμού του πρωθυπουργού και των μελών της εν λόγω κυβερνήσεως αναφέρονται στο κείμενο που αφορά την 2^η κυβέρνηση του Ανδ. Παπανδρέου.

²³ Οι εκλογές διεξήχθησαν με τον ν. 1847/1989.

²⁴ Ο πρωθυπουργός Ξενοφών Ζολώτας διορίστηκε με το π.δ. 569/23-11-1989 (Α' 241) και τα μέλη της κυβερνήσεώς του διορίστηκαν με το π.δ. 570/23-11-1989 (Α' 241), κατόπιν της παραιτήσεως του τέως πρωθυπουργού Ιωάννη Γρίβα με το π.δ. 567/23-11-1989 (Α' 241) και των μελών της κυβερνήσεώς του με το π.δ. 568/23-11-1989 (Α' 241).

²⁵ Ο πρωθυπουργός Ξενοφών Ζολώτας απαλλάχθηκε από τα καθήκοντά του κατόπιν παραιτήσεώς του με το π.δ. 177/11-4-1990 (Α' 64) και τα μέλη της κυβερνήσεώς του απηλλάγησαν των καθηκόντων τους με το π.δ. 178/11-4-1990 (Α' 64), κατόπιν της παραιτήσεώς τους.

²⁶ Και στην περίπτωση αυτή οι εκλογές διεξήχθησαν με τον ν. 1847/1989.

ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ	19	10,28 %
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ		
ΜΟΝΟΕΔΡΙΚΩΝ		
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ²⁷	4	1,02%
ΟΙΚΟΛΟΓΟΙ		
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΙ	1	0,77%
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ		
ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ		
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ-		
ΠΕΠΡΩΜΕΝΟ	2	1,02%
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ		
ΑΝΑΝΕΩΣΗ	1	0,67%

Τα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα δεν κατάφεραν να εκπροσωπηθούν στο Κοινοβούλιο.

Η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, έλαβε 150 έδρες, αλλά δεν χρειάστηκε η προσφυγή στις διατάξεις του άρθρου 37 παρ. 2 του Συντάγματος και στην απονομή διερευνητικών εντολών για τρίτη κατά σειρά φορά (ύστερα από τις εκλογές του Ιουνίου και του Νοεμβρίου 1989), αφού ο εκλεγείς βουλευτής υπό το κόμμα της Δημοκρατικής Ανανέωσης Θεόδωρος Κατσίκης (και ύστερα από την δημόσια δήλωση του Προέδρου του κόμματός του και μετέπειτα Προέδρου της Δημοκρατίας Κωνσταντίνου Στεφανόπουλου) στήριξε κοινοβουλευτικά την Νέα Δημοκρατία και εν συνεχεία προσχώρησε και τυπικά σ' αυτήν δίνοντάς της την αυτοδυναμία μέσα στο Κοινοβούλιο.

Εν συνεχεία η Νέα Δημοκρατία έλαβε μία ακόμη έδρα στην εκλογική Περιφέρεια του Νομού Κερκύρας, ύστερα από έκδοση σχετικής αποφάσεως του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου και κατ' αυτόν τον τρόπο η κοινοβουλευτική της δύναμη αποτελούνταν τελικώς από 152 βουλευτές.

Οι εκλογές της 8^{ης} Απριλίου 1990 διεξήχθησαν σύμφωνα με τον εκλογικό νόμο 1847/1989 (ΦΕΚ Α' 126), πού ψηφίστηκε από τη Βουλή επί πρωθυπουργίας Ανδρέα Παπανδρέου κατόπιν εισηγήσεως του τότε υπουργού των εσωτερικών Αγαμέμνονα Κουτσόγιωργα και εισήγαγε την απλή αναλογική με την ρήτρα +1.

²⁷ Στηρίχθηκαν πολιτικά από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. και τον Συνασπισμό της Αριστεράς και της Προόδου.

Η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη ορκίσθηκε και ανέλαβε την διακυβέρνηση της Χώρας την 11η Απριλίου 1990. Ο πρωθυπουργός Κων/νος Μητσοτάκης διορίστηκε με το π.δ. 179/11-4-1990 (Α΄ 64) και τα μέλη της κυβερνήσεώς του διορίστηκαν με το π.δ. 180/11-4-1990 (Α΄ 64). Συμμετείχαν σ΄ αυτήν καθ΄ όλο το χρονικό διάστημα αυτής, 77 μέλη περίπου εκ των οποίων τα 71 μέλη ήταν άνδρες και τα 6 μέλη ήταν γυναίκες (ποσοστά 92,21% και 7,79%, αντίστοιχα)²⁸. Ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης κυβέρνησε από 11-4-1990 έως και 13-10-1993, οπότε και παραιτήθηκε ο ίδιος και η κυβέρνησή του²⁹.

Η κυβέρνηση αυτή είχε να αντιμετωπίσει σοβαρά -εκτός των οικονομικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε η χώρα- εσωκομματικά προβλήματα και δεν ολοκλήρωσε τον βίο της «ομαλά» με την λήξη της τετραετίας, αφού προηγουμένως έλαβε χώρα στις 14 Απριλίου 1992 η παραίτηση του Αντ. Σαμαρά από το αξίωμα του υπουργού των εξωτερικών, ενώ στις 30 Ιουνίου 1993, ιδρύθηκε από τον τελευταίο το κόμμα με την ονομασία «Πολιτική Άνοιξη».

Τον μήνα Σεπτέμβριο του 1993 έλαβαν χώρα παραιτήσεις βουλευτών, οι οποίοι εντάχθηκαν στην «Πολιτική Άνοιξη», με αποκορύφωμα την ανεξαρτητοποίηση του βουλευτή Κιλκίς της Νέας Δημοκρατίας Γεωργίου Σιμπιλίδη, με αποτέλεσμα η κοινοβουλευτική ομάδα της Νέας Δημοκρατίας να απαρτίζεται πλέον από 150 βουλευτές.

Δίχως να έχει κατατεθεί πρόταση δυσπιστίας κατά της κυβερνήσεως, δίχως να έχει απωλεσθεί και τυπικά η δεδηλωμένη εμπιστοσύνη της Βουλής, ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης και τα υπόλοιπα μέλη της κυβερνήσεώς του τον Σεπτέμβριο του 1993 παραιτήθηκαν και ζήτησαν την διεξαγωγή εκλογών τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, με την εφαρμογή του άρθρου 41 παρ. 2 του Συντάγματος, επικαλούμενοι το ζήτημα με την ονομασία του Κράτους των Σκοπίων.

Κατά τη διάρκεια της κυβερνητικής θητείας υπήρξαν ανασχηματισμοί, είτε σε μεγαλύτερη, είτε σε μικρότερη έκταση σχετικά με τον αριθμό των μελών της κυβερνήσεως. Οι σημαντικοί ανασχηματισμοί ήταν κατ΄ ουσίαν δύο:

Α) ο πρώτος ανασχηματισμός έλαβε χώρα την 8η Αυγούστου 1991 και

²⁸ Από τα 77 περίπου μέλη της κυβερνήσεως και τις εκλογικές περιφέρειες στις οποίες εκλέγονταν τα κοινοβουλευτικά μέλη της, η σύνθεσή της είχε μία μορφή αρκετά εξωκοινοβουλευτική, αλλά και πολιτικά αποκεντρωμένη (χωρίς πολιτική εκπροσώπηση μόνο από βουλευτές που εκλέγονταν από Νομούς της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων).

²⁹ Ο πρωθυπουργός Κων/νος Μητσοτάκης απαλλάχθηκε από τα καθήκοντά του, αφού έγινε δεκτή η παραίτησή του με το π.δ. 452/13-10-1993 (Α΄ 188) και τα μέλη της κυβερνήσεώς του απαλλάχθηκαν των καθηκόντων τους, μετά από παραίτησή τους με το π.δ. 453/13-10-1993 (Α΄ 188).

Β) ο δεύτερος ανασχηματισμός έλαβε χώρα την 3η Δεκεμβρίου 1992.

II. Οργάνωση και διάρθρωση της κυβέρνησης

Οι κυβερνητικές αρμοδιότητες ασκούνταν διαχρονικά, μέσα στο πλαίσιο του Συντάγματος, σύμφωνα με τα άρθρα 37 παρ. 1 και 81 παρ. 1 αυτού, όπου προβλεπόταν ότι οι αντιπρόεδροι της κυβέρνησης διορίζονται και παύονται με προεδρικό διάταγμα, ύστερα από πρόταση του πρωθυπουργού.

Και για την περίπτωση της κυβερνήσεως του Κων/νου Μητσοτάκη ίσχυαν τα άρθρα 81 επ. του Συντάγματος, η δε σύνθεση του υπουργικού συμβουλίου της περιόδου αυτής, καθώς και τα επιμέρους συμβούλια καθοριζόταν με βάση το ν. 1558/1985 «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά όργανα» (Α' 137).

Η σειρά προβαδίσματος οριζόταν από το άρθρο 21 του Νόμου, κατά το οποίο, κατά κατηγορίες οριζόταν ως εξής: πρωθυπουργός, αντιπρόεδροι της κυβέρνησης, αναπληρωτής υπουργός του πρωθυπουργού, υπουργοί, αναπληρωτές υπουργοί, υπουργοί χωρίς χαρτοφυλάκιο, υφυπουργός στον πρωθυπουργό, υφυπουργοί. Η σειρά προβαδίσματος των αντιπροέδρων καθοριζόταν από το χρόνο διορισμού τους και σε περίπτωση ταυτόχρονου διορισμού από της σειρά του ονόματός τους στην πράξη διορισμού. Η κυβέρνηση του Κων/νου Μητσοτάκη απαρτιζόταν από είκοσι υπουργεία και η τάξη των εν λόγω υπουργείων είχε, σύμφωνα με το άρθρο 23 του Νόμου, (όπως ίσχυε το εν λόγω χρονικό διάστημα) ως εξής :

- α) Προεδρίας της Κυβέρνησης,
- β) Εθνικής Άμυνας,
- γ) Εξωτερικών,
- δ) Εσωτερικών,
- ε) Εθνικής Οικονομίας και Τουρισμού (κατά το χρονικό διάστημα όπου ασκούσε και τα δύο χαρτοφυλάκια ο Γ. Σουφλιάς),
- στ) Οικονομικών,
- ζ) Γεωργίας,
- η) Εργασίας,
- θ) Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων,
- ι) Δικαιοσύνης,
- ια) Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων,
- ιβ) Πολιτισμού,
- ιγ) Δημόσιας Τάξης,

- ιδ) Μακεδονίας-Θράκης,
- ιε) Αιγαίου,
- ιστ) Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων,
- ιζ) Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας,
- ιη) Εμπορίου
- ιθ) Μεταφορών και Επικοινωνιών και
- κ) Εμπορικής Ναυτιλίας.

Και στην κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη παρέμειναν τα βασικά κυβερνητικά συμβούλια που είχαν συσταθεί με τα άρθρα 3-6 του ν. 1558/1985, όπως αναφέρονται και στην παρουσίαση της προηγούμενης (2ας) κυβερνήσεως του Ανδρέα Παπανδρέου.

Κατά την κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη 1990-1993 πραγματοποιήθηκε ανάθεση καθηκόντων αντιπροέδρου της κυβέρνησης (κατά τον αρχικό διορισμό της κυβερνήσεως την 11η Απριλίου 1990 σε δύο μέλη τους κ.κ. Τζαννή Τζανετάκη και Αθανάσιο Κανελλόπουλο, την 8η Αυγούστου 1991 στα ίδια ως άνω πρόσωπα (την 21 Φεβρουαρίου 1991 παραιτήθηκε ο Αθανάσιος Κανελλόπουλος, ο δε Τζαννής Τζανετάκης παρέμεινε μέχρι την παραίτηση της κυβερνήσεως την 13η Οκτωβρίου 1993). Έλαβε χώρα ανάθεση καθηκόντων υπουργού άνευ χαρτοφυλακίου σε έναν Υπουργό, τον Μιχαήλ (Μίκη) Θεοδωράκη για το χρονικό διάστημα από 11-4-1990 έως και 1-4-1992.

Η οργανωτική μορφή των υπουργείων κατά την κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη 1990-1993 ήταν η εξής: α) Προεδρίας της Κυβέρνησης, β) Εθνικής Άμυνας, γ) Εξωτερικών, δ) Εσωτερικών, ε) Εθνικής Οικονομίας και Τουρισμού, στ) Οικονομικών, ζ) Γεωργίας, η) Εργασίας, θ) Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, ι) Δικαιοσύνης, ια) Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ιβ) Πολιτισμού, ιγ) Δημόσιας Τάξης, ιδ) Μακεδονίας-Θράκης, ιε) Αιγαίου, ιστ) Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, ιζ) Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας, ιη) Εμπορίου, ιθ) Μεταφορών και Επικοινωνιών και κ) Εμπορικής Ναυτιλίας.

Ομοίως και σε αυτή την κυβέρνηση, σε κάθε υπουργείο συνέχιζε να υφίσταται μία θέση μετακλητού γενικού γραμματέα με βαθμό α' της κατηγορίας ειδικών θέσεων, σύμφωνα και με τον ισχύοντα τότε ν. 1558/1985, ο οποίος (γενικός γραμματέας) διορίζονταν και παύονταν με κοινή απόφαση του πρωθυπουργού και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, που δημοσιεύονταν στην Εφημερίδα της

Κυβερνήσεως. Συνέχιζαν να υπάρχουν και με την κυβέρνηση του Κων/νου Μητσοτάκη, οι ίδιες γενικές γραμματείες που είχαν ήδη συσταθεί και από τις κυβερνήσεις του Ανδρ. Παπανδρέου.

III. Νομοθετικό έργο της κυβέρνησης

Την περίοδο 1990-1993 δεν υπεβλήθη καμία πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος. Η Βουλή κατά την εν λόγω χρονική περίοδο ψήφισε τους εξής (ενδεικτικά αναφερόμενους) νόμους :

ν. 1907/1990 «Επαναφορά σε ισχύ διατάξεων του π.δ. 152/1985 (Α'55), τροποποίηση και συμπλήρωση αυτών, καθώς και τροποποίηση διατάξεων του π.δ. 265/1989 (Α' 126) της νομοθεσίας για την εκλογή βουλευτών» (Α' 163),

ν. 2026/1992 «Ρύθμιση θεμάτων οργάνωσης και προσωπικού της δημόσιας διοίκησης και άλλες διατάξεις» (Α' 43),

ν. 2077/1992 «Κύρωση της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και των σχετικών πρωτοκόλλων και δηλώσεων που περιλαμβάνονται στην Τελική Πράξη» (Α' 136),

ν. 2086/1992 «Κύρωση της μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και του τέως Βασιλέως Κωνσταντίνου σύμβασης που καταρτίστηκε με την υπ' αριθμ. 10573/1992 πράξη της συμβ/φου Αθηνών Στυλιανής Χαντζιάρα –Λέλη» (Α' 172),

ν. 2130/1993 «Τροποποίηση και συμπλήρωση διατάξεων της περιφερειακής διοίκησης, του κώδικα της Ελληνικής ιθαγένειας, του δημοτικού και κοινοτικού κώδικα, των διατάξεων για τις προσόδους των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλες διατάξεις», (Α' 62).

IV. Δημογραφικά στοιχεία μελών κυβέρνησης

Φύλο: Στην παρούσα κυβέρνηση (όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω) εμφανώς υπερτερούσαν οι άνδρες και τούτο διότι από τα εβδομήντα επτά (77) μέλη, τα εβδομήντα ένα (71) μέλη ήταν άνδρες (ήτοι ποσοστό 92,21%) και τα έξι (6) μέλη ήταν γυναίκες (ήτοι ποσοστό 7,79%).

Ηλικία: Σύμφωνα με τα δημοσιευθέντα στοιχεία των μελών της κυβέρνησεως, η ηλικία τους κυμάνθηκε από 31 έτη έως 74 έτη και ο μέσος όρος ηλικίας ανήλθε στα 52,88 έτη περίπου.

Επαγγελματική ιδιότητα: Η δε επαγγελματική ιδιότητα των μελών της κυβέρνησεως αφορούσε στην πλειοψηφία της νομικούς και δικηγόρους, ενώ

σημαντικό μέρος προερχόταν από οικονομολόγους και ιατρούς. Επίσης η εν λόγω κυβέρνηση αποτελούνταν και από δημοσιογράφους, επιχειρηματίες, πολιτικούς μηχανικούς, αξιωματικούς εν αποστρατεία, πολιτικούς επιστήμονες, μηχανολόγους μηχανικούς, καθηγητές (μαθηματικούς, φυσικούς κ.ο.κ.).

Κοινοβουλευτική (ή μη) ιδιότητα: Υπερτερούν εμφανώς τα μέλη που είχαν την κοινοβουλευτική ιδιότητα και τούτο διότι από τα εβδομήντα επτά (77) μέλη της κυβέρνησης Κωνσταντίνου Μητσοτάκη 1990-1993, τα εξήντα τρία (63) μέλη είχαν την κοινοβουλευτική ιδιότητα (ήτοι ποσοστό 81,82%) και τα δέκα τέσσερα (14) μέλη δεν είχαν την βουλευτική ιδιότητα κατά το χρόνο ανάληψης των κυβερνητικών καθηκόντων τους (ήτοι ποσοστό 18,18%).

Πανεπιστημιακή ιδιότητα: Τα έξι (6) μέλη ήταν Καθηγητές Πανεπιστημίου (ήτοι ποσοστό 7,79%).

V. Πολιτικο-θεσμικά γεγονότα που συνδέονται με την κυβέρνηση

Κατά της κυβερνήσεως του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη κατατέθηκε μία πρόταση δυσπιστίας από τον τότε αρχηγό του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης Ανδρ. Παπανδρέου στις 27 Μαρτίου 1993 και αφορούσε τους χειρισμούς της τότε κυβέρνησης στο ζήτημα των Σκοπίων.

Η πρόταση απορρίφθηκε μετά από την ψηφοφορία όπου έλαβε χώρα τα μεσάνυχτα της 29^{ης} Μαρτίου, με 145 ψήφους «υπέρ» και 152 «κατά», ενώ δύο βουλευτές δήλωσαν «παρών».

Επίσης δεν ανέκυψε κανένα ζήτημα εφαρμογής του άρθρου 86 του Συντάγματος.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΓΙΩΡΓΟΥ Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

6.10.2009 – 11.11.2011

I. Ταυτότητα και σύνθεση της κυβέρνησης

Η κυβέρνηση αναδείχθηκε από τις εκλογές της 4^{ης} Οκτωβρίου 2009, οι οποίες διεξήχθησαν πρόωρα, αφού η κανονική θητεία της προηγούμενης κυβέρνησης (Κωνσταντίνου Καραμανλή) έληγε τον Σεπτέμβριο του 2011. Το ΠΑΣΟΚ έλαβε ποσοστό 43,92% και κατέλαβε 160 έδρες. Ο διορισμός του πρωθυπουργού πραγματοποιήθηκε την 6^η Οκτωβρίου 2009 (π.δ. 182/6-10-2009, Α' 211), ενώ της κυβέρνησης την 7^η Οκτωβρίου (π.δ. 187/7-10-2009, Α' 214). Κατά τη διάρκεια της θητείας της κυβέρνησης Παπανδρέου άνοιξε ο κύκλος της κυβερνητικής αστάθειας που επέφερε η ανάγκη διαχείρισης της ελληνικής κρίσης χρέους.

Τα εκλογικά αποτελέσματα (όσον αφορά τα κόμματα με κοινοβουλευτική εκπροσώπηση) είχαν ως εξής:

Κόμμα	έδρες	ποσοστό επί των έγκυρων ψήφων
ΠΑΣΟΚ	160	43,92 %
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	91	33,47 %
ΚΚΕ	21	7,54 %
ΛΑ.Ο.Σ.	15	5,63 %
ΣΥΡΙΖΑ	13	4,60 %

Η κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου ξεκίνησε ως μονοκομματική κυβέρνηση, υποστηριζόμενη από το ΠΑΣΟΚ. Μετά τη συμπλήρωση του μισού της προβλεπόμενης κυβερνητικής θητείας, κατόπιν συμφωνίας μεταξύ του πρόεδρου της κυβέρνησης και του αρχηγού του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης (ΝΔ) Αντώνη Σαμαρά, σχηματίστηκε κυβέρνηση συνεργασίας (στην οποία εντάχθηκε και το ΛΑΟΣ).

Η θητεία της κυβέρνησης λήγει με την παραίτηση του πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου στις 11 Νοεμβρίου 2011 (π.δ. 108/9-11-2011, Α' 243) και των μελών της κυβέρνησής του κατά την ίδια ημερομηνία (π.δ. 107/9-11-2011, Α' 243), σε συνέχεια της συμφωνίας για σχηματισμό κυβέρνησης συνασπισμού.

Η κυβέρνηση που ορκίστηκε στις 7 Οκτωβρίου 2009 αποτελούνταν από έναν αντιπρόεδρο της κυβέρνησης, 15 υπουργούς, 2 αναπληρωτές υπουργούς και 19 υφυπουργούς, εκ των οποίων ο ένας στον πρωθυπουργό.

Χρέη αντιπροέδρου κατά τον πρώτο σχηματισμό και μετά τον πρώτο ανασχηματισμό της κυβέρνησης (7.9.2010) ανατέθηκαν στον Θεόδωρο Πάγκαλο, ο οποίος δεν διέθετε την υπουργική ιδιότητα, παρότι το Σύνταγμα ορίζει ρητά στο άρθρο 81 παρ. 1 εδ. γ' ότι αντιπρόεδρος του υπουργικού συμβουλίου διορίζεται ένας -ή περισσότεροι- από τους υπουργούς. Μετά τον δεύτερο ανασχηματισμό της 17ης Ιουνίου 2011, προστέθηκε ως αντιπρόεδρος ο υπουργός Οικονομικών, Ευάγγελος Βενιζέλος.

Ανασχηματισμοί πραγματοποιήθηκαν στις 7.9.2010³⁰ και στις 17.6.2011³¹, ενώ στη διάρκεια της κυβερνητικής θητείας αντικαταστάθηκαν δύο υφυπουργοί κατόπιν παραίτησής τους, διορίστηκαν δύο νέοι υφυπουργοί κατόπιν δημιουργίας ισάριθμων νέων θέσεων, κενώθηκε (για ένα περίπου έτος) η θέση του υφυπουργού στον πρωθυπουργό (διορισμός του έως τότε υφυπουργού στον πρωθυπουργό Γ. Πεταλωτή σε θέση υφυπουργού Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης) και, τέλος, υπήρξε παραίτηση ενός αν. υπουργού, η θέση του οποίου δεν καλύφθηκε (π.δ. 76/26.8.2011, Α' 185, αποδοχή παραίτησης Αναπληρωτή Υπουργού Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας).

II. Οργάνωση και διάρθρωση της κυβέρνησης

Συλλογικά και λοιπά κυβερνητικά όργανα

▪ Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης

Με το π.δ. 18/2010 (Α' 46), επέρχονται περιορισμένης έκτασης τροποποιήσεις στο π.δ. 32/2004 «Σύσταση και Οργανισμός της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης» (Α' 28), όπως τροποποιήθηκε με τα π.δ. 179/2004 (Α' 156) και 17/2009 (Α' 33). Κυριότερες αλλαγές που επιφέρει το ως άνω προεδρικό διάταγμα: α) η αναδιάρθρωση της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης, η οποία στο εξής αποτελείται από το Ιδιαίτερο Γραφείο του Γενικού Γραμματέα, το Νομικό Γραφείο, το Γραφείο Υποστήριξης της Καλής Νομοθέτησης, το Γραφείο Συντονισμού και Θεσμικών Θεμάτων, το Γραφείο Διεθνών και Κοινοτικών Θεμάτων και το Γραφείο Διοικητικής και Οικονομικής Υποστήριξης, τα οποία λειτουργούν σε επίπεδο γραφείου και β) η σύσταση Γραφείου Διεθνών και Κοινοτικών Θεμάτων, το οποίο

³⁰ Π.δ. 89/2010 (Α' 154), π.δ. 98/2010 (Α' 172) και π.δ. 99/2010 (Α' 172).

³¹ Η σύνθεση της κυβέρνησης, όπως προέκυψε από τον ανασχηματισμό της 17ης Ιουνίου 2011, δημοσιεύθηκε σε δυο ξεχωριστά ΦΕΚ με αντίστοιχες ημερομηνίες των σχετικών π.δ. την 17η και 27η Ιουνίου 2011 (π.δ. 63/17-6-2011, Α' 145, π.δ. 66/27-6-2011, Α' 148), προκειμένου να ολοκληρωθεί στο μεταξύ η επεξεργασία των σχεδίων διαταγμάτων για τα νέα υπουργεία από το ΣτΕ.

παρακολουθεί το νομοθετικό έργο των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ενημερώνει σχετικά το Γενικό Γραμματέα.

▪ **Επιτροπή Θεσμών**

Με την ΠΥΣ 4/12-2-2010 (Α' 24) πραγματοποιήθηκε ανασύνθεση της Επιτροπής Θεσμών. Σύμφωνα με τη νέα ρύθμιση, στην Επιτροπή Θεσμών μετείχαν ως πρόεδρος ο Υπουργός Επικρατείας και ως μέλη οι:

- α. Υπουργός Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης,
- β. Υπουργός Οικονομικών,
- γ. Υπουργός Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας,
- δ. Υπουργός Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής,
- ε. Υπουργός Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων,
- στ. Υπουργός Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων,
- ζ. Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης,
- η. Υπουργός Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης,
- θ. Υπουργός Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων,
- ι. Υπουργός Προστασίας του Πολίτη,
- ια. Υπουργός Πολιτισμού και Τουρισμού και
- ιβ. Υφυπουργός στον Πρωθυπουργό.

Χωρίς δικαίωμα ψήφου μετείχε και ο ειδικός σύμβουλος του πρωθυπουργού για νομικά θέματα, ενώ τη γραμματειακή εξυπηρέτηση της επιτροπής αναλάμβανε το πολιτικό γραφείο του υπουργού Επικρατείας.

▪ **Κυβερνητική επιτροπή**

Μετά τον πρώτο ανασχηματισμό της κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου τον Σεπτέμβριο του 2010, τίθεται σε επαναλειτουργία η κυβερνητική επιτροπή³², με συμμετοχή των υπουργών: α. Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, β. Οικονομικών, γ. Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, δ. Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, ε. Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, στ. Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, ζ. Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, η. Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, θ. Αγροτικής Ανάπτυξης και ι. Προστασίας του Πολίτη. Σε σχέση με την πρόβλεψη της ΠΥΣ 31/26.5.2000 «Συλλογικά Κυβερνητικά Όργανα» (Α' 134), όπως τροποποιήθηκε με την ΠΥΣ 63/2001 (Α' 257), στη σύνθεση της κυβερνητικής

³² Βλ. και ΠΥΣ 22/12.7.2011.

επιτροπής δεν μετέχουν οι υπουργοί Εθνικής Οικονομίας, Εξωτερικών, Εργασίας και Εθνικής Άμυνας, ενώ έχουν προστεθεί οι υπουργοί Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, Αγροτικής Ανάπτυξης και Προστασίας του Πολίτη.

▪ **Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού/ Γενική Γραμματεία Πρωθυπουργού**

Υπό την πρωθυπουργία του Γ. Παπανδρέου αναβαθμίστηκε και ενισχύθηκε το πολιτικό γραφείο πρωθυπουργού, το οποίο στη συνέχεια εξελίχθηκε σε Γενική Γραμματεία Πρωθυπουργού. Ειδικότερα, με την απόφαση Υ 293/15.12.2010 (Β' 1985) του πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου, συστάθηκαν προς υποβοήθηση του έργου του πρωθυπουργού επτά μονάδες, καθώς και τμήματα αλλά και ειδικές ομάδες εργασίας. Πέραν δε των μονάδων και τμημάτων, στο Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού προβλέφθηκε η λειτουργία πέντε αυτοτελών γραφείων.

Στη συνέχεια, με το π.δ. 2/2011 (Α' 5), η αυτοτελής δημόσια υπηρεσία με τον τίτλο «Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού», μετατράπηκε σε «Γενική Γραμματεία Πρωθυπουργού», ενώ προβλέφθηκε και μια θέση Γενικού Γραμματέα, με αρμοδιότητες άμεσου βοηθού του Πρωθυπουργού.

Διυπουργικές επιτροπές

Σε λειτουργία βρίσκονταν κατά την εξεταζόμενη περίοδο το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας (ΠΥΣ 20/27.11.2009, ΠΥΣ 23/12.7.2011), η Επιτροπή για τους θεσμούς και την κοινωνία των πολιτών (ΠΥΣ 4/12.2.2010), η Επιτροπή Οικονομικής και Κοινωνικής Πολιτικής (ΠΥΣ21/27.10.2009, ΠΥΣ 3/3.2.2010), η Επιτροπή Μεγάλων Έργων και Υποδομών (ΠΥΣ 5/12.2.2010), η Επιτροπή για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής (άρθρο 1 ν. 3943/2011), η Επιτροπή για τις διαπραγματεύσεις με τη διεθνή εταιρεία κατασκευής-εκμετάλλευσης του αγωγού πετρελαίου Μπουργκάς- Αλεξανδρούπολη (ΠΥΣ 7/1.3.2010), η Επιτροπή για τη μελέτη και επεξεργασία θεμάτων Εθνικού Ενεργειακού Σχεδιασμού Ενεργειακής Κυβερνητικής Πολιτικής (ΠΥΣ 717/2.6.2010), η Επιτροπή Συντονισμού της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (ΠΥΣ 7/28.4.2011, ΠΥΣ 15/6.7.2011, ΠΥΣ 29/31.8.2011), η Διυπουργική Επιτροπή Αναδιαρθρώσεων και Αποκρατικοποιήσεων (άρθρο 48 ν. 3871/2010, άρθρο 22 ν. 3913/2011), η Επιτροπή Ανάπτυξης (Υ 314/17.3.2011), η Επιτροπή για την παρακολούθηση εφαρμογής του εθνικού και περιφερειακού σχεδιασμού διαχείρισης αποβλήτων (Υ 181/25.1.2010), η

Επιτροπή για τη μελέτη και προώθηση της προστασίας του Αγίου Όρους και λοιπών ζητημάτων Αθωνικής Πολιτείας (Υ 238/19.7.2010, Υ 323/13.4.2011), η Επιτροπή για τη μελέτη και επίλυση θεμάτων που απασχολούν την Εκκλησία της Ελλάδος (Υ 332/23.5.2011), η Ομάδα Εργασίας για τη Μετανάστευση (Υ 359/22.7.2011), η Εθνική Επιτροπή Γεωπληροφορίας (άρθρα 16-18 ν. 3882/2010), η Διυπουργική Επιτροπή συμπράξεων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα (άρθρο 12 ν. 3840/2010), η Στρατηγική Επιτροπή Περιβαλλοντικής Πολιτικής (άρθρο 2 ν. 3889/2010), γνωμοδοτική Επιτροπή για τη σύσταση, κατάργηση, αναδιάρθρωση και μετατροπή Υπηρεσιών, Συμβουλίων, Επιτροπών και Φορέων του Δημόσιου Τομέα (Υ 169/13.1.2010 και Υ 361/26.7.2011), Επιτροπή για την Οδική Ασφάλεια (Υ 180/25.1.2010), Επιτροπή Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΠΥΣ 7/28.4.2011, ΠΥΣ 15/6.7.2011), Διυπουργική Επιτροπή Στρατηγικών Επενδύσεων (άρθρο 2 ν. 3894/2010, ΠΥΣ 27/7.8.2011).

Επίσης, ανασυστάθηκαν οι κάτωθι επιτροπές:

- ΠΥΣ 27/7-8-2011 «Ανασύνθεση της Διυπουργικής Επιτροπής Στρατηγικών Επενδύσεων (Δ.Ε.Σ.Ε.)» (Α' 177)

- ΠΥΣ 29/31-8-2011 «Ανασύνθεση της Διυπουργικής Επιτροπής Στρατηγικών Επενδύσεων (Δ.Ε.Σ.Ε.) και της Επιτροπής Πληροφορικής και Επικοινωνιών» (Α' 190).

Συνεδριάσεις Υπουργικού Συμβουλίου

Το Υπουργικό Συμβούλιο συνεδρίασε κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης κυβερνητικής περιόδου στις εξής ημερομηνίες: Έτος 2009 (ενδεικτικά): 7/10, 3/12, 9/12. Έτος 2010: 10/1, 14/1, 12/2, 1/3, 18/3, 23/3, 7/4, 13/4, 28/4, 2/5,³³ 10/5, 15/6, 24-25/6, 1/7, 6/7 (στη συνεδρίαση συμμετείχε και ο Συνήγορος του Πολίτη Γ. Καμίνης), 23/7, 29/7, 10/9, 27/9, 4/10, 18/10, 18/11, 25/11, 3/12, 9/12, 14/12, 21/12, 29/12. Έτος 2011: 12/1, 19-20/1, 25/1, 9/2, 17/2 (τροποποίηση του νόμου περί ποινικής ευθύνης υπουργών/ εισηγητής ο υπουργός Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Χ. Καστανίδης), 9/3, 13/3 (αποφάσεις της άτυπης συνόδου κορυφής των ηγετών των κρατών μελών της Ευρωζώνης στις Βρυξέλλες), 23/3, 30/3 (σχέδιο νόμου για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση/ εισηγητής ο υπουργός

³³ Σε αυτή τη συνεδρίαση του υπουργικού συμβουλίου, ο πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου ξεκίνησε την ομιλία του με τις φράσεις: «Κυρίες και κύριοι, συγκάλεσα σήμερα το Υπουργικό Συμβούλιο σε μια ιστορική συνεδρίαση. Όλοι οι Έλληνες συναισθάνονται την κρισιμότητα των στιγμών και όλοι μας το βάρος της ιστορικής μας ευθύνης. Να μη ζήσει η ελληνική οικογένεια τις συνέπειες μιας χρεοκοπίας.»

Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης Ι. Ραγκούσης), 11/5, 16/5, 23/5, 9/6 (Εθνικό Σχέδιο Ανασυγκρότησης/ εισηγητής ο υπουργός Οικονομικών Γ. Παπακωνσταντίνου), 22/6 (σχέδιο νόμου Εφαρμοστικός νόμος του Μεσοπρόθεσμου Δημοσιονομικού Πλαισίου/ εισηγητής ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και υπουργός Οικονομικών Ε. Βενιζέλος), 12/7, 14/7 (ενημέρωση για τις εξελίξεις στο Eurogroup και το Ecofin/ εισηγητής ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και υπουργός Οικονομικών Ε. Βενιζέλος), 22/7 (ομιλία πρωθυπουργού για τα αποτελέσματα της Συνόδου Κορυφής της Ευρωζώνης), 26/7, 31/8, 6/9, 15/9, 29/9, 2/10, 12/10, 20/10 (τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις ενόψει της Συνόδου Κορυφής/ εισηγητής ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και υπουργός Οικονομικών Ε. Βενιζέλος), 27/10 (ενημέρωση από τον πρωθυπουργό για τα αποτελέσματα της Συνόδου Κορυφής της 26.10.11), 6/11, 8/11.

Σειρά τάξης υπουργείων

Η σειρά τάξης των υπουργείων καθορίστηκε σύμφωνα με την 2877/7.10.2009 (Β' 2234) απόφαση του πρωθυπουργού ως εξής:³⁴

1. Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης,
2. Υπουργείο Οικονομικών,
3. Υπουργείο Εξωτερικών,
4. Υπουργείο Εθνικής Άμυνας,
5. Υπουργείο Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας,
6. Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής,
7. Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων,
8. Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων,
9. Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης,
10. Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης,
11. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων,
12. Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων,
13. Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη
14. Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού.

³⁴ Η σειρά τάξης των υπουργείων ανακαθορίστηκε με την Υ 345/27.6.2011 απόφαση του πρωθυπουργού.

III. Νομοθετικό έργο της κυβέρνησης

Βασικά νομοθετήματα της κυβέρνησης

Ο ν. 3833/2010 Προστασία της εθνικής οικονομίας - Επείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης (Α' 40).

Ο ν. 3839/2010 Σύστημα επιλογής προϊσταμένων οργανικών μονάδων με αντικειμενικά και αξιοκρατικά κριτήρια - Σύσταση Ειδικού Συμβουλίου Επιλογής Προϊσταμένων (ΕΙ.Σ.Ε.Π.) και λοιπές διατάξεις (Α' 51).

Ο ν. 3845/2010 Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη - μέλη της Ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο [“Μνημόνιο Γ”] (Α' 65).

Ο ν. 3852/2010 "Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης" (Α' 87).

Ο ν. 3861/2010 Ενίσχυση της διαφάνειας με την υποχρεωτική ανάρτηση νόμων και πράξεων των κυβερνητικών, διοικητικών και αυτοδιοικητικών οργάνων στο διαδίκτυο «Πρόγραμμα Διαύγεια» και άλλες διατάξεις (Α' 112).

Ο ν. 3864/2010 Ίδρυση Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Α' 119).

ν. 3961/2011 Τροποποίηση του ν. 3126/2003 για την ποινική ευθύνη των Υπουργών και άλλες διατάξεις (Α' 97).

Ο ν. 3965/2011 Αναμόρφωση πλαισίου λειτουργίας Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων, Οργανισμού Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους, Δημοσίων Επιχειρήσεων και Οργανισμών, Σύσταση Γενικής Γραμματείας Δημόσιας Περιουσίας και άλλες διατάξεις (Α' 113).

Ο ν. 3979/2011 Για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και λοιπές διατάξεις [όπου και άρθρο 57 περί αυτοδίκαιης παράτασης θητείας μελών ΕΣΡ μετά την παρέλευση ευλόγου χρόνου από της λήξεώς της] (Α' 138).

Ο ν. 3985/2011 Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015 (Α' 151).

Ο ν. 3986/2011 Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015 (Α' 152).

Ο ν. 4013/2011 Σύσταση ενιαίας Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Συμβάσεων και Κεντρικού Ηλεκτρονικού Μητρώου Δημοσίων Συμβάσεων - Αντικατάσταση του έκτου κεφαλαίου του ν. 3588/2007 (πτωχευτικός κώδικας) - Προπτωχευτική διαδικασία εξυγίανσης και άλλες διατάξεις (Α' 204).

Ο ν. 4021/2011 Ενισχυμένα μέτρα εποπτείας και εξυγίανσης των πιστωτικών ιδρυμάτων - Ρύθμιση θεμάτων χρηματοπιστωτικού χαρακτήρα - Κύρωση της Σύμβασης - Πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και των τροποποιήσεών της και άλλες διατάξεις (Α΄ 218).

Ο ν. 4022/2011 Εκδίκαση πράξεων διαφθοράς Πολιτικών και Κρατικών Αξιωματούχων, υποθέσεων μεγάλου κοινωνικού ενδιαφέροντος και μείζονος Δημοσίου Συμφέροντος και άλλες διατάξεις (Α΄ 219).

Ο ν. 4023/2011 Διεύρυνση της άμεσης και συμμετοχικής δημοκρατίας με τη διενέργεια δημοψηφίσματος (Α΄ 220).

Η ΠΝΠ 14/2011 Ρύθμιση θεμάτων χρηματοπιστωτικού χαρακτήρα [Εγγύηση Δημοσίου στην Τράπεζα Ελλάδος για κάλυψη πιστώσεων σε Τράπεζες] (Α΄ 203)

Η Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 6 της 17.2.2010, Τροποποίηση της 33/2006 Π.Υ.Σ. «Αναστολή διορισμών και προσλήψεων στο Δημόσιο Τομέα» (Α΄ 25).

Η Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 37 της 29.12.2010, Παράταση της ισχύος της 33/2006 Π.Υ.Σ. «Αναστολή διορισμών και προσλήψεων στο Δημόσιο Τομέα» (Α΄ 246).

Τροποποιήσεις Κανονισμού της Βουλής

Τρεις τροποποιήσεις του Κανονισμού της Βουλής (αφορώσες τα μέρη Α΄ Κοινοβουλευτικό και Β΄ Προσωπικό) πραγματοποιήθηκαν εντός της εξεταζόμενης κυβερνητικής θητείας, και ειδικότερα με τις από 14.4.2010 (Α΄ 57),³⁵ 16.7.2010 (Α΄ 139) και 16.5.2011 (Α΄ 119) αποφάσεις της Ολομέλειας της Βουλής. Οι τροποποιήσεις που επήλθαν αφορούσαν κυρίως τον τρόπο κατάθεσης και επεξεργασίας των νομοσχεδίων (υποβολή έκθεσης επί της δημόσιας διαβούλευσης και έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών, στάδιο διπλής ανάγνωσης από την αρμόδια κοινοβουλευτική επιτροπή), την αναμόρφωση διαδικασιών κοινοβουλευτικού ελέγχου (π.χ. Ώρα του Πρωθυπουργού), την πρόβλεψη υποχρεωτικής ενημέρωσης των επιτροπών για τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, τη σύσταση νέων ειδικών διαρκών επιτροπών (Εξοπλιστικών Προγραμμάτων και Συμβάσεων, Παρακολούθησης του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης), τον

³⁵ Σημειωτέον ότι οι τροποποιήσεις που επήλθαν με την από 14.4.2010 απόφαση της Ολομέλειας της Βουλής πραγματοποιήθηκαν για λόγους συμβατότητας των κανόνων υποδοχής του ΚτΒ με τον - προσφάτως τότε- ψηφισμένο νόμο 3832/2010 (Ελληνικό Στατιστικό Σύστημα (ΕΛ.Σ.Σ.) - Σύσταση της Ελληνικής Στατιστικής (ΕΛ.ΣΤΑΤ) ως ανεξάρτητης αρχής), εγείροντας προβληματισμό στη θεωρία ως προς το ζήτημα αυτονομίας της Βουλής, δεδομένου ότι στη διαδικασία θέσπισης των διατάξεων του εσωτερικού της κανονισμού δεν συμπράττει κανένα άλλο κρατικό όργανο.

περιορισμό του εύρους της βουλευτικής ασυλίας, την ενίσχυση της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, την πρόβλεψη πρόσθετων διαδικασιών για τη λήψη απόφασης άσκησης δίωξης κατά μέλους της κυβέρνησης (πχ εξέταση της βασιμότητας της πρότασης από τριμελές γνωμοδοτικό συμβούλιο), κ.α.

IV. Δημογραφικά στοιχεία μελών κυβέρνησης

Φύλο: Από τα 37 μέλη της κυβέρνησης, 28 ήταν άνδρες (ποσοστό 75,7%) και 9 γυναίκες (ποσοστό 24,3%).

Ηλικία: Το μεγαλύτερο σε ηλικία μέλος της κυβέρνησης Παπανδρέου ήταν 71 ετών και ο νεότερος υπουργός ήταν 43.

Επαγγελματική ιδιότητα/Σπουδές: Από τους υπουργούς επτά ήταν νομικοί, τέσσερις οικονομολόγοι, ένας κοινωνιολόγος, ένας πολιτικός μηχανικός, ένας οδοντίατρος, ένας ιστορικός.

Κοινοβουλευτική (ή μη) ιδιότητα: Τη βουλευτική ιδιότητα διέθεταν 31 μέλη (ποσοστό 83,8%).

V. Πολιτικο-θεσμικά γεγονότα που συνδέονται με την κυβέρνηση

Προτάσεις εμπιστοσύνης/δυσπιστίας

Ο πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου κατέθεσε πρόταση για παροχή ψήφου εμπιστοσύνης, την οποία έλαβε από 153 βουλευτές στις 4 Νοεμβρίου 2011, μέσα σε έντονο κλίμα πόλωσης ακόμη και εντός του κόμματός του, καθώς είχε προηγηθεί η ακύρωση του εξαγγελθέντος δημοψηφίσματος επί του περιεχομένου της νέας δανειακής σύμβασης. Την αμέσως επόμενη μέρα μετά την ανανέωση της εμπιστοσύνης της Βουλής, στις 5 Νοεμβρίου, ο πρωθυπουργός συνάντησε τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Κάρολο Παπούλια, προκειμένου να προχωρήσουν οι διαβουλεύσεις μεταξύ των κομμάτων για σχηματισμό κυβέρνησης εθνικής ενότητας, η οποία και ορκίστηκε έξι μέρες μετά.

Κατά τη διάρκεια της θητείας της κυβέρνησης Γεωργίου Παπανδρέου δεν κατατέθηκαν προτάσεις δυσπιστίας κατά της κυβέρνησης ή μέλους της.

Ζητήματα ποινικής ευθύνης μελών της κυβέρνησης

Μετά από 14 συνεδριάσεις του Ειδικού Δικαστηρίου, από τις 25 Φεβρουαρίου έως τις 29 Μαρτίου 2015, ο Υπουργός Οικονομικών της αρχικής σύνθεσης της κυβέρνησης, Γ. Παπακωνσταντίνου, κρίθηκε ένοχος για νόθευση εγγράφου σε βαθμό

πλημμελήματος και αθώος για την κατηγορία της απόπειρας απιστίας στην υπηρεσία. Του επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης ενός έτους με αναστολή. Σύμφωνα με το παραπεμπτικό βούλευμα, κατηγορούνταν για την αφαίρεση των ονομάτων τριών συγγενικών του προσώπων από την επονομαζόμενη «λίστα Λαγκάρντ», στην οποία αναγράφονταν τα ονόματα 2062 Ελλήνων μεγαλοκαταθετών στο υποκατάστημα της τράπεζας HSBC στη Γενεύη.

Δικογραφία σχηματίστηκε και για την υπόθεση της καταγγελλόμενης τεχνητής διόγκωσης του ελλείμματος του 2009 από την ΕΛΣΤΑΤ. Από την κοινοβουλευτική διαδικασία όμως (εξεταστική επιτροπή) δεν προέκυψαν στοιχεία ευθυνών των πολιτικών προσώπων (του πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου και του αρμόδιου υπουργού Οικονομικών Γ. Παπακωνσταντίνου).

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΛΟΥΚΑ ΠΑΠΑΔΗΜΟΥ

11.11.2011 – 16.5.2012

I. Ταυτότητα και σύνθεση της κυβέρνησης

Η κυβέρνηση Παπαδήμου δεν προέκυψε από εκλογές, αλλά συγκροτήθηκε μετά την παραίτηση της κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου επί τη βάση της συμφωνίας τριών κοινοβουλευτικών κομμάτων (ΠΑΣΟΚ, ΝΔ και ΛΑΟΣ) για το σχηματισμό νέας κυβέρνησης ευρείας αποδοχής. Ο διορισμός του πρωθυπουργού, τώως αντιπρόεδρου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και πρώην Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, πραγματοποιήθηκε στις 11 Νοεμβρίου 2011 (π.δ. 109/2011, Α' 243), οπότε διορίστηκε και η κυβέρνησή του (π.δ. 110/2011, Α' 243). Από τον κυβερνητικό συνασπισμό αποχώρησε το ΛΑΟΣ τον Φεβρουάριο του 2012, με αποτέλεσμα να διατηρηθεί έως τον Μάιο του 2012 μια δικομματικής πλέον στήριξης κυβέρνηση συνεργασίας (ΠΑΣΟΚ και ΝΔ).

Η κυβέρνηση συνεργασίας υπό τον Λουκά Παπαδήμο είχε τρικομματική σύνθεση, καθώς μετείχαν στελέχη από το ΠΑΣΟΚ, τη ΝΔ (αξιωματική αντιπολίτευση) και το ΛΑΟΣ (τέταρτο κόμμα σε κοινοβουλευτική δύναμη). Στο νέο κυβερνητικό σχήμα, που πλέον αριθμούσε 48 μέλη, παρέμειναν στη θέση τους οι περισσότεροι από τους εν ενεργεία υπουργούς που προέρχονταν από το ΠΑΣΟΚ (απομακρύνθηκαν έξι εξ αυτών), ενώ προστέθηκαν έξι υπουργοί και υφυπουργοί της ΝΔ και τέσσερις του ΛΑΟΣ.

Η κυβέρνηση αποτελούνταν από δύο αντιπροέδρους της κυβέρνησης, 16 υπουργούς, 9 αναπληρωτές υπουργούς και 21 υφυπουργούς, εκ των οποίων ο ένας στον πρωθυπουργό.

Η κυβέρνηση συνεργασίας με επικεφαλής τον Λ. Παπαδήμου ήταν μια μεταβατική κυβέρνηση, η οποία είχε ως στόχο την επίτευξη των στόχων που προέβλεπαν οι συμφωνίες της Συνόδου Κορυφής των ηγετών της Ευρωζώνης της 26ης Οκτωβρίου 2011, την εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής που συνδεόταν με τις αποφάσεις αυτές και τη διεξαγωγή εκλογών στις αρχές του επόμενου χρόνου. Στις 9 Φεβρουαρίου 2012, το ΛΑΟΣ αποχώρησε από το κυβερνητικό σχήμα, το οποίο συνέχισε τη λειτουργία του με την υποστήριξη ΠΑΣΟΚ και ΝΔ. Η θητεία της κυβέρνησης Παπαδήμου έληξε με την παραίτηση του πρωθυπουργού και των μελών του Υπουργικού Συμβουλίου στις 16 Μαΐου 2012 (π.δ. 68/2012, Α' 121 και π.δ. 70/2012, Α' 123, αντιστοίχως). Είχε προηγηθεί η διάλυση της Βουλής στις 11

Απριλίου 2012 (π.δ. 40/2012, Α' 90) και η διεξαγωγή των εκλογών της 6^{ης} Μαΐου 2012, οι οποίες, μετά τη διαπίστωση της αδυναμίας συγκρότησης κάποιας κυβέρνησης πλειοψηφίας, οδήγησαν στο σχηματισμό υπηρεσιακής κυβέρνησης.

Χρέη αντιπροέδρων στην Κυβέρνηση Παπαδήμου εκτελούσαν ο Θ. Πάγκαλος (παρότι δεν διέθετε την υπουργική ιδιότητα, όπως προβλέπει για τους αντιπροέδρους του υπουργικού συμβουλίου το άρθρο 81, παρ. 1, εδ. γ' του Συντάγματος) και ο Ε. Βενιζέλος (υπουργός Οικονομικών), έως την παραίτησή του στις 21.3.2012.

II. Οργάνωση και διάρθρωση της κυβέρνησης

Συλλογικά και λοιπά κυβερνητικά όργανα

▪ Κυβερνητική επιτροπή

Με την Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 34 της 30-11-2011 (Α' 252) πραγματοποιήθηκε ανασύνθεση της Κυβερνητικής Επιτροπής και καθορισμός των αρμοδιοτήτων της. Υπό τη νέα σύνθεση, στην Κυβερνητική Επιτροπή μετείχαν ο πρωθυπουργός, ως πρόεδρος, και ως μέλη οι αντιπρόεδροι της κυβέρνησης, καθώς και οι υπουργοί:

- 1) Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης,
- 2) Εσωτερικών,
- 3) Οικονομικών,
- 4) Εξωτερικών,
- 5) Εθνικής Άμυνας,
- 6) Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας,
- 7) Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής,
- 8) Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων,
- 9) Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων,
- 10) Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης,
- 11) Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης,
- 12) Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων,
- 13) Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων,
- 14) Προστασίας του Πολίτη,
- 15) Πολιτισμού και Τουρισμού,
- 16) Επικρατείας.

Στην Κυβερνητική Επιτροπή μετέχουν οι αντιπρόεδροι, εφόσον είναι συγχρόνως και υπουργοί, με μία ψήφο, ενώ χωρίς δικαίωμα ψήφου μετέχουν ο

κυβερνητικός εκπρόσωπος και ο Γενικός Γραμματέας Πρωθυπουργού. Μετέχουν επίσης χωρίς δικαίωμα ψήφου και όσα άλλα μέλη της κυβέρνησης ή υφυπουργοί καλούνται κάθε φορά από τον πρωθυπουργό. Καθήκοντα γραμματέα της Κυβερνητικής Επιτροπής ασκεί ο Γενικός Γραμματέας της Κυβέρνησης.

Σύμφωνα με την ως άνω πράξη, η Κυβερνητική Επιτροπή, ενεργώντας στο πλαίσιο των αποφάσεων και κατευθύνσεων του πρωθυπουργού και του Υπουργικού Συμβουλίου, λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για την εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής, παρακολουθεί και συντονίζει την εφαρμογή τόσο των δικών της αποφάσεων όσο και των αποφάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου από τα μέλη της κυβέρνησης, ενώ, επίσης, συζητά και λαμβάνει αποφάσεις για τα θέματα που παραπέμπει σε αυτήν ο πρωθυπουργός.

▪ **Κυβερνητικό Συμβούλιο Μεταρρύθμισης της Δημόσιας Διοίκησης**

Με την ΠΥΣ 4/2012 (ΥΟΔΔ 64) συστάθηκε το Κυβερνητικό Συμβούλιο για τη Μεταρρύθμιση της Δημόσιας Διοίκησης, των Ν.Π.Δ.Δ. και των Ο.Τ.Α.. Στο Συμβούλιο μετείχαν ο πρωθυπουργός, ως πρόεδρος, και ως μέλη οι υπουργοί Εσωτερικών, Οικονομίας και Ανάπτυξης, Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης, Οικονομικών, Διοικητικής Ανασυγκρότησης και ο υπουργός Επικρατείας. Στο πλαίσιο του Κυβερνητικού Συμβουλίου Μεταρρύθμισης λειτουργεί Ομάδα Υποστήριξης της Μεταρρύθμισης.

Το Κυβερνητικό Συμβούλιο Μεταρρύθμισης, ενεργώντας στο πλαίσιο των αποφάσεων και κατευθύνσεων του υπουργικού συμβουλίου και του πρωθυπουργού, είναι αρμόδιο για τη διαμόρφωση πολιτικών σχετικά με τη βελτίωση της οργάνωσης, της λειτουργίας και της αποτελεσματικότητας, καθώς και για την άμεση και αποτελεσματική αξιολόγηση των υπηρεσιών και των φορέων της δημόσιας διοίκησης, των Ν.Π.Δ.Δ. και των Ο.Τ.Α. και τη λήψη αποφάσεων στα θέματα αυτά.

▪ **Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού/ Γενική Γραμματεία Πρωθυπουργού**

Επί πρωθυπουργίας Λ. Παπαδήμου, καταργείται η απόφαση Υ293/15.12.2010 του Γ. Παπανδρέου και αντικαθίσταται από την Υ64/29.12.2011 «Αναδιάρθρωση και σύνθεση σε προσωπικό της Γενικής Γραμματείας Πρωθυπουργού» (Β' 3011), με την οποία αναδιαρθρώνεται η σύνθεση της Γενικής Γραμματείας Πρωθυπουργού, περιοριζόμενη στα ειδικά γραφεία, εννέα τον αριθμό, ως εξής: 1. Ιδιαίτερο Γραφείο Πρωθυπουργού, 2. Οικονομικό Γραφείο, 3. Διπλωματικό Γραφείο, 4. Νομικό Γραφείο, 5. Γραφείο Στρατηγικού Σχεδιασμού, 6. Γραφείο Ειδικών Πολιτικών, 7.

Γραφείο Τύπου, 8. Γραφείο Διεθνούς Επικοινωνίας, Γραφείο Διοίκησης και Οργάνωσης.

Διυπουργικές και άλλες επιτροπές

Επιτροπές που λειτούργησαν κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου είναι η κυβερνητική επιτροπή (ΠΥΣ 34/30.11.2011), η Ομάδα Υποστήριξης της Μεταρρύθμισης για την προετοιμασία και την υποστήριξη του έργου του Κυβερνητικού Συμβουλίου (ΠΥΣ 4/10.2.2012, Υ 88/28.2.2012), η Διυπουργική Επιτροπή Στρατηγικών Επενδύσεων (άρθρο 2 ν. 4072/2012).

Συνεδριάσεις Υπουργικού Συμβουλίου

Πραγματοποιήθηκαν έντεκα (11) συνεδριάσεις Υπουργικού Συμβουλίου υπό την προεδρία του Πρωθυπουργού Λ. Παπαδήμου, ως εξής:

έτος 2011: 24/11, 21 και 22/12/2011

έτος 2012: 5/1, 14/2, 21/2, 24/2,³⁶ 8/3, 19/3, 11/4 και 27/4/2012

III. Νομοθετικό έργο της κυβέρνησης

Βασικά νομοθετήματα της Κυβέρνησης

Η ΠΝΠ 14/2012 Λήψη μέτρων για την άμεση αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από τα γεγονότα της 12ης Φεβρουαρίου 2012 στο Κέντρο των Αθηνών (Α' 55).

Η ΠΝΠ 15/2012 Έγκριση Σχεδίου Κύριας Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Ελληνικού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Τ.Χ.Σ.) και της Τράπεζας της Ελλάδος και παροχή εξουσιοδοτήσεων για την υπογραφή της Κύριας Σύμβασης (Α' 59).

Η ΠΝΠ 16/2011 Κατεπείγοντα μέτρα εφαρμογής του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015 και του Κρατικού Προϋπολογισμού έτους 2011 (Α' 262).

Η ΠΝΠ 19/2012 Ρυθμίσεις θεμάτων κεφαλαιακής ενίσχυσης των πιστωτικών ιδρυμάτων (Α' 94).

³⁶ Στη συνεδρίαση της 24/2/2012 το Υπουργικό Συμβούλιο έλαβε αποφάσεις για ζητήματα όπως η διαδικασία ανταλλαγής ομολόγων του ελληνικού δημοσίου (PSI) και η εφαρμογή του νέου οικονομικού προγράμματος της Ελλάδας.

Η ΠΝΠ 31/2011 Ρυθμίσεις κατεπειγόντων θεμάτων εφαρμογής του ν. 4024/2011 «Συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις, ενιαίο μισθολόγιο - βαθμολόγιο, εργασιακή εφεδρεία και άλλες διατάξεις εφαρμογής του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012-2015» και των Υπουργείων Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, Εσωτερικών, Οικονομικών, Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων που αφορούν την εφαρμογή του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012-2015 (Α' 268).

Η Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 35 της 29-12-2011 Παράταση της ισχύος της 33/2006 Π.Υ.Σ. «Αναστολή διορισμών και προσλήψεων στο Δημόσιο Τομέα» (Α' 271).

Ο ν. 4038/2012 Επείγουσες ρυθμίσεις που αφορούν την εφαρμογή του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012-2015 [“Μεσοπρόθεσμο”] (Α' 14).

Ο ν. 4046/2012 Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας [“Μνημόνιο ΙΙ”] (Α' 28).

Ο ν. 4048/2012 Ρυθμιστική Διακυβέρνηση: Αρχές, Διαδικασίες και Μέσα Καλής Νομοθέτησης (Α' 34).

Ο ν. 4051/2012 Ρυθμίσεις συνταξιοδοτικού περιεχομένου και άλλες επείγουσες ρυθμίσεις εφαρμογής του Μνημονίου Συνεννόησης του ν. 4046/2012 (Α' 40).

Ο ν. 4052/2012 Νόμος αρμοδιότητας Υπουργείων Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης για εφαρμογή του νόμου «Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του

δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας» και άλλες διατάξεις (Α' 41).

Ο ν. 4060/2012 Κύρωση της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Έγκριση Σχεδίου Κύριας Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Ελληνικού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Τ.Χ.Σ.) και της Τράπεζας της Ελλάδος και παροχή εξουσιοδοτήσεων για την υπογραφή της Κύριας Σύμβασης» (Α' 65).

Ο ν. 4063/2012 Κύρωση της Απόφασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που τροποποιεί το άρθρο 136 της ΣΛΕΕ, της Συνθήκης για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας και της Συνθήκης για τη σταθερότητα, τον συντονισμό και τη διακυβέρνηση στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (Α' 71).

Τροποποίηση Κανονισμού της Βουλής

Με την από 15.12.2011 απόφαση της Ολομέλειας της Βουλής (Α' 272) πραγματοποιήθηκε περιορισμένης έκτασης τροποποίηση του Κοινοβουλευτικού Μέρους του Κανονισμού της Βουλής. Ειδικότερα, στην παρ. 1 του άρθρου 90 ΚτΒ προστέθηκε εδάφιο, το οποίο προβλέπει τη δυνατότητα σύντμησης του χρόνου που μεσολαβεί μεταξύ των δύο σταδίων επεξεργασίας των νομοσχεδίων και προτάσεων νόμων, εφόσον κατά την κρίση των Επιτροπών της Βουλής συντρέχει σπουδαίος λόγος και έχει προηγηθεί σχετική πρόταση του αρμόδιου υπουργού.

IV. Δημογραφικά στοιχεία μελών κυβέρνησης

Φύλο: Από τα 49 μέλη της κυβέρνησης, 45 ήταν άνδρες (ποσοστό 91,7%) και 4 γυναίκες (ποσοστό 8,3%).

Ηλικία: Το μεγαλύτερο σε ηλικία μέλος της κυβέρνησης Παπαδήμου ήταν 73 ετών και ο νεότερος υπουργός ήταν 45.

Επαγγελματική ιδιότητα/Σπουδές: Από τους υπουργούς εννέα ήταν νομικοί, ένας πολιτικός επιστήμονας, δύο οικονομολόγοι, ένας μαθηματικός, ένας πολιτικός μηχανικός, ένας οδοντίατρος, ένας ηλεκτρολόγος-μηχανικός, ένας ιστορικός.

Κοινοβουλευτική (ή μη) ιδιότητα: Τη βουλευτική ιδιότητα διέθεταν 34 μέλη (ποσοστό 69,3%).

V. Πολιτικο-θεσμικά γεγονότα που συνδέονται με την κυβέρνηση

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για το διορισμό του Λουκά Παπαδήμου στη θέση του πρωθυπουργού προκάλεσε στη δημόσια συζήτηση αμφισβητήσεις για τη συνταγματικότητά της. Ειδικότερα, υποστηρίχτηκε ότι, σύμφωνα με τη συνταγματική πρόβλεψη (άρθρο 37 παρ. 3 και 38 παρ. 1), της συζήτησης για το σχηματισμό κυβέρνησης ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας όφειλε να προηγηθεί η παραίτηση του τότε πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου και της κυβέρνησής του. Αντίθετα, ο Γ. Παπανδρέου συμμετείχε με την ιδιότητα του πρωθυπουργού στις σχετικές συζητήσεις στο Προεδρικό Μέγαρο, τη στιγμή που θα έπρεπε να μετέχει με την ιδιότητά του ως προέδρου της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του κόμματός του. Επομένως, η παραίτηση του Γ. Παπανδρέου από τη θέση του πρωθυπουργού, η οποία δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως την 11η Νοεμβρίου 2011, έπρεπε να είχε λάβει χώρα πριν τη συνάντηση της 10ης Νοεμβρίου 2011 στο Προεδρικό Μέγαρο. Πέρα, όμως, από το ζήτημα της τήρησης της συνταγματικά προβλεπόμενης διαδικασίας, το δημόσιο διάλογο απασχόλησε και η απουσία της δημοκρατικής νομιμοποίησης της νέας κυβέρνησης, από τη στιγμή που παρακάμφθηκε η προσφυγή στη λαϊκή ετυμηγορία.

Η κυβέρνηση του Λ. Παπαδήμου έλαβε ψήφο εμπιστοσύνης από τη βουλή στις 15 Νοεμβρίου 2011, με 255 θετικές ψήφους και 38 αρνητικές. Κατά τη διάρκεια της θητείας του κυβέρνησης Λ. Παπαδήμου δεν κατετέθησαν προτάσεις δυσπιστίας κατά της κυβέρνησης ή μέλους της.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΙΚΡΑΜΜΕΝΟΥ (ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗ)

17.05.2012 – 21.06.2012

I. Ταυτότητα και σύνθεση της κυβέρνησης

Διεξάγονται εκλογές στις 06.05.2012 (προκήρυξη με το π.δ. 40/11.04.2012, Α' 90), μετά από πρόωρη διάλυση της Βουλής βάσει του άρθρου 41 παρ. 2 και 3 του Συντάγματος (πρόταση της κυβέρνησης Λ. Παπαδήμου για πρόωρη διάλυση τη Βουλής προς αντιμετώπιση ως εθνικών θεμάτων εξαιρετικής σημασίας της προετοιμασίας και ψήφισης από τη Βουλή του νέου μεσοπρόθεσμου πλαισίου για την περίοδο 2013-2016 και της υλοποίησης των μεταρρυθμίσεων για την αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας). Σημειώνεται ότι η κυβέρνηση Λ. Παπαδήμου, αφότου πέτυχε την ψήφιση του «δεύτερου μνημονίου»³⁷, προώθησε την πρόωρη διάλυση της Βουλής, για λόγους εφαρμογής του μνημονίου.

Το εκλογικό αποτέλεσμα (ως προς τα κόμματα με κοινοβουλευτική εκπροσώπηση) έχει ως εξής, ανά κόμμα, σχετικά με τις έδρες που κατέλαβαν στη Βουλή και τα ποσοστά τους επί των έγκυρων ψήφων, αντίστοιχα:

Κόμμα	έδρες	ποσοστό επί των έγκυρων ψήφων
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ:	108	18,85%
ΣΥΡΙΖΑ:	52	16,78%
ΠΑΣΟΚ:	41	13,18%
ΑΝ.ΕΛ.:	33	10,61%
ΚΚΕ:	26	8,48%
ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ:	21	6,97%
ΔΗΜ.ΑΡ.:	19	6,11%

Η πολιτική αστάθεια, με την έννοια της ανατροπής του έως τότε γνωστού δικομματισμού, με δύο κόμματα που συγκεντρώνουν υψηλά εκλογικά ποσοστά, καθίσταται εμφανής στο εκλογικό αποτέλεσμα: Υπάρχει εναλλαγή στα δύο «μεγάλα» κόμματα, καθώς το ΠΑΣΟΚ λαμβάνει την τρίτη θέση, ενώ δεύτερος αναδεικνύεται ο ΣΥΡΙΖΑ. Επιπλέον, παρά τη λήψη του bonus των 50 εδρών από το πρώτο σε ψήφους κόμμα, είναι εξ αρχής αποκλεισμένη η δημιουργία μονοκομματικής κυβέρνησης,

³⁷ Πρόκειται για το ν. 4046/2012 «Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας» (Α' 28/14.02.2012).

καθώς τα πρώτα σε ψήφους κόμματα λαμβάνουν ποσοστά κάτω του 20% το καθένα. Ιδιαίτερα σχολιάστηκε ότι «μεγάλος νικητής» ήταν τα κόμματα που έλαβαν ποσοστό κάτω από το απαιτούμενο για την κοινοβουλευτική εκπροσώπηση (3%), καθώς, αθροιστικά τα κόμματα αυτά έλαβαν ποσοστό 19,02% (υψηλότερο του πρώτου σε ψήφους κόμματος). Τέλος, η αποχή έφτασε στο 34,88%, το μεγαλύτερο έως τότε ποσοστό αποχής στην Τρίτη Ελληνική Δημοκρατία.

Καθώς κανένα κόμμα δεν έλαβε την απόλυτη κοινοβουλευτική πλειοψηφία, για την ανάδειξη κυβέρνησης, ακολουθήθηκε η διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 37 παρ. 2 και 3του Συντάγματος: Αρχικά, ενεργοποιήθηκε η διαδικασία των διερευνητικών εντολών προς τους αρχηγούς των τριών πρώτων σε κοινοβουλευτική δύναμη κομμάτων. Συγκεκριμένα, πρώτη διερευνητική εντολή έλαβε ο Α. Σαμαράς ως αρχηγός του κόμματος της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ και την επέστρεψε αυθημερόν (07.05.2012). Δεύτερη διερευνητική εντολή έλαβε ο Α. Τσίπρας ως αρχηγός του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. και την επέστρεψε την τρίτη ημέρα (10.05.2012). Στο πλαίσιο της τελευταίας διερευνητικής εντολής προς τον Ε. Βενιζέλο ως αρχηγό του ΠΑ.ΣΟ.Κ., εκφράστηκε δημόσια πρόταση για σχηματισμό «οικουμενικής κυβέρνησης» (όπως οι αρχηγοί των κομμάτων την αποκάλεσαν), με χρονικό ορίζοντα έως τις επικείμενες ευρωεκλογές (2014), η οποία έλαβε την υποστήριξη από τα κόμματα της Νέας Δημοκρατία, του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και της ΔΗΜ.ΑΡ. και τελικά απορρίφθηκε στήριξη προς αυτήν από τον ΣΥ.ΡΙΖ.Α. Μετά την αποτυχία των διερευνητικών εντολών, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κ. Παπούλιας κάλεσε όλους τους αρχηγούς των κομμάτων με κοινοβουλευτική εκπροσώπηση σε προσπάθεια σχηματισμού κυβέρνησης εμπιστοσύνης. Στις 15.05.2012 υπήρξε κοινή συνάντηση του Προέδρου της Δημοκρατίας με τους αρχηγούς των τριών πρώτων σε δύναμη (κοινοβουλευτική εκπροσώπηση) κομμάτων, χωρίς αποτελέσματα, ενώ έγιναν κατ' ιδίαν συναντήσεις με τους αρχηγούς των λοιπών κοινοβουλευτικά εκπροσωπούμενων κομμάτων (γεγονός ενδεικτικό της απροθυμίας τους για συμμετοχή σε κυβέρνηση συνεργασίας).

Μετά την αποτυχία και της συνάντησης με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, παραιτείται ο Πρωθυπουργός Α. Παπαδήμος (με το π.δ. 68/16.05.2012, Α' 121, έγινε αποδοχή της παραίτησής του) και διορίζεται ως (υπηρεσιακός) Πρωθυπουργός ο Πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας Π. Πικραμμένος (π.δ. 69/16.05.2012, Α' 121). Μετά την αποδοχή της παραίτησης και των λοιπών μελών της κυβέρνησης (π.δ. 70/17.05.2012, Α' 123), διορίζονται τα μέλη της νέας (υπηρεσιακής) κυβέρνησης

(π.δ. 71/17.05.2012, Α' 124). Διαλύεται η Βουλή και προκηρύσσονται εκλογές για την ημερομηνία της 17.06.2012 (π.δ. 72/19.05.2012, Α' 125).

Σύμφωνα με το άρθρο 37 παρ. 3 εδ. γ' του Συντάγματος, πρωθυπουργός της «υπηρεσιακής εκλογικής κυβέρνησης» διορίζεται ένας από τους προέδρους των ανωτάτων δικαστηρίων (Συμβούλιο της Επικρατείας, Άρειος Πάγος, Ελεγκτικό Συνέδριο). Ο Π. Πικραμμένος ήταν ο εν ενεργεία πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας. Πρόεδρος του Αρείου Πάγου ήταν η Ρ. Ασημακοπούλου και πρόεδρος του Ελεγκτικού Συνεδρίου ήταν ο Ι. Καραβοκύρης. Ο πρωθυπουργός ανέλαβε το σχηματισμό κυβέρνησης όσο το δυνατόν ευρύτερης αποδοχής, για τη διενέργεια εκλογών, σύμφωνα με το άρθρο 37 παρ. 3 εδ. γ' του Συντάγματος.

Από πλευράς σύνθεσης, η κυβέρνηση Π. Πικραμμένου, ως υπηρεσιακή, είναι ολιγομελής (αποτελείται από τον πρωθυπουργό και δεκαέξι (16) υπουργούς, ενώ απουσιάζουν αναπληρωτές υπουργοί και υφυπουργοί).

Οι νέες βουλευτικές εκλογές διεξήχθησαν στις 17.06.2012, χωρίς κανένα κόμμα να συγκεντρώσει την απόλυτη κοινοβουλευτική πλειοψηφία.

Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι, πριν την εκκίνηση της διαδικασίας των διερευνητικών εντολών, ο υπηρεσιακός πρωθυπουργός Π. Πικραμμένος υπέβαλε την παραίτησή του προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας την επομένη των εκλογών, δηλαδή στις 18.06.2012, αναφέροντας ότι με την έκδοση των αποτελεσμάτων των εκλογών έληξε και τυπικά η εντολή που έλαβε η υπηρεσιακή κυβέρνηση και αφορούσε στη διενέργεια εκλογών. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν έκανε δεκτή την παραίτηση του υπηρεσιακού πρωθυπουργού, καθώς δεν είχε σχηματισθεί ακόμη νέα κυβέρνηση. Η εν λόγω διαδικασία (υποβολής παραίτησης από τον υπηρεσιακό πρωθυπουργό και μη αποδοχής της από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας) είχε προφανώς πολιτική και συμβολική σημασία.

Η διερευνητική εντολή στον Α. Σαμαρά, αρχηγό του πρώτου σε κοινοβουλευτική δύναμη κόμματος της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, τελεσφόρησε, με τη δημιουργία κυβέρνησης στηριζόμενης από τα κόμματα της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και της ΔΗΜ.ΑΡ. (Δημοκρατική Αριστερά).

Ο υπηρεσιακός πρωθυπουργός Π. Πικραμμένος παραιτήθηκε στις 20.06.2012 (η αποδοχή της παραίτησής του έγινε με το π.δ. 82/20.06.2012, Α' 140) και τα λοιπά μέλη της υπηρεσιακής κυβέρνησης παραιτήθηκαν την επόμενη ημέρα (η αποδοχή των παραιτήσεών τους έγινε με το π.δ. 84/21.06.2012, Α' 141). Ο Γ. Ζανιάς διατήρησε τη θέση του Υπουργού Οικονομικών έως τις 05.07.2012, οπότε και

παραιτήθηκε και αυθημερόν έγινε δεκτή η παραίτησή του με το π.δ. 89/05.07.2012, Α' 144.

Π. Οργάνωση και διάρθρωση της κυβέρνησης

Η κυβέρνηση Π. Πικραμμένου ακολουθεί το σχήμα της προηγούμενης κυβέρνησης (με πρωθυπουργό τον Λ. Παπαδήμο) ως προς την ονομασία και τη σειρά τάξης των υπουργείων, ενώ δεν υπήρξαν μεταβολές ούτε στα χαρτοφυλάκια των υπουργών. Το Υπουργικό Συμβούλιο, επί της θητείας της υπηρεσιακής κυβέρνησης Π. Πικραμμένου, συνεδρίασε δύο (2) φορές, κατά τις ημερομηνίες: 17.05.2012 και 15.06.2012.

Την κυβέρνηση αποτελούν (κατά σειρά τάξης υπουργείων) οι:

1. Πρωθυπουργός και
2. Υπουργός Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης
3. Υπουργός Εσωτερικών
4. Υπουργός Οικονομικών
5. Υπουργός Εξωτερικών
6. Υπουργός Εθνικής Άμυνας
7. Υπουργός Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας
8. Υπουργός Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
9. Υπουργός Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων
10. Υπουργός Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων
11. Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης
12. Υπουργός Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης
13. Υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων
14. Υπουργός Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
15. Υπουργός Προστασίας του Πολίτη
16. Υπουργός Πολιτισμού και Τουρισμού
17. Υπουργός Επικρατείας

Με την Πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου (ΠΥΣ) με αριθμό 18/2012 (Α' 129/06.06.2012) πραγματοποιήθηκε ανασύνθεση του Κυβερνητικού Συμβουλίου Εξωτερικών και Άμυνας (ΚΥ.Σ.Ε.Α.).

ΙΙΙ. Νομοθετικό έργο της κυβέρνησης

Η κυβέρνηση Π. Πικραμμένου, ως υπηρεσιακή, έχει ως κύρια αποστολή της τη διενέργεια εκλογών. Συνταγματικά, δεν έχει τη δυνατότητα να δρομολογεί τις δικές της πολιτικές, ακριβώς γιατί είναι περιορισμένη η κύρια αποστολή της, τόσο από άποψη ουσιαστική, όσο και χρονικά (διήρκησε περίπου 35 ημέρες). Ο μεγαλύτερος όγκος των αποφάσεών της αφορούσε τη διενέργεια των εκλογών.

Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι, κατά τη θητεία της κυβέρνησης Π. Πικραμμένου, το υπουργικό συμβούλιο πρότεινε και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εξέδωσε τρεις (3) πράξεις νομοθετικού περιεχομένου (π.ν.π.), κατά το άρ. 44 παρ. 1 του Συντάγματος. Η πρώτη π.ν.π. δημοσιεύθηκε στις 29.05.2012 (Α' 127) με τίτλο «Ρυθμίσεις θεμάτων δημοσίευσης οικονομικών εκθέσεων πιστωτικών ιδρυμάτων και θυγατρικών τους, οι οποίες δραστηριοποιούνται στο χρηματοοικονομικό τομέα» παρείχε παρατάσεις προθεσμιών ως προς τα αναφερόμενα στον τίτλο της θέματα. Η δεύτερη π.ν.π. δημοσιεύθηκε στην 01.06.2012 (Α' 128) με τίτλο «Καταβολή της ειδικής αποζημίωσης και των οδοιπορικών εξόδων σε όσους διορίζονται έφοροι των αντιπροσώπων της δικαστικής αρχής, δικαστικοί αντιπρόσωποι, γραμματείς των εφορευτικών επιτροπών και διερμηνείς της τουρκικής γλώσσας στις εκλογές της 17ης Ιουνίου. Τροποποίηση της παρ. 1 του άρθρου 28 του ν. 1892/1990 (Α' 101)». Όπως προκύπτει και από τον τίτλο της, η π.ν.π. της 01.06.2012 αφορούσε κυρίως διαδικαστικά ζητήματα ως προς τις προσεχείς εκλογές, η δε ανάγκη για άμεση νομοθέτηση προέκυπε από το γεγονός ότι ο σχετικός τυπικός νόμος (ν. 4071/2012 και ειδικά το άρ. 45 αυτού) είχε εκδοθεί μόλις μία εβδομάδα πριν την ανακήρυξη των εκλογών, οπότε έπρεπε να υπάρξουν άμεσα οι απαιτούμενες για την πρακτική εφαρμογή του ρυθμίσεις, αλλά αφορούσε και στην αντικατάσταση διάταξης του άρθρου 28 ν. 1892/1990 που είχε αμέσως προηγούμενα αντικατασταθεί από το ν. 4061/2012, η τελευταία δε αυτή αντικατάστασή του δημιουργούσε πρακτικά προβλήματα στις δικαιοπραξίες σε νησιά. Η τελευταία π.ν.π. δημοσιεύθηκε στις 14.06.2012 (Α' 135) με τίτλο «Παράταση διάρκειας του προγράμματος “Βοήθεια στο σπίτι”» και αφορούσε την παράταση του εν λόγω προγράμματος, η διάρκεια του οποίου έληγε στις 30.06.2012 σύμφωνα με την από 31.12.2011 π.ν.π. (Α' 268). Παρατηρείται ότι οι ανωτέρω π.ν.π. εκδόθηκαν πράγματι υπό την ουσιαστική προϋπόθεση της εξαιρετικά επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης, λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη ότι εκδόθηκαν σε περίοδο που η Βουλή ήταν διαλυμένη και συνεπώς δεν μπορούσε να ασκήσει το νομοθετικό της έργο.

Σχετικά με την οργάνωση και λειτουργία της Κυβέρνησης, εκδόθηκε το π.δ. 77/2012 «Προσαρμογή στις διατάξεις του ν. 4024/2011 του βαθμολογικού και μισθολογικού καθεστώτος του προσωπικού της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης» (Α' 134/14.06.2012).

IV. Δημογραφικά στοιχεία μελών κυβέρνησης

Φύλο: Εκ των δεκαεπτά (17) μελών της υπηρεσιακής κυβέρνησης Π. Πικραμμένου, δύο (2) Υπουργοί είναι γυναίκες (ποσοστό 11,76%), ενώ ο πρωθυπουργός και δεκατέσσερις (14) Υπουργοί είναι άνδρες (ποσοστό 88,24%).

Ηλικία: Ο πρωθυπουργός, κατά την ανάληψη των καθηκόντων του, είναι 67 ετών. Ο υπουργός με τη μεγαλύτερη ηλικία είναι 84 ετών και η υπουργός με τη μικρότερη ηλικία είναι 41 ετών. Ο μέσος όρος ηλικίας των μελών την κυβέρνηση είναι τα 64 περίπου έτη.

Προηγούμενη βουλευτική ή υπουργική ιδιότητα: Κανένα μέλος της κυβέρνησης δεν είχε τη βουλευτική ιδιότητα. Δύο εκ των μελών της κυβέρνησης είχαν κατά το παρελθόν αποκτήσει την ιδιότητα του βουλευτή: Ένας ως βουλευτής επικρατείας με το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας για δύο θητείες (1996-2000, 2000-2004) και μία ως βουλευτής επικρατείας με το κόμμα του ΠΑ.ΣΟ.Κ. για λίγους μήνες μετά από κατάληψη κενωθείσας έδρας λόγω παραίτησης βουλευτή επικρατείας (2012).

Δύο εκ των μελών της κυβέρνησης είχαν κατά το παρελθόν αναλάβει κυβερνητικά καθήκοντα: Ένας ως Υπουργός Εξωτερικών κατά τα έτη 2004-2006 (κυβέρνηση Κώστα Καραμανλή) και ένας ως Υφυπουργός Προστασίας του Πολίτη κατά τον δεύτερο ανασχηματισμό της κυβέρνησης Λ. Παπαδήμου (07.03.2012-16.05.2012).

Σπουδές: Τα συγκριτικά περισσότερα εκ των μελών της κυβέρνησης (συνολικά οκτώ (8) από τα δεκαεπτά (17) μέλη) σπούδασαν (βασικές/προπτυχιακές σπουδές) νομικά, μεταξύ των οποίων και ο πρωθυπουργός. Έπονται οι απόφοιτοι οικονομικών σχολών (τρία (3) μέλη) και οι απόφοιτοι στρατιωτικών και αστυνομικών σχολών (δύο (2) μέλη), ενώ ακολουθούν πρόσωπα με λοιπές σπουδές.

Επαγγελματική/Ακαδημαϊκή ιδιότητα: Ο πρωθυπουργός είναι δικαστής, πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας, ιδιότητα την οποία άλλωστε απαιτεί το άρθρο 37 παρ. 3 εδ. γ' του Συντάγματος για τον πρωθυπουργό υπηρεσιακής εκλογικής κυβέρνησης.

Από τα δεκαεπτά (17) συνολικά μέλη της κυβέρνησης, οι συγκριτικά περισσότεροι [επτά (7)] είναι καθηγητές πανεπιστημίου (ένας εκ των οποίων ομότιμος), έπονται τρεις (3) δικηγόροι (δύο εν ενεργεία και μία συνταξιούχος), ενώ δύο (2) είναι ανώτατοι δικαστές (ένας εν ενεργεία και ένας συνταξιούχος), δύο (2) είναι συνταξιούχοι διπλωμάτες και ακολουθούν πρόσωπα με που ασκούν άλλα επαγγέλματα.

Από τα δεκαεπτά (17) συνολικά μέλη της κυβέρνησης, οι δέκα (10) ασκούν ενεργά την κύρια επαγγελματική τους δραστηριότητα, ενώ οι επτά (7) έχουν αποσυρθεί από την κύρια επαγγελματική τους δραστηριότητα έχοντας λάβει σύνταξη.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΑΝΤΩΝΗ ΣΑΜΑΡΑ

21.06.2012 – 27.01.2015

I. Ταυτότητα και σύνθεση της κυβέρνησης

Βουλευτικές εκλογές διεξήχθησαν στις 17.06.2012 (προκήρυξη με το π.δ. 72/19.05.2012, Α' 125), καθώς, μετά τις προηγούμενες εκλογές της 06.05.2012, κανένα κόμμα δεν έλαβε την απόλυτη κοινοβουλευτική πλειοψηφία και οι διερευνητικές εντολές προς τους αρχηγούς των τριών πρώτων σε κοινοβουλευτική δύναμη κομμάτων (ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΣΥΡΙΖΑ, ΠΑΣΟΚ) δεν τελεσφόρησαν (άρθρο 37 παρ. 2 και 3 του Συντάγματος). Κατά τις εκλογές αυτές δεν εφαρμόζονται «οι περί εκλογής βουλευτών με σταυρό προτίμησης» διατάξεις του άρθρο 72 παρ. 1-10 του π.δ. 26/2012, αλλά οι «περί σειράς καταλήψεως εδρών» (λίστα) διατάξεις του π.δ. 152/1985, που επανέρχονται σε ισχύ, σύμφωνα με το άρθρο 72 παρ. 11 του π.δ. 26/2012, καθώς οι εκλογές διενεργούνται πριν τη συμπλήρωση δέκα οκτώ (18) μηνών από της προηγούμενες εκλογές της 06.05.2012. Το εκλογικό αποτέλεσμα (ως προς τα κόμματα με κοινοβουλευτική εκπροσώπηση) έχει ως εξής, ανά κόμμα, σχετικά με τις έδρες που κατέλαβαν στη Βουλή και τα ποσοστά τους επί των έγκυρων ψήφων, αντίστοιχα:

Κόμμα	έδρες	ποσοστό επί των έγκυρων ψήφων
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ:	129	29,66%
ΣΥΡΙΖΑ:	71	26,89%
ΠΑΣΟΚ:	33	12,28%
ΑΝ.ΕΛ.:	20	7,51%
ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ:	18	6,92%
ΔΗΜ.ΑΡ.:	17	6,25%
Κ.Κ.Ε.:	12	4,50%

Παρατηρείται ότι δημιουργείται και πάλι μια κατάσταση δικομματισμού, με την έννοια ότι δύο κόμματα λαμβάνουν –συγκριτικά με τα υπόλοιπα κόμματα– υψηλά ποσοστά. Τα ποσοστά όμως που λαμβάνουν τα δύο πρώτα σε ψήφους κόμματα, παρότι είναι αρκετά αυξημένα σε σχέση με τις προηγούμενες εκλογές της 06.05.2012 (αύξηση περίπου 10%), δεν είναι ικανά για τη δημιουργία μονοκομματικής κυβέρνησης, παρά την ισχύ του bonus των 50 εδρών υπέρ του πρώτου σε ψήφους κόμματος. Σε σύγκριση με τα αποτελέσματα των προηγούμενων εκλογών, παρατηρείται σημαντική μείωση των ψήφων σε κόμματα που δεν έλαβαν

ποσοστό 3% επί του συνόλου των έγκυρων ψήφων στην επικράτεια και για το λόγο αυτό δεν εκπροσωπούνται κοινοβουλευτικά (γεγονός ενδεικτικό της συσπείρωσης προς μεγαλύτερα κόμματα), καθώς τα κόμματα αυτά έλαβαν αθροιστικά ποσοστό 5,98% επί των έγκυρων ψήφων, έναντι του υψηλότετου ποσοστού 19,02% που είχαν λάβει αθροιστικά στις προηγούμενες εκλογές. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η αποχή έφτασε στο 37,51%, το μεγαλύτερο έως τότε ποσοστό αποχής στην Τρίτη Ελληνική Δημοκρατία, μιας και ξεπέρασε και το ποσοστό αποχής κατά τις προηγούμενες εκλογές της 06.05.2012, που είχε ανέλθει στο 34,88%.

Καθώς κανένα κόμμα δε διαθέτει την απόλυτη κοινοβουλευτική πλειοψηφία, ακολουθείται η διαδικασία των διερευνητικών εντολών. Η διαδικασία ξεκινά με την παροχή διερευνητικής εντολής στον Α. Σαμαρά, ως αρχηγό του πρώτου σε κοινοβουλευτική δύναμη κόμματος της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, στις 18.06.2012. Ο Α. Σαμαράς ξεκινά τις συναντήσεις με τους αρχηγούς των κοινοβουλευτικά εκπροσωπούμενων κομμάτων. Τελικά, μετά και από κοινές συναντήσεις μεταξύ στελεχών της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, του ΠΑΣΟΚ και της ΔΗΜ.ΑΡ., αποφασίζεται ο σχηματισμός κυβέρνησης που θα στηρίζεται από τα κόμματα αυτά. Ο Πρωθυπουργός Α. Σαμαράς διορίστηκε με το π.δ. 83/20.06.2012 (Α΄ 140) και οι Υπουργοί, Αναπληρωτές Υπουργοί και Υφυπουργοί διορίστηκαν με το π.δ. 86/21.06.2012 (Α΄ 141), ενώ ακόμη δύο Υφυπουργοί διορίζονται με το π.δ. 87/22.06.2012 (Α΄ 142).

Η κυβέρνηση Α. Σαμαρά (υπό την αρχική της σύνθεση) στηρίζεται από τρία κόμματα (ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΠΑΣΟΚ, ΔΗΜ.ΑΡ.) τα οποία έχουν λάβει, αθροιστικά, 179 έδρες στη Βουλή και ποσοστό 48,19% επί των έγκυρων ψήφων. Η κυβέρνηση Α. Σαμαρά λαμβάνει ψήφο εμπιστοσύνης, με 179 θετικές και 121 αρνητικές ψήφους, μετά τη συζήτηση επί των προγραμματικών δηλώσεων της κυβέρνησης (βλ. Πρακτικά της 08.07.2012 της ΣΤ΄ Συνεδρίασης της Ολομέλειας της Βουλής, Α΄ Σύνοδος, ΙΕ΄ Περίοδος Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας).

Η αρχική σύνθεση της κυβέρνησης έχει ως εξής: Αποτελείται από τον πρωθυπουργό, δεκαεπτά (17) υπουργούς, και επτά (7) αναπληρωτές υπουργούς. Επιπλέον, η κυβέρνηση υποστηρίζεται από δεκατέσσερις (14) υφυπουργούς, εκ των οποίων οι δώδεκα (12) διορίστηκαν στις 21.06.2012 και οι λοιποί δύο (2) στις 22.06.2012. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, υπό την αρχική σύνθεση της κυβέρνησης (αμέσως μετά τις εκλογές), στο Υπουργείο Οικονομικών παρέμεινε ο Γ.

Ζανιάς, Υπουργός Οικονομικών της υπηρεσιακής κυβέρνησης Π. Πικραμμένου, όχι με παραίτησή του από τη θέση του υπηρεσιακού υπουργού και τον επαναδιορισμό του ως μέλους της κυβέρνησης Α. Σαμαρά, αλλά χωρίς παραίτησή του. Οι λόγοι ήταν καθαρά πολιτικοί (κυρίως φαίνεται ότι αφορούσαν αφενός στην απαίτηση περαιτέρω χρόνου για την κατάληψη της νευραλγικής αυτής θέσης, στο πλαίσιο της γενικότερης πολιτικο-οικονομικής κατάστασης, και αφετέρου στην επικείμενη Σύνοδο Κορυφής στα τέλη Ιουνίου στις Βρυξέλλες). Ο Γ. Ζανιάς τελικά παραιτείται στις 05.07.2012 και αυθημερόν γίνεται δεκτή η παραίτηση (και αντικατάστασή) του από τον Ι. Στουρνάρα, που διετέλεσε Υπουργός Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας στην υπηρεσιακή κυβέρνηση Π. Πικραμμένου.

Με τα π.δ. 89 και 90/2012 (Α΄ 144/05.07.2012), αφενός γίνεται δεκτή η παραίτηση του Υφυπουργού Ναυτιλίας, ο οποίος δεν αντικαθίσταται, αφετέρου διορίζονται δύο νέοι Υφυπουργοί (Υφυπουργός στον Πρωθυπουργό και Υφυπουργός Εξωτερικών), με συνέπεια ο συνολικός αριθμός των Υφυπουργών να ανέλθει στους δεκαπέντε (15). Με τα π.δ. 92 και 93/2012 (Α΄ 146/12.07.2012) αντικαθίσταται ο Υφυπουργός Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας. Περαιτέρω, με το π.δ. 18/2013 (Α΄ 41/16.02.2013) διορίζεται και νέος Υφυπουργός Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων και έτσι ο αριθμός των Υφυπουργών ανέρχεται στους δεκαέξι (16).

Σημειώνεται ότι στο αρχικό κυβερνητικό σχήμα συμμετέχουν μόνο βουλευτές της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ και εξωκοινοβουλευτικά πρόσωπα.

Τον Ιούνιο 2013 πραγματοποιείται ανασχηματισμός της κυβέρνησης, καθώς η ΔΗΜ.ΑΡ. δηλώνει την αποχώρησή της από την κυβέρνηση, με αφορμή την κατάργηση της ΕΡΤ που αποφασίσθηκε από την κυβερνητική ομάδα Σαμαρά, με την με αριθ. ΟΙΚ.02/11.06.2013 Απόφαση του Υφυπουργού στον Πρωθυπουργό και του Υπουργού Οικονομικών «Κατάργηση της δημόσιας επιχείρησης “Ελληνική Ραδιοφωνία-Τηλεόραση, Ανώνυμη Εταιρεία (ΕΡΤ-ΑΕ)”» (Β΄ 1414/11.06.2013). Σημειώνεται ότι η κυβέρνηση, μετά την αποχώρηση της ΔΗΜ.ΑΡ., δε ζήτησε (νέα) ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή³⁸ και, έτσι, χωρίς ρητή τέτοια αποτύπωση σε

³⁸ Γεγονός το οποίο αμφισβητήθηκε από μερίδα της θεωρίας, καθώς, μετά την «αποχώρηση» της στήριξης της ΔΗΜ.ΑΡ., διατυπώθηκε η άποψη ότι δημιουργείται νέα κυβέρνηση και άρα θα έπρεπε να κατατεθεί πρόταση παροχής ψήφου εμπιστοσύνης (βλ. άρθρο της Ν. Κανελλοπούλου – Μαλούχου, σε: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=520350>). Ο αντίλογος στηρίζεται στη θέση ότι δεν υπάρχει νέα κυβέρνηση, καθώς δεν άλλαξε το πρόσωπο του πρωθυπουργού, συνεπώς πρόκειται για κατά κυριολεξία ανασχηματισμό της κυβέρνησης, για τον οποίο δεν απαιτείται να ζητηθεί (νέα) ψήφος εμπιστοσύνης.

επίπεδο πρότασης εμπιστοσύνης, πολιτικά στηρίζεται από τους βουλευτές της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ και του ΠΑΣΟΚ. Συγκεκριμένα, στις 25.06.2013 πραγματοποιείται ανασχηματισμός της κυβέρνησης (βλ. π.δ. 116 και 117/2013, Α΄ 151/25.06.2013, περί αποδοχής της παραίτησης μελών της κυβέρνησης και υφυπουργών και π.δ. 119/2013, Α΄ 153/25.06.2013, περί διορισμού μελών της κυβέρνησης και Υφυπουργών). Ο αριθμός των υπουργών ανέρχεται σε δεκαεννιά (19), με τη «διάσπαση» δύο υπουργείων: αφενός, το Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων «διασπάται» στο Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας και στο Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, αφετέρου το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού «διασπάται» στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων και στο Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού. Δημιουργείται θέση Αντιπροέδρου της Κυβέρνησης (την οποία καταλαμβάνει το ίδιο πρόσωπο που αναλαμβάνει και το Υπουργείο Εξωτερικών). Οι θέσεις των αναπληρωτών υπουργών από επτά (7) γίνονται πέντε (5), Οι θέσεις των υφυπουργών από δεκαέξι (16) γίνονται δεκαεπτά (17).

Με τα π.δ. 45 και 46/2014 (Α΄ 79/31.03.2014) αντικαθίστανται ο Αναπληρωτής Υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και ο Αναπληρωτής Υπουργός Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, ενώ με το π.δ. 57/2014 (Α΄ 100/17.04.2014, διόρθωση σφάλματος Α΄ 103/22.04.2014) παραιτείται ο ένας εκ των δύο Υφυπουργών στον Πρωθυπουργό και δεν αντικαθίσταται, με συνέπεια ο αριθμός των θέσεων υφυπουργών να γίνει δεκαέξι (16).

Σημειώνεται ότι στο νέο κυβερνητικό σχήμα μετέχουν και οκτώ (8) βουλευτές του ΠΑΣΟΚ.

Στις 10.06.2014 πραγματοποιείται νέος (δεύτερος) ανασχηματισμός της κυβέρνησης, η οποία συνεχίζει να στηρίζεται από τους βουλευτές των κομμάτων της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ και του ΠΑΣΟΚ, χωρίς όμως να ζητηθεί (νέα) ψήφος εμπιστοσύνης από τη Βουλή (βλ. π.δ. 88/2014, Α΄ 133/10.06.2014, περί αποδοχής της παραίτησης μελών της κυβέρνησης και υφυπουργών και π.δ. 89/2014, Α΄ 134/10.06.2014 περί διορισμού μελών της κυβέρνησης και υφυπουργών). Δεν υπήρξε αλλαγή στον αριθμό, την ονομασία, τη σειρά τάξης και τις αρμοδιότητες των υπουργείων, συνεπώς ο αριθμός των υπουργών παρέμεινε δεκαεννιά (19). Ο συνολικός αριθμός των αναπληρωτών υπουργών αυξήθηκε από πέντε (5) σε έξι (6). Ο αριθμός των υφυπουργών αυξήθηκε από δεκαέξι (16) –αρχικά, πριν την παραίτηση

στις 17.04.2014 του ενός Υφυπουργού στον Πρωθυπουργό, ο αριθμός ήταν δεκαεπτά (17)– σε είκοσι (20).

Με το π.δ. 115/2014 (Α΄ 184/02.09.2014) παραιτείται ο ένας Υφυπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων και αντικαθίσταται με το π.δ. 117/2014 (Α΄ 117/03.09.2014) από πρόσωπο που δε συμμετείχε στο προηγούμενο κυβερνητικό σχήμα.

Με τα π.δ. 156 και 157/2014 (Α΄ 240/03.11.2014) παραιτούνται ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας και ο Υπουργός Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας και αντικαθίστανται με το π.δ. 158/2014 (Α΄ 240/03.11.2014). Με τα π.δ. 161&162/2014 (Α΄ 244/12.11.2014) αντικαθίσταται ο ένας Υφυπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων. Με το π.δ. 174/2014 (Α΄ 278/31.12.2014) αντικαθίσταται ο Υπουργός Εσωτερικών.

Στο νέο (μετά το δεύτερο ανασχηματισμό) κυβερνητικό σχήμα είναι συγκριτικά ενισχυμένη η συμμετοχή βουλευτών του ΠΑΣΟΚ, που αριθμούν τους δώδεκα (12).

Νέες εκλογές διεξάγονται στις 25.01.2015, μετά από πρόωρη διάλυση της Βουλής και προκήρυξη βουλευτικών εκλογών με το π.δ. 173/2014 (Α΄ 277/31.12.2014), λόγω αδυναμίας εκλογής νέου Προέδρου της Δημοκρατίας, καθώς η μοναδική υποψηφιότητα δεν έλαβε την απαιτούμενη κατά το άρθρο 32 παρ. 3 και 4 εδ. α΄ του Συντάγματος πλειοψηφία, στις τρεις ψηφοφορίες που έλαβαν χώρα στη Βουλή. Συγκεκριμένα, στις 09.12.2014, ο Πρωθυπουργός Α. Σαμαράς ανακοινώνει τον Σταύρο Δήμα ως υποψήφιο για την Προεδρία της Δημοκρατίας, ενώ δεν υπήρξε άλλος συνυποψήφιος. Στην πρώτη ψηφοφορία, που διεξάγεται στη Βουλή στις 17.12.2014, η υποψηφιότητα Σ. Δήμα έλαβε 160 θετικές ψήφους (5 βουλευτές ήταν απόντες και 135 ψήφισαν «παρών»), ενώ για την εκλογή απαιτούνταν πλειοψηφία 200 βουλευτών. Στη δεύτερη ψηφοφορία, που διεξάγεται στη Βουλή στις 23.12.2014, η υποψηφιότητα Σ. Δήμα έλαβε 168 θετικές ψήφους (ένας βουλευτής απουσίαζε και 131 βουλευτές ψήφισαν «παρών»), ενώ για την εκλογή απαιτούνταν πλειοψηφία 200 βουλευτών. Στην τρίτη ψηφοφορία, που διεξάγεται στη Βουλή στις 29.12.2014, η υποψηφιότητα Σ. Δήμα έλαβε 168 θετικές ψήφους (132 βουλευτές ψήφισαν «παρών»), ενώ για την εκλογή απαιτούνταν πλειοψηφία 180 βουλευτών. Μετά τη διενέργεια βουλευτικών εκλογών, στις 25.01.2015, και την ανάδειξη κυβέρνησης, η κυβέρνηση Σαμαρά παραιτείται. Συγκεκριμένα, με τα π.δ. 21&22/2015 (Α΄ 18/26.01.2015) γίνεται δεκτή η παραίτηση του πρωθυπουργού Α. Σαμαρά και

διορίζεται πρωθυπουργός ο Α. Τσίπρας, ενώ με το π.δ. 23/2015 (Α΄ 19/27.01.2015) γίνεται δεκτή η παραίτηση του αντιπροέδρου της κυβέρνησης, των υπουργών, των αναπληρωτών υπουργών και των υφυπουργών.

II. Οργάνωση και διάρθρωση της κυβέρνησης

Συλλογικά κυβερνητικά όργανα

- **Υπουργικό Συμβούλιο**

Το Υπουργικό Συμβούλιο, επί της θητείας της κυβέρνησης Α. Σαμαρά, συνεδρίασε εννέα (9) φορές, κατά τις ημερομηνίες: 21.06.2012, 31.08.2012, 28.11.2012, 15.02.2013, 25.06.2013, 01.08.2013, 07.08.2013, 15.10.2014 και 29.12.2014.

- **Κυβερνητική Επιτροπή**

Με την ΠΥΣ 20/2012 «Ανασύνθεση της Κυβερνητικής Επιτροπής και καθορισμός των αρμοδιοτήτων της» (Α΄ 151/19.07.2012) [βλ. και άρ. 17 π.δ. 63/2005], στη νέα σύνθεση της Κυβερνητικής Επιτροπής μετέχουν ο Πρωθυπουργός ως πρόεδρος και ως μέλη οι Υπουργοί:

- 1) Εξωτερικών,
- 2) Οικονομικών,
- 3) Εθνικής Άμυνας,
- 4) Εσωτερικών,
- 5) Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης,
- 6) Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων,
- 7) Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων,
- 8) Επικρατείας.

Επιπλέον, στην Κυβερνητική Επιτροπή μετέχουν, χωρίς δικαίωμα ψήφου, ο Κυβερνητικός εκπρόσωπος και ο Γενικός Γραμματέας Πρωθυπουργού, εφόσον υπάρχουν. Μετέχουν επίσης χωρίς δικαίωμα ψήφου και όσα άλλα μέλη της Κυβέρνησης ή Υφυπουργοί καλούνται κάθε φορά από τον Πρωθυπουργό. Καθήκοντα Γραμματέα της Κυβερνητικής Επιτροπής ασκεί ο Γενικός Γραμματέας της Κυβέρνησης.

Σύμφωνα με την ανωτέρω ΠΥΣ, η Κυβερνητική Επιτροπή, ενεργώντας στο πλαίσιο των αποφάσεων και κατευθύνσεων του πρωθυπουργού και του υπουργικού συμβουλίου, λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για την εφαρμογή της κυβερνητικής

πολιτικής, παρακολουθεί και συντονίζει την εφαρμογή των αποφάσεων της και των αποφάσεων του υπουργικού συμβουλίου από τα μέλη της κυβέρνησης και ζητά και λαμβάνει αποφάσεις για τα θέματα που παραπέμπει σ' αυτήν ο πρωθυπουργός.

Ανασύνθεση του Κυβερνητικού Συμβουλίου Εξωτερικών και Άμυνας (Κ.Υ.Σ.Ε.Α.) [βλ. και άρ. 18 π.δ. 63/2012] πραγματοποιήθηκε με τις ΠΥΣ 21/2012 (Α' 150/19.07.2012), ΠΥΣ 29/2012 (Α' 165/28.08.2012), ΠΥΣ 12/2013 (Α' 159/10.07.2013) και ΠΥΣ 32/2013 (Α' 239/05.11.2013). Ανασύνθεση της Διυπουργικής Επιτροπής Στρατηγικών Επενδύσεων (Δ.Ε.Σ.Ε.) πραγματοποιήθηκε με τις ΠΥΣ 35/2012 (Α' 178/19.09.2012) και ΠΥΣ 28/2013 (Α' 199/25.09.2013). Με την ΠΥΣ 30/2012 (Α' 173/05.09.2012) πραγματοποιήθηκε μετονομασία της Επιτροπής Πληροφορικής και Επικοινωνιών σε Επιτροπή Συντονισμού της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και έγιναν ορισμένες μεταβολές ως προς τη σύνθεση και αρμοδιότητες της Επιτροπής.

- **Νέα συλλογικά κυβερνητικά όργανα**

Με την ΠΥΣ 6/2014 (Α' 39/17.02.2014) συστήνεται το Κυβερνητικό Συμβούλιο Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους. Με την ΠΥΣ 5/2014 (Α' 37/14.02.2014) συστήνεται Διυπουργική Επιτροπή για τη Βιομηχανική Πολιτική. Με την ΠΥΣ 13/2014 (Α' 99/16.04.2014) συστήνεται το Κυβερνητικό Συμβούλιο Απασχόλησης.

Σειρά τάξης των υπουργείων

Με την απόφαση με αριθ. Υ4/2012 (Β' 2027/21.06.2012) του πρωθυπουργού, ανακαθορίστηκε η σειρά τάξης των υπουργείων ως εξής:

1. Υπουργείο Εξωτερικών
2. Υπουργείο Οικονομικών
3. Υπουργείο Εθνικής Άμυνας
4. Υπουργείο Εσωτερικών
5. Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης
6. Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων
7. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού
8. Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
9. Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας
10. Υπουργείο Υγείας
11. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

12. Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
13. Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη
14. Υπουργείο Τουρισμού
15. Υπουργείο Ναυτιλίας
16. Υπουργείο Μακεδονίας και Θράκης

Στο πλαίσιο του ανασχηματισμού του Ιουνίου 2013, ανακαθορίστηκε η σειρά τάξης των υπουργείων, με την απόφαση με αριθ. Υ30/2013 (Β' 1594/25.06.2013) του πρωθυπουργού, ως εξής:

1. Υπουργείο Εξωτερικών
2. Υπουργείο Οικονομικών
3. Υπουργείο Εθνικής Άμυνας
4. Υπουργείο Εσωτερικών
5. Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας
6. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων
7. Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
8. Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης
9. Υπουργείο Υγείας
10. Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας
11. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων
12. Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων
13. Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
14. Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
15. Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη
16. Υπουργείο Τουρισμού
17. Υπουργείο Ναυτιλίας και Αιγαίου
18. Υπουργείο Μακεδονίας και Θράκης

III. Νομοθετικό έργο της κυβέρνησης

Προτάσεις αναθεώρησης του Συντάγματος

Στις 06.12.2014 οι (126) βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας καταθέτουν στη Βουλή πρόταση για την αναθεώρηση του Συντάγματος, συνοδευόμενη από αιτιολογική έκθεση. Η πρόταση αυτή εισάγεται για συζήτηση στην Ολομέλεια της Βουλής στις 16.12.2014, όπου και αποφασίζεται (βάσει του άρ. 119 του Κανονισμού της Βουλής) η υποβολή της πρότασης στην Κοινοβουλευτική Επιτροπή

Αναθεώρησης του Συντάγματος. Λόγω της πρόωρης διάλυσης της Βουλής και την προκήρυξη των εκλογών της 25.01.2015, δεν προχώρησε η διαδικασία επί της πρότασης αυτής.

Με τη συγκεκριμένη πρόταση αναθεώρησης, θεωρείται ότι υπάρχει ανάγκη για την αναθεώρηση 49 διατάξεων του Συντάγματος, που αφορούν πρωτίστως το οργανωτικό μέρος του Συντάγματος. Ενδιαφέρον, ειδικά, αλλά όχι μόνο, ως προς την κυβερνητική λειτουργία εν γένει, παρουσιάζουν τα εξής σημεία της πρότασης: Πλήρης αποσύνδεση του ενδεχομένου μη εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας από τη διενέργεια βουλευτικών εκλογών, μέσω της άνευ περιορισμών επανάληψης της τρίτης ψηφοφορίας ή δια της προσφυγής στο εκλογικό σώμα αποκλειστικά για την εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας (αναθεώρηση άρθρων 30 παρ. 1, εδ. β', 32 παρ. 1, 3, 4 και 5 και 41 παρ. 5 Συντάγματος). Ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας (δυνατότητά του να συγκαλεί το Συμβούλιο των Πολιτικών Αρχηγών των κομμάτων που εκπροσωπούνται στη Βουλή –άρθρο 39–, αυστηρότερη οριοθέτηση της αρμοδιότητας της κυβέρνησης να προτείνει πρόωρη διάλυση της Βουλής –άρθρο 41 παρ. 2–, ανάκτηση της κυρωτικής νομοθετικής του αρμοδιότητας –άρθρο 42 παρ. 1–, προκήρυξη δημοψηφίσματος με προεδρική πρωτοβουλία –άρθρο 44 παρ. 2–, δυνατότητά του να απευθύνει διαγγέλματα χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του Προέδρου της Κυβέρνησης –άρθρο 44 παρ. 3). Αλλαγές ως προς τη Βουλή (μείωση του αριθμού των βουλευτών –άρθρο 51 παρ. 1–, η πρόωρη διάλυση της Βουλής να συνεπάγεται εκλογή της νέας Βουλής μόνο για το χρονικό διάστημα που απομένει ως τη συμπλήρωση της τετρατετίας, εκτός εάν οι πρόωρες εκλογές προκηρύσσονται κατά το τελευταίο εξάμηνο της κοινοβουλευτικής περιόδου –άρθρο 53 παρ. 1 και 2–, καθιέρωση μιας μορφής αναλογικού εκλογικού συστήματος –άρθρο 54 παρ. 1). Αλλαγές ως προς τον κοινοβουλευτικό έλεγχο (διευκόλυνση σύστασης εξεταστικών επιτροπών –άρθρο 68 παρ. 2 και 3–, κυρώσεις επί μη έγκαιρης ανταπόκρισης των μελών της κυβέρνησης στα επιμέρους μέσα άσκησης κοινοβουλευτικού ελέγχου –άρθρο 70 παρ. 6). Επιμέρους αλλαγές ως προς τη νομοπαραγωγική διαδικασία (άρθρα 73, 74, 78 και 79). Αλλαγές ως προς τη συγκρότηση της κυβέρνησης (καθιέρωση ανώτατου ορίου θητειών για τον πρωθυπουργό –άρθρο 37–, πρόβλεψη εκτελεστικού νόμου που θα θεσπίζεται και θα αλλάζει μόνο με αυξημένη πλειοψηφία και θα θεσμοθετεί συγκεκριμένο κυβερνητικό σχήμα και οργανόγραμμα, καθώς και πρόβλεψη ίδρυσης θέσεων υπηρεσιακών Υφυπουργών Εξωτερικών και Προϋπολογισμού για θητεία πενταετή και με επιλογή

των προσώπων από τη Βουλή με αυξημένη πλειοψηφία –άρθρο 81 παρ. 1–, καθιέρωση μιας μορφής ασυμβιβάστου μεταξύ μέλους της κυβέρνησης ή υφυπουργού και βουλευτή –άρθρο 81 παρ. 3 και 4). Αλλαγές ως προς την ποινική ευθύνη των μελών της κυβέρνησης (κυρίως: κατάργηση της αποσβεστικής προθεσμίας, αποσύνδεση της δίωξης από παρέμβαση της Βουλής –άρθρο 86–). Αλλαγές ως προς τη δικαστική εξουσία (πρόβλεψη συγκεκριμένων κριτηρίων για την επιλογή των θέσεων των προέδρων και αντιπροέδρων των ανωτάτων δικαστηρίων και ορισμός ανώτατης θητείας στις θέσεις αυτές –άρθρο 90 παρ. 5–) και πρόβλεψη Συνταγματικού Δικαστηρίου (άρθρο 100). Αλλαγές ως προς τη δημόσια διοίκηση με την ευρεία έννοια (κατάργηση του θεσμού των γενικών και ειδικών γραμματέων – άρθρο 101–, ανώτατο όριο εκλογής αιρετών οργάνων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης άρθρο –102 παρ. 1–, ανώτατο όριο θητείας μελών συνδικαλιστικών οργανώσεων –άρθρο 23 παρ. 1–, αλλαγή του τρόπου εκλογής των μελών των συνταγματικά κατοχυρωμένων ανεξάρτητων αρχών –άρθρο 101Α παρ. 2). Τέλος, τροποποίηση του άρθρου 106, ώστε να θεσπισθεί ο κανόνας ότι «το Κράτος προγραμματίζει και συντονίζει την οικονομική δραστηριότητα της Χώρας τόσο για την εδραίωση της κοινωνικής ειρήνης, όσο και για την εδραίωση της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς, της ισότητας των ευκαιριών και, εν τέλει, της κοινωνικής δικαιοσύνης» (παρ. 1) και να ορισθεί ότι «εκτός από την ιδιωτική, και η δημόσια οικονομική πρωτοβουλία –στο πλαίσιο του κάθε μορφής κρατικού παρεμβατισμού– δεν επιτρέπεται ν' αναπτύσσεται σε βάρος της αξίας του ανθρώπου και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητάς του» (παρ. 2).

Βασικά νομοθετήματα

α. Γενικά

Κατά την περίοδο της κυβέρνησης Α. Σαμαρά, εκδόθηκαν τα παρακάτω βασικά νομοθετήματα που αφορούν, άμεσα ή έμμεσα, την κυβερνητική λειτουργία:

Ο ν. 4079/2012 «Κύρωση της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Ρυθμίσεις θεμάτων κεφαλαιακής ενίσχυσης των πιστωτικών ιδρυμάτων», της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Ρυθμίσεις θεμάτων εφαρμογής των νόμων 3864/2010, 4021/2011, 4046/2012, 4051/2012 και 4071/2012», της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Ρυθμίσεις θεμάτων δημοσίευσης οικονομικών εκθέσεων πιστωτικών ιδρυμάτων και θυγατρικών τους, οι οποίες δραστηριοποιούνται στο χρηματοοικονομικό τομέα» και άλλες διατάξεις του Υπουργείου Οικονομικών» (Α΄

180/20.09.2012). Ενδιαφέρον σημείο: Με τις παραγράφους 1α και 1β του άρθρου έκτου προστίθεται εδ. β' στην παρ. 9 του άρ. 56 π.δ. 63/2005, που προβλέπει αδυναμία πλήρωσης με διορισμό θέσης μετακλητού υπαλλήλου ή ειδικού συμβούλου ή συνεργάτη σε πολιτικά γραφεία μελών της Κυβέρνησης ή υφυπουργών, από υποψήφιο στο πρόσωπο του οποίου συντρέχει κώλυμα από εκείνα που προβλέπει ο νόμος για το διορισμό δημοσίου πολιτικού διοικητικού υπαλλήλου, καθώς και στην περίπτωση που ο υποψήφιος για διορισμό τυγχάνει σύζυγος ή συγγενής α ή β βαθμού μέλους της Κυβέρνησης ή υφυπουργού, γεγονός που βεβαιώνεται με υπεύθυνη δήλωση.

Ο ν. 4093/2012 «Έγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 - Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής του ν. 4046/2012 και του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016» (Α' 222/12.11.2012). Σημειώνεται ότι το σύνολο, σχεδόν, των ρυθμίσεων εντάσσονται σε ένα άρθρο.

Ο ν. 4109/2013 «Κατάργηση και συγχώνευση νομικών προσώπων του Δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα - Σύσταση Γενικής Γραμματείας για το συντονισμό του κυβερνητικού έργου και άλλες διατάξεις» (Α' 16/23.01.2013, διόρθωση σφαλμάτων Α' 47/21.02.2013).

Ο ν. 4148/2013 «Σύσταση Γραφείου Ελληνικής Προεδρίας και άλλες διατάξεις» (Α' 99/26.04.2013). Αφορά στην ελληνική προεδρία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά το πρώτο εξάμηνο του 2014.

Ο ν. 4152/2013 (Α' 107/09.05.2013) «Επείγοντα μέτρα εφαρμογής των νόμων 4046/2012, 4093/2012 και 4127/2013». Σημειώνεται ότι το σύνολο των ρυθμίσεων εντάσσονται σε ένα άρθρο.

Ο ν. 4173/2013 «Ελληνική Ραδιοφωνία, Τηλεόραση Ανώνυμη Εταιρεία (Ε.Ρ.Τ. Α.Ε.) «Νέα Ελληνική Ραδιοφωνία, Ιντερνετ και Τηλεόραση»» (Α' 169/26.07.2013). Συστήνεται νέος δημόσιος ραδιοτηλεοπτικός φορέας, μετά την κατάργηση της ΕΡΤ, στις 11.06.2013.

Ο ν. 4199/2013 «Δημόσιες υπεραστικές οδικές μεταφορές επιβατών - Ρυθμιστική Αρχή Επιβατικών Μεταφορών και άλλες διατάξεις» (Α' 216 11.10.2013). Συστήνεται ανεξάρτητη αρχή.

Ο ν. 4203/2013 «Ρυθμίσεις θεμάτων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και άλλες διατάξεις» (Α' 235/01.11.2013). Με το άρ. 23, προστίθεται στο ν. 3023/2002 άρθρο 7^Α για την αναστολή χρηματοδότησης πολιτικών κομμάτων.

Ο ν. 4224/2013 «Κυβερνητικό Συμβούλιο Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους Ελληνικό Επενδυτικό Ταμείο Αξιοποίησης Περιουσίας του Δημοσίου και άλλες επείγουσες διατάξεις» (Α΄ 288/31.12.2013). Βλ. και ΠΥΣ Πράξη 6 της 17.2.2014 (Α΄ 39/17.02.2014). Συστήνεται Κυβερνητικό Συμβούλιο Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους.

Ο ν. 4249/2014 «Αναδιοργάνωση της Ελληνικής Αστυνομίας, του Πυροσβεστικού Σώματος και της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας, αναβάθμιση Υπηρεσιών του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και ρύθμιση λοιπών θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις» (Α΄ 73/24.03.2014).

Ο ν. 4250/2014 «Διοικητικές Απλουστεύσεις - Καταργήσεις, Συγχωνεύσεις Νομικών Προσώπων και Υπηρεσιών του Δημοσίου Τομέα - Τροποποίηση Διατάξεων του π.δ. 318/1992 (Α 161) και λοιπές ρυθμίσεις» (Α΄ 74/26.03.2014, διόρθωση σφαλμάτων Α΄ 111/07.05.2014).

Ο ν. 4254/2014 «Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο εφαρμογής του ν. 4046/2012 και άλλες διατάξεις» (Α΄ 85/07.04.2014). Σημειώνεται ότι το σύνολο των ρυθμίσεων εντάσσονται σε τρία άρθρα. Ενδιαφέρον σημείο: Με την υποπαρ. ΙΕ.4 Ν. 4254/2014 τροποποιούνται διατάξεις του Ποινικού Κώδικα ως προς το χρηματισμό πολιτικών προσώπων.

Ο ν. 4263/2014 «Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2015-2018» (Α΄ 117/14.05.2014).

Ο ν. 4270/2014 «Αρχές δημοσιονομικής διαχείρισης και εποπτείας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/85/ΕΕ) - δημόσιο λογιστικό και άλλες διατάξεις» (Α΄ 143/28.06.2014).

Ο ν. 4281/2014 «Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, οργανωτικά θέματα Υπουργείου Οικονομικών και άλλες διατάξεις» (Α΄ 160/08.08.2014).

Ο ν. 4283/2014 «Ίδρυση και οργάνωση Συμβουλίου Εθνικής Πολιτικής για την Παιδεία και άλλες διατάξεις» (Α΄ 189/10.09.2014).

Ο ν. 4304/2014 «Έλεγχος των οικονομικών και πολιτικών κομμάτων και των αιρετών αντιπροσώπων Βουλής και Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και άλλες διατάξεις» (Α΄ 234/23.10.2014).

Ο ν. 4313/2014 «Ρυθμίσεις θεμάτων Μεταφορών, Τηλεπικοινωνιών και Δημοσίων Έργων και άλλες διατάξεις» (Α΄ 261/17.12.2014). Συνιστάται ανεξάρτητη

διοικητική αρχή, με την επωνυμία «Επιτροπή Διερεύνησης Σιδηροδρομικών Ατυχημάτων και Συμβάντων».

Η π.ν.π. «Ρυθμίσεις κατεπειγόντων θεμάτων αρμοδιότητας των Υπουργείων Οικονομικών, Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και λοιπές διατάξεις» (Α΄ 237/05.12.2012). Σημειώνεται ότι, τα θέματα της παρούσας π.ν.π., η οποία δεν κυρώθηκε ποτέ, ρυθμίσθηκαν (εκ νέου) με το ν. 4111/2013.

Η π.ν.π. «Έγκριση των Σχεδίων των Συμβάσεων Τροποποίησης της Κύριας Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Ελληνικού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Τ.Χ.Σ.) και της Τράπεζας της Ελλάδος (ΤτΕ), με τίτλο «Κύρια Σύμβαση Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης», της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ε.Τ.Χ.Σ., της Ελληνικής Δημοκρατίας και της ΤτΕ, με τίτλο «Σύμβαση Διευκόλυνσης Διαχείρισης Υποχρεώσεων ΣΙΤ» και της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ε.Τ.Χ.Σ., της Ελληνικής Δημοκρατίας και της ΤτΕ, με τίτλο «Διευκόλυνση αποπληρωμής Τόκων Ομολόγων», παροχή εξουσιοδοτήσεων για την υπογραφή των Συμβάσεων και άλλες επείγουσες διατάξεις» (Α΄ 240/12.12.2012).

Η π.ν.π. «Ρυθμίσεις κατεπειγόντων θεμάτων αρμοδιότητας των Υπουργείων Εσωτερικών, Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης και του Υπουργού Επικρατείας» (Α΄ 256/31.12.2012). Η παρούσα π.ν.π. κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο ν.4147/2013, Α΄ 98/26.04.2013. Ενδιαφέροντα σημεία: Στο άρ. 18 υπάρχουν ρυθμίσεις που αφορούν τη Διεύθυνση Κοινωνικής Προστασίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης. Με το άρθρο 21 της π.ν.π. προστέθηκαν στην παρ.5 του άρ. 74 π.δ. 63/2005 τα εδάφια στ, ζ, η και θ, με τρόπο ώστε να αυξηθούν οι αρμοδιότητες του Γενικού Γραμματέα της Κυβέρνησης.

Η π.ν.π. «Τροποποίηση των διατάξεων του άρθρου 14B του ν. 3429/2005» (Α΄ 139/11.06.2013). Πρόκειται για την π.ν.π. με βάση την οποία, σε συνδυασμό με τον τροποποιούμενο ν. 3429/2005, εκδόθηκε από τον Υφυπουργό στον Πρωθυπουργό και τον Υπουργό Οικονομικών η Κ.Υ.Α. με αριθ. ΟΙΚ.02/11.6.2013 (Β΄ 1414

11.6.2013) «Κατάργηση της δημόσιας επιχείρησης «Ελληνική Ραδιοφωνία - Τηλεόραση, Ανώνυμη Εταιρεία (ΕΡΤ -Α.Ε.)»

Η π.ν.π. «Έγκριση του Σχεδίου της δεύτερης Σύμβασης Τροποποίησης της Κύριας Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Ελληνικού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Τ.Χ.Σ.) και της Τράπεζας της Ελλάδος (ΤτΕ)» (Α' 262/17.12.2014).

Το π.δ. 85/2012 «Ίδρυση και μετονομασία Υπουργείων, μεταφορά και κατάργηση υπηρεσιών» (Α' 141/21.06.2012).

Το π.δ. 118/2013 «Τροποποίηση του π.δ. 85/2012 (Α' 141) - Ίδρυση Υπουργείου Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων και Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού και μετονομασία των Υπουργείων Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων και Παιδείας και Θρησκευμάτων Πολιτισμού και Αθλητισμού σε Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας και σε Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων αντιστοίχως» (Α' 152/25.06.2013).

Το π.δ. 149/2013 «Οργάνωση, στελέχωση και λειτουργία του Γραφείου Καλής Νομοθέτησης της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης» (Α' 232/31.10.2013) [βλ. άρ. 76^Α π.δ. 63/2005].

Το π.δ. 57/2013 «Τροποποίηση του π.δ. 32/2004 «Σύσταση και Οργανισμός της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης (Α' 28)» και του π.δ. 2/2011 «Μετατροπή του Πολιτικού Γραφείου Πρωθυπουργού σε Γενική Γραμματεία Πρωθυπουργού» (Α' 5)» (Α' 108/09.05.2013).

Το π.δ. 29/2014 «Τροποποίηση του π.δ. 32/2004 «Σύσταση και Οργανισμός της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης» (Α 28)» και του π.δ. 2/2011 «Μετατροπή του Πολιτικού Γραφείου Πρωθυπουργού σε Γενική Γραμματεία Πρωθυπουργού» (Α 5)» (Α' 53/04.03.2014).

Η ΠΥΣ 2/2013 «Σύσταση και συγκρότηση Ομάδας Συντονισμού Έργου με την ονομασία «Επιχειρησιακή Συντονιστική Επιτροπή» για την υλοποίηση, παρακολούθηση και συντονισμό των δράσεων της Εθνικής Στρατηγικής για τη Διευκόλυνση του Εξωτερικού Εμπορίου» (Α' 19/25.01.2013). Η Επιτροπή αυτή αποτελεί Ομάδα Συντονισμού του Έργου «Διευκόλυνση του Εξωτερικού Εμπορίου: Στρατηγική και Οδικός Χάρτης», στο οποίο προβλέπονται δράσεις που θα διευκολύνουν τις διαδικασίες που αφορούν στις εξαγωγές, τις εισαγωγές και γενικότερα το διασυνοριακό εμπόριο της χώρας. Η στρατηγική αυτή περιλαμβάνει 25

δράσεις (19 κύριες και 6 υποστηρικτικές) που εντάσσονται σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο σχεδιασμό, συνολικής διάρκειας τριάντα έξι (36) μηνών, με δυνατότητα παράτασης. Στην Επιχειρησιακή Συντονιστική Επιτροπή υπάρχει συμμετοχή εκπροσώπων τόσο από τον δημόσιο όσο και από τον ιδιωτικό τομέα, ενώ συμμετέχει και ο ΣΕΒΕ με εκπρόσωπό του. Επιμέρους τροποποιήσεις ως προς τη σύνθεση, τις αρμοδιότητες και τις δράσεις της Επιτροπής γίνονται με την ΠΥΣ 2/2014 (Α΄ 10/13.01.2014).

β. Τροποποιήσεις Κανονισμού της Βουλής:

Δύο τροποποιήσεις του Κανονισμού της Βουλής (ΚτΒ) πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της θητείας της κυβέρνησης Α. Σαμαρά. Κύριες ρυθμίσεις της πρώτης τροποποίησης (Απόφαση Ολομέλειας της Βουλής της 12.12.2013, Α΄ 276/16.12.2013) είναι: Κατοχυρώνεται ανεξαρτησία στα μέλη του Επιστημονικού Συμβουλίου και στο λοιπό προσωπικό της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής. Συστήνεται Μονάδα Πολιτικής Σχεδιάσεως ως έκτακτης Ανάγκης και Πολιτικής Προστασίας. Τροποποιούνται οι ρυθμίσεις σχετικά με το Γραφείο Νομικού Συμβούλου του Κράτους. Προβλέπεται δυνατότητα αναστολής άσκησης του λειτουργήματος δικηγόρων Επιστημονικών Συνεργατών, Ειδικών Επιστημονικών Συνεργατών και μελών του Επιστημονικού Συμβουλίου της Βουλής και των Διευθύνσεων της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής. Κύριες ρυθμίσεις της δεύτερης τροποποίησης (Απόφαση Ολομέλειας της Βουλής της 23.12.2014, Α΄ 267/24.12.2014) είναι: Προβλέπεται η αναλογική εφαρμογή των διατάξεων του ν. 4270/2014 (Δημόσιο Λογιστικό) στον ΚτΒ. Προβλέπεται η εφαρμογή της νομοθεσίας περί υποβολής δήλωσης περιουσιακής κατάστασης («πόθεν έσχες», ν. 3213/2003) και στους μετακλητούς υπαλλήλους της Βουλής. Προβλέπεται δυνατότητα μετατροπής του Ταμείου Αρωγής Υπαλλήλων της Βουλής σε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου. Προβλέπονται ρυθμίσεις μισθολογικού χαρακτήρα και εν γένει υπηρεσιακής κατάστασης του προσωπικού της Βουλής, καθώς και ρυθμίσεις που αφορούν τις δαπάνες της Βουλής.

IV. Δημογραφικά στοιχεία μελών κυβέρνησης

Φύλο: Στην αρχική σύνθεση του κυβερνητικού σχήματος, ο αριθμός των γυναικών ήταν δύο (2) και συγκεκριμένα μία υπουργός και μία υφυπουργός, ενώ ο αριθμός των ανδρών ήταν σαράντα ένας (41) και συγκεκριμένα ο πρωθυπουργός,

δεκαπέντε (15) υπουργοί, επτά (7) αναπληρωτές υπουργοί και δεκαοκτώ (18) υφυπουργοί.

Στη σύνθεση του κυβερνητικού σχήματος μετά τον ανασχηματισμό της 25.06.2013 μετείχαν τρεις (3) γυναίκες και συγκεκριμένα μία (1) υπουργός, μία (1) αναπληρώτρια υπουργός και μία (1) υφυπουργός, ενώ ο αριθμός των ανδρών ήταν σαράντα ένας (41) και συγκεκριμένα ο πρωθυπουργός, δεκαοκτώ (18) υπουργοί, έξι (6) αναπληρωτές υπουργοί και δεκαέξι (16) υφυπουργοί.

Στη σύνθεση του κυβερνητικού σχήματος μετά τον ανασχηματισμό της 10.06.2014 μετείχαν έξι (6) γυναίκες και συγκεκριμένα μία (1) υπουργός, μία (1) αναπληρώτρια υπουργός και τέσσερις (4) υφυπουργοί, ενώ ο αριθμός των ανδρών ήταν σαράντα τέσσερις (44) και συγκεκριμένα ο πρωθυπουργός, είκοσι (20) υπουργοί, πέντε (5) αναπληρωτές υπουργοί και δεκαοκτώ (18) υφυπουργοί.

Συνολικά, τα πρόσωπα που κατέλαβαν κυβερνητική θέση κατά την αρχική της σύνθεση και κατά τους ανασχηματισμούς, αριθμούν ογδόντα οκτώ (88), εκ των οποίων οι ογδόντα (80) είναι άνδρες και οι οκτώ (8) είναι γυναίκες.

Ηλικία: Ο πρωθυπουργός, κατά την ανάληψη των καθηκόντων του, είναι 61 ετών. Ο μέσος όρος ηλικίας των μελών της κυβέρνησης κατά την αρχική της σύνθεση είναι τα 53 έτη, μετά τον ανασχηματισμό της 25.06.2013 διατηρείται στα 53 περίπου έτη και μετά τον ανασχηματισμό της 10.06.2014 προσεγγίζει έτη. Συνολικά, καθ' όλη τη διάρκεια της κυβερνητικής θητείας, ο μέσος όρος ηλικίας των μετεχόντων στο κυβερνητικό σχήμα είναι τα 53 περίπου έτη.

Βουλευτική ιδιότητα: Ο πρωθυπουργός είναι εκλεγμένος βουλευτής. Στην αρχική σύνθεση του κυβερνητικού σχήματος, εκ των σαράντα τριών (43) προσώπων που μετέχουν στο κυβερνητικό σχήμα, οι είκοσι εννέα (29) είναι βουλευτές, ενώ δεκατέσσερις (14) δεν έχουν τη βουλευτική ιδιότητα και πιο συγκεκριμένα: εκ των δεκαέξι (16) υπουργών, οι δέκα (10) είναι βουλευτές, οι επτά (7) αναπληρωτές υπουργοί είναι βουλευτές, ενώ εκ των δεκαεννιά (19) υφυπουργών, οι δώδεκα (12) είναι βουλευτές.

Στη σύνθεση του κυβερνητικού σχήματος μετά τον ανασχηματισμό της 25.06.2013, εκ των σαράντα τεσσάρων (44) προσώπων που μετέχουν στο κυβερνητικό σχήμα, οι τριάντα πέντε (35) είναι βουλευτές ενώ εννέα (9) δεν έχουν τη βουλευτική ιδιότητα και πιο συγκεκριμένα: εκ των δεκαεννέα (19) υπουργών, οι δεκαέξι (16) είναι βουλευτές, οι επτά (7) αναπληρωτές υπουργοί είναι βουλευτές, ενώ εκ των δεκαεπτά (17) υφυπουργών, οι δώδεκα (12) είναι βουλευτές.

Στη σύνθεση του κυβερνητικού σχήματος μετά τον ανασχηματισμό της 10.06.2014, εκ των πενήντα (50) προσώπων που μετέχουν στο κυβερνητικό σχήμα, οι σαράντα τρεις (43) είναι βουλευτές, ενώ επτά (7) δεν έχουν τη βουλευτική ιδιότητα και πιο συγκεκριμένα: εκ των είκοσι ενός (21) υπουργών, οι δεκαοκτώ (18) είναι βουλευτές, οι έξι (6) αναπληρωτές υπουργοί είναι βουλευτές και εκ των είκοσι δύο (22) υφυπουργών, οι δεκαεννέα (19) είναι βουλευτές.

Συνολικά, εκ των ογδόντα οκτώ (88) προσώπων που κατέλαβαν κυβερνητική θέση καθ' όλη τη διάρκεια της κυβερνητικής θητείας, οι εβδομήντα ένας (71) είναι εκλεγμένοι βουλευτές κατά το χρόνο ανάληψης των κυβερνητικών τους καθηκόντων, ενώ οι δεκαεπτά (17) δεν έχουν τη βουλευτική ιδιότητα.

Σπουδές: Τα συγκριτικά περισσότερα από τα πρόσωπα που κατέλαβαν κυβερνητική θέση καθ' όλη τη διάρκεια της κυβερνητικής θητείας [συνολικά σαράντα (40) εκ των ογδόντα οκτώ (88)] σπούδασαν (βασικές/προπτυχιακές σπουδές) νομικά. Έπονται οι απόφοιτοι πολυτεχνικών σχολών (δεκατρία (13) πρόσωπα), ιατρικής (έντεκα (11) πρόσωπα) και ακολουθούν οι απόφοιτοι πολιτικών επιστημών (οκτώ (8) πρόσωπα) και οικονομικών (επτά (7) πρόσωπα) και ακολουθούν πρόσωπα με λοιπές σπουδές.

Επαγγελματική/Ακαδημαϊκή ιδιότητα: Από άποψη επαγγελματικής ιδιότητας, τα περισσότερα από τα πρόσωπα που κατέλαβαν κυβερνητική θέση καθ' όλη τη διάρκεια της κυβερνητικής θητείας έχουν (ή είχαν) τη δικηγορική ιδιότητα [είκοσι πέντε (25) εκ των ογδόντα οκτώ (88)], έπονται οι γιατροί (οκτώ (8) πρόσωπα) και οι οικονομολόγοι (οκτώ (8) πρόσωπα), ενώ ακολουθούν οι μηχανικοί (τέσσερα (5) πρόσωπα) και πρόσωπα που ασκούν/άσκησαν άλλα επαγγέλματα.

V. Πολιτικο-θεσμικά γεγονότα που συνδέονται με την κυβέρνηση

Προτάσεις εμπιστοσύνης - δυσπιστίας

Πέραν της αρχικής παροχής ψήφου εμπιστοσύνης από τη Βουλή προς την κυβέρνηση, κατά την ανάδειξη της κυβέρνησης μετά τις εκλογές, μία πρόταση παροχής ψήφου εμπιστοσύνης κατατέθηκε κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης Α. Σαμαρά: Στις 10.11.2014 υπερψηφίζεται από τη Βουλή πρόταση παροχής ψήφου εμπιστοσύνης προς την κυβέρνηση. Συγκεκριμένα, επί 288 βουλευτών που ψήφισαν, θετική ψήφο έδωσαν 155 βουλευτές, αρνητική ψήφο έδωσαν 131 βουλευτές, ενώ 2 βουλευτές ψήφισαν «παρών» (βλ. Πρακτικά της 10.10.2014 της Ε΄ Συνεδρίασης της Ολομέλειας της Βουλής – Β΄ Σύνοδος, ΙΕ΄ Περίοδος Προεδρευόμενης

Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας). Ο πρωθυπουργός κατέθεσε στις 06.10.2014 πρόταση παροχής ψήφου εμπιστοσύνης (αρ. πρωτ. 2955/06.10.2014), χωρίς στην πρόταση αυτή να αναφέρονται οι συγκεκριμένοι λόγοι, αλλά από τις πολιτικές δηλώσεις προέκυψε ότι αφορμή ήταν η διαδικασία εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας (ΠτΔ), καθώς από τις δηλώσεις των βουλευτών της αντιπολίτευσης, διαφαίνονταν η αδυναμία συγκέντρωσης της απαιτούμενης πλειοψηφίας για την εκλογή ΠτΔ, γεγονός που θα οδηγούσε σε πρόωρες εκλογές, πράγμα το οποίο μεταγενέστερα επαληθεύθηκε.

Δύο προτάσεις δυσπιστίας κατά της κυβέρνησης ή μελών της κατατέθηκαν κατά την περίοδο της κυβέρνησης Α. Σαμαρά: Η πρώτη πρόταση δυσπιστίας κατατίθεται στις 07.11.2013 από την κοινοβουλευτική ομάδα του ΣΥΡΙΖΑ και αφορά την κυβέρνηση συνολικά, με αφορμή την «αυταρχική αστυνομική επέμβαση στην ΕΡΤ (...) για τις διαρκείς παραβιάσεις της δημοκρατικής νομιμότητας και τη δεινή οικονομική θέση στην οποία έχει περιέλθει η ελληνική κοινωνία εξαιτίας της βάρβαρης οικονομικής πολιτικής», όπως αναγράφεται στην εν λόγω πρόταση (αριθ. πρωτοκ. 3176/07.11.2013). Στις 10.11.2013 καταψηφίζεται η πρόταση δυσπιστίας κατά της κυβέρνησης, καθώς, από τους 294 βουλευτές που ψήφισαν, υπέρ της πρότασης ψήφισαν 124 βουλευτές, κατά της πρότασης ψήφισαν 153 βουλευτές, ενώ 17 βουλευτές ψήφισαν «παρών» (βλ. Πρακτικά της 10.11.2013 της ΚΕ΄ Συνεδρίασης της Ολομέλειας της Βουλής, Β΄ Σύνοδος, ΙΕ΄ Περίοδος Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας).

Στις 30.03.2014 κατατίθεται πρόταση δυσπιστίας κατά του Υπουργού Οικονομικών (αριθ. πρωτ. 1014/30.03.2014), από τους βουλευτές της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΣΥΡΙΖΑ. Η πρόταση δυσπιστίας γίνεται με αφορμή τη συζήτηση πολυνομοσχεδίου που αφορούσε, μεταξύ άλλων, ρυθμίσεις του Υπουργείου Οικονομικών (πρόκειται για το νομοσχέδιο με τίτλο: «Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο εφαρμογής του ν. 4046/2012 και άλλες διατάξεις», που ψηφίσθηκε και εκδόθηκε ως ν. 4254/2014, Α΄ 85/07.04.2014). Ακολούθησε έντονη συζήτηση που αφορούσε αφενός στο νομότυπο ή μη της εν λόγω πρότασης δυσπιστίας, καθώς δεν είχε παρέλθει εξάμηνο από την καταψήφιση της πρότασης δυσπιστίας κατά της κυβέρνησης συνολικά χωρίς η πρόταση αυτή να υπογράφεται από την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών, αφετέρου στην ουσία της πρότασης. Τελικά, η πρόταση δεν τέθηκε σε ψηφοφορία (βλ. Πρακτικά της 30.03.2014 της ΡΙΣΤ΄ Συνεδρίασης της Ολομέλειας

της Βουλής, Β΄ Σύνοδος, ΙΕ΄ Περίοδος Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας)³⁹.

Με αφορμή τη μη θέση σε ψηφοφορία της ανωτέρω πρότασης δυσπιστίας κατά του Υπουργού Οικονομικών, η κοινοβουλευτική ομάδα του ΣΥΡΙΖΑ καταθέτει αθημερόν (30.03.2014) πρόταση δυσπιστίας (αριθ. πρωτ. 1016/30.03.2014) κατά του Προέδρου της Βουλής (ΠτΒ) Ε. Μεϊμαράκη σύμφωνα με το άρθρο 150 ΚτΒ. Στην πρόταση μομφής αναφέρεται ότι «ο Πρόεδρος της Βουλής κατά παράβαση του άρθρου 84 του Συντάγματος και του άρθρου 142 του Κανονισμού, δεν διέκοψε τις εργασίες προκειμένου να συζητηθεί η πρόταση δυσπιστίας του ΣΥΡΙΖΑ κατά του Υπουργού Οικονομικών και την παρέπεμψε χωρίς να έχει την αντίστοιχη αρμοδιότητα στο Σώμα». Η πρόταση δυσπιστίας συζητείται και τίθεται προς ψηφοφορία την ερχόμενη ημέρα (31.03.2014), οπότε και καταψηφίζεται, με 76 θετικές επί της πρότασης δυσπιστίας ψήφους και 165 αρνητικές ψήφους, από τους 241 βουλευτές που ψήφισαν (βλ. Πρακτικά της ΡΙΖ΄ Συνεδρίασης της Ολομέλειας της Βουλής, Β΄ Σύνοδος, ΙΕ΄ Περίοδος Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας). Κατά τη συζήτηση επί της πρότασης δυσπιστίας κατά του ΠτΒ, διατυπώθηκαν θέσεις τόσο για τη θέση και το ρόλο του ΠτΒ, όσο και για τα ζητήματα

³⁹ Το συνταγματικό ενδιαφέροντος ζήτημα που προέκυψε έχει να κάνει με την έννοια των διατάξεων του άρθρου 84 παρ. 2 και 3 του Συντάγματος, όπου προβλέπεται: «2. Η Βουλή μπορεί με απόφασή της να αποσύρει την εμπιστοσύνη της από την Κυβέρνηση ή από μέλος της. Πρόταση δυσπιστίας μπορεί να υποβληθεί μόνο μετά την πάροδο εξαμήνου αφότου η Βουλή απέρριψε πρόταση δυσπιστίας. Η πρόταση δυσπιστίας πρέπει να είναι υπογραμμένη από το ένα έκτο τουλάχιστον των βουλευτών και να περιλαμβάνει σαφώς τα θέματα για τα οποία θα διεξαχθεί η συζήτηση. 3. Κατ' εξαίρεση μπορεί να υποβληθεί πρόταση δυσπιστίας και πριν από την πάροδο εξαμήνου, αν είναι υπογραμμένη από την πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών». Κατά μία άποψη, εάν καταψηφισθεί πρόταση δυσπιστίας κατά της κυβέρνησης συνολικά, πρέπει να παρέλθει εξάμηνο για την κατάθεση πρότασης δυσπιστίας (από λιγότερους από 151 βουλευτές) κατά της κυβέρνησης συνολικά ή και κατά συγκεκριμένου μέλους της (την άποψη αυτή υποστήριξε ο Ε. Βενιζέλος, βουλευτής του ΠΑΣΟΚ, Αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και Υπουργός Εξωτερικών και καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου, κατά τη συζήτηση επί της πρότασης στη Βουλή, χαρακτηρίζοντάς την ως «απαράδεκτη», άρα, χωρίς να απαιτείται καν να τεθεί προς ψηφοφορία στη Βουλή). Η άποψη αυτή πρακτικά ακολουθήθηκε από το Προεδρείο της Βουλής, αν και ο Πρόεδρος της Βουλής ανέφερε συγκεκριμένα κατά τη συζήτηση: «νέου τύπου προσπάθειες, όπου θα κατατίθεται πρόταση μομφής κατά Υπουργού, γιατί εισάγει διάταξη προς ψήφιση, δεν μπορεί να γίνει ποτέ αποδεκτή. Αν η πρόταση μομφής συνοδευόταν από οποιοδήποτε άλλο ζήτημα και άλλες δικαιολογίες, ίσως θα μπορούσαμε να το συζητήσουμε. Τέτοιου είδους πρόταση δυσπιστίας σε Υπουργό δεν έχει ξαναγίνει και δεν μπορεί και να υπάρξει», οπότε φαίνεται ότι δεν έλαβε επίσημα θέση επί του ζητήματος του εξαμήνου». Κατ' άλλη άποψη, εάν καταψηφισθεί πρόταση δυσπιστίας κατά της κυβέρνησης συνολικά, απαιτείται πάροδος εξαμήνου για την κατάθεση πρότασης δυσπιστίας (από λιγότερους από 151 βουλευτές) κατά της κυβέρνησης συνολικά, όχι όμως και για την κατάθεση πρότασης δυσπιστίας κατά μέλους της κυβέρνησης ατομικά. Η θέση αυτή υποστηρίχθηκε, σε ανύποπτο ως προς την εδώ αναφερόμενη περίπτωση, χρόνο σε: *Ιφ. Καμτσιόδου*, Το κοινοβουλευτικό σύστημα. Δημοκρατική αρχή και πολιτική ευθύνη, 2011, σ. 267.

με αφορμή τα οποία υπήρξε κατάθεση πρότασης δυσπιστίας κατά του Υπουργού Οικονομικών.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΑΛΕΞΗ ΤΣΙΠΡΑ

27.1.2015 – 20.8.2015

I. Ταυτότητα και σύνθεση της κυβέρνησης

Η κυβέρνηση Αλέξη Τσίπρα του Ιανουαρίου 2015 αναδείχθηκε μετά τις εκλογές της 25ης Ιανουαρίου 2015 (προκήρυξη με το π.δ. 173/31.12.2014, Α' 277), που διενεργήθηκαν μετά από πρόωρη διάλυση της Βουλής βάσει του άρθρου 32 παρ. 4 του Συντάγματος λόγω της αδυναμίας εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας από τη Βουλή των Ελλήνων μετά και την τρίτη άκαρπη ψηφοφορία που διενεργήθηκε στις 29 Δεκεμβρίου 2014. Ο μοναδικός υποψήφιος, Σταύρος Δήμας, ο οποίος ψηφίστηκε από τους βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας, του ΠΑΣΟΚ και κάποιους ανεξάρτητους, δεν συγκέντρωσε τον απαιτούμενο αριθμό των 180 ψήφων για εκλογή του.

Εκλογικό αποτέλεσμα (κόμματα με κοινοβουλευτική εκπροσώπηση):

Κόμμα	έδρες	ποσοστό επί των έγκυρων ψήφων
ΣΥΡΙΖΑ	149	36,34 %
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	76	27,81 %
ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	17	6,28 %
ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ	17	6,05 %
Κ.Κ.Ε.	15	5,47 %
ΑΝ.ΕΛ.	13	4,75 %
ΠΑ.ΣΟ.Κ.	13	4,68 %

Για πρώτη φορά την πρώτη θέση κατέλαβε ο Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥΡΙΖΑ), ενώ τα δύο μέχρι τότε κόμματα εξουσίας, Νέα Δημοκρατία και ΠΑΣΟΚ, κατέλαβαν την δεύτερη και έβδομη θέση αντίστοιχα. Μολονότι κανένα κόμμα δεν κατέκτησε την απόλυτη κοινοβουλευτική πλειοψηφία, για την ανάδειξη κυβέρνησης δεν ακολουθήθηκε η διαδικασία των διερευνητικών εντολών (άρθρο 37 παρ. 3 του Συντάγματος), διότι αμέσως μετά τη γνωστοποίηση του αποτελέσματος των εκλογών συμφωνήθηκε μεταξύ του ΣΥΡΙΖΑ και των Ανεξαρτήτων Ελλήνων ο σχηματισμός κυβέρνησης που διαθέτει τη δεδηλωμένη εμπιστοσύνη της βουλής. Πρωθυπουργός διορίστηκε ο Αλέξης Τσίπρας, πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ, με το π.δ. 22/2015 (Α' 18) και τα υπόλοιπα μέλη της κυβέρνησης διορίστηκαν με το π.δ. 25/2015 (Α' 21).

Η κυβέρνηση Τσίπρα υποστηρίχθηκε από κοινοβουλευτική πλειοψηφία 162 εδρών, που αποτελεί το άθροισμα της κοινοβουλευτικής δύναμης των δύο συνεργαζόμενων κομμάτων, του ΣΥΡΙΖΑ (149 βουλευτές) και των ΑΝ.ΕΛ. (13 βουλευτές).

Η κυβέρνηση απαρτίζεται από τον πρωθυπουργό, έναν αντιπρόεδρο της κυβέρνησης⁴⁰, δεκατρείς (13) υπουργούς, δεκαεπτά (17) αναπληρωτές υπουργούς και έξι (6) υφυπουργούς.

Στις 5 Ιουλίου 2015 διενεργήθηκε δημοψήφισμα, μετά από πρόταση της κυβέρνησης και απόφαση της Βουλής, σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ. 2 εδ. α' του Συντάγματος, για το κρίσιμο εθνικό θέμα της αποδοχής ή μη του σχεδίου συμφωνίας που κατέθεσαν στο Eurogroup της 25.6.2015 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για τη συνέχιση του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής. Το δημοψήφισμα είχε προκηρυχθεί με το π.δ. 38/28.6.2015 (Α' 63).

Την επομένη του δημοψηφίσματος, στις 6 Ιουλίου 2015, παραιτήθηκε ο Υπουργός Οικονομικών Γ. Βαρουφάκης και στη θέση του τοποθετήθηκε ο μέχρι τότε Αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών Ευκλ. Τσακαλώτος (π.δ. 45/2015, Α' 73). Μετά την υπογραφή της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης, στις 18 Ιουλίου του 2015, ο Πρωθυπουργός προέβη σε μερικό ανασχηματισμό της Κυβέρνησης (π.δ. 54/2015, Α' 83), απομακρύνοντας τους υπουργούς που διαφωνούσαν με τη σύναψη νέας χρηματοδοτικής συμφωνίας.

Τελικά, στις 20 Αυγούστου 2015 ο Αλ. Τσίπρας υπέβαλε την παραίτησή του στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, η οποία έγινε δεκτή με το π.δ. 62/2015 (Α' 103) σύμφωνα με το άρθρο 38 του Συντάγματος. Η βασική αιτία της παραίτησης ήταν η διαμάχη στο εσωτερικό του ΣΥΡΙΖΑ μετά από το δημοψήφισμα της 5ης Ιουλίου 2015 και την υπογραφή της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Τράπεζας της Ελλάδας, του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας. Η νέα συμφωνία χρηματοπιστωτικής στήριξης κυρώθηκε με νόμο στις 14 Αυγούστου του 2015 από 222 βουλευτές (και των κυριότερων κομμάτων της αντιπολίτευσης),

⁴⁰ Ο οποίος όμως δεν είναι υπουργός, κάτι που δημιουργεί προβληματισμό σε σχέση με τη διάταξη του άρθρου 81 παρ. 1 εδ. β' του Συντάγματος («Με διάταγμα που προκαλεί ο Πρόεδρος της Κυβέρνησης μπορεί να διοριστούν ένας ή περισσότεροι από τους Υπουργούς Αντιπρόεδροι του Υπουργικού Συμβουλίου»). Είχε πάντως προηγηθεί –κάτι που μπορεί να θεωρηθεί ότι διαμόρφωσε συνταγματική πρακτική– ο διορισμός αντιπροέδρου που δεν είναι υπουργός στις κυβερνήσεις Γ. Παπανδρέου και Λ. Παπαδήμου.

αλλά με πολλές απώλειες από την πλευρά της κυβερνητικής πλειοψηφίας (ν. 4336/2015, Α' 94). Στελέχη κυρίως της «Αριστερής Πλατφόρμας» και άλλων εσωκομματικών τάσεων του ΣΥΡΙΖΑ εξέφρασαν την αντίθεσή τους για τη διαχείριση του αποτελέσματος του δημοψηφίσματος και τη συνομολόγηση ακόμη μίας συμφωνίας με τους δανειστές της Ελλάδας. Έτσι, πολλοί από αυτούς συσπειρώθηκαν σε νέα κοινοβουλευτική ομάδα με την ονομασία Λαϊκή Ενότητα και αποχώρησαν από τον ΣΥΡΙΖΑ. Μετά και τη διαδικασία των διερευνητικών εντολών που δεν οδήγησαν στον σχηματισμό νέας κυβέρνησης, η πρόεδρος του Αρείου Πάγου Βασιλική Θάνου έλαβε από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, κατά τα προβλεπόμενα στο τρίτο εδάφιο της παρ. 2 του άρθρου 37 του Συντάγματος, εντολή σχηματισμού υπηρεσιακής κυβέρνησης (π.δ. 63/2015, Α' 104), όσο το δυνατόν ευρύτερης αποδοχής, για να διενεργήσει εκλογές στις 20 Σεπτεμβρίου του 2015.

II. Οργάνωση και διάρθρωση της κυβέρνησης

Ισχύει ο Κώδικας νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα κυβερνητικά όργανα, όπως κωδικοποιήθηκε με το π.δ. 63/2005(Α' 98) και τροποποιήθηκε έκτοτε.

Συλλογικά κυβερνητικά όργανα

Κυβερνητικό Συμβούλιο: Με την υπ' αριθ. 2/6.2.2015 πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου (Α' 24) συστάθηκε το Κυβερνητικό Συμβούλιο στο οποίο μετέχουν ο πρωθυπουργός, ως πρόεδρος, και ως μέλη ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και οι υπουργοί της κυβέρνησης. Το Συμβούλιο αποφασίζει για κάθε θέμα γενικότερης σημασίας, λαμβάνει τα μέτρα που είναι αναγκαία για την εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής περιλαμβανομένης της νομοθετικής πρωτοβουλίας των υπουργείων και παρακολουθεί και συντονίζει την εφαρμογή των αποφάσεών του και των αποφάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου από τα μέλη της κυβέρνησης και από τα άλλα συλλογικά κυβερνητικά όργανα. Επίσης, συζητά και λαμβάνει αποφάσεις για τα θέματα που παραπέμπει σ' αυτό ο πρωθυπουργός. Ειδικότερα, το Κυβερνητικό Συμβούλιο ασκεί τις αρμοδιότητες των συλλογικών κυβερνητικών οργάνων που προβλέπονται στα άρθρα 15 παρ. 1 περίπτ. α', γ', δ', ε', στ' και 17, 20, 21, 22 και 23 του π.δ. 63/2005. Το Κυβερνητικό Συμβούλιο συνεδριάζει κάθε φορά που το συγκαλεί ο πρωθυπουργός.

Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας (ΚΥ.Σ.Ε.Α.): Με την ΠΥΣ 5/25.2.2015 (Α' 26) ανασυστάθηκε το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και

Άμυνας στο οποίο μετέχουν ως πρόεδρος ο πρωθυπουργός και ως μέλη: α) ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας, β) ο Υπουργός Εξωτερικών, γ) ο Αναπληρωτής Υπουργός Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, αρμόδιος για θέματα Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, δ) ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομίας Υποδομών Ναυτιλίας και Τουρισμού, αρμόδιος για θέματα Ναυτιλίας και Αιγαίου, ε) Ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας (άρθρο 1 της ΠΥΣ 5/2015).

Κυβερνητικό Συμβούλιο Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους: Με την ΠΥΣ 20/14.08.2015 (Α΄ 95) ανασυστάθηκε το Κυβερνητικό Συμβούλιο Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους, το οποίο αποτελείται από τους Υπουργούς Οικονομικών, Οικονομίας, Υποδομών, Ναυτιλίας και Τουρισμού, Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Διυπουργικές επιτροπές: (α) Με την ΠΥΣ 21/14-8-2015 (Α΄ 96) ανασυστάθηκε η Ομάδα Διαχείρισης Έργου για την Απλούστευση της Αδειοδότησης για την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας του άρθρου 34 του ν. 4262/2014 (Α΄ 114). Η Ομάδα καταργήθηκε με την ΠΥΣ 6/5.4.2017 (Α΄ 49), (β) Με την Υ221/31-7-2015 απόφαση του Πρωθυπουργού (Β΄ 1658) συστάθηκε η Επιτροπή Συντονισμού Κυβερνητικής Πολιτικής για τις Επενδύσεις. Καταργήθηκε με την Υ185/9-11-2016 απόφαση Πρωθυπουργού (Β΄ 3640).

Τάξη των υπουργείων

Με το άρθρο μόνο της Υ6/27.01.2015 απόφασης του Πρωθυπουργού (Β΄ 204), η σειρά τάξης των Υπουργείων καθορίστηκε ως εξής:

1. Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης
2. Υπουργείο Οικονομίας, Υποδομών, Ναυτιλίας και Τουρισμού
3. Υπουργείο Εθνικής Άμυνας
4. Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων
5. Υπουργείο Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας
6. Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
7. Υπουργείο Εξωτερικών
8. Υπουργείο Οικονομικών
9. Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης
10. Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

III. Νομοθετικό έργο της κυβέρνησης

Βασικά νομοθετήματα της πρώτης κυβέρνησης Τσίπρα υπήρξαν τα εξής:

Ο ν. 4320/2015 «Ρυθμίσεις για τη λήψη άμεσων μέτρων για την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης, την οργάνωση της Κυβέρνησης και των Κυβερνητικών οργάνων και λοιπές διατάξεις» (Α΄ 29/19.3.2015).

Ο ν. 4321/2015 «Ρυθμίσεις για την επανεκκίνηση της οικονομίας» (Α΄ 32/21.3.2015).

Ο ν.4322/2015 «Μεταρρυθμίσεις ποινικών διατάξεων, κατάργηση των καταστημάτων κράτησης Γ΄ τύπου και άλλες διατάξεις» (Α΄ 42/27.4.2015).

Ο ν. 4324/2015 «Ρυθμίσεις θεμάτων Δημόσιου Ραδιοτηλεοπτικού Φορέα, Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση Ανώνυμη Εταιρεία και τροποποίηση του άρθρου 48 του κ.ν. 2190/1920 και άλλες διατάξεις» (Α΄ 44/29.4.2015).

Ο ν. 4325/2015 «Εκδημοκρατισμός της διοίκησης - Καταπολέμηση γραφειοκρατίας και ηλεκτρονική διακυβέρνηση - Αποκατάσταση αδικιών και άλλες διατάξεις» (Α΄ 47/11.5.2015).

Ο ν. 4332/2015 «Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, τροποποίηση του ν. 4251/2014 για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στις οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 2011/98/ΕΕ σχετικά με την ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους-μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος-μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία και άλλες διατάξεις» (Α΄ 76/9.7.2016).

Ο ν. 4334/2015 «Επείγουσες ρυθμίσεις για τη διαπραγμάτευση και σύναψη συμφωνίας με τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης (Ε.Μ.Σ.)» (Α΄ 80΄/16.7.2015).

Ο ν. 4335/2015 «Επείγοντα μέτρα εφαρμογής του ν. 4334/2015 (Α΄ 80)» (Α΄ 87/23.7.2015), που περιέχει τροποποιήσεις στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, διατάξεις για πιστωτικά ιδρύματα κ.ά.

Ο ν. 4336/2015 «Συνταξιοδοτικές διατάξεις - Κύρωση του Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης» (Α΄ 94/14.8.2015).

IV. Δημογραφικά στοιχεία μελών κυβέρνησης

Φύλο: Στην αρχική σύνθεση του κυβερνητικού σχήματος, ο αριθμός των γυναικών ήταν πέντε (5), τέσσερις αναπληρώτριες υπουργοί και μία υφυπουργός, σε σύνολο 38 μελών του κυβερνητικού σχήματος, δηλαδή ποσοστό 13,1%.

Μετά τον μίνι ανασχηματισμό της 21^{ης} Μαρτίου 2015, ο αριθμός των γυναικών ανήλθε σε έξι (6), καθώς προστέθηκε μία αναπληρώτρια υπουργός, σε σύνολο 41 πλέον μελών του κυβερνητικού σχήματος, δηλαδή ποσοστό 14,6%.

Μετά τον εκτεταμένο ανασχηματισμό της 18^{ης} Ιουλίου 2015, ο αριθμός των γυναικών παρέμεινε έξι (6), καθώς παραιτήθηκε μια αναπληρώτρια υπουργός και διορίστηκε μια υφυπουργός, σε σύνολο 43 πλέον μελών του (βραχύβιου) κυβερνητικού σχήματος, δηλαδή ποσοστό 13,9%.

Βουλευτική ιδιότητα: Στην πρώτη κυβέρνηση Τσίπρα συμμετείχε μεγάλος αριθμός εξωκοινοβουλευτικών προσώπων. Από τα 38 μέλη του κυβερνητικού σχήματος υπό την αρχική του σύνθεση, τα εξωκοινοβουλευτικά μέλη ήταν 14, δηλαδή ποσοστό 36,8%, εκ των οποίων πέντε υπουργοί, επτά αναπληρωτές υπουργοί και δύο υφυπουργοί.

V. Πολιτικο-θεσμικά γεγονότα που συνδέονται με την κυβέρνηση

Το μείζον θεσμικό γεγονός που συνδέεται με την πρώτη κυβέρνηση Τσίπρα είναι η διεξαγωγή, με πρωτοβουλία της κυβέρνησης, του δημοψηφίσματος της 5^{ης} Ιουλίου 2015, για το οποίο βλ. παραπάνω, υπό I.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΘΑΝΟΥ (ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗ)

27.8.2015 – 23.9.2015

Η κυβέρνηση της Βασιλικής Θάνου είναι η υπηρεσιακή κυβέρνηση που ανέλαβε τα καθήκοντά της μετά την παραίτηση της κυβέρνησης Τσίπρα Ιανουαρίου 2015 και μέχρι την διενέργεια των εκλογών της 20ης Σεπτεμβρίου 2015. Μετά την αποδοχή της παραίτησης του Αλ. Τσίπρα (π.δ. 62/2015, Α' 103) στις 27.08.2015, η Β. Θάνου διορίστηκε, την ίδια μέρα, πρωθυπουργός με το π.δ. 63/2015 (Α' 104), σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 38 παρ. 1 και 37 παρ. 1 και παρ. 3 εδάφ. γ' του Συντάγματος, και δεδομένου ότι α) οι διερευνητικές εντολές που δόθηκαν στους αρχηγούς των πρώτου, δεύτερου και τρίτου σε κοινοβουλευτική δύναμη κομμάτων δεν τελεσφόρησαν και β) κατά τη διαβούλευση του Προέδρου της Δημοκρατίας με καθέναν από τους αρχηγούς όλων των κοινοβουλευτικών κομμάτων στις 27 Αυγούστου 2015 επιβεβαιώθηκε τόσο η αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης που να έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής όσο και η αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης απ' όλα τα κόμματα της Βουλής για τη διενέργεια εκλογών. Την επόμενη του διορισμού της, με το π.δ. 65/28.8.2015 (Α' 106) διορίστηκαν τα λοιπά μέλη της υπηρεσιακής κυβέρνησης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Β. Θάνου υπήρξε η πρώτη, και μοναδική μέχρι στιγμής, γυναίκα πρωθυπουργός στην Ελλάδα.

Μετά την ολοκλήρωση των εκλογών της 20ης Σεπτεμβρίου 2015, η Β. Θάνου και τα μέλη της κυβέρνησης και υφυπουργοί υπέβαλαν τις παραιτήσεις τους, οι οποίες έγιναν δεκτές από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας με τα π.δ. 68 /21.09.2015 (Α' 112) και 72/23.09.2015 (Α' 115), αντίστοιχα.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΑΛΕΞΗ ΤΣΙΠΡΑ

23.9.2015 – σήμερα

I. Ταυτότητα και σύνθεση κυβέρνησης

Οι εκλογές της 20ης Σεπτεμβρίου 2015 διενεργήθηκαν από την υπηρεσιακή κυβέρνηση της Β. Θάνου, μετά από την παραίτηση της Κυβέρνησης Αλ. Τσίπρα του Ιανουαρίου 2015 τον Αύγουστο του 2015 (π.δ. 62/27.08.2015, Α' 103).

Εκλογικό αποτέλεσμα (κόμματα με κοινοβουλευτική εκπροσώπηση):

Κόμμα	έδρες	ποσοστό επί των έγκυρων ψήφων
ΣΥΡΙΖΑ	145	35,46 %
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	75	28,10 %
ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	18	6,99 %
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ		
ΣΥΜΠΑΡΑΤΑΞΗ	17	6,28%
Κ.Κ.Ε.	15	5,55%
ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ	11	4,09 %
ΑΝ.ΕΛ.	10	3,69 %
ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΩΝ	9	3,43 %

Τα αποτελέσματα των εκλογών δεν σημειώνουν μεγάλη διαφοροποίηση σε σχέση με αυτά των εκλογών του Ιανουαρίου του 2015, εκτός από το ιστορικό ρεκόρ στο ποσοστό της αποχής το οποίο έφτασε στο 43,84%.

Καθώς από τις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015 κανένα κόμμα δεν έλαβε την κοινοβουλευτική πλειοψηφία, σχηματίστηκε κυβέρνηση συνεργασίας από τα κόμματα ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. και ΑΝ.ΕΛ., τα οποία διαμόρφωσαν κοινοβουλευτική πλειοψηφία 157 εδρών. Πρωθυπουργός διορίστηκε ο Αλ. Τσίπρας (π.δ. 69/2015, Α' 113), ενώ τα υπόλοιπα μέλη της κυβέρνησης και οι υφυπουργοί διορίστηκαν με το π.δ. 73/2015(Α' 116).

Στις 5 Νοεμβρίου του 2016 ο πρωθυπουργός αποφάσισε τον ανασχηματισμό της κυβέρνησης. Στο πλαίσιο αυτό συστάθηκε το νέο Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής και συστάθηκαν ως αυτοτελή υπουργεία το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής και το Υπουργείο Τουρισμού. (Για τις ανασυστάσεις και μετονομασίες υπουργείων βλ. το π.δ. 123/4.11.2016, Α' 208).

II. Οργάνωση και διάρθρωση της κυβέρνησης

Συλλογικά κυβερνητικά όργανα

Με μια σειρά πράξεων υπουργικού συμβουλίου συστάθηκαν ή ανασυστάθηκαν τα εξής συλλογικά κυβερνητικά όργανα:

- Το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας (ΚΥ.Σ.Ε.Α.), ΠΥΣ 25/13.10.2015 (Α' 128),
- Το Κυβερνητικό Συμβούλιο για την Οικονομική Πολιτική, ΠΥΣ 37/2.11.2015 (Α' 137) και ΠΥΣ 4/24.1.2017 (Α' 8),
- Το Κυβερνητικό Συμβούλιο Κοινωνικής Πολιτικής, ΠΥΣ 38/2.11.2015 (Α' 137) και ΠΥΣ 3/24.1.2017 (Α' 8),
- Το Κυβερνητικό Συμβούλιο Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους, ΠΥΣ 23/6.10.2015 (Α' 122),
- Η Επιτροπή Συντονισμού Μεγάλων Έργων Υποδομής, ΠΥΣ 48/11.12.2015 (Α' 172),
- Το Κυβερνητικό Συμβούλιο για την Προσφυγική και Μεταναστευτική Πολιτική, ΠΥΣ 7/19.3.2016 (Α' 43),
- Το Κυβερνητικό Συμβούλιο για τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης, των ν.π.δ.δ. και των ΟΤΑ , ΠΥΣ 46/8.12.2015 (ΥΟΔΔ 897) και ΠΥΣ 5/24.1.2017 (Α' 8),
- Η Ομάδα Διαχείρισης Έργου για τη θέσπιση νέου πλαισίου για την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας, ΠΥΣ 6/5.4.2017 (Α' 49).

Τάξη των υπουργείων

Σύμφωνα με την Υ 172/04.11.2016 απόφαση του Πρωθυπουργού (Β' 3610), η σειρά τάξης των Υπουργείων καθορίζεται ως εξής:

1. Υπουργείο Εσωτερικών,
2. Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης,
3. Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης,
4. Υπουργείο Εθνικής Άμυνας,
5. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων,
6. Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης,
7. Υπουργείο Εξωτερικών,
8. Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων,
9. Υπουργείο Οικονομικών,

10. Υπουργείο Υγείας,
11. Υπουργείο Διοικητικής Ανασυγκρότησης
12. Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού,
13. Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας,
14. Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών,
15. Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής,
16. Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής,
17. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων,
18. Υπουργείο Τουρισμού.

III. Νομοθετικό έργο της κυβέρνησης

Αξιοσημείωτη είναι η σύσταση της Επιτροπής Διαλόγου για τη Συνταγματική Αναθεώρηση, με την 4116/21.12.2016 απόφαση του Πρωθυπουργού (Β΄ 4116). Ωστόσο, μέχρι την τρίτη βουλευτική σύνοδο (2017-2018) της τρέχουσας βουλευτικής περιόδου δεν έχει ακόμη υποβληθεί πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος.

Κατά τα λοιπά, ορισμένα βασικά νομοθετήματα που ψηφίστηκαν με πρωτοβουλία της δεύτερης κυβέρνησης Τσίπρα είναι τα εξής:

Ο ν. 4440/2016 Ενιαίο Σύστημα Κινητικότητας στη Δημόσια Διοίκηση και την Τοπική Αυτοδιοίκηση (Α΄ 224).

Ο ν. 4446/2016 Πτωχευτικός Κώδικας, Διοικητική Δικαιοσύνη, Τέλη - Παράβολα (Α΄ 240).

Ο ν. 4469/2017 Εξωδικαστικός μηχανισμός ρύθμισης οφειλών επιχειρήσεων και άλλες διατάξεις (Α΄62).

Ο ν. 4481/2017 Συλλογική Διαχείριση Δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων (Α΄ 100).

Ο ν. 4482/2017 Νέο ρυθμιστικό πλαίσιο για τις αστικές συγκοινωνίες στην Περιφερειακή Ενότητα της Θεσσαλονίκης και άλλες διατάξεις (Α΄102).

Ο ν. 4485/2017 Οργάνωση και λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης, ρυθμίσεις για την έρευνα και άλλες διατάξεις (Α΄ 114).

Ο ν. 4491/2017 Νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου - Εθνικός Μηχανισμός Εκπόνησης, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και άλλες διατάξεις (Α΄152).

Ο ν. 4512/2018 Ρυθμίσεις για την εφαρμογή των Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και άλλες διατάξεις (Α΄ 5).

IV. Δημογραφικά στοιχεία μελών κυβέρνησης

Φύλο: Στην αρχική σύνθεση του κυβερνητικού σχήματος, ο αριθμός των γυναικών ήταν επτά (7), τέσσερις αναπληρώτριες υπουργοί και τρεις υφυπουργοί, σε σύνολο 45 μελών του κυβερνητικού σχήματος, δηλαδή ποσοστό 15,5%.

Μετά τον εκτεταμένο ανασχηματισμό της 5^{ης} Νοεμβρίου 2016, ο αριθμός των γυναικών ανήλθε σε οκτώ (8), εκ των οποίων τέσσερις πλέον υπουργοί, δύο αναπληρώτριες υπουργοί και δύο υφυπουργοί, σε σύνολο 49 πλέον μελών του κυβερνητικού σχήματος, δηλαδή ποσοστό 17,3%.

Βουλευτική ιδιότητα: Στη δεύτερη κυβέρνηση Τσίπρα συμμετείχε μικρότερος απ' ό,τι στην πρώτη αριθμός εξωκοινοβουλευτικών προσώπων, δεδομένου ότι οι εκλογές της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 2015 διεξήχθησαν με εκλογικό σύστημα δεσμευμένων συνδυασμών (λίστα) και τοποθετήθηκαν σε εκλόγιμες θέσεις πολλοί από τους εξωκοινοβουλευτικούς υπουργούς της προηγούμενης κυβέρνησης. Έτσι, από τα 45 μέλη του κυβερνητικού σχήματος υπό την αρχική του σύνθεση, τα εξωκοινοβουλευτικά μέλη ήταν 10, δηλαδή ποσοστό 22,2%, εκ των οποίων επτά αναπληρωτές υπουργοί και τρεις υφυπουργοί.

Μετά τον ανασχηματισμό της 5^{ης} Νοεμβρίου 2016, ο αριθμός των εξωκοινοβουλευτικών ανήλθε σε 16, εκ των οποίων έξι υπουργοί, πέντε αναπληρωτές υπουργοί και πέντε υφυπουργοί, σε σύνολο 49 πλέον μελών του κυβερνητικού σχήματος, δηλαδή ποσοστό 32,6%.

II. ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ

A. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ:
Η ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΕ ΤΡΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΚΡΑΤΗ

Η ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΤΟ ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο/η πρωθυπουργός ηγείται της κυβέρνησης, επιλέγει τα πρόσωπα που καταλαμβάνουν κυβερνητικές θέσεις (τα οποία διορίζονται από τη βασίλισσα), ενώ επίσης επιλέγει ποια μέλη της κυβέρνησης εντάσσονται στο υπουργικό συμβούλιο (Cabinet) και ποια όχι, συνεπώς, και με τον τρόπο αυτό, προκύπτει ο πολιτικός προσανατολισμός της κυβέρνησης (από άποψη πολιτικών προτεραιοτήτων), αλλά και η προτεραιότητα σε επίπεδο προσώπων που μετέχουν στην κυβέρνηση.

Το υπουργικό συμβούλιο (Cabinet) αποτελείται από τα κύρια (δηλαδή, τα σημαντικότερα, κατά την επιλογή του/της πρωθυπουργού) μέλη της κυβέρνησης. Κάθε εβδομάδα, όταν η Βουλή βρίσκεται σε σύνοδο, τα μέλη του υπουργικού συμβουλίου προβαίνουν σε διάσκεψη. Το υπουργικό συμβούλιο θεωρείται το ανώτατο κυβερνητικό όργανο λήψης αποφάσεων, τόσο ως προς τα σημαντικά επίκαιρα ζητήματα, όσο και ως προς τη συνολική κυβερνητική στρατηγική. Ως ενδεικτικό στοιχείο αναφέρεται ότι σήμερα, στο πλαίσιο της κυβέρνησης της Τερέζα Μέι, στο υπουργικό συμβούλιο, πλην της πρωθυπουργού, υπάγονται είκοσι δύο (22) μέλη (υπουργοί κ.ά), ενώ τα κυβερνητικά πρόσωπα (υπουργοί, αναπληρωτές υπουργοί, υφυπουργοί κ.ά.) που δεν υπάγονται στο υπουργικό συμβούλιο είναι ενενήντα επτά (97), συνεπώς, ο συνολικός αριθμός των υπουργών, μαζί με τον πρωθυπουργό, είναι εκατόν είκοσι (120).

Οι υπουργοί, και γενικότερα τα μέλη της κυβέρνησης, είτε υπάγονται στο υπουργικό συμβούλιο είτε όχι, επιλέγονται από τον/την πρωθυπουργό, μεταξύ των μελών της Βουλής των Κοινοτήτων και της Βουλής των Λόρδων.

Τις τελευταίες δεκαετίες, παρατηρείται μια σχετική σταθερότητα ως προς τα κυβερνητικά μέλη που συνθέτουν το υπουργικό συμβούλιο, από άποψη αρμοδιοτήτων. Για παράδειγμα, σταθερά εμφανίζονται, πλην του/της πρωθυπουργού, οι υπουργοί οικονομικών, εσωτερικών, εξωτερικών, άμυνας κ.ά., ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι μπορεί να μετέχουν και υπουργοί με ad hoc αρμοδιότητες που είναι μεγάλης σημασίας, όπως πρόσφατα, με αρμοδιότητες ως προς την έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Brexit).

Στο υπουργικό συμβούλιο (Cabinet) συμμετέχουν σήμερα, κατά τη (δεύτερη) κυβέρνηση της Τερέζα Μέι:

1. Η Πρωθυπουργός (Prime Minister), που έχει και τον τίτλο της Πρώτης Λόρδου του Θησαυροφυλακίου (First Lord of the Treasury), τηρεί και τη θέση της Υπουργού Δημόσιας Διοίκησης (Minister for the Civil Service).

2. Ο Καγκελάριος του Δουκάτου του Λάνκαστερ (Chancellor of the Duchy of Lancaster), που εκτελεί και χρέη Προέδρου του Υπουργικού Συμβουλίου (Minister for the Cabinet Office).

3. Ο Υπουργός Οικονομικών (Chancellor of the Exchequer).

4. Η Υπουργός Εσωτερικών (Secretary of State for the Home Department), που έχει και τη θέση της Υπουργού για τις Γυναίκες και την Ισότητα (Minister for Women and Equalities).

5. Ο Υπουργός Εξωτερικών και Κοινοπολιτείας (Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs).

6. Ο Υπουργός για την Έξοδο από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Secretary of State for Exiting the European Union). Το εν λόγω υπουργείο δημιουργήθηκε από την Τερέζα Μέι, όταν ανέλαβε την πρωθυπουργία της Μεγάλης Βρετανίας στις 13.07.2016, μετά το δημοψήφισμα της 23.06.2016 κατά το οποίο οι βρετανοί (με πλειοψηφία 51,89% επί των έγκυρων ψήφων), αποφάσισαν την έξοδό τους από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Brexit). Το Υπουργείο Εξόδου από την Ευρωπαϊκή Ένωση δε φαίνεται να έχει μόνο περιορισμένου χρόνου αρμοδιότητες, καθώς είναι υπεύθυνο όχι μόνο για την εποπτεία των διαπραγματεύσεων εξόδου, αλλά και για την εγκαθίδρυση των μελλοντικών (μετά την έξοδο) σχέσεων μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

7. Ο Υπουργός Άμυνας (Secretary of State for Defence).

8. Ο Λόρδος Καγκελάριος (Lord Chancellor), που έχει και τη θέση του Υπουργού Δικαιοσύνης (Secretary of State for Justice).

9. Ο Υπουργός Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας (Secretary of State for Health and Social Care).

10. Ο Υπουργός Επιχειρηματικότητας, Ενέργειας και Βιομηχανικής Στρατηγικής (Secretary of State for Business, Energy and Industrial Strategy).

11. Ο Υπουργός Οικισμού, Κοινοτήτων και Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Secretary of State for Housing, Communities and Local Government).

12. Ο Υπουργός (Διεθνούς) Εμπορίου (Secretary of State for International Trade and President of the Board of Trade).

13. Ο Υπουργός Παιδείας (Secretary of State for Education).

14. Ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Τροφίμων και Αγροτικών Υποθέσεων (Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs).

15. Ο Υπουργός Μεταφορών (Secretary of State for Transport).

16. Η Υπουργός Εργασίας και Συντάξεων (Secretary of State for Work and Pensions).

17. Η Επικεφαλής της Βουλής των Λόρδων (Leader of the House of Lords), που έχει και τη θέση της Λόρδου Σφραγιδοφύλακα (Lord Privy Seal).

18. Ο Υπουργός για Θέματα Σκωτίας (Secretary of State for Scotland).

19. Ο Υπουργός για Θέματα Ουαλίας (Secretary of State for Wales).

20. Η Υπουργός για Θέματα Βόρειας Ιρλανδίας (Secretary of State for Northern Ireland).

21. Η Υπουργός Διεθνούς Ανάπτυξης (Secretary of State for International Development).

22. Ο Υπουργός Ψηφιακής Πολιτικής, Πολιτισμού, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού (Secretary of State for Digital, Culture, Media and Sport).

23. Ο Υπουργός άνευ Χαρτυφυλακίου (Minister without Portfolio). Ο σημερινός Υπουργός άνευ Χαρτοφυλακίου είναι υπεύθυνος για την ετοιμότητα και τη νομοθέτηση του υπουργικού συμβουλίου ως προς το Brexit.

Επιπλέον, στο υπουργικό συμβούλιο (Cabinet) συμμετέχουν:

1. Η Υπουργός του Θησαυροφυλακίου (Chief Secretary to the Treasury).

2. Η Επικεφαλή της Βουλής των Κοινοτήτων (Leader of the House of Commons), που έχει και τη θέση της Λόρδου Προέδρου του Συμβουλίου (Lord President of the Council). Ως Επικεφαλής της Βουλής των Κοινοτήτων, πρωτίστως οργανώνει τις εργασίες της κυβέρνησης στη Βουλή των Κοινοτήτων, ενημερώνοντας (κάθε Πέμπτη) τη Βουλή των Κοινοτήτων για τις προγραμματισμένες για την επόμενη εβδομάδα εργασίες και για τις προβλεπόμενες για τη μεθεπόμενη εβδομάδα εργασίες. Ως Λόρδος Πρόεδρος του Συμβουλίου (Privy Council), προεδρεύει του Συμβουλίου αυτού και παρουσιάζει τις εργασίες που απαιτούν έγκριση της βασίλισσας.

3. Ο Αναπληρωτής Υπουργός του Θησαυροφυλακίου [Κυβερνητικός Εκπρόσωπος στο Κοινοβούλιο] (Parliamentary Secretary to the Treasury [Chief Whip]). Το πρόσωπο αυτό προΐσταται του Government Whips' Office, που είναι υπεύθυνο για το νομοθετικό πρόγραμμα της κυβέρνησης στη Βουλή των Λόρδων.

4. Ο Νομικός Σύμβουλος (Attorney General), που είναι ανώτατος νομικός σύμβουλος του Στέμματος (Crown), ενώ έχει και έναν αριθμό ανεξάρτητων δημοσίου ενδιαφέροντος λειτουργιών, όπως το να επιβλέπει τα νομικά τμήματα της κυβέρνησης που παρέχουν νομικές συμβουλές στην κυβέρνηση.

5. Η Αναπληρώτρια Υπουργός Ενέργειας και Βιώσιμης Ανάπτυξης (Minister of State for Energy and Clean Growth), που υπάγεται στο Υπουργείο Επιχειρηματικότητας, Ενέργειας και Βιομηχανικής Στρατηγικής.

6. Η Αναπληρώτρια Υπουργός Μετανάστευσης (Minister of State for Immigration), που υπάγεται στο Υπουργείο Εσωτερικών.

Από άποψη δομής της κυβέρνησης, αυτή αποτελείται από κυβερνητικά τμήματα (Departments), εκ των οποίων τα είκοσι πέντε (25) είναι υπουργικά, δηλαδή έχουν ως επικεφαλής πρόσωπο που είναι υπουργός (προς απλοποίηση, θα τα ορίζαμε ως υπουργεία), και είκοσι (20) μη υπουργικά τμήματα, των οποίων επικεφαλής είναι ανώτεροι δημόσιοι υπάλληλοι και όχι υπουργοί. Σε κάθε υπουργείο προϊστάται ο υπουργός και ακολουθούν οι αναπληρωτές υπουργοί και οι υφυπουργοί (το σύνολο των οποίων, για κάθε υπουργείο, κυμαίνεται μεταξύ των τεσσάρων και έξι). Ορισμένα κυβερνητικά τμήματα (όπως το Υπουργείο Άμυνας / Ministry of Defence) έχουν αρμοδιότητες που εκτείνονται σε ολόκληρο το Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ άλλα όχι (όπως το Υπουργείο Εργασίας και Συντάξεων –Department for Work and Pensions–, το οποίο δεν έχει αρμοδιότητες επί της Βόρειας Ιρλανδίας, καθώς ορισμένες κυβερνητικές αρμοδιότητες έχουν μεταφερθεί στη Σκωτία, την Ουαλία και τη Βόρεια Ιρλανδία). Σε κάθε κυβερνητικό τμήμα υπάγονται εκτελεστικοί οργανισμοί (executive agencies) και άλλα δημόσια όργανα (public bodies). Οι εκτελεστικοί οργανισμοί υπάγονται στα κυβερνητικών τμήματα ως μέρη αυτών, συνήθως παρέχουν κυβερνητικές υπηρεσίες και δεν ασκούν τη δική τους πολιτική. Τα (λοιπά) δημόσια όργανα έχουν ανεξαρτησία (διαφορετικού βαθμού το καθένα) έναντι της κυβέρνησης, αλλά λογοδοτούν ευθέως έναντι των υπουργών, ονομάζονται non-departmental public bodies (NDPBs, δηλαδή μη υποκείμενα σε κυβερνητικό τμήμα δημόσια όργανα) και ομαδοποιούνται σε τέσσερις (4) κατηγορίες: Εκτελεστικά (που ασκούν κυβερνητικές αρμοδιότητες σε συγκεκριμένους τομείς, όπως η Υπηρεσία Περιβάλλοντος –Environment Agency), Συμβουλευτικά (που παρέχουν ανεξάρτητες και εξειδικευμένες συμβουλές στους υπουργούς, όπως η Επιτροπή Προτύπων στη Δημόσια Ζωή –Committee on Standards in Public Life), Δικαστικά (που είναι μέρος του δικαστικού συστήματος και έχουν δικαιοδοσία σε συγκεκριμένους τομείς του

δικαίου, όπως το Δικαστήριο Ανταγωνισμού –Competition Appeal Tribunal) και Ανεξάρτητα Συμβούλια Παρακολούθησης (που είναι υπεύθυνα για την διοίκηση των φυλακών και τη μεταχείριση των κρατουμένων, όπως το Σώμα Επιθεώρησης Φυλακών). Ο συνολικός αριθμός των εκτελεστικών οργανισμών και των λοιπών δημοσίων οργάνων είναι τριακόσια (300).

Σε επίπεδο συνεργασίας μεταξύ περισσότερων υπουργείων, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ύπαρξη των επιτροπών του υπουργικού συμβουλίου (Cabinet Committees). Η σύνθεση και οι αρμοδιότητες των επιτροπών αυτών αποφασίζονται από τον/την πρωθυπουργό. Οι επιτροπές αυτές λαμβάνουν συλλογικές αποφάσεις δεσμευτικές έναντι του υπουργικού συμβουλίου και αποτελούνται από έναν αριθμό κυβερνητικών μελών που είναι μικρότερος του υπουργικού συμβουλίου, με αποτέλεσμα να μειώνεται ο όγκος υποχρεώσεων του υπουργικού συμβουλίου. Σε κάθε επιτροπή μπορεί να υπάγονται και υποεπιτροπές (sub-Committees), όπου μετέχουν πρόσωπα της επιτροπής στην οποία υπάγεται, αλλά και άλλα πρόσωπα. Οι επιτροπές αυτές θεσμοθετήθηκαν το 1917 και σχεδόν κάθε πρωθυπουργός προβαίνει στην αναμόρφωσή τους (ως προς τον αριθμό, τις αρμοδιότητες, τα μέλη), τουλάχιστον μία φορά κατά τη διάρκεια κάθε κυβερνητικής θητείας. Παρόλα αυτά, παρατηρείται από τα τέλη του 20ού αιώνα ότι οι περισσότερες επιτροπές είναι σταθερές (από άποψη ονομασίας και βασικών αρμοδιοτήτων), ενώ σπανιότερες είναι οι ad hoc επιτροπές. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι από το 2010 έγιναν δεκατέσσερις τέτοιες (14) αναμορφώσεις, οι μισές εκ των οποίων από τον Απρίλιο 2016 έως τον Φεβρουάριο 2018, προφανώς λόγω του δημοψηφίσματος της 23.06.2016 και των συνεπειών αυτού.

Το 2015 (κυβέρνηση Ντ. Κάμερον) θεσμοθετήθηκαν οι ομάδες εφαρμογής (Implementation Task forces), με σύνθεση αντίστοιχη εκείνης των επιτροπών, βάσει απόφασης του/της πρωθυπουργού ως προς τη σύνθεση και τις αρμοδιότητές τους. Οι ομάδες εφαρμογής παρακολουθούν και μεταφέρουν τις οριζόντιες προτεραιότητες της κυβέρνησης, συνεπώς αναδεικνύουν και τις προτεραιότητες του/της εκάστοτε πρωθυπουργού.

Σήμερα (από 01.02.2018) οι επιτροπές του υπουργικού συμβουλίου είναι πέντε (5):

1. Η Επιτροπή Οικονομικής και Βιομηχανικής Στρατηγικής (Economy and Industrial Strategy Committee), με τρεις υποεπιτροπές (μία αρμόδια για τα αεροδρόμια, μία για τα οικονομικά και μία για τη μείωση των ρυθμίσεων).

2. Η Επιτροπή για την Έξοδο από την Ευρωπαϊκή Ένωση και για το Εμπόριο, με τέσσερις υποεπιτροπές (μία αρμόδια για τη στρατηγική και τις διαπραγματεύσεις, μία για το διεθνές εμπόριο, μία για την εγχώρια προετοιμασία, τη νομοθεσία και τη μεταβίβαση αρμοδιοτήτων και μία για τις ευρωπαϊκές υποθέσεις).

3. Το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας (National Security Council), με τρεις υποεπιτροπές (μία αρμόδια για την αποτροπή και την ασφάλεια (έναντι) της πυρηνικής ενέργειας, μία για τις απειλές, τους κινδύνους, την ετοιμότητα και τις απρόοπτες καταστάσεις και μία για τον έλεγχο της εφαρμογής της στρατηγικής άμυνας και ασφάλειας).

4. Η Επιτροπή Κοινοβουλευτικών Υποθέσεων και Νομοθεσίας (Parliamentary Business and Legislation Committee).

5. Η Επιτροπή Κοινωνικής Μεταρρύθμισης (Social Reform Committee), με μία υποεπιτροπή (αρμόδια για εσωτερικές υποθέσεις).

Οι ομάδες εφαρμογής σήμερα είναι επτά (7) και η καθεμία από αυτές είναι αρμόδια για: την ψηφιακή πολιτική (Digital), την απασχόληση και τις δεξιότητες (Employment and Skills), τη στέγαση (Housing), τη μετανάστευση (Immigration), τη βιομηχανική στρατηγική (Industrial Strategy), τη μείωση των δυσκολιών ύπνου και της έλλειψης στέγης (Rough Sleeping and Homelessness Reduction) και την αντιμετώπιση της σύγχρονης δουλείας και της εμπορίας ανθρώπων (Tackling Modern Slavery and People Trafficking).

Ως συνοπτικά συμπεράσματα ως προς την κυβερνητική οργάνωση και λειτουργία του Ηνωμένου Βασιλείου, χρήσιμα για μια περαιτέρω συγκριτική μελέτη με την ελληνική κυβερνητική λειτουργία, μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής: Η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου είναι ιδιαίτερα πολυπληθής. Επιπλέον, η οργανωτική δομή της κυβέρνησης χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα πολύπλοκη⁴¹, τόσο από άποψη προσώπων που συμμετέχουν, όσο και από άποψη κατανομής αρμοδιοτήτων και βαθμού ισχύος εντός του κυβερνητικού σχήματος. Έτσι, φαίνεται να παρουσιάζονται προβλήματα συντονισμού της εν γένει κυβερνητικής λειτουργίας. Βασικό ρόλο συντονιστή αναλαμβάνει ο/η πρωθυπουργός, αλλά θεωρείται ότι λειτουργούν αποτελεσματικά ως προς το ζήτημα αυτό οι κυβερνητικές επιτροπές του υπουργικού συμβουλίου και οι υποεπιτροπές τους, όπως και οι κυβερνητικές ομάδες εφαρμογής, καθώς είναι (σχετικά) ολιγομελείς και έχουν οριζόντιες αρμοδιότητες.

⁴¹ Ενδιαφέρουσες είναι οι σχετικές επισημάνσεις σε: *F. Lehner - Ul. Widmaier, Συγκριτική Πολιτική, 2007, σελ. 153 επ.*

Επίσης, το ίδιο το υπουργικό συμβούλιο, λόγω του μικρού αριθμού των μελών του και των τακτικών του συνεδριάσεων, είναι σημαντικό για το συντονισμό της κυβερνητικής λειτουργίας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει, βέβαια, το γεγονός ότι οι επιτροπές του υπουργικού συμβουλίου και οι ομάδες εφαρμογής δε λειτουργούν ως άτυπες ομαδοποιήσεις εντός της κυβέρνησης, αλλά, με απόφαση του/της πρωθυπουργού, συστήνονται επίσημα, με συγκεκριμένα μέλη και αρμοδιότητες. Ιδιαίτερα ενισχυμένη παρουσιάζεται η θέση του/της πρωθυπουργού, καθώς, πέρα από τις συνήθεις αρμοδιότητές του/της στα (περισσότερα) κοινοβουλευτικά συστήματα (επιλογή μελών κυβέρνησης, συντονισμός της κυβέρνησης κ.λπ.), θέτει εμφανώς τις προτεραιότητες της κυβέρνησης, κυρίως με την επιλογή των μελών του υπουργικού συμβουλίου από πλευράς προσώπων και αρμοδιοτήτων, αλλά και με τη σύσταση και την επιλογή της σύνθεσης των επιτροπών του υπουργικού συμβουλίου και των ομάδων εφαρμογής, όπου συχνά προΐσταται ο/η πρωθυπουργός.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΤΟ ΒΕΛΓΙΟ

Το πολίτευμα του Βελγίου είναι ομοσπονδιακή συνταγματική μοναρχία. Αρχηγός του κράτους είναι ο μονάρχης (βασιλιάς), ο οποίος διαθέτει περιορισμένα προνόμια. Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση, επισήμως διορισμένη από τον βασιλιά, πρέπει να απολαμβάνει της εμπιστοσύνης της Βουλής των Αντιπροσώπων. Επικεφαλής της είναι ο Πρωθυπουργός, σε ένα πολυκομματικό σύστημα. Ο αριθμός των Φλαμανδόφωνων και Γαλλόφωνων υπουργών είναι ίσος, όπως ορίζεται από το Σύνταγμα. Η νομοθετική εξουσία ασκείται από το Κοινοβούλιο, το οποίο αποτελείται από δυο σώματα, τη Γερουσία και τη Βουλή Αντιπροσώπων.

Οι εξουσίες λήψης αποφάσεων δεν είναι συγκεντρωμένες σε κεντρικό επίπεδο αλλά κατανέμονται σε τρία κυβερνητικά επίπεδα: την ομοσπονδιακή κυβέρνηση, τις τρεις γλωσσικές κοινότητες (ολλανδόφωνη, γαλλόφωνη και γερμανόφωνη) και τις τρεις περιοχές (Φλάνδρα, Βρυξέλλες και Βαλονία), με εξουσίες και αρμοδιότητες σε διαφορετικούς τομείς.

Ειδικότερα, η μετεξέλιξη του ενιαίου κράτους σε ομοσπονδία πραγματοποιήθηκε με τις μεταρρυθμίσεις⁴² των δεκαετιών του 1970 και του 1980, με τις οποίες καθιερώθηκε η τριμερής περιφερειοποίηση σε επίπεδο ομοσπονδιακού συστήματος, γλωσσικών κοινοτήτων και τοπικών κυβερνήσεων. Η μεταρρύθμιση της 14ης Ιουλίου 1993 απένειμε ευρείες αρμοδιότητες και δικαιοδοσίες στις περιοχές και τις κοινότητες, δημιουργώντας αντίρροπους πόλους στην ομοσπονδιακή φύση του κράτους και δημιουργώντας τριμερείς διαιρέσεις στο ομοσπονδιακό κράτος ως εξής:

Ομοσπονδιακή κυβέρνηση (με έδρα τις Βρυξέλλες)

Τρεις κοινότητες, σύμφωνα με την ομιλούμενη γλώσσα:

Φλαμανδική κοινότητα

Γαλλική κοινότητα

Γερμανόφωνη κοινότητα (πρόκειται για τα δύο γερμανόφωνα καντόνια, τα οποία προσαρτήθηκαν στις Βρυξέλλες με τη Συνθήκη των Βερσαλλιών)

Τρεις ομόσπονδες περιοχές:

Φλαμανδική περιοχή

Βαλλονική περιοχή

⁴² Η αποκρυστάλλωση της ομοσπονδιακής δομής του βελγικού πολιτικού συστήματος υλοποιήθηκε μέσα από τις πέντε βασικές μεταρρυθμίσεις των ετών 1970, 1980, 1988-89, 1993 και 2001. Το πρώτο άρθρο του βελγικού Συντάγματος σήμερα αναγράφει ότι το Βέλγιο είναι ένα ομόσπονδο κράτος, το οποίο αποτελείται από κοινότητες και περιοχές.

Περιοχή των Βρυξελλών

Η κατανομή της εξουσίας πραγματοποιείται σε πρώτο επίπεδο στη βάση της διαχωριστικής γραμμής της γλώσσας και, κατά ευρύτερη ερμηνεία, των πολιτισμικών δεσμών που αντιστοιχούν στις πληθυσμιακές ομάδες. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, ο ιστορικός διαχωρισμός της επικράτειας στη βάση οικονομικών συμφερόντων οδήγησε στον αντίστοιχο σχηματισμό των περιοχών. Η χώρα διαιρείται τέλος σε 10 περιφέρειες⁴³ και 589 δήμους.

Σε συμφωνία με τα ανωτέρω, η εξουσία για τη λήψη αποφάσεων δεν συνιστά αποκλειστική αρμοδιότητα της ομοσπονδιακής κυβέρνησης και του εθνικού κοινοβουλίου, αφού οι κατά τόπους αξιωματούχοι μετέχουν, στο πλαίσιο της αυτόνομης άσκησης των τοπικών αλλά και τομεακών καθηκόντων τους, στη διαμόρφωση της διακυβέρνησης της χώρας. Σε κάθε περίπτωση, το κράτος διατηρεί σε ομοσπονδιακό επίπεδο τον πυρήνα άσκησης εξουσιών όπως οι εξωτερικές σχέσεις, η εθνική άμυνα, η δικαιοσύνη, η οικονομία, η κοινωνική πρόνοια κ.ά.

Σε πολιτικό επίπεδο, τα φλαμανδικά και γαλλόφωνα κόμματα συνεργάζονται στο πλαίσιο της ομοσπονδιακής κυβέρνησης, με εμφανείς ωστόσο τις διαφορετικές θεσμικές βλέψεις των κοινοτήτων. Η Φλαμανδική πλευρά αξιώνει διαχρονικά σημαντικές δικαιοδοσίες για τις ομόσπονδες κοινότητες, εν όψει της επιθυμίας αναγνώρισης της ολλανδικής γλώσσας ως ισότιμης με τη γαλλική και την εδραίωση της ταυτότητας του φλαμανδικού λαού, έχει δε καταθέσει νομοθετικές επεξεργασίες σε αυτήν την κατεύθυνση.

Σημειωτέον ότι οι Βρυξέλλες, τμήμα του νότου της Φλάνδρας, διαρθρώνονται σε 19 δίγλωσσες κοινότητες, στην περιφέρεια των οποίων βρίσκονται κοινότητες επισήμως φλαμανδικές, αλλά στις οποίες κατοικούν γαλλόφωνοι, άλλοτε ως μειονότητα άλλοτε ως πλειονότητα. Η πόλη των Βρυξελλών δε, μαζί με τις πόλεις του Στρασβούργου και του Λουξεμβούργου, είναι μία από τις τρεις επίσημες έδρες των Ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων.

Ο μονάρχης

Το Σύνταγμα του 1831 καθιέρωσε το πολίτευμα της συνταγματικής κοινοβουλευτικής μοναρχίας. Η άσκηση των αρμοδιοτήτων του βασιλιά, τόσο στο

⁴³ Πρόκειται για το δεύτερο βαθμό αυτοδιοίκησης, με εκτεταμένες αρμοδιότητες στους τομείς της εκπαίδευσης, των κοινωνικών και πολιτιστικών υποδομών, την κοινωνική πολιτική, το περιβάλλον, τις μεταφορές, τα δημόσια έργα, κ.α. Ο Κυβερνήτης δεν εκλέγεται αλλά διορίζεται από το βασιλιά, καθ' υπόδειξη της κυβέρνησης της αντίστοιχης περιοχής.

πεδίο της νομοθετικής όσο και της εκτελεστικής εξουσίας, προϋποθέτει τη συνέργεια του καθ' ύλην αρμόδιου υπουργού. Λόγω της προϊούσας ενίσχυσης της εκτελεστικής εξουσίας έναντι του κοινοβουλίου, ο ρόλος του βασιλιά συρρικνώθηκε προς όφελος του πρωθυπουργού και των υπουργών.

Ο βασιλιάς συμβολίζει την ενότητα και τη διάρκεια του έθνους και δίδει όρκο ενώπιον των δύο κοινοβουλευτικών σωμάτων με τον οποίο δεσμεύεται για την διαφύλαξη του Συντάγματος και των νόμων. Ερμηνευτικά ζητήματα έχει εγείρει η αρμοδιότητα του βασιλιά να διοικεί τις ένοπλες δυνάμεις και ειδικότερα το ερώτημα εάν σε καιρό πολέμου ο στρατιωτικός ρόλος του βασιλιά εξαρτάται από την υπουργική ανάληψη ευθύνης. Στην πολιτική σφαίρα, δεν υφίσταται οργανική σχέση μεταξύ του βασιλιά και τις κυβερνήσεις των ομόσπονδων ενοτήτων.

Ο Πρωθυπουργός

Ο πρωθυπουργός στο Βέλγιο είναι επικεφαλής της κυβέρνησης, προεδρεύει στο κυβερνητικό και το υπουργικό συμβούλιο, εκπροσωπεί την κυβέρνηση σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Ο πρωθυπουργός είναι θεσμικός εγγυητής και έχει συχνά επαφές με τον συνταγματικά επικεφαλής της εκτελεστικής εξουσίας, τον βασιλιά. Σχηματίζει την κυβέρνηση της οποίας προϊσταται, ενώ τυχούσα αποπομπή του συμπαρασύρει, μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 1993, σε πτώση την κυβέρνησή του. Ο πρωθυπουργός απαντά σε ερωτήσεις βουλευτών και γερουσιαστών στο κοινοβούλιο αναφορικά με την ασκούμενη κυβερνητική πολιτική και εισηγείται, με τους υπουργούς του, τα νομοσχέδια στις αρμόδιες επιτροπές της Γερουσίας. Κάθε Παρασκευή, ο πρωθυπουργός παραχωρεί συνέντευξη τύπου, μετά την ολοκλήρωση της συνεδρίασης του υπουργικού συμβουλίου.

Σε κάθε περίπτωση, ο πρωθυπουργός εκπροσωπεί το σύνολο των βέλγων υπηκόων και ο ρόλος του περιπλέκεται από το γεγονός ότι αναλαμβάνει και τη διαμεσολάβηση μεταξύ υπουργών προερχόμενων από διαφορετικές κοινότητες καθώς και διαφορετικούς κομματικούς σχηματισμούς. Πρέπει να σημειωθεί ότι η βαρύνουσα θέση του πρωθυπουργού στο βελγικό πολιτικό σύστημα διαμορφώθηκε στην πορεία των χρόνων. Πιο συγκεκριμένα, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο αναγνωρίστηκε ως επικεφαλής της κυβέρνησης -συρρικνώνοντας αντιστοίχως τις αρμοδιότητες και το ρόλο του μονάρχη-, ενώ η κατοχύρωση του ρόλου του δεν απαντάται στα συνταγματικά κείμενα έως την αναθεώρηση του 1970. Είναι εξάλλου ενδεικτικό ότι έως το 1830 οι κυβερνήσεις έπαιρναν το όνομα του υπουργού που

λάμβανε την εντολή σχηματισμού, χωρίς ωστόσο να κατοχυρώνεται διακριτό νομικό status ή να προηγείται στην τάξη έναντι των λοιπών υπουργών.

Η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση

Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση ασκεί την ομοσπονδιακή εκτελεστική εξουσία. Η κυβέρνηση αποτελείται από 15 υπουργούς και, με την εξαίρεση του πρωθυπουργού, αποτελείται από ίσο αριθμό ολλανδόφωνων και γαλλόφωνων υπουργών. Πέραν των χαρτοφυλακίων των υπουργών, προβλέπεται και ο θεσμός των γραμματέων επικρατείας (Secretaries of State). Η κυβέρνηση έχει τη νομοθετική πρωτοβουλία και μπορεί να υποβάλλει τροπολογίες σε νομοσχέδια είτε δικής της προέλευσης είτε των μελών του κοινοβουλίου. Ένα ψηφισμένο από το κοινοβούλιο νομοσχέδιο γίνεται νόμος του κράτους αφού υπογραφεί από τον βασιλιά και τους υπουργούς.

Στην αρμοδιότητα της ομοσπονδιακής κυβέρνησης υπάγονται τα ζητήματα δημοσίου συμφέροντος, όπως τα δημόσια οικονομικά, ο στρατός, το δικαστικό σύστημα, η κοινωνική προστασία, οι διεθνείς σχέσεις, η δημόσια υγεία και τα εσωτερικά ζητήματα του κράτους. Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση διατηρεί εξάλλου το τεκμήριο της αρμοδιότητας στα πεδία που δεν έχουν ρητά ανατεθεί στις κοινότητες ή τις περιφέρειες.

Το Υπουργικό Συμβούλιο

Το υπουργικό συμβούλιο απαρτίζεται από 15 τουλάχιστον μέλη, με ισάριθμη εκπροσώπηση ολλανδόφωνων και γαλλόφωνων υπουργών. Μολονότι οι γενικοί γραμματείς επικρατείας δεν μετέχουν τυπικά στη σύνθεση του υπουργικού συμβουλίου, στην πράξη ωστόσο μετέχουν συχνά στις συνεδριάσεις του για θέματα του τομέα ενδιαφέροντός τους. Η διάκριση που υπήρχε κατά το παρελθόν μεταξύ κυβερνητικού συμβουλίου (με συμμετοχή υπουργών και γενικών γραμματέων επικρατείας) και υπουργικού συμβουλίου (με συμμετοχή μόνο υπουργών) εγκαταλείφθηκε στην πράξη.

Στις συνεδριάσεις του υπουργικού συμβουλίου παρίσταται ο γραμματέας του, ο οποίος μετά το πέρας των συνεδριάσεων, και αφού ζητήσει τα απαιτούμενα έγγραφα ή πληροφορίες από τις γενικές γραμματείες, προωθεί σε αυτές τις ληφθείσες αποφάσεις. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, μπορεί να κληθούν να συμμετάσχουν σε συνεδρίαση του υπουργικού συμβουλίου τεχνοκράτες ή ειδικοί. Στις συνεδριάσεις

του υπουργικού συμβουλίου οι υπουργοί κάθονται κατά την σειρά προβαδίσματος των υπουργείων, ενώ εκφωνούν τις ομιλίες τους στη μητρική τους γλώσσα.

Το υπουργικό συμβούλιο βρίσκεται στο επίκεντρο της πολιτικής ζωής στο Βέλγιο, καθώς σε αυτό δοκιμάζεται σε εβδομαδιαία βάση η πολιτική συνοχή του κυβερνητικού συνασπισμού.

Το υπουργικό συμβούλιο καλείται να εξετάσει μεταξύ άλλων σχέδια βασιλικών διαταγμάτων για τα οποία υπάρχει σχετική πρόβλεψη από το Σύνταγμα ή το νόμο, τροποποιήσεις σε προϋπολογισμούς, διατάγματα που πρόκειται να τεθούν ενώπιον του συνταγματικού δικαστηρίου κ.ά. Ακόμη, το υπουργικό συμβούλιο συζητά σχέδια νόμων, κυρώσεις μνημονίων συνεργασίας, υπουργικές αποφάσεις με βαρύνουσα πολιτική σημασία ή σημαντικό οικονομικό αποτέλεσμα, εφαρμογή δημοσιονομικών μέτρων καθώς και κάθε ζήτημα που αφορά την κυβερνητική συνοχή. Ορίζει τα μέλη της κυβέρνησης που θα την εκπροσωπήσουν σε επίσημες τελετές και συζητά εθνικά θέματα που απασχολούν την κοινή γνώμη ή αφορούν τις διεθνείς σχέσεις της χώρας.

Το υπουργικό συμβούλιο συνεδριάζει⁴⁴ κεκλεισμένων των θυρών και λαμβάνει αποφάσεις συλλογικά, με συναίνεση και χωρίς διαδικασία ψηφοφορίας. Από τη στιγμή δε που ληφθεί η σχετική απόφαση, τα μέλη του υπουργικού συμβουλίου ευθύνονται συλλογικά για την ασκούμενη πολιτική. Όπου προβλέπεται σχετικά, το υπουργικό συμβούλιο διαβουλεύεται με τις κυβερνήσεις τόσο της κάθε κοινότητας όσο και της κάθε περιοχής πριν λάβει απόφαση που τις αφορά.

Το ομοσπονδιακό κοινοβούλιο

Το κοινοβούλιο στο Βέλγιο αποτελείται από τη Βουλή των Αντιπροσώπων και τη Γερουσία. Η Βουλή των Αντιπροσώπων εκπροσωπεί όλους τους Βέλγους άνω των δεκαοκτώ ετών και αποτελείται από 150 αντιπροσώπους, αριθμός που προέκυψε μετά από μείωση των 212 προβλεπόμενων μελών, οι οποίοι εκλέγονται με ψηφοφορία μέσω ενός αναλογικού εκλογικού συστήματος. Από την άλλη πλευρά, η σύνθεση της Γερουσίας προκύπτει από το συνδυασμό άμεσα εκλεγμένων πολιτικών και εκπροσώπων των κοινοτήτων και των περιοχών. Ειδικότερα, η Γερουσία αριθμεί

⁴⁴ Το υπουργικό συμβούλιο συνήθως συνεδριάζει κάθε Παρασκευή, στις 10, στο κτήριο που στεγάζει τη γενική γραμματεία πρωθυπουργού. Κατά τη συνεδρίαση δεν τηρούνται πρακτικά, καταγράφονται ωστόσο οι συνοψίσεις των αποφάσεων που ελήφθησαν. Στην ιστοσελίδα του πρωθυπουργού βρίσκονται αναρτημένες όλες οι αποφάσεις και τα συνοδευτικά έγγραφα των συνεδριάσεων του υπουργικού συμβουλίου από το 1989, ενώ το αρχείο σε έντυπη μορφή που έχει τηρηθεί από το 1944 έχει διατεθεί στα Γενικά Αρχεία του Κράτους.

πλέον 71 μέλη, αντί των μέχρι πρότινος 184 μελών, τα οποία προκύπτουν ως εξής: 40 γερουσιαστές (25 ολλανδόφωνοι και 15 γαλλόφωνοι) εκλέγονται από τον γενικό πληθυσμό, 21 γερουσιαστές ορίζονται από τις κοινότητες (10 από την Φλαμανδική Κοινότητα, 10 από τη Γαλλική Κοινότητα και 1 από τη Γερμανόφωνη Κοινότητα), ενώ 10 γερουσιαστές (6 ολλανδόφωνοι και 4 γαλλόφωνοι) διορίζονται από τα υπόλοιπα μέλη της Γερουσίας. Στον αριθμό αυτό προστίθενται και οι γερουσιαστές που δεν εκλέγονται αλλά μετέχουν ως μέλη της βασιλικής οικογένειας.

Κάθε χρόνο, στην έναρξη της κοινοβουλευτικής περιόδου στις αρχές Οκτωβρίου, ο πρωθυπουργός εκφωνεί στη Βουλή των Αντιπροσώπων τις προγραμματικές δηλώσεις, με τις οποίες η κυβέρνηση αποσαφηνίζει τις πολιτικές προτεραιότητες για το επόμενο οικονομικό έτος. Οι προγραμματικές δηλώσεις συνδέονται με τον προϋπολογισμό που ψηφίζει το κοινοβούλιο και κατ' επέκταση περιλαμβάνονται στον τελευταίο τα μέτρα που συνδέονται με τις ως άνω εξαγγελθείσες πολιτικές.

Η ομοσπονδιακή διοικητική διάρθρωση

Μετά τη μεγάλη μεταρρύθμιση στη διοικητική δομή του Βελγίου που έλαβε χώρα το 2000 υπό την ονομασία «Κοπέρνικος», τα υπουργεία αντικαταστάθηκαν από τις ομοσπονδιακές δημόσιες υπηρεσίες και τις ομοσπονδιακές υπηρεσίες δημόσιου σχεδιασμού.⁴⁵ Οι αρμοδιότητες που απονεμήθηκαν στις ομοσπονδιακές δημόσιες υπηρεσίες είναι οι ίδιες με αυτές των καταργηθέντων υπουργείων. Οι ομοσπονδιακές υπηρεσίες δημόσιου σχεδιασμού χειρίζονται κατά περίπτωση θέματα που συνδέονται με κοινωνικά ζητήματα και απαιτούν συνεργασία μεταξύ δημοσίων υπηρεσιών (π.χ. πολιτικές σε ζητήματα ίσης μεταχείρισης, βιώσιμης ανάπτυξης, κλπ).

Κατ' εφαρμογή της ίδιας διοικητικής μεταρρύθμισης, στις ομοσπονδιακές δημόσιες υπηρεσίες δημιουργήθηκαν γενικές γραμματείες και τμήματα. Τα σώματα αυτά ευρίσκονται εκτός διοικητικής ιεραρχίας, έχουν πολιτικό χαρακτήρα και αρμοδιότητες χάραξης πολιτικής προς υποβοήθηση του έργου του αρμόδιου υπουργού. Στο ίδιο πλαίσιο, το τμήμα συντονισμού γενικής πολιτικής και το τμήμα γενικής πολιτικής αποτελείται από προσωπικό και συμβούλους του πρωθυπουργού και των αναπληρωτών του και έχει ως αρμοδιότητα τον συντονισμό, την προετοιμασία και την αξιολόγηση της κυβερνητικής πολιτικής. Τα παραπάνω σώματα

⁴⁵ Μόνο το Υπουργείο Άμυνας διατήρησε τον καταργηθέντα όρο.

παρακολουθούν τις πολιτικές που αναπτύσσουν οι υπουργοί μέσα και από τις διυπουργικές ομάδες εργασίας για το συντονισμό των πολιτικών.

Οι γενικές γραμματείες αναφέρονται απευθείας στον υπουργό και αποτελούνται από εκπροσώπους τύπου, συμβούλους, το προσωπικό της γραμματείας και το διοικητικό προσωπικό.

Οι κοινότητες

Η κοινότητα των Φλαμανδών ασκεί τις αρμοδιότητές της στις περιφέρειες της Φλάνδρας και στις Βρυξέλλες, η γαλλική κοινότητα στις περιφέρειες της Βαλονίας - με την εξαίρεση των γερμανόφωνων δήμων- και στις Βρυξέλλες και, τέλος, οι γερμανόφωνη κοινότητα στους δήμους της Λιέγης. Οι κοινότητες διαθέτουν κοινοβούλιο και κυβέρνηση.

Οι κοινότητες έχουν αρμοδιότητες κυρίως για ζητήματα πολιτιστικά και εκπαιδευτικά ή ζητήματα που αφορούν στη χρήση της γλώσσας, τις πολιτικές υγείας, την προστασία της νεότητας, την κοινωνική προστασία, τις υπηρεσίες υποστήριξης μεταναστών, κλπ. Οι κοινότητες διατηρούν μεν την αυτονομία τους για τη ρύθμιση πεδίων όπως για παράδειγμα η εκπαίδευση, πάντα στα όρια ωστόσο του θεσμικού πλαισίου που έχει καθορίσει το ομοσπονδιακό κράτος για τη διάρκεια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και τη διάρθρωσή της.

Οι περιοχές

Οι εξουσίες των περιοχών επεκτάθηκαν μέσω των διαδοχικών μεταρρυθμίσεων, με αποτέλεσμα να αποκτήσουν όργανα νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας, τα περιφερειακά κοινοβούλια και τις τοπικές κυβερνήσεις. Ειδικότερα, με τη μεταρρύθμιση του 1980, η περιοχή της Φλάνδρας και της Βαλονίας απέκτησαν το κοινοβούλιο και την κυβέρνησή τους. Η περιοχή της πρωτεύουσας των Βρυξελλών από την άλλη δεν απέκτησε τους δικούς της θεσμούς παρά μόνο μετά την αναθεώρηση των ετών 1988-89, μετά την οποία ο πληθυσμός εκλέγει με άμεση ψηφοφορία, κάθε πέντε χρόνια, τους αντιπροσώπους του τοπικού κοινοβουλίου.

Τα όργανα των τριών περιοχών διατηρούν αρμοδιότητες σε τομείς που συνδέονται με την επικράτειά τους, όπως για παράδειγμα η οικονομία, η απασχόληση, η αγροτική ανάπτυξη, τα δημόσια έργα, τα δημόσια αγαθά, το περιβάλλον, ο αστικός σχεδιασμός, το εμπόριο, η επιστημονική έρευνα, οι διεθνείς σχέσεις, κ.α.

Στη Φλάνδρα, οι θεσμοί της περιοχής συγχωνεύθηκαν με αυτούς της κοινότητας, με αποτέλεσμα να υπάρχει σήμερα μόνο ένα κοινοβούλιο και μια κυβέρνηση.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Συνταγματικές διατάξεις

Η Ιταλική Δημοκρατία αποτελεί μία αβασίλευτη Δημοκρατική Πολιτεία που εδράζεται στην εργασία, σύμφωνα με τις επιταγές του άρθρου 1 του Ιταλικού Συντάγματος.

Σημαντικό ρόλο στον Συνταγματικό Χάρτη της Ιταλίας, κατέχει η Κυβέρνηση⁴⁶ ως ανώτατο πολιτειακό όργανο, με λαϊκή νομιμοποίηση, η οποία αναδεικνύεται μέσα από άμεση, προσωπική, ισότιμη, ελεύθερη και μυστική ψηφοφορία μεταξύ των πολιτών που έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν, σύμφωνα με τα άρθρα 48 και 56 του Συντάγματος.

Η κυβέρνηση απαρτίζεται από τον πρωθυπουργό, ο οποίος αποτελεί και τον πρόεδρο του συμβουλίου των υπουργών, καθώς και τους υπουργούς, κατ' άρθρο 1 παρ. 1 του ν. 400/1988. Το έργο τους επικουρούν οι αναπληρωτές υπουργοί και υφυπουργοί. Το συμβούλιο των υπουργών ως συλλογικό όργανο αποτελείται από τον πρωθυπουργό και τους υπουργούς.

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας διορίζει με διάταγμά του τον πρόεδρο του συμβουλίου των υπουργών (ύστερα και από διαβουλεύσεις μεταξύ των κομμάτων που αποτελούν την κοινοβουλευτική πλειοψηφία στις δύο Βουλές και στηρίζουν πολιτικά-κοινοβουλευτικά την κυβέρνηση) και -κατόπιν προτάσεως του τελευταίου- τους υπουργούς, αναπληρωτές υπουργούς και υφυπουργούς, σύμφωνα με το άρθρο 92 του Συντάγματος.

Το διάταγμα περί διορισμού του προέδρου του συμβουλίου των υπουργών προσυπογράφεται από αυτόν, μαζί με τα διατάγματα που αποδέχονται την παραίτηση της προηγούμενης κυβέρνησης (άρθρο 1 παρ. 2 του ν. 400/1988).

Τα μέλη της κυβερνήσεως, πριν αναλάβουν τα καθήκοντά τους, δίνουν τον απαραίτητο όρκο ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας (άρθρο 93 του Ιταλικού

⁴⁶ Η παρούσα κυβέρνηση του Gentiloni (12 Δεκεμβρίου 2016 – σήμερα) εκτελεί τα καθήκοντά της (χρονικά) κατά την XVII Νομοθετική Περίοδο (15 Μαρτίου 2013 – 4 Μαρτίου 2018) και διαδέχθηκε την κυβέρνηση Renzi (22 Φεβρουαρίου 2014 - 12 Δεκεμβρίου 2016). Η δε κυβέρνηση Renzi διαδέχθηκε την κυβέρνηση Letta (28 Απριλίου 2013 - 21 Φεβρουαρίου 2014). Όλες οι ως άνω κυβερνήσεις έχουν σημείο αναφοράς τις εκλογές της 24 και 25 Φεβρουαρίου 2013.

Συντάγματος)⁴⁷ και εν συνεχεία θα πρέπει η κυβέρνηση (στο σύνολό της) να λάβει την ψήφο εμπιστοσύνης του Κοινοβουλίου, το οποίο απαρτίζεται από την Βουλή, που αποτελείται από εξακόσια τριάντα μέλη (εκ των οποίων τα δώδεκα εκλέγονται στην αλλοδαπή εκλογική περιφέρεια) και τη Γερουσία της Δημοκρατίας, η οποία αποτελείται από τριακόσιους και δεκαπέντε εκλεγμένους Γερουσιαστές (εκ των οποίων οι έξι εκλέγονται στην αλλοδαπή εκλογική περιφέρεια), κατόπιν ονομαστικής ψηφοφορίας (άρθρα 55, 56, 57 και 94 του Ιταλικού Συντάγματος).

Η θητεία της κυβερνήσεως δεν ορίζεται ρητώς και επομένως ακολουθεί εκείνη της Βουλής και της Γερουσίας, όπου στο μέγιστο χρονικό όριο είναι πενταετής, σύμφωνα με το άρθρο 60 εδάφιο α' του Ιταλικού Συντάγματος και τούτο διότι η κυβέρνηση θα πρέπει πάντα να έχει λάβει καθ' όλη τη χρονική διάρκεια ασκήσεως των καθηκόντων της, την ψήφο εμπιστοσύνης του Κοινοβουλίου με τις δύο πτυχές του.

Η πρόταση για την παροχή ψήφου εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση κατατίθεται από την τελευταία εντός 10 ημερών από την συγκρότησή της και θα πρέπει να λάβει την πλειοψηφία των μελών του Κοινοβουλίου και της Γερουσίας, ήτοι τουλάχιστον 316 θετικές ψήφους από την Βουλή και τουλάχιστον 158 θετικές ψήφους από τη Γερουσία.

Η πρόταση δυσπιστίας κατά της κυβερνήσεως, είτε σε σύνολο, είτε μεμονωμένα κατά ορισμένου μέλους της, μπορεί να κατατεθεί εφόσον φέρει υπογραφές από το 1/10 των μελών του ενός Κοινοβουλίου και γίνει δεκτή από την απόλυτη πλειοψηφία των μελών του ενός Κοινοβουλίου.

Κατά το άρθρο 95 του Ιταλικού Συντάγματος, ο πρόεδρος του συμβουλίου των υπουργών κατευθύνει τη γενική πολιτική της κυβέρνησης και είναι υπεύθυνος γι' αυτήν, διατηρώντας την ενότητά της, ταυτόχρονα προάγοντας και συντονίζοντας τη δραστηριότητα των μελών της (υπουργών).

Οι υπουργοί, ως μέλη της κυβερνήσεως, είναι συλλογικά και πολιτικά υπεύθυνοι για τις πράξεις του υπουργικού συμβουλίου και ατομικά (αστικά και ποινικά) ο καθένας για τις πράξεις, ή παραλείψεις του.

⁴⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 3 του ν. 400/1988, ο όρκος είναι ο εξής : ««Ορκίζομαι να είμαι πιστός στη Δημοκρατία, να τηρώ πιστά το Σύνταγμα και τους νόμους και να ασκώ τις αρμοδιότητές μου προς το αποκλειστικό συμφέρον του έθνους»».

Κατά το άρθρο 96 του Ιταλικού Συντάγματος, το Κοινοβούλιο σε κοινή του συνεδρίαση απαγγέλλει κατηγορία κατά του προέδρου του υπουργικού συμβουλίου και κατά εκάστου υπουργού για εγκλήματα που φέρεται ότι έχουν τελεστεί κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους.

Παράλληλα προβλέπεται ότι με νόμο ρυθμίζονται ζητήματα οργάνωσης της προεδρίας του συμβουλίου, καθορισμού του αριθμού, των αρμοδιοτήτων και της οργάνωσης των υπουργείων.

Επιπλέον, το ισχύον Ιταλικό Σύνταγμα στο άρθρο 99 προβλέπει ως επικουρικό-συμβουλευτικό όργανο, το Εθνικό Συμβούλιο Οικονομίας και Εργασίας, το οποίο απαρτίζεται από εμπειρογνώμονες και εκπροσώπους παραγωγικών φορέων και τάξεων. Αποτελεί ως ελέγθη και ανωτέρω ένα συμβουλευτικό όργανο, τόσο της Βουλής, όσο και της Κυβερνήσεως σε υποθέσεις που ορίζονται από το νόμο. Επίσης έχει και νομοθετική πρωτοβουλία συμβάλλοντας στην επεξεργασία της νομοθεσίας που αφορά θέματα με οικονομικό και κοινωνικό περιεχόμενο.

Αρμοδιότητες και σύνθεση της κυβέρνησης

Οι αρμοδιότητες του συμβουλίου των υπουργών διέπονται από τις ρυθμίσεις του ν. 400/1988. Κατά το πλαίσιο της άσκησης των αρμοδιοτήτων της, η κυβέρνηση - διά των μελών της- δεν ασκεί μόνο νομοπαρασκευαστική αρμοδιότητα, αλλά προτείνει προς διορισμό και πρόσωπα σε υψηλές θέσεις στην ιεραρχία της δημόσιας διοίκησης, όπως οι γραμματείς των υπουργείων, οι επικεφαλές των τμημάτων των υπουργείων κ.ο.κ., αλλά και των οργανισμών, ινστιτούτων και εταιρειών που εμπíπτουν στην αρμοδιότητα της κρατικής διοίκησης, σύμφωνα και με το άρθρο 3 παρ. 1 του ανωτέρω νόμου.

Ο πρωθυπουργός, ως πρόεδρος του συμβουλίου των υπουργών, προτείνει προς διορισμό από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας τους υπουργούς, κατευθύνει και συντονίζει τα μέλη της κυβερνήσεως σχετικά με τους στόχους που αφορούν την κυβερνητική δράση, αναθέτοντας σε αρκετές περιπτώσεις σε ορισμένους υπουργούς και ειδικές αρμοδιότητες για ορισμένο χρονικό διάστημα, μετά από διαβούλευση με τα μέλη του συμβουλίου (άρθρο 9 παρ. 3 του νόμου) και είναι υπεύθυνος για την ενότητα των μελών της κυβερνήσεως και την ομοιόμορφη δράση τους, σύμφωνα και με το πρόγραμμα που αναπτύχθηκε στο Κοινοβούλιο κατά την συζήτηση και ψήφιση της προτάσεως παροχής ψήφου εμπιστοσύνης και την πιστή εφαρμογή του.

Επίσης κατά το σχηματισμό της κυβέρνησης προτείνει προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας τον διορισμό και υπουργών άνευ χαρτοφυλακίου, οι οποίοι εκτελούν τα καθήκοντα που τους ανατίθενται από τον πρόεδρο του συμβουλίου των υπουργών μετά από διαβούλευση με το υπουργικό συμβούλιο, με διάταξη που δημοσιεύεται στην Επίσημη Εφημερίδα της Ιταλικής Δημοκρατίας (άρθρο 9 παρ. 1 του νόμου).

Ο πρωθυπουργός ως πρόεδρος του συμβουλίου των υπουργών, μετά από συνεννόηση με τον οικείο υπουργό και διαβούλευση με τα λοιπά μέλη του Συμβουλίου, μπορεί να προτείνει προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας το διορισμό υφυπουργών οι οποίοι δρουν επικουρικά προς τον οικείο υπουργό και ασκούν τα καθήκοντά τους, με διάταγμα το οποίο δημοσιεύεται στην Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας.

Αναλαμβάνουν τα καθήκοντά τους μετά την ορκωμοσία τους ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας. Παρίστανται, ως εκπρόσωποι της κυβέρνησης, στις συνεδριάσεις των τμημάτων και των κοινοβουλευτικών επιτροπών, κατά τη συζήτηση των θεμάτων που τίθενται, είτε αφορούν το νομοθετικό έργο, είτε αφορούν την άσκηση της κυβερνητικής πολιτικής στα πλαίσια των καθηκόντων τους, σύμφωνα με τις οδηγίες του οικείου υπουργού και ταυτόχρονα υπάγονται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο απαντώντας σε ερωτήσεις και επερωτήσεις (άρθρο 10 του νόμου) που τίθενται από τα μέλη των δύο Βουλών.

Το συμβούλιο των υπουργών, ως συλλογικό όργανο, διαδραματίζει εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στο περίπλοκο κυβερνητικό όργανο και εκτός από τον πρωθυπουργό αποτελείται από όλους τους υπουργούς (με ή χωρίς χαρτοφυλάκιο), χωρίς δυνατότητα συμμετοχής σ' αυτό των υφυπουργών, με εξαίρεση τον υφυπουργό της προεδρίας του συμβουλίου, ο οποίος ασκεί τα καθήκοντα του γραμματέα του συμβουλίου.

Υπάρχει η, εκ των ειδικών νόμων, δυνατότητα συμμετοχής με συμβουλευτική ψήφο εκάστου προέδρου της επιτροπής των περιφερειών «ειδικού καθεστώτος» του άρθρου 116 του Ιταλικού Συντάγματος (ήτοι των Σικελία, Σαρδηνία, Τρεντίνο-Άνω Αδίγη, Φριούλη-Βενετία Ιουλιανή, Κοιλιάδα Αόστη) και των δύο αυτόνομων Επαρχιών (Trento και Bolzano που εντάσσονται διοικητικά στην Περιφέρεια Τρεντίνο-Άνω Αδίγη) να μπορούν να λάβουν μέρος στις συνεδριάσεις του συμβουλίου των υπουργών, με συμβουλευτική ψηφοφορία, στην περίπτωση που συζητηθούν θέματα που ενδιαφέρουν τις ανωτέρω Περιφέρειες και Επαρχίες.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 του ν. 400/1988, το συμβούλιο των υπουργών καθορίζει τη γενική πολιτική της κυβέρνησης και τη συνολική διοικητική δράση και

αποφασίζει επίσης για κάθε άλλο θέμα σχετικό με την άσκηση της κυβερνητικής πολιτικής και επιλύει τις διαφωνίες μεταξύ των υπουργών.

Συγκαλείται από τον πρόεδρό του, ο οποίος επίσης καταρτίζει και την ημερήσια διάταξη των προς συζήτηση και ψήφιση θεμάτων. Τα πρακτικά των συνεδριάσεων του συμβουλίου συντάσσονται, ως ελέχθη και ανωτέρω, από τον υφυπουργό στην προεδρία του συμβουλίου, που έχει οριστεί για την εκτέλεση των καθηκόντων του γραμματέα, ο οποίος και υποχρεούται να μεριμνά για τη διατήρηση του Βιβλίου των Αποφάσεων του Συμβουλίου, σύμφωνα και με το άρθρο 4 παρ. 1 και 2 του νόμου.

Σε περίπτωση απουσίας ή προσωρινού κωλύματος του προέδρου, στις συνεδριάσεις του συμβουλίου χρέη προέδρου ασκούνται από τον αντιπρόεδρο, ο οποίος προτείνεται στο συμβούλιο των υπουργών από τον πρόεδρο αυτού και πρέπει να έχει την ιδιότητα του υπουργού. Σε περίπτωση που ανατίθενται καθήκοντα αντιπρόεδρου σε περισσότερους του ενός υπουργούς, σε περίπτωση απουσίας ή προσωρινού κωλύματος του προέδρου του συμβουλίου των υπουργών, τότε αυτός αναπληρώνεται από τον αρχαιότερο αντιπρόεδρο ανάλογα με την ηλικία, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 1 του νόμου. Και σε περίπτωση όπου δεν έχει/έχουν διοριστεί καθόλου αντιπρόεδροι/οι, τότε καθήκοντα προέδρου του συμβουλίου ασκεί ο αρχαιότερος στην ηλικία υπουργός (άρθρο 8 παρ. 2 του νόμου).

Ο σύνθετος διοικητικά χαρακτήρας του Ιταλικού Κράτους έχει ως αποτέλεσμα την σύσταση και ενός δεύτερου συλλογικού οργάνου, επικουρικού προς το συμβούλιο των υπουργών και την προεδρία του συμβουλίου των υπουργών, ήτοι της Μόνιμης Διάσκεψης για τις σχέσεις μεταξύ της κυβερνήσεως και των μελών, των περιφερειών και των αυτόνομων επαρχιών Trento και Bolzano, με κύριους στόχους την ενημέρωση, τη διαβούλευση και την τοποθέτηση, με βάση τις κατευθυντήριες γραμμές της κυβερνητικής πολιτικής που ενδέχεται να επηρεάσει τα περιφερειακά θέματα, με εξαίρεση την κυβερνητική δραστηριότητα που αφορά την εξωτερική πολιτική, την άμυνα και την εθνική ασφάλεια, τη δικαιοσύνη.

Η Μόνιμη Διάσκεψη συγκαλείται από τον πρόεδρο του συμβουλίου των υπουργών, τακτικά τουλάχιστον μία φορά το εξάμηνο και εκτάκτως όποτε κριθεί αναγκαίο από τον πρόεδρο, κατόπιν αιτήσεως και των προέδρων των Περιφερειών και των αυτόνομων Επαρχιών. Χρέη προέδρου της Διασκέψεως ασκεί ο πρόεδρος του συμβουλίου των υπουργών, ή κατόπιν μεταβιβάσεως της εν λόγω αρμοδιότητας ο υπουργός περιφερειακών υποθέσεων, ή οποιοσδήποτε άλλος υπουργός.

Η Διάσκεψη απαρτίζεται από τον προεδρεύοντα αυτής και από τους προέδρους των Περιφερειών με ειδικό και γενικό καθεστώς και τους προέδρους των αυτόνομων Επαρχιών. Ο πρόεδρος του συμβουλίου των υπουργών καλεί στις συνεδριάσεις της Διασκέψεως και τους υπουργούς που ασκούν χαρτοφυλάκιο, σχετικά με τα θέματα της ημερήσιας διάταξης, καθώς και εκπροσώπους των δημόσιων φορέων.

Τα υπό συζήτηση θέματα αφορούν :

α) τις γενικές γραμμές της νομοθεσίας που επηρεάζει άμεσα τις περιφέρειες και τον καθορισμό των εθνικών στόχων οικονομικού σχεδιασμού και την οικονομική και δημοσιονομική πολιτική,

β) τα γενικά κριτήρια ως προς την άσκηση των κρατικών λειτουργιών της κατεύθυνσης και συντονισμού, ως προς τις σχέσεις ανάμεσα στο κράτος, τις περιφέρειες, τις αυτόνομες επαρχίες και τους υπο-περιφερειακούς οργανισμούς, καθώς και ως προς τις γενικές πολιτικές που σχετίζονται με την ανάπτυξη και την εφαρμογή των κοινοτικών μέτρων που αφορούν τις περιφερειακές υποθέσεις και

γ) άλλα θέματα για τα οποία ο πρωθυπουργός κρίνει σκόπιμο να λάβει τη γνώμη της Διάσκεψης (άρθρο 12 του νόμου).

Σημαντική θέση μεταξύ κεντρικής διοίκησης και αποκεντρωμένων (και αυτόνομων) δομών κατέχει ο Επίτροπος της κυβερνήσεως, που προέρχεται από πρόσωπα εγνωσμένου κύρους, αποτελεί δε τον εκπρόσωπο της κυβερνήσεως στις ανωτέρω περιοχές, ο οποίος διορίζεται με διάταγμα του Προέδρου της Δημοκρατίας, μετά από πρόταση του προέδρου του συμβουλίου των υπουργών, και κατόπιν γνώμης του υπουργού Περιφερειακών Υποθέσεων και του υπουργού Εσωτερικών και διαβουλεύσεως με το συμβούλιο των υπουργών.

Σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος, αντικαθίσταται στα καθήκοντά του από το μέλος που είχε οριστεί με την αρχική απόφαση ως αναπληρωτής του. Ο Κυβερνητικός Επίτροπος, ως προς την υπηρεσιακή του κατάσταση, υπάγεται στον πρόεδρο του συμβουλίου των υπουργών.

Ο Επίτροπος της κυβέρνησης δικαιούται οικονομικής αποζημιώσεως κατά τη διάρκεια της αποστολής που δεν θα πρέπει να είναι κατώτερη από εκείνη του γενικού διευθυντή του επιπέδου Β.

Ο Επίτροπος της κυβερνήσεως εκτός από ειδικές αρμοδιότητες:

α) ασκεί την εποπτεία νομιμότητας στις Επαρχίες και Περιφέρειες του Κράτους επί των αποφάσεων των οργάνων τους, διασφαλίζοντας σε περιφερειακό επίπεδο την ενότητα της κατεύθυνσης και της επάρκειας της διοικητικής δράσης,

β) συνεργάζεται από κοινού με τον πρόεδρο της Περιφέρειας και τις διοικητικές υπηρεσίες της οικείας Περιφέρειας, προς την ορθή εκτέλεση των στόχων της Κυβερνήσεως,

γ) διαχειρίζεται κάθε χρήσιμη πληροφορία που προέρχεται από την οικεία Περιφέρεια, προς την ορθή άσκηση των καθηκόντων του κεντρικού κράτους,

δ) ενημερώνει την κυβέρνηση για την παράλειψη θέσπισης από τις Περιφέρειες των προβλεπομένων από την νομοθεσία πράξεων σε εκτέλεση των αποφάσεων του υπουργικού συμβουλίου,

ε) προτείνει, προς τον πρόεδρο του συμβουλίου των υπουργών, πρωτοβουλίες για τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ του κράτους και της Περιφέρειας,

στ) υποβάλλει τακτικά έκθεση προς τον πρόεδρο του συμβουλίου των υπουργών σχετικά με τις δραστηριότητες της Περιφέρειας, ιδίως όσον αφορά τη συντονισμένη εφαρμογή των κρατικών και περιφερειακών προγραμμάτων.

Οι ανωτέρω αρμοδιότητες ασκούνται, ιδίως για τις Περιφέρειες Friuli-Venezia Giulia, Trentino-Alto Adige, τις Επαρχίες Trento και Bolzano και για την περιοχή της Σαρδηνίας, με την επιφύλαξη των όσων ενδεχομένως ορίζονται διαφορετικά από το καταστατικό τους και τους κανονισμούς που τις διέπουν (άρθρο 13 του νόμου).

Ο Κανονισμός ρυθμίζει τόσο τη συμμετοχή στις συνεδριάσεις του συμβουλίου, όσο και τις διαδικασίες για τη σύγκλησή του, όπου για τη συνεδρίασή του χρειάζεται η παρουσία της πλειοψηφίας των μελών του και για την λήψη αποφάσεως χρειάζεται η απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων μελών.

Σύμφωνα και με το ν.δ. 303/1999 που αφορά τον Κανονισμό Λειτουργίας της προεδρίας του συμβουλίου των υπουργών, ρυθμίζονται οι σχέσεις της κυβέρνησεως με τα λοιπά πολιτειακά όργανα, τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε., τους αυτόνομους οργανισμούς, προωθούνται και συντονίζονται οι κυβερνητικές πολιτικές για την παροχή ίσων ευκαιριών στους πολίτες και την εξάλειψη των διακρίσεων, χαράσσεται ο στρατηγικός σχεδιασμός των τομεακών πολιτικών κ.ο.κ.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν.δ., η προεδρία του συμβουλίου των υπουργών έχει ως αποστολή τη ρύθμιση ζητημάτων που αφορούν :

α) την κατεύθυνση και τις σχέσεις της Προεδρίας με τα λοιπά μέλη της κυβέρνησεως,

β) τις σχέσεις της κυβέρνησης με το Κοινοβούλιο και τα άλλα συνταγματικά όργανα,

γ) τις σχέσεις της κυβέρνησης με τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα,

δ) τις σχέσεις της κυβέρνησης με τους αυτόνομους οργανισμούς,

ε) τις σχέσεις της κυβέρνησης με τους λειτουργούς των θρησκειών,

στ) το σχεδιασμό των γενικών πολιτικών και των γενικών πολιτικών αποφάσεων,

ζ) το συντονισμό του νομοθετικού έργου της κυβέρνησης,

η) το συντονισμό των μελών και του έργου της κυβέρνησης,

θ) την προώθηση και τον συντονισμό των πολιτικών για τις ίσες ευκαιρίες και τις κυβερνητικές δράσεις, με σκοπό την πρόληψη και την εξάλειψη των διακρίσεων,

ι) το συντονισμό των δραστηριοτήτων της θεσμικής επικοινωνίας,

ια) την προώθηση της καινοτομίας στο δημόσιο τομέα και το συντονισμό στον τομέα της εργασίας,

ιβ) το συντονισμό των συγκεκριμένων τομεακών πολιτικών που θεωρούνται στρατηγικές από το κυβερνητικό πρόγραμμα και

ιγ) την παρακολούθηση της εφαρμογής του κυβερνητικού προγράμματος σχετικά με τις τομεακές πολιτικές.

Ο πρόεδρος μεριμνά για τον συντονισμό της δράσης της κυβέρνησης με στόχο την πληρέστερη συμμετοχή της Ιταλίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την ανάπτυξη της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Για τον λόγο αυτό είναι υπεύθυνος για την υλοποίηση των δεσμεύσεων που αναλαμβάνονται από την Ιταλική Κυβέρνηση στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 3 του Κανονισμού).

Ταυτόχρονα ο πρόεδρος συντονίζει τη δράση της κυβέρνησης και ως προς την ανάπτυξη της συνεργασίας του κεντρικού Κράτους, των Περιφερειών και των τοπικών αρχών, ιδιαιτέρως δε με τις Περιφέρειες «ειδικού καθεστώτος» (άρθρο 4 του Κανονισμού).

Παράλληλα προωθείται η κυβερνητική πολιτική προς την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών, την πρόληψη και την εξάλειψη των διακρίσεων, καθώς και την διευκόλυνση, τον συντονισμό και την παρακολούθηση της χρήσης των σχετικών ευρωπαϊκών κονδυλίων (άρθρο 5 του Κανονισμού).

Μέλη της Ιταλικής Κυβέρνησης

Η παρούσα ιταλική κυβέρνηση (κυβέρνηση Paolo Silveri Gentiloni) αποτελείται από 17 υπουργεία, με αξιόλογη την παρουσία και των γυναικών και στα τρία αξιώματα, ήτοι του υπουργού, αναπληρωτή υπουργού, αλλά και σ' εκείνο του υφυπουργού (έστω και αν δεν συμμετέχει στο συμβούλιο των υπουργών).

Φύλλο: Επί συνόλου 58 μελών (υπουργών, αναπληρωτών υπουργών και υφυπουργών), τα 39 μέλη είναι άνδρες (ήτοι ποσοστό 67,24%) και τα 19 μέλη γυναίκες (ήτοι ποσοστό 32,76%).

Κοινοβουλευτική ιδιότητα (ή μη): Από τη Βουλή προέρχονται τα 32 μέλη (ήτοι ποσοστό 55,17%), από τη Γερουσία προέρχονται τα 12 μέλη (ήτοι ποσοστό 20,69%) και τα υπόλοιπα 14 μέλη είναι εξωκοινοβουλευτικά (ήτοι ποσοστό 24,14%).

Αναλυτικά, για κάθε χαρτοφυλάκιο (υπουργείο) η Ιταλική Κυβέρνηση του Paolo Silveri Gentiloni αποτελείται από:

A) τον πρωθυπουργό, ως πρόεδρο του συμβουλίου των υπουργών, με 7 διορισμένους υφυπουργούς στην προεδρία του συμβουλίου των υπουργών, όπου μία υφυπουργός εξ' αυτών εκτελεί χρέη γραμματέα του συμβουλίου των υπουργών⁴⁸ και

B) από τους υπουργούς με τα εξής χαρτοφυλάκια :

- 1) Σχέσεων με το Κοινοβούλιο,
- 2) Διοικητικής Διαδικασίας και Δημόσιας Διοίκησης,
- 3) Εδαφικής Συνοχής και Νότιας Ιταλίας,
- 4) Αθλητισμού,
- 5) Εξωτερικών και Διεθνούς Συνεργασίας⁴⁹,
- 6) Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Πολιτικής του Τουρισμού⁵⁰,
- 7) Εσωτερικών⁵¹,
- 8) Εργασίας και Κοινωνικών Πολιτικών⁵²,
- 9) Άμυνας⁵³,
- 10) Δικαιοσύνης⁵⁴,
- 11) Υγείας⁵⁵,
- 12) Υποδομών και Μεταφορών⁵⁶,

⁴⁸ Εκ των επτά υφυπουργών, οι έξι έχουν την ιδιότητα του Βουλευτή και ο ένας έχει την ιδιότητα του Γερουσιαστή.

⁴⁹ Υφίστανται επιπλέον ένας αναπληρωτής υπουργός και δύο υφυπουργοί.

⁵⁰ Υφίστανται επιπλέον τρεις υφυπουργοί.

⁵¹ Υφίστανται επιπλέον δύο υφυπουργοί.

⁵² Υφίστανται επιπλέον δύο υφυπουργοί.

⁵³ Υφίστανται επιπλέον δύο υφυπουργοί.

⁵⁴ Υφίστανται επιπλέον τρεις υφυπουργοί.

⁵⁵ Υφίσταται επιπλέον ένας υφυπουργός.

- 13) Γεωργικών Υποθέσεων, Τροφίμων και Δασικών Πολιτικών⁵⁷,
- 14) Οικονομίας και Οικονομικών⁵⁸,
- 15) Παιδείας, Πανεπιστημίων και Έρευνας⁵⁹,
- 16) Οικονομικής Ανάπτυξης⁶⁰ και
- 17) Περιβάλλοντος και Προστασίας του Εδάφους και της Θάλασσας⁶¹

Το χαρτοφυλάκιο των υπουργών ανατέθηκε με το διάταγμα της 12^{ης} Δεκεμβρίου 2016, το χαρτοφυλάκιο των υφυπουργών ανατέθηκε με το διάταγμα της 29^{ης} Δεκεμβρίου 2016 και το χαρτοφυλάκιο των αναπληρωτών υπουργών (με την ταυτόχρονη «εξέλιξη - αναβάθμιση» ορισμένων υφυπουργών σε αναπληρωτές υπουργούς) με το διάταγμα της 16^{ης} Ιανουαρίου 2017.

Η προεδρία του υπουργικού συμβουλίου υποστηρίζεται από γραφεία και τμήματα, σύμφωνα με την από 1^η Οκτωβρίου 2012 απόφαση του υπουργικού συμβουλίου.

Τα ανωτέρω γραφεία και τμήματα είναι (ενδεικτικά) τα εξής :

α) άμεσης συνεργασίας του προέδρου με τους θεσμικούς και πολιτικούς φορείς, όπως το γραφείο τύπου, το γραφείο διπλωματικού συμβούλου, το γραφείο στρατιωτικού συμβούλου, με κύρια αρμοδιότητα να παρέχουν άμεση και ειδική βοήθεια στον Πρόεδρο του Συμβουλίου, στους υπουργούς χωρίς χαρτοφυλάκιο ή στον Υφυπουργό της Προεδρίας, με σκοπό την άσκηση των καθηκόντων τους,

β) άμεσης συνεργασίας με τους υπουργούς (με ή χωρίς χαρτοφυλάκιο) και τις υπο-επιτροπές, όπως το γραφείο του Υπουργού Εδαφικής Συνοχής και Νότου, το γραφείο του Υπουργού Διοικητικής Διαδικασίας και Δημόσιας Διοίκησης, το γραφείο του Υπουργείου Περιφερειακών Υποθέσεων και Αυτονομίας, το γραφείο του Υπουργείου για τις σχέσεις με το Κοινοβούλιο, το γραφείο για την άμεση συνεργασία με τον Υπουργό Αθλητισμού, τα γραφεία για την άμεση συνεργασία με τους υφυπουργούς στην προεδρία του υπουργικού συμβουλίου,

γ) τμήματα και γραφεία των οποίων ο πρόεδρος χρησιμοποιεί τις καθοδηγητικές και συντονιστικές λειτουργίες που σχετίζονται με συγκεκριμένους πολιτικο-θεσμικούς τομείς, όπως:

⁵⁶ Υφίστανται επιπλέον δύο αναπληρωτές υπουργοί και ένας υφυπουργός.

⁵⁷ Υφίστανται επιπλέον ένας αναπληρωτής υπουργός και δύο υφυπουργοί.

⁵⁸ Υφίστανται επιπλέον ένας αναπληρωτής υπουργός και δύο υφυπουργοί.

⁵⁹ Υφίστανται επιπλέον δύο υφυπουργοί.

⁶⁰ Υφίστανται επιπλέον ένας αναπληρωτής υπουργός και τρεις υφυπουργοί.

⁶¹ Υφίστανται επιπλέον δύο υφυπουργοί.

1) το Τμήμα Περιφερειακών Υποθέσεων και Αυτονομίας, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα να παράσχει τη στήριξη των κυβερνητικών δομών στη σχέση της κυβέρνησης με τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης,

2) το Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα να παράσχει υποστήριξη στην κυβέρνηση σε ζητήματα που αφορούν τον συντονισμό, την παρακολούθηση των δραστηριοτήτων της δημόσιας διοίκησης, με στόχο την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα των στελεχών της.

3) το Τμήμα Νεότητας, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα την προώθηση των κυβερνητικών δράσεων, με στόχο τη διασφάλιση της εφαρμογής πολιτικών υπέρ της νεολαίας,

4) το Τμήμα Ισότητας Ευκαιριών, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα την προώθηση και το συντονισμό των πολιτικών για τα δικαιώματα του ατόμου, τις ίσες ευκαιρίες και την ίση μεταχείριση από τις κυβερνητικές πολιτικές, με σκοπό την πρόληψη και την εξάλειψη κάθε μορφής και αιτίας διακρίσεων,

5) το Τμήμα πολιτικών κατά των ναρκωτικών, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα την προώθηση και το συντονισμό της κυβερνητικής δράσης για τις πολιτικές κατά των ναρκωτικών,

6) το Τμήμα Πολιτικών Συνοχής, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα την προώθηση και το συντονισμό των πολιτικών συνοχής, την προετοιμασία του οικονομικού σχεδιασμού για την εφαρμογή της ευρωπαϊκής και εθνικής πολιτικής συνοχής, με στόχο την περιφερειακή ανάπτυξη,

7) το Τμήμα Ευρωπαϊκών πολιτικών, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα την ανάπτυξη και παρακολούθηση της σχέσης μεταξύ της ιταλικής κυβέρνησης και των θεσμικών οργάνων της Ε.Ε.,

8) το Τμήμα οικογενειακών πολιτικών, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα τη διασφάλιση της εφαρμογής των κυβερνητικών πολιτικών υπέρ της οικογένειας σε όλους τους τομείς και την εξασφάλιση της προστασίας των οικογενειακών δικαιωμάτων,

9) το Τμήμα σχεδιασμού και συντονισμού της οικονομικής πολιτικής, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα την υποστήριξη του προέδρου του συμβουλίου των υπουργών σε θέματα συντονισμού της οικονομικής πολιτικής, καθώς και το σχεδιασμό των δημόσιων επενδύσεων εθνικού ενδιαφέροντος, καθώς και κάθε άλλης ενέργειας που αποσκοπεί στην οικονομική ανάπτυξη των αστικών (και μη) περιοχών,

10) το Τμήμα Πολιτικής Προστασίας, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα την οργάνωση και το συντονισμό όλων των δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στο τομέα της πολιτικής προστασίας από κινδύνους που αφορούν σεισμούς, πλημμύρες κ.ο.κ.,

11) το Τμήμα θεσμικών μεταρρυθμίσεων, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα την παροχή υποστήριξης προς τον πρωθυπουργό, ή κατά περίπτωση, τον αρμόδιο υπουργό σε ζητήματα που αφορούν τον συντονισμό, την καθοδήγηση και την προώθηση των πρωτοβουλιών, που θα πρέπει να λάβουν χώρα στον τομέα των μεταρρυθμίσεων,

12) το Τμήμα Κυβερνητικού Προγράμματος, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα την υποστήριξη του πρωθυπουργού σε θέματα που αφορούν το στρατηγικό σχεδιασμό της κυβέρνησης, την παρακολούθηση και εφαρμογή των κυβερνητικών πολιτικών,

13) το Τμήμα - Γραφείο της Γραμματείας της Μόνιμης Διάσκεψης για τις σχέσεις μεταξύ των μελών, των Περιφερειών και των αυτόνομων Επαρχιών Trento και Bolzano, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα την παρακολούθηση της εφαρμογής της κυβερνητικής πολιτικής στις περιφέρειες και τις ανωτέρω αυτόνομες επαρχίες,

14) το Τμήμα-Γραφείο της σχέσεως Κράτους και αυτόνομων περιοχών, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα το συντονισμό της κυβερνητικής δράσης στις αυτόνομες περιοχές, σε όλο το φάσμα των δημοσίων πολιτικών,

15) το Τμήμα Διοικητικού Συντονισμού, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα το συντονισμό των επιμέρους υπουργείων στον τομέα της εφαρμογής των κυβερνητικών πολιτικών και των αποφάσεων που λαμβάνονται από το συμβούλιο των υπουργών,

16) το Τμήμα Πληροφόρησης, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα για το συντονισμό όλων των δραστηριοτήτων της κυβέρνησης που αφορούν την επικοινωνία και την πληροφόρηση,

17) το Τμήμα-Γραφείο εσωτερικού ελέγχου και διαφάνειας, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα τον καθορισμό και τον εσωτερικό έλεγχο του συστήματος μέτρησης και αξιολόγησης των επιδόσεων των στελεχών της δημόσιας διοίκησης, τον προσδιορισμό των επιμέρους στρατηγικών και επιχειρησιακών στόχων και τον έλεγχο της διαχείρισής τους,

18) το Νομικό Τμήμα, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα να παράσχει νομικές υπηρεσίες στον πρόεδρο του συμβουλίου των υπουργών, αλλά και σε κάθε υπουργό, εφόσον το ζητήσει και

19) το Τμήμα Προϋπολογισμού, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα την προετοιμασία, αλλά και τον έλεγχο εκτέλεσης του κρατικού προϋπολογισμού κ.ο.κ.

Τα γραφεία άμεσης συνεργασίας με τον πρόεδρο του συμβουλίου των υπουργών οργανώνονται από τη γενική γραμματεία της προεδρίας του συμβουλίου των υπουργών.

Η κεντρική υπηρεσία συντονισμού της νομοθετικής δραστηριότητας της κυβέρνησης, το διοικητικό γραφείο συντονισμού, καθώς και τα γραφεία του διπλωματικού συμβούλου, στρατιωτικού συμβούλου, ο επικεφαλής του γραφείου τύπου της κυβέρνησης, αποτελούν μέρος της γραμματείας.

Η γραμματεία διευθύνεται από ένα γενικό γραμματέα που διορίζεται από τον πρόεδρο του συμβουλίου των υπουργών, από πρόσωπα εγνωσμένου επιστημονικού και κοινωνικού κύρους που δεν σχετίζονται με τη δημόσια διοίκηση. Η οικονομική αποζημίωση του γενικού γραμματέα καθορίζεται με διάταγμα του προέδρου του συμβουλίου των υπουργών, σε συνεννόηση με τον υπουργό οικονομικών.

Ο πρόεδρος του συμβουλίου των υπουργών μπορεί, με δικό του διάταγμα, να διορίσει επίσης τον αναπληρωτή γενικό γραμματέα που έχει επιλεγεί κατά τα ανωτέρω. Με την ίδια διαδικασία μπορεί να ανακληθεί το διάταγμα περί διορισμού του γενικού γραμματέα και του αναπληρωτή γενικού γραμματέα. Οι αποφάσεις του διορισμού του γενικού γραμματέα, του αναπληρωτή γενικού γραμματέα και των επικεφαλής των τμημάτων και υπηρεσιών της προεδρίας της κυβερνήσεως παύει να ισχύει από την ημερομηνία της ορκωμοσίας της νέας κυβέρνησης. Ο γενικός γραμματέας υπάγεται απευθείας στον πρόεδρο του συμβουλίου των υπουργών και, στο βαθμό που είναι υπεύθυνος για άσκηση κάθε άλλης αρμοδιότητας, υπάγεται στο γραμματέα του συμβουλίου των υπουργών (άρθρο 18 του κανονισμού) .

Ο ρόλος της γενικής γραμματείας του συμβουλίου των υπουργών προεδρίας είναι εξίσου σημαντικός, διότι παρέχει υποστήριξη στην άσκηση των καθηκόντων του προέδρου του συμβουλίου των υπουργών και ειδικότερα αφορά :

α) την προετοιμασία και τον σχεδιασμό για την υλοποίηση του κυβερνητικού προγράμματος,

β) την ενημέρωση σχετικά με την εφαρμογή του κυβερνητικού προγράμματος, μέσω του συστήματος πληροφόρησης και τεκμηρίωσης της προεδρίας του συμβουλίου των υπουργών,

γ) τη μέριμνα για την προετοιμασία των απαραίτητων εγγράφων για τη διαμόρφωση και το συντονισμό των νομοθετικών πρωτοβουλιών, καθώς και για την εφαρμογή της πολιτικής της κυβέρνησης,

δ) το συντονισμό για την εφαρμογή των νόμων και των κανονισμών,

ε) τη συνεργασία για την ενίσχυση της σχέσεως μεταξύ της προεδρίας του συμβουλίου των υπουργών και λοιπών κρατικών φορέων,

στ) την παροχή των αναγκαίων στοιχείων για την επίλυση των ζητημάτων που ανακύπτουν σχετικά με την αρμοδιότητα αρκετών υπουργείων,

ζ) την οργάνωση και συλλογή των αναγκαίων στοιχείων για την εθνική οικονομία, με σκοπό την τεχνική αξιολόγηση της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής συνοχής της κυβέρνησης,

η) την προετοιμασία της κυβέρνησης αναφορικά με το κοινοβουλευτικό έργο (νομοσχέδια, τροπολογίες, εφαρμογή του κυβερνητικού προγράμματος με ρητές κυβερνητικές προτεραιότητες, εναρμόνιση πολιτικών κ.ο.κ.),

θ) την υποστήριξη του προέδρου του συμβουλίου των υπουργών στη δραστηριότητά του για τις διεθνείς σχέσεις και την εν γένει άσκηση της εξωτερικής πολιτικής,

ι) την υποστήριξη του προέδρου του συμβουλίου των υπουργών στο έργο του σχετικά με την εθνική άμυνα,

ια) τη φροντίδα των εκδηλώσεων και τελετών της προεδρίας του συμβουλίου των υπουργών,

ιβ) τη μέριμνα για την εναρμόνιση της νομοθεσίας με στόχο την ενίσχυση της ισότητας των φύλων κατά την εφαρμογή των εθνικών και τοπικών σχεδίων,

ιγ) τη μέριμνα για τη συμμόρφωση της εθνικής νομοθεσίας προς τις επιταγές της κοινοτικής νομοθεσίας και τις συνέπειες για την Ιταλία των κοινοτικών πολιτικών,

ιδ) την τήρηση των υποχρεώσεων που αφορούν τις σχέσεις της κεντρικής διοίκησης με τις Περιφέρειες και τις αυτόνομες Επαρχίες Trento και Bolzano, την εξέταση και έλεγχο των περιφερειακών νόμων για τους σκοπούς του άρθρου 127 του Συντάγματος, το συντονισμό μεταξύ της νομοθεσίας του Κράτους και των Περιφερειών, τη δραστηριότητα των κυβερνητικών επιτρόπων στις Περιφέρειες, τα προβλήματα των γλωσσικών μειονοτήτων κ.ο.κ.,

ιε) τη διατήρηση της επικοινωνίας με τα Μ.Μ.Ε. μέσω του επικεφαλής του γραφείου τύπου του προέδρου του συμβουλίου των υπουργών,

ιη) την εκτέλεση των καθηκόντων του προέδρου στην προεδρία του συμβουλίου των υπουργών σχετικά με θέματα που αφορούν το Συμβούλιο της Επικρατείας, τα περιφερειακά διοικητικά Δικαστήρια, το Ελεγκτικό Συνέδριο, τους οικείου Εισαγγελείς,

ιθ) τη φροντίδα των νομικών υποθέσεων και των διαφορών, καθώς και τη διατήρηση της επικοινωνίας με τον Εισαγγελέα του Κράτους,

κ) τη φροντίδα των θεμάτων που αφορούν το προσωπικό της προεδρίας του συμβουλίου των υπουργών, καθώς και το συντονισμό των διοικητικών και τεχνικών υπηρεσιών της προεδρίας,

κα) την προετοιμασία των διαδικασιών και των μέσων που είναι απαραίτητα για την προώθηση και τη σύνδεση σε κεντρικό επίπεδο των πρωτοβουλιών και των δομών που συμβάλλουν στην εφαρμογή της εθνικής πολιτικής προστασίας,

κβ) τη φροντίδα για την πλήρη εκπλήρωση των καθηκόντων του προέδρου του συμβουλίου των υπουργών, του συμβουλίου υπουργών και των υπουργών χωρίς χαρτοφυλάκιο,

κγ) τη φροντίδα για την εκπλήρωση των αρμοδιοτήτων των λοιπών τμημάτων και υπηρεσιών που σχετίζονται με την άσκηση των αρμοδιοτήτων των υπουργών άνευ χαρτοφυλακίου και των γραμματέων στην προεδρία του συμβουλίου των υπουργών και

κδ) την εποπτεία για την εκτέλεση των καθηκόντων του τμήματος πληροφόρησης και έκδοσης (άρθρο 19 του κανονισμού).

Από τα ανωτέρω σαφέστατα προκύπτει –και με βάση την αναλογία πληθυσμού και τη γεωγραφική έκταση της Χώρας– ότι το κυβερνητικό σχήμα είναι ανάλογο με την γεωγραφική έκταση, τον συνολικό πληθυσμό και τις διοικητικές ιδιαιτερότητες, διατηρώντας μία σημαντική πολιτική ισορροπία στο χαρτοφυλάκιο των επιμέρους δημοσίων πολιτικών, συνδυάζοντας, τόσο τους βασικούς τομείς όπως υγεία, παιδεία, δικαιοσύνη, όσο και τους ειδικότερους τομείς, όπως η οικονομική και κοινωνική συνοχή, οι περιφερειακές υποθέσεις και το καθεστώς «αυτονομίας» που υπάρχει σε ορισμένες περιοχές.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, ενισχύεται ο περιφερειακός χαρακτήρας της ιταλικής εκτελεστικής εξουσίας, παρέχοντας σημαντικό «βήμα» πρωτοβουλίας στις περιφερειακές και επαρχιακές αρχές για την ανάδειξη και επίλυση των προβλημάτων

τους και την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής ισορροπίας, ανάπτυξης και συνοχής, μεταξύ άλλων των γεωγραφικών-διοικητικών περιοχών της χώρας.

Παράλληλα υφίσταται μία λογική και ισορροπημένη αναλογία μεταξύ των δύο φύλων στα υπουργικά αξιώματα, της τάξεως περίπου του 1 προς 3.

Επιπλέον δε, τηρείται σε μεγάλο ποσοστό η «πολιτική πρακτική» τα μέλη του υπουργικού συμβουλίου να προέρχονται (συνήθως ανά ένα μέλος) από κάθε μία από τις Περιφέρειες της Ιταλικής Δημοκρατίας, αλλά και να συμβάλλουν στο κυβερνητικό έργο και εξωκοινοβουλευτικά πρόσωπα με υψηλό επιστημονικό και επαγγελματικό κύρος.

B. ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ

ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ 1985-1989

Η δεύτερη περίοδος διακυβέρνησης της Χώρας από τον Ανδρ. Παπανδρέου (μετά από εκείνη της πρώτης τετραετίας 1981-1985) διήρκησε –ως ελέγχθη και ανωτέρω– από 2-6-1985 έως 2-6-1989.

Οι σημαντικές θεσμικές τομές που εισήγαγε μέσα από την ευρεία κοινοβουλευτική πλειοψηφία που υπήρχε, αναφέρονται –ιδιαίτερω– στη συνταγματική αναθεώρηση του 1986 (με την κοινοβουλευτική στήριξη του ΚΚΕ), η διαδικασία της οποίας είχε αρχίσει από την προηγούμενη Βουλή την 9^η Μαρτίου 1985 με την πρόταση που κατετέθη από την κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑ.ΣΟ.Κ., συνεχίσθηκε την 3^η Απριλίου 1985 με δεύτερη (επιπρόσθετη) πρόταση της ίδιας κοινοβουλευτικής ομάδας και κατέληξε με την ψηφοφορία της αναθεωρητικής Βουλής της 6^{ης} Μαρτίου 1986, όπου αποφασίστηκε η αναθεώρηση σημαντικών διατάξεων που αφορούσαν τις «υπερ-εξουσίες» του ΠτΔ.

Ειδικότερα αφορούσαν: α) την κατάργηση της μυστικής ψηφοφορίας και την αντικατάστασή της από φανερή-ονομαστική ψηφοφορία για την εκλογή του ΠτΔ (άρθρο 32 παρ. 1), ενώ παράλληλα διεγράφη το εδάφιο που αφορούσε την υπογραφή του διατάγματος προκήρυξης εκλογών από τον ΠτΔ σε περίπτωση όπου δεν εκλεγόταν στην τρίτη (συνολικά) ψηφοφορία νέος ΠτΔ (άρθρο 32 αρ. 4 εδάφιο β'), β) την προσυπογραφή των πράξεων του ΠτΔ (άρθρο 35), γ) τον διορισμό Πρωθυπουργού και την ανάθεση διερευνητικών εντολών, καθώς και τη διαδικασία που θα τηρούνταν μετά από τη μη επίτευξη θετικού αποτελέσματος από τις διερευνητικές εντολές (άρθρο 37 παρ. 2-4), δ) την απαλλαγή της κυβέρνησης από τα καθήκοντά της (άρθρο 38), ε) την κατάργηση του Συμβουλίου της Δημοκρατίας (άρθρο 39), στ) ζητήματα διάλυσης της Βουλής (άρθρο 41 παρ. 1, 2 και 4 εδ. β' και γ'), ζ) την κατάργηση της αρμοδιότητας της κύρωσης των τυπικών νόμων (άρθρο 42), η) την κατάργηση της έκδοσης οργανωτικών διαταγμάτων (άρθρο 43 παρ. 3), θ) την κατάργηση της δυνατότητας (και μόνο δια διατάγματος του ΠτΔ) προκήρυξης δημοψηφίσματος για κρίσιμα εθνικά θέματα, αλλά και την προσθήκη της δυνατότητας προκήρυξης (δια διατάγματος) δημοψηφίσματος για ψηφισμένο νομοσχέδιο που ρυθμίζει σοβαρό κοινωνικό ζήτημα εκτός από τα δημοσιονομικά κατόπιν απόφασης της Βουλής, όπως επίσης και ζητήματα που αφορούσαν διαγγέλματα (άρθρο 44 παρ. 2 και 3), ι) την παροχή αμνηστίας, όχι πλέον διά προεδρικού διατάγματος, αλλά διά νόμου ψηφισμένου από την Ολομέλεια της

Βουλής (47 παρ. 3) και ια) ζητήματα που αφορούσαν τη θέση της Χώρας σε κατάσταση πολιορκίας (άρθρο 48).

Επιπλέον των ανωτέρω, σημαντικές τομές εισήχθησαν με τον ν. 1622/1986, σε ζητήματα ενίσχυσης της αποκέντρωσης, της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης και του δημοκρατικού προγραμματισμού με την εκπόνηση αναπτυξιακών προγραμμάτων από τους αποκεντρωμένους οργανισμούς, καθώς και από τους Ο.Τ.Α. Τέθηκαν σε νέες βάσεις με τον ν. 1650/1986, οι ρυθμίσεις που αφορούσαν την εκτέλεση σημαντικών έργων με την ταυτόχρονη προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, αλλά και την υποχρέωση εκπόνησης Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) για κάθε μεγάλο έργο, καθώς και την προστασία του περιβάλλοντος από κάθε ρύπανση. Ενώ σημαντικές ρυθμίσεις για τη λειτουργία του Υπουργικού Συμβουλίου έθεσε ο νέος ν. 1558/1985 καταργώντας τον ν. 400/1976 «περί Υπουργικού Συμβουλίου και Υπουργείων» και τον ν. 1266/1982 «Όργανα ασκήσεως της νομισματικής, πιστωτικής και συναλλαγματικής πολιτικής και άλλες διατάξεις». Σημαντικές ρυθμίσεις, επίσης, εισήχθησαν με τον ν. 1599/1986 στο πεδίο της σχέσεως Κράτους-πολίτη και καταπολέμησης της γραφειοκρατίας, με τα άρθρα 7 (αποδεικτική δύναμη στοιχείων ταυτότητας), 10 (περιορισμός των δικαιολογητικών), 12 (διεκπεραίωση υποθέσεων), 13 (απαλλαγή από την υποχρέωση υποβολής πιστοποιητικών), 16 (δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων), 19 (κανόνες λειτουργίας συλλογικών οργάνων) κ.ο.κ.

ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ 1990-1993

Η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη ανέλαβε τη διακυβέρνηση της χώρας ύστερα από τρεις συνεχόμενες εκλογικές διαδικασίες, μέσα σε ένα κλίμα έντονης πολιτικής πόλωσης, η οποία κατέληξε το καλοκαίρι του 1989 στην παραπομπή του Ανδρ. Παπανδρέου και ορισμένων μελών της κυβερνήσεώς του στο Ειδικό Δικαστήριο του άρθρου 86 του Συντάγματος.

Στις αρχικές θεσμικές αλλαγές στις οποίες προέβη η κυβερνητική πλειοψηφία ήταν η αλλαγή του εκλογικού νόμου, με την ψήφιση του ν. 1907/1990 (Α' 163), με τον οποίο καταργήθηκε ο ν. 1847/1989, ο οποίος είχε εισάγει (κατ' ουσίαν) την απλή αναλογική και θεσπίστηκε η ρήτρα του 3% για την «είσοδο» ενός κόμματος στο κοινοβούλιο, με την έννοια ότι, είτε εκλογικός συνδυασμός δεν θα μπορούσε ν' αναδείξει επιτυχόντα βουλευτή, είτε ανεξάρτητος υποψήφιος δεν θα μπορούσε να εκλεγεί σε εκλογική περιφέρεια εάν δεν ελάμβανε αριθμό εγκύρων ψηφοδελτίων ίσο

ή και μεγαλύτερο από το 3% των εγκύρων ψηφοδελτίων που έλαβαν όλα τα κόμματα σε όλη την επικράτεια. Θεσπίστηκαν επίσης τρεις φάσεις κατανομής των εδρών του κοινοβουλίου στα πολιτικά κόμματα και εδόθη η δυνατότητα ανάδειξης αυτοδύναμης κυβέρνησης, σε σχέση με τον προϊσχύσαντα εκλογικό νόμο.

Παράλληλα με τον ν. 2026/1992 (Α' 43), ενισχύθηκε ο θεσμός της διοικητικής αποκέντρωσης με τη μεταβίβαση αρμοδιοτήτων στους τότε «κρατικούς» νομάρχες, με την ενίσχυση της σχέσεως νομάρχη και δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών. Επιπρόσθετα έλαβε χώρα αναδιάρθρωση των γενικών γραμματειών των υπουργείων και ενίσχυση του ρόλου των γενικών γραμματέων. Περιορίστηκε ο αριθμός των συλλογικών οργάνων των υπουργείων και αυτοτελών δημοσίων υπηρεσιών με σκοπό τη μείωση της γραφειοκρατίας.

Σημαντικός για την ευρωπαϊκή πορεία της Χώρας είναι και ο ν. 2077/1992 «Κύρωση της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και των σχετικών πρωτοκόλλων και δηλώσεων που περιλαμβάνονται στην Τελική Πράξη» (Α' 136), με τον οποίο κυρώθηκε η Συνθήκη του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση, την έννομη τάξη της με τα θεσμικά όργανα και τις επιμέρους πολιτικές που προέβλεπε και επηρέασαν κάθε πτυχή της ελληνικής δημόσιας πολιτικής.

Με τον ν. 2130/1993 «Τροποποίηση και συμπλήρωση διατάξεων της περιφερειακής διοίκησης, του κώδικα της Ελληνικής ιθαγένειας, του δημοτικού και κοινοτικού κώδικα, των διατάξεων για τις προσόδους των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλες διατάξεις», (Α' 62), εισήχθησαν νέες ρυθμίσεις για τα οικονομικά της τότε κρατικής περιφέρειας, βελτιώθηκαν οι διατάξεις για την πρωτοβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση που αφορούσαν το προσωπικό των Ο.Τ.Α. και τα νομικά τους πρόσωπα, δόθηκαν κίνητρα για την εκούσια συνένωση δήμων και κοινοτήτων και επιπρόσθετα ρυθμίστηκαν ζητήματα εσόδων, περιουσίας των Ο.Τ.Α. και της διοίκησής τους.

Όλες οι ανωτέρω (ενδεικτικά αναφερόμενες) νέες θεσμικές τομές έλαβαν χώρα υπό το καθεστώς των πιέσεων της Ε.Ε. για δημοσιονομική ισορροπία και αλλαγές στην άσκηση οικονομικής πολιτικής, δίνοντας περισσότερο έδαφος στην ιδιωτική πρωτοβουλία και λιγότερο στο κράτος.

Γενική Γραμματεία Πρωθυπουργού (πρώην Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού)

Το Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού συστάθηκε ως αυτοτελής δημόσια υπηρεσία με το νομοθετικό διάταγμα 217/1974 «Περί Συστάσεως Πολιτικού Γραφείου Πρωθυπουργού» (Α' 367). Σύμφωνα με το ιδρυτικό διάταγμα, σκοπός του ήταν «η άμεσος επικουρία και εξυπηρέτησις του πρωθυπουργού εν τη ασκήσει των αρμοδιοτήτων και καθηκόντων αυτού». Η διάρθρωση του Πολιτικού Γραφείου περιελάμβανε το Ιδιαίτερο Γραφείο Πρωθυπουργού, το Διπλωματικό Γραφείο, το Νομικό Γραφείο, το Στρατιωτικό Γραφείο, το Γραφείο Ειδικών Συμβούλων και το Γραφείο Ασφαλείας. Στο Πολιτικό Γραφείο προϊστάτο ο Διευθυντής, μετακλητός υπάλληλος α' βαθμού, αρμόδιος για τη διοίκηση και εποπτεία των ανωτέρω γραφείων και άμεσος βοηθός του πρωθυπουργού στην άσκηση των καθηκόντων του.

Το ως άνω ν.δ. καταργήθηκε με τον νόμο 1299/1982 (Α' 129), με τον οποίο ο αριθμός των υπαγόμενων στο Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού ειδικών γραφείων διατηρήθηκε σε έξι (6), καθώς καταργήθηκε το Γραφείο Ειδικών Συμβούλων, ενώ προβλέφθηκε η λειτουργία Οικονομικού Γραφείου Πρωθυπουργού. Το Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού υπαγόταν ως προς τα μεν ζητήματα οργανικής συγκρότησης και σύνθεσης των υπηρεσιών του, επιλογής του προσωπικού του και άσκησης των αρμοδιοτήτων του απευθείας στον πρωθυπουργό, ως προς τα δε ζητήματα διοικητικής και οικονομικής λειτουργίας στο υπουργείο Προεδρίας της Κυβέρνησης. Στο πλαίσιο οργάνωσης του Πολιτικού Γραφείου Πρωθυπουργού εντάσσονταν και κατά περίπτωση συνιστώμενα -με απόφαση του Πρωθυπουργού- συμβούλια, επιτροπές και ομάδες εργασίας γνωμοδοτικού χαρακτήρα.

Με την Υ306/11.11.1986 (Β' 790) απόφαση του πρωθυπουργού, ιδρύθηκε στο Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού το Γραφείο Τύπου Πρωθυπουργού, στην αρμοδιότητα του οποίου ανήκε αφενός η μελέτη τρεχόντων θεμάτων, που αφορούν στον Τύπο, το Ραδιόφωνο και την Τηλεόραση, και αφετέρου η ενημέρωση του Πρωθυπουργού. Αργότερα, με το π.δ. 294/1993 (Α' 131), προβλέφθηκε και η σύσταση υπηρεσίας διοικητικής μέριμνας του Πολιτικού Γραφείου Πρωθυπουργού.

Στην κωδικοποίηση της νομοθεσίας για την κυβέρνηση και τα κυβερνητικά όργανα που πραγματοποιήθηκε με το π.δ. 63/2005 (Α' 98), το Πολιτικό Γραφείο του Πρωθυπουργού εμφανίζεται να αριθμεί έξι (6) ειδικά γραφεία, υπό τους νέους τίτλους Γραφείο Σχεδιασμού Στρατηγικής, Διπλωματικό Γραφείο, Οικονομικό Γραφείο, Γραφείο για Θέματα Ποιότητας Ζωής, Γραφείο Κοινωνικού Διαλόγου και

Επικοινωνίας και Γραφείο Οργάνωσης και Διοίκησης. Το τελευταίο γραφείο υποδιαιρείται σε (6) έξι τμήματα, τα οποία διαρθρώνονται ως εξής: Τμήμα Διοίκησης, Τμήμα Σχέσεων με τους Πολίτες, Τμήμα Γραμματείας, Τμήμα Τύπου, Τμήμα Δημοσιών Σχέσεων, Τμήμα Ασφάλειας.

Το Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού ενισχύθηκε και επεκτάθηκε σημαντικά υπό την πρωθυπουργία του Γ. Παπανδρέου (2009-2011), στην κυβερνητική θητεία του οποίου εξελίχθηκε σε Γενική Γραμματεία Πρωθυπουργού. Ειδικότερα, με την απόφαση Υ293/15.12.2010 (Β' 1985) του πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου, συστάθηκαν προς υποβοήθηση του έργου του πρωθυπουργού επτά (7) Μονάδες, ως εξής: α) Παραγωγής Πολιτικής, β) Πολιτικού και Επικοινωνιακού Σχεδιασμού, γ) Παρακολούθησης Κυβερνητικού Έργου και Αξιολόγησης Πολιτικών, δ) Καινοτόμων Πολιτικών, ε) Σχέσεων με την Κοινωνία, στ) Διοίκησης και Οργάνωσης, ζ) Συντονισμού Ειδικών Προτεραιοτήτων. Σε κάθε μονάδα, που λειτουργούσε σε επίπεδο Διεύθυνσης, προβλεπόταν η λειτουργία τμημάτων (εικοσιπέντε στο σύνολο/από τρία έως έξι ανά μονάδα), αλλά και ειδικών ομάδων εργασίας. Πέραν δε των μονάδων και τμημάτων, στο Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού προβλέφθηκε και η λειτουργία αυτοτελών γραφείων, ως εξής: α) Ιδιαίτερο Γραφείο Πρωθυπουργού, β) Νομικό Γραφείο, γ) Διπλωματικό Γραφείο, δ) Γραφείο Τύπου, ε) Γραφείο Διεθνούς Επικοινωνίας. Συνολικά, επρόκειτο για έναν μηχανισμό σύνθετο σε εσωτερική διάρθρωση και πολυπληθή σε στελέχωση προσωπικού.

Ένα μήνα μετά την ανωτέρω απόφαση, με το π.δ. 2/2011 (Α' 5), η αυτοτελής δημόσια υπηρεσία με τον τίτλο «Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού», μετατράπηκε σε «Γενική Γραμματεία Πρωθυπουργού». Στην τελευταία συστάθηκε με το ίδιο προεδρικό διάταγμα μία θέση μετακλητού Γενικού Γραμματέα με βαθμό ένα (1) της Κατηγορίας των Ειδικών Θέσεων και αρμοδιότητες άμεσου βοηθού του Πρωθυπουργού σε ζητήματα της Γενικής Γραμματείας Πρωθυπουργού. Ειδικότερα, κατά την ως άνω πρόβλεψη ο Γενικός Γραμματέας προϊστάτο των Μονάδων και Γραφείων της Γενικής Γραμματείας Πρωθυπουργού, μεριμνούσε για την εκτέλεση των εντολών του Πρωθυπουργού που αφορούν τις υπηρεσίες αυτές και ασκούσε κάθε άλλη αρμοδιότητα που σύμφωνα με το νόμο ασκεί ο Προϊστάμενος Γενικής Γραμματείας υπαγόμενης σε Υπουργείο.

Η Γενική Γραμματεία Πρωθυπουργού λειτούργησε υπό αυτή την εκτεταμένη σύνθεση μέχρι την αναδιάρθρωσή της από τον επόμενο πρωθυπουργό, Λ. Παπαδήμο, στις 29.12.2011, οπότε και περιορίστηκε σε εννέα ειδικά γραφεία. Έτσι, η απόφαση

Υ293/15.12.2010 του Γ. Παπανδρέου αντικαταστάθηκε με την απόφαση του Λ. Παπαδήμου Υ64/29.12.2011 «Αναδιάρθρωση και σύνθεση σε προσωπικό της Γενικής Γραμματείας Πρωθυπουργού» (Β' 3011) και η σύνθεση της Γενικής Γραμματείας Πρωθυπουργού περιορίστηκε στα κάτωθι ειδικά γραφεία: 1. Ιδιαίτερο Γραφείο Πρωθυπουργού, 2. Οικονομικό Γραφείο, 3. Διπλωματικό Γραφείο, 4. Νομικό Γραφείο, 5. Γραφείο Στρατηγικού Σχεδιασμού, 6. Γραφείο Ειδικών Πολιτικών, 7. Γραφείο Τύπου, 8. Γραφείο Διεθνούς Επικοινωνίας, Γραφείο Διοίκησης και Οργάνωσης. Η τροποποίηση αυτή της σύνθεσης της Γενικής Γραμματείας Πρωθυπουργού επανέφερε ουσιαστικά την πιο λιτή οργανωτική δομή που διέθετε το πολιτικό γραφείο πρωθυπουργού κατά την ίδρυσή του το 1974 και την αναμορφωμένη διάρθρωσή του το 1985.

Μικρής έκτασης τροποποιήσεις στη διάρθρωση της Γενικής Γραμματείας Πρωθυπουργού πραγματοποιήθηκαν στη συνέχεια με την Υ179/12-9-2012 (Β' 2483) απόφαση του πρωθυπουργού Αντώνη Σαμαρά, με την οποία μετονομάστηκε το Γραφείο Διεθνούς Επικοινωνίας σε Γραφείο Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Σχέσεων.

Τέλος, η σημαντικότερη αλλαγή που επέφερε η Υ201/21.11.2016 (Β' 3776) απόφαση του πρωθυπουργού Αλέξη Τσίπρα αφορούσε τη σύσταση Γραφείου Θεσσαλονίκης, με αρμοδιότητα την παρακολούθηση, επεξεργασία και υποβολή προτάσεων στον Πρωθυπουργό για την ενίσχυση του κυβερνητικού έργου στη Βόρεια Ελλάδα, σε συνεργασία με τα αρμόδια Υπουργεία και τους τοπικούς φορείς. Με την ίδια απόφαση μετονομάστηκαν το Γραφείο Ειδικών Πολιτικών σε Γραφείο Κοινωνικών Πολιτικών και το Γραφείο Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Σχέσεων σε Γραφείο Ευρωπαϊκών Υποθέσεων και Διεθνών Σχέσεων.

Κυβερνητικό συμβούλιο για τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης

Κατά τη διάρκεια της θητείας του πρωθυπουργού Λ. Παπαδήμου συστάθηκε, με την ΠΥΣ 4/2012 (ΥΟΔΔ 64), το Κυβερνητικό Συμβούλιο για τη Μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης, των Ν.Π.Δ.Δ. και των Ο.Τ.Α. Σύμφωνα με την ιδρυτική του Πράξη, το εν λόγω Κυβερνητικό Συμβούλιο είναι αρμόδιο για τη διαμόρφωση πολιτικών σχετικά με τη βελτίωση της οργάνωσης, της λειτουργίας και της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών και των φορέων της δημόσιας διοίκησης, των Ν.Π.Δ.Δ. και των Ο.Τ.Α., καθώς και για την άμεση αξιολόγησή τους. Η διαχείριση

όλων των ανωτέρω θεμάτων πραγματοποιείται πάντοτε στο πλαίσιο των αποφάσεων και των κατευθύνσεων του υπουργικού συμβουλίου και του πρωθυπουργού.

Σύμφωνα με την αρχική πρόβλεψη, στη σύνθεση του οργάνου μετέχουν ο πρωθυπουργός, ως πρόεδρος, και ως μέλη οι υπουργοί Εσωτερικών, Οικονομίας και Ανάπτυξης, Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης, Οικονομικών, Διοικητικής Ανασυγκρότησης, και ο υπουργός Επικρατείας, αρμόδιος για την υποστήριξη των ενεργειών και των δράσεων του πρωθυπουργού που αποβλέπουν στη διασφάλιση της συνοχής του κυβερνητικού έργου. Στο Κυβερνητικό Συμβούλιο Μεταρρύθμισης μπορούν να μετέχουν, εκτός των προαναφερομένων, και οι εκάστοτε αρμόδιοι υπουργοί ανάλογα με το προς συζήτηση θέμα.

Κατά την ως άνω ΠΥΣ, εισηγητής στο συμβούλιο είναι ο υπουργός Διοικητικής Ανασυγκρότησης, ενώ οι συνεδριάσεις του κυβερνητικού οργάνου πραγματοποιούνται ύστερα από πρόσκληση του Προέδρου του. Η γραμματειακή υποστήριξη παρέχεται από το Πολιτικό Γραφείο του Υπουργού Διοικητικής Ανασυγκρότησης.

Στο Συμβούλιο συστάθηκε με την ίδια πράξη Ομάδα Υποστήριξης της Μεταρρύθμισης για την προετοιμασία και υποστήριξη του έργου του. Η εν λόγω Ομάδα έχει ως αρμοδιότητα την παρακολούθηση του έργου της μεταρρύθμισης και το συντονισμό των υπόλοιπων ομάδων που εργάζονται στο πλαίσιο αυτό. Γνώμονα της δράσης της αποτελούν οι αποφάσεις του Κυβερνητικού Συμβουλίου και του πρωθυπουργού. Ειδικότερα, η Ομάδα Υποστήριξης προσδιορίζει τις προτεραιότητες των δράσεων και των έργων της μεταρρύθμισης της δημόσιας διοίκησης, των ν.π.δ.δ. και των Ο.Τ.Α, εισηγείται προς το Κυβερνητικό Συμβούλιο Μεταρρύθμισης νομοθετικές και κανονιστικές ρυθμίσεις, καθώς και τη λήψη μέτρων στρατηγικού σχεδιασμού, εξειδικεύει τις γενικές κατευθύνσεις και τους στόχους των αποφάσεων του Κυβερνητικού Συμβουλίου Μεταρρύθμισης, ασκεί τον συντονισμό του έργου, εισηγείται βελτιώσεις, λειτουργικές και οργανωτικές αναδιαρθρώσεις φορέων και υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης, των ν.π.δ.δ. και των Ο.Τ.Α., παρακολουθεί τη λειτουργία των διεθνών επιτροπών και ομάδων εργασίας σε σχετικά θέματα και εισηγείται στα αρμόδια κυβερνητικά όργανα τον ορισμό εκπροσώπων.

Μέλη της Ομάδας Υποστήριξης της Μεταρρύθμισης είναι οι υφυπουργοί Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, ο υφυπουργός Εσωτερικών, ο προϊστάμενος του Γραφείου Ειδικών Πολιτικών της Γενικής Γραμματείας Πρωθυπουργού, δύο (2) ειδικοί σύμβουλοι της Γενικής Γραμματείας

Πρωθυπουργού, τέσσερις (4) υπάλληλοι ή ειδικοί σύμβουλοι ή συνεργάτες στο υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης ή στους φορείς που εποπτεύονται από αυτό, τρεις (3) υπάλληλοι ή ειδικοί σύμβουλοι ή συνεργάτες στο υπουργείο Εσωτερικών ή στους φορείς που εποπτεύονται από αυτό και δύο (2) εμπειρογνώμονες.

Όλες οι υπηρεσίες και οι φορείς του δημόσιου τομέα οφείλουν, σύμφωνα με τη σχετική ΠΥΣ, να συμμορφώνονται προς τις αποφάσεις του Κυβερνητικού Συμβουλίου Μεταρρύθμισης και να συνεργάζονται με την Ομάδα Υποστήριξης για τη διαμόρφωση και προώθηση των δράσεων, εισηγήσεων και προτάσεών της. Οφείλουν επίσης να παρέχουν σ' αυτήν, καθώς και στις συνιστώμενες ομάδες εργασίας, διοίκησης, σχεδιασμού και επίβλεψης έργου για την υλοποίηση των δράσεων της μεταρρύθμισης, την αναγκαία ενημέρωση και κάθε διευκόλυνση για το έργο τους.

Η πρώτη τροποποίηση στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του Κυβερνητικού Συμβουλίου για τη Μεταρρύθμιση της Δημόσιας Διοίκησης επήλθε με την 27/10.8.2012ΠΥΣ (Υ.Ο.Δ.Δ. 386), σύμφωνα με την οποία στη σύνθεσή του μετέχουν, πέραν του πρωθυπουργού, οι υπουργοί Οικονομικών, Εσωτερικών, Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων και Επικρατείας.

Τροποποιήσεις επέφερε η ως άνω ΠΥΣ και στη σύνθεση της Ομάδας Υποστήριξης της Μεταρρύθμισης, η οποία είχε εφεξής ευάριθμη σύνθεση, αποτελούμενη από τον υπουργό Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, με αναπληρωτή του τον υφυπουργό Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, τον υπουργό Επικρατείας, τον γενικό γραμματέα του υπουργείου Οικονομικών, τον γενικό γραμματέα του υπουργείου Εσωτερικών, τον γενικό γραμματέα του υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και τον γενικό γραμματέα του υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων. Η Ομάδα Υποστήριξης επικουρούνταν από τρεις ειδικούς συμβούλους/συνεργάτες και έναν εμπειρογνώμονα. Στις αρμοδιότητές της προστέθηκε η εξέταση των εκθέσεων αξιολόγησης των διοικητικών δομών που υποβάλλονται και η προώθησή τους για έγκριση από το Κυβερνητικό Συμβούλιο Μεταρρύθμισης. Η γραμματειακή υποστήριξη της Ομάδας ανατίθετο με την ανωτέρω ΠΥΣ στο υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, δίχως αναφορά στο γραφείο του υπουργού.

Η ΠΥΣ 14/16.7.2013 (Υ.Ο.Δ.Δ. 347) τροποποίησε τις προηγηθείσες πράξεις υπουργικού συμβουλίου μόνο ως προς τη σύνθεση του Συμβουλίου, στην οποία προστέθηκε ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης, με αποτέλεσμα να αποτελείται από τον πρωθυπουργό, ως πρόεδρο, τον αντιπρόεδρο της κυβέρνησης και τους υπουργούς Οικονομικών, Εσωτερικών, Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και Επικρατείας.

Η επόμενη τροποποίηση στη σύνθεση του εξεταζόμενου κυβερνητικού οργάνου πραγματοποιήθηκε με την ΠΥΣ 46/8.12.2015 (Υ.Ο.Δ.Δ. 897), η οποία προέβλεπε τη συμμετοχή του πρωθυπουργού, ως προέδρου, και των υπουργών Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού, Οικονομικών, Επικρατείας καθώς και του αναπληρωτή υπουργού Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης (αρμόδιου για τη Διοικητική Μεταρρύθμιση), ως μελών.

Ως μέλη της Ομάδας Υποστήριξης της Μεταρρύθμισης στην σχετική ΠΥΣ 46/8.12.2015 αναφέρονται ο αναπληρωτής υπουργός Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης (αρμόδιος για τη Διοικητική Μεταρρύθμιση) ως πρόεδρος, ο υφυπουργός Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, ο γενικός γραμματέας του υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού, ο γενικός γραμματέας του υπουργείου Οικονομικών, ο αναπληρωτής γενικός γραμματέας του υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης και ο πρόεδρος του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ). Η Ομάδα Υποστήριξης επικουρείται από δυο ειδικούς συμβούλους/συνεργάτες, έναν εμπειρογνώμονα και έναν σύμβουλο του πρωθυπουργού, ενώ η γραμματειακή υποστήριξη επιστρέφει – όπως κατά την αρχική πρόβλεψη– στο γραφείο του αρμόδιου για τη Διοικητική Μεταρρύθμιση υπουργού Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης.

Οι τελευταίες τροποποιήσεις στο Κυβερνητικό Συμβούλιο για τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης, των Ν.Π.Δ.Δ. και των Ο.Τ.Α. επήλθαν με την ΠΥΣ 5/24.1.2017 (Α' 8). Η σύνθεση του οργάνου, σύμφωνα με τη νέα ΠΥΣ, διαμορφώνεται ως εξής: ο πρωθυπουργός, ως πρόεδρος, οι υπουργοί Εσωτερικών, Οικονομίας και Ανάπτυξης, Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης, Οικονομικών, Διοικητικής Ανασυγκρότησης, και ο υπουργός Επικρατείας, αρμόδιος για την υποστήριξη των ενεργειών και των δράσεων του πρωθυπουργού που αποβλέπουν στη διασφάλιση της συνοχής του κυβερνητικού έργου, ως μέλη. Η σημαντική τροποποίηση της τελευταίας πράξης του υπουργικού συμβουλίου αφορά

στη σύνθεση της Ομάδας Υποστήριξης της Μεταρρύθμισης, η οποία συγκροτείται εφεξής σε επίπεδο γενικών γραμματέων υπουργείων, δίχως συμμετοχή υπουργών ή αν. υπουργών και υφυπουργών, επιστρέφοντας έτσι στην αρχική ρύθμιση της ιδρυτικής πράξης του Κυβερνητικού Συμβουλίου. Η Ομάδα Υποστήριξης της Μεταρρύθμισης αποτελείται εφεξής από τον γενικό γραμματέα του υπουργείου Εσωτερικών, τον γενικό γραμματέα του υπουργείου Διοικητικής Ανασυγκρότησης, τον γενικό γραμματέα του υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης, τον γενικό γραμματέα του υπουργείου Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης, τον γενικό γραμματέα του υπουργείου Οικονομικών, τον γενικό γραμματέα του πρωθυπουργού και τον πρόεδρο του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Κ.Δ.Δ.Α.). Επικεφαλής της Ομάδας Υποστήριξης της Μεταρρύθμισης ορίζεται ο γενικός γραμματέας του υπουργείου Διοικητικής Ανασυγκρότησης.

ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ 2012-2015

Σύσταση Γενικής Γραμματείας για το συντονισμό του κυβερνητικού έργου

Μεγάλης σημασίας είναι ο ν. 4109/2013 (Α΄ 16/23.01.2013, διόρθωση σφαλμάτων Α΄ 47/21.2.2013), όχι γιατί με αυτόν καταργούνται ή συγχωνεύονται συγκεκριμένοι φορείς του (ευρύτερου) δημόσιου τομέα, αλλά, συγκεκριμένα ως προς την κυβερνητική λειτουργία, κυρίως κατά το μέρος που με τα άρ. 14 επ. αυτού συστήνεται η Γενική Γραμματεία για το συντονισμό του κυβερνητικού έργου. Χρήσιμη είναι η παράθεση τμήματος της αιτιολογικής έκθεσης του ν. 4109/2013, καθώς διαπιστώνεται η αναγκαιότητα της σύστασης της Γενικής Γραμματείας Συντονισμού· συγκεκριμένα, στην αιτιολογική έκθεση αναφέρεται, μεταξύ άλλων: «Η οργάνωση του κυβερνητικού έργου, ο συντονισμός των δημόσιων πολιτικών και η παρακολούθηση της εφαρμογής τους αποτελούν αναγκαίες προϋποθέσεις για την αποτελεσματικότητα του κυβερνητικού προγράμματος και τη διαχείριση ζητημάτων που ανακύπτουν κατά την πορεία εκτέλεσής του. Η ανάγκη για τις ως άνω λειτουργίες καθίσταται πιο επιτακτική και για δύο ακόμη βασικούς λόγους: α) Ο πρώτος λόγος είναι η ύπαρξη χρόνιων ενδογενών αδυναμιών της δημόσιας διοίκησης, όπως η πληθώρα συναρμοδιοτήτων, η απουσία μηχανισμών και κουλτούρας οριζόντιας συνεργασίας μεταξύ των Υπουργείων, καθώς και οι πολυάριθμες,

αποσπασματικές πολλές φορές, ρυθμίσεις και β) Ο δεύτερος λόγος είναι η απουσία ενός ισχυρού και διοικητικά επαρκούς κέντρου με στόχους: –Την παρακολούθηση του κυβερνητικού έργου με βάση τις κατευθύνσεις του Πρωθυπουργού και τις αποφάσεις των συλλογικών διυπουργικών οργάνων και τις προτάσεις των Υπουργών. –Το συντονισμό για τον προγραμματισμό και την αποτελεσματική εφαρμογή των πολιτικών αποφάσεων. Δηλαδή τη διασφάλιση, ότι όλα τα εμπλεκόμενα μέρη συμμετέχουν και συνεργάζονται για την επίτευξη κοινών στόχων. –Τη συνεχή επιδίωξη για την αποφυγή αντιφατικών αποφάσεων και για την αποτελεσματική άσκηση συνεκτικών πολιτικών. –Την εποπτεία της καλής εκτέλεσης των κυβερνητικών αποφάσεων και επίλυση τυχόν προβλημάτων και διαφωνιών. –Την ενημέρωση του Πρωθυπουργού για την πορεία του κυβερνητικού έργου και την υποβολή όλων των σχετικών αναφορών και στοιχείων για τυχόν διορθωτικές επεμβάσεις. Το υπόψη σχέδιο νόμου επιδιώκει την ανταπόκριση στις κατά τα ανωτέρω ανάγκες με τη θεσμοθέτηση ενός πάγιου διοικητικού μηχανισμού, που θα αποτελεί ένα δυναμικό βραχίονα για την άσκηση των αρμοδιοτήτων του Πρωθυπουργού. Η τεκμηρίωση της αναγκαιότητας του ως άνω μηχανισμού θεμελιώνεται σε σχετικές συστάσεις του ΟΟΣΑ για το σύστημα διακυβέρνησης στην Ελλάδα, καθώς και στη λειτουργική αξιολόγηση της Κεντρικής Διοίκησης που εκπόνησε ο διεθνής αυτός οργανισμός το 2011. Στην ουσία επιχειρείται η συγκρότηση ενός «Κέντρου Διακυβέρνησης» όπως αφενός προτείνεται στη μελέτη του ΟΟΣΑ σχετικά με τα Κέντρα Διακυβέρνησης των χωρών-μελών του (Απρίλιος 2010) και αφετέρου όπως υποδεικνύουν οι αντίστοιχες καλές πρακτικές άλλων Ευρωπαϊκών χωρών, αλλά και οι προτάσεις των εκπροσώπων της Γαλλικής Κυβέρνησης-μελών της Ομάδας Δράσης για την τεχνική βοήθεια προς την Ελλάδα, βάσει σχετικού μνημονίου συνεργασίας και παροχής τεχνογνωσίας σε θέματα σχετικά με την Κεντρική Διοίκηση».

Συγκεκριμένα, κατά το άρ. 14 ν. 4109/2013, «Η Γενική Γραμματεία Συντονισμού αποτελεί αυτοτελή επιτελική δημόσια υπηρεσία, υπάγεται απ' ευθείας στον Πρωθυπουργό και έχει ως αποστολή το συντονισμό των δράσεων για την εφαρμογή του κυβερνητικού έργου και ειδικότερα τον προγραμματισμό, την οργάνωση, την παρακολούθηση, το συντονισμό μεταξύ των Υπουργείων, την επίλυση τυχόν διαφωνιών ιδίως αυτών που προκύπτουν λόγω συναρμοδιότητας Υπουργείων, τη διασφάλιση της συνεκτικότητας του κυβερνητικού έργου και τον έλεγχο για την εκτέλεση του, σύμφωνα με τις αποφάσεις των κυβερνητικών οργάνων.

Επίσης, στην αποστολή της περιλαμβάνεται και η εποπτεία και προώθηση δράσεων απλούστευσης διαδικασιών, καθώς και η τεκμηρίωση και τήρηση αρχείων». Περαιτέρω, προβλέπονται αναλυτικά οι αρμοδιότητες της Γενικής Γραμματείας, η περαιτέρω διάρθρωσή της και η κατανομή των αρμοδιοτήτων των οργανικών της μονάδων, συστήνεται θέση Γενικού Γραμματέα Συντονισμού, διοριζόμενου με απόφαση του πρωθυπουργού, με πενταετή θητεία (και δυνατότητα ανανέωσης μόνο μία φορά), υπαγόμενου απευθείας στον πρωθυπουργό. Προβλέπεται ότι «[ο] Γενικός Γραμματέας Συντονισμού προΐσταται των υπηρεσιών και του προσωπικού της Γενικής Γραμματείας Συντονισμού, παρακολουθεί, συντονίζει και ελέγχει τη λειτουργία τους και είναι βοηθός του Πρωθυπουργού σχετικά με το πρόγραμμα εφαρμογής του κυβερνητικού έργου, όπως ειδικότερα προβλέπεται στο άρθρο 15 του παρόντος νόμου» (άρ. 18 παρ. 2 εδ. γ' ν. 4109/2013). Τέλος, ρυθμίζονται τα απαραίτητα για το προσωπικό της Γενικής Γραμματείας ζητήματα. Με το άρ. 41 ν. 4440/2016 (Α' 224/02.12.2016) αντικαταστάθηκε η παρ. 3 του άρ. 19 ν. 4109/2013, που αφορά την επιλογή προϊσταμένων ορισμένων οργανικών μονάδων της Γενικής Γραμματείας Συντονισμού, ενισχύοντας τα απαιτούμενα προσόντα για την επιλογή.

Σύσταση Κυβερνητικού Συμβουλίου Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο ν. 4224/2013 (Α' 288/31.12.2013), κατά το μέρος που συστήνει Κυβερνητικό Συμβούλιο Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους. Προβλέπεται ότι το εν λόγω Συμβούλιο συστήνεται με πράξη του Υπηρεσιακού Συμβουλίου. Βάσει της πρόβλεψης αυτής, εκδόθηκε η ΠΥΣ 6/2014 (Α' 39 17.2.2014) η οποία τροποποιήθηκε με τις ΠΥΣ 20/2015 (Α' 95/14.08.2015) και 23/2015 (Α' 122/06.10.2015). Στο Συμβούλιο αυτό μετέχουν αρχικά οι Υπουργοί Οικονομικών, Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας. Με την ΠΥΣ 20/2015 ανασυγκροτείται το Συμβούλιο, καθώς προβλέπεται ότι αυτό αποτελείται από τους Υπουργούς Οικονομικών, Οικονομίας, Υποδομών, Ναυτιλίας και Τουρισμού, Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Με την ΠΥΣ 23/2015 ανασυγκροτείται εκ νέου το Συμβούλιο, καθώς προβλέπεται ότι αυτό αποτελείται από τους Υπουργούς Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού, Δικαιοσύνης Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Οικονομικών.

Βασική αρμοδιότητα του Συμβουλίου είναι να «εισάγει και παρακολουθεί τις απαραίτητες δράσεις για την προώθηση δημιουργίας του μόνιμου μηχανισμού της επίλυσης του μη εξυπηρετούμενου ιδιωτικού χρέους φυσικών, νομικών προσώπων και επιχειρήσεων» (άρ. 1 παρ. 1 εδ. β' ν. 4224/2013), όπως η εν λόγω αρμοδιότητα εξειδικεύεται στον ίδιο νόμο και στις σχετικές ΠΥΣ.

Οι παραπάνω ρυθμίσεις καταργήθηκαν με τον ν. 4389/2016 (Α' 94/27.05.2016). Συγκεκριμένα, με τα άρ. 2 επ. ν. 4389/2016, συστήνεται νέο Κυβερνητικό Συμβούλιο Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους, με σταθερή σύνθεση, καθώς ο ίδιος ο νόμος προβλέπει ότι αποτελείται από τους Υπουργούς Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού, Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Οικονομικών. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο καθορισμός των αρμοδιοτήτων του Συμβουλίου, καθώς στο άρ. 73 ν. 4389/2016 ορίζεται: «1. Το Συμβούλιο ενεργεί στο πλαίσιο των αποφάσεων και κατευθύνσεων του Υπουργικού Συμβουλίου και του Πρωθυπουργού και είναι αρμόδιο για: α) τη διαμόρφωση και δημοσιοποίηση της στρατηγικής και των πολιτικών σχετικά με την οργάνωση ενός ολοκληρωμένου μηχανισμού αποτελεσματικής διαχείρισης του ιδιωτικού χρέους, καθώς και την κατάρτιση και επικαιροποίηση ενός σχεδίου δράσης με δεσμευτικό χρονοδιάγραμμα για την υλοποίηση της ανωτέρω στρατηγικής, β) τη διαπίστωση δυσλειτουργιών και τη διατύπωση προτάσεων για τροποποίηση του υφιστάμενου νομικού πλαισίου σε θέματα διαδικαστικά και ουσιαστικά για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας στην επίλυση θεμάτων ιδιωτικού χρέους, συμπεριλαμβανομένης της επιτάχυνσης των διαδικασιών αναφορικά με τις καθυστερούμενες αποπληρωμές δανείων, τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου που διέπει την αγορά ακινήτων, στο μέτρο που επιδρά στη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους, και την άμεση ενεργοποίηση των αρμόδιων φορέων για τη διοικητική, επιχειρησιακή και νομοθετική υλοποίηση των ως άνω αναφερόμενων προτάσεων, γ) την κατάρτιση δράσεων ευαισθητοποίησης και την αξιοποίηση όλων των μέσων επικοινωνίας που διαθέτει η Ελληνική Κυβέρνηση για την άμεση και αποτελεσματική ενημέρωση και υποστήριξη των πολιτών και των ενδιαφερομένων μερών σχετικά με τη λήψη αποφάσεων επί των ανωτέρω θεμάτων, δ) τη δημιουργία ενός δικτύου παροχής δωρεάν συμβουλευτικών υπηρεσιών σε φυσικά και νομικά πρόσωπα για θέματα διαχείρισης οφειλών και το σχεδιασμό δράσεων ενημέρωσης και επιμόρφωσης νοικοκυριών και μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων σε θέματα χρηματοοικονομικής διαχείρισης, ε) τη διαμόρφωση και

επίβλεψη τήρησης των αναγκαίων χρονοδιαγραμμάτων για την υλοποίηση ενός στρατηγικού σχεδίου για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του ιδιωτικού χρέους. 2. Στο πλαίσιο της εντολής του, το Συμβούλιο ορίζει με απόφασή του την έννοια του «συνεργάσιμου δανειολήπτη» και προβαίνει ετησίως στην εκτίμηση των «εύλογων δαπανών διαβίωσης», με βάση τα ετήσια στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ. Η απόφαση αυτή δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ο δε ορισμός του «συνεργάσιμου δανειολήπτη» και η εκτίμηση των «εύλογων δαπανών διαβίωσης», που περιέχονται σε αυτήν, ενσωματώνονται και αποτελούν μέρος του Κώδικα Δεοντολογίας της παραγράφου 2 του άρθρου 1 του ν. 4224/2013 (Α' 288), προκειμένου να αξιοποιηθούν στις απόπειρες εξωδικαστικού συμβιβασμού και ενώπιον των δικαστηρίων. 3. Για την παρακολούθηση της αποστολής του το Συμβούλιο υποβάλλει στον Πρωθυπουργό και στη Διαρκή Επιτροπή Οικονομικών Υποθέσεων του Κοινοβουλίου τριμηνιαίες συνοπτικές αναφορές και ετήσια αναλυτική έκθεση προόδου. Οι αναφορές και η έκθεση προόδου αναρτώνται σε ιστότοπο της Κυβέρνησης, ο οποίος θα προσδιοριστεί με απόφαση του ΚΥ.Σ.Δ.Ι.Χ.».

Επιπλέον, με τον ίδιο νόμο συστήνεται και Συντονιστική Επιτροπή για τη Διαχείριση του Ιδιωτικού Χρέους. Πρόεδρος της Συντονιστικής Επιτροπής είναι ο Ειδικός Τομεακός Γραμματέας Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους. Μέλη της Συντονιστικής Επιτροπής είναι: α) Ο Τομεακός Γραμματέας Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή του Υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού, β) ο Διοικητικός Γραμματέας του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, γ) ο Διοικητικός Γραμματέας του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και δ) ο Τομεακός Γραμματέας Οικονομικής Πολιτικής του Υπουργείου Οικονομικών.

Τέλος, ο ίδιος νόμος συστήνει και Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους ως αυτοτελή δημόσια υπηρεσία, υπαγόμενη στο Κυβερνητικό Συμβούλιο Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους, με αρμοδιότητες πρωτίστως υποστηρικτικές, οργανωτικές, ενημερωτικές και συντονιστικές. Ο Ειδικός Τομεακός Γραμματέας, ο οποίος προϊστάται της Ειδικής Γραμματείας Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους, διορίζεται με απόφαση του πρωθυπουργού, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, κατόπιν εισήγησης του Κυβερνητικού Συμβουλίου Διαχείρισης του Ιδιωτικού Χρέους.

Αρχές δημοσιονομικής διαχείρισης και εποπτείας - Ελληνικό Δημοσιονομικό Συμβούλιο

Ο ν. 4270/2014 (Α' 143/28.06.2014) είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς σε αυτόν εντάσσονται συστηματικά και επικαιροποιούνται οι αρχές δημοσιονομικής διαχείρισης και εποπτείας και οι διατάξεις δημοσίου λογιστικού. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρ. 15 ν. 4270/2014, κατά το οποίο: «Η Κυβέρνηση διασφαλίζει ότι η κατάρτιση, η εκτέλεση και η εφαρμογή της δημοσιονομικής πολιτικής και του Προϋπολογισμού της Γενικής Κυβέρνησης εναρμονίζονται με τις ευρωπαϊκές και διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας», αλλά και το άρ. 19 του ίδιου νόμου, που ορίζει τις δημοσιονομικές αρμοδιότητες του υπουργικού συμβουλίου (όπως είναι, μεταξύ άλλων, η έγκριση του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής, η έγκριση του επικαιροποιημένου Προγράμματος Σταθερότητας η έγκριση του κρατικού προϋπολογισμού και του κρατικού απολογισμού κ.ά.). Περαιτέρω, συστήνεται το Ελληνικό Δημοσιονομικό Συμβούλιο ως ανεξάρτητη διοικητική αρχή (άρ. 1-13 ν. 4270/2014), με ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/85/ΕΕ του Συμβουλίου της 8ης Νοεμβρίου 2011 σχετικά με τις απαιτήσεις για τα δημοσιονομικά πλαίσια των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ L 306/41). Το εν λόγω Συμβούλιο κυρίως αξιολογεί τις δημοσιονομικές προβλέψεις, παρακολουθεί τη συμμόρφωση με τους δημοσιονομικούς κανόνες και αναφέρεται στη Βουλή, καταθέτει όταν ζητήσει ή του ζητηθεί ενώπιον Επιτροπής της Βουλής, και υποβάλλει στη Βουλή εντός έξι μηνών από το τέλος κάθε οικονομικού έτους ετήσια έκθεση σχετικά με τις δραστηριότητές του μαζί με τις ελεγχθείσες οικονομικές καταστάσεις.

Αναδιοργάνωση των υπηρεσιών του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη

Ειδικά, ως προς τις υπηρεσίες που υπάγονται στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, άξιος αναφοράς είναι ο ν. 4249/2014 (Α' 73/24.03.2014), καθώς με αυτόν αναδιοργανώνονται σε μεγάλο βαθμό οι εν λόγω υπηρεσίες. Βασική ρύθμιση είναι αυτή των άρ. 1-9, με τα οποία αναβαθμίζεται η σχετική επιτελική μονάδα του Υπουργείου σε «Γενική Διεύθυνση Οικονομικών και Επιτελικού Σχεδιασμού», η οποία διαρθρώνεται σε τρεις Διευθύνσεις (Επιτελικής Υποστήριξης, Έρευνας-Υποδομών, Δημοσιονομικής Διαχείρισης), για τις αρμοδιότητες και τη διάρθρωση των οποίων υπάρχουν εκτενείς ρυθμίσεις, ενώ και οι

περαιτέρω ρυθμίσεις είναι σημαντικές σε επίπεδο περαιτέρω οργάνωσης των σωμάτων ασφαλείας.

Σύσταση Συμβουλίου Εθνικής Πολιτικής για την Παιδεία

Ειδικά ως προς τις αρμοδιότητες του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, ενδιαφέρον παρουσιάζει ο ν. 4283/2014 (Α' 189/10.09.2014). Με τον νόμο αυτόν συνιστάται στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων άτυπο συμβουλευτικό όργανο του υπουργού με την επωνυμία «Συμβούλιο Εθνικής Πολιτικής για την Παιδεία» (ΣΕΠΟΠ) το οποίο υπάγεται απευθείας στον υπουργό. Μέλη του ΣΕΠΟΠ είναι όλοι όσοι έχουν διατελέσει υπουργοί με αρμοδιότητα την Παιδεία, αλλά είναι οικειοθελής η συμμετοχή των προσώπων αυτών, τα οποία δεν λαμβάνουν οποιαδήποτε αμοιβή ή αποζημίωση για τη συμμετοχή τους στο ΣΕΠΟΠ. Σκοπός του ΣΕΠΟΠ είναι η έκφραση γνώμης για την ασκούμενη πολιτική σε όλο το φάσμα της εκπαίδευσης και η πρόταση θέσεων για τον τρόπο εφαρμογής της.

Σύσταση Διυπουργικής Επιτροπής για τη Βιομηχανική Πολιτική

Με την ΠΥΣ 5/2014 (Α' 37/14.02.2014) συνιστάται Διυπουργική Επιτροπή για τη Βιομηχανική Πολιτική, στην οποία μετέχουν οι Υπουργοί Οικονομικών, Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, ενώ αποστολή της είναι η χάραξη και ο συντονισμός των πολιτικών για τη διαμόρφωση ενός ανταγωνιστικού πλαισίου λειτουργίας για τη Βιομηχανία, με άρση αντικινήτρων, αφαίρεση γραφειοκρατικών εμποδίων και με ενεργητικές πολιτικές ανταγωνιστικότητας, με στόχο την αύξηση της εξωστρεφούς βιομηχανικής παραγωγής, των δραστηριοτήτων που αναπτύσσουν καινοτομία και των παραγωγικών επενδύσεων, αντιμετωπίζοντας ζητήματα που αφορούν στις ποικίλες αλυσίδες αξίας της οικονομίας («κατακόρυφες πολιτικές») ή έχουν επίπτωση στην ανταγωνιστικότητα και στο επιχειρηματικό περιβάλλον («οριζόντιες πολιτικές»).

Σύσταση Κυβερνητικού Συμβουλίου Απασχόλησης

Με την ΠΥΣ 13/2014 (Α' 99/16.04.2014) συνιστάται Κυβερνητικό Συμβούλιο Απασχόλησης, το οποίο αποτελείται από τον Πρωθυπουργό, τον Αντιπρόεδρο της Κυβέρνησης, τους Υπουργούς Οικονομικών, Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Παιδείας και Θρησκευμάτων, Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας,

Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, Τουρισμού, Ναυτιλίας και Αιγαίου και τον Υφυπουργό Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας. Το Συμβούλιο είναι αρμόδιο για την προώθηση νέων πρωτοβουλιών και παρεμβάσεων αλλά και για το συντονισμό δράσεων και πόρων από το σύνολο των υπουργείων και των φορέων του Δημοσίου, με στόχους την ενίσχυση της απασχόλησης και τη δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας, ενώ προχωρά και σε διαδικασίες διαλόγου με τους κοινωνικούς εταίρους, για την ανταλλαγή απόψεων και την εξασφάλιση των συνεργείων που απαιτούν οι παραπάνω κρίσιμοι στόχοι.

ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ 2015-2017

Ίσως η σημαντικότερη θεσμική τομή αναφορικά με την κυβερνητική λειτουργία που επήλθε κατά την περίοδο 2015-2017 υπήρξε η ανασυγκρότηση του Κυβερνητικού Συμβουλίου (ΚΥΣΥΜ) και η σύσταση του Κυβερνητικού Συμβουλίου Οικονομικής Πολιτικής (ΚΥΣΟΠ) και του Κυβερνητικού συμβουλίου Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΥΣΚΟΠ). Με τα νέα αυτά συλλογικά όργανα επιδιώχθηκε μια λειτουργία «μικρών» υπουργικών συμβουλίων στα σημαντικότερα πεδία των δημόσιων πολιτικών που διαχειρίζεται η κυβέρνηση.

Κυβερνητικό Συμβούλιο

Στο Κυβερνητικό Συμβούλιο (ΚΥΣΥΜ) μετέχουν ο Πρωθυπουργός, ως πρόεδρος, και ως μέλη ο Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και οι Υπουργοί της Κυβέρνησης. Η λειτουργία του ΚΥΣΥΜ διέπεται από την π.υ.σ. 2/2015 (Α' 24). Ο Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης αναπληρώνει τον Πρωθυπουργό σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματός του. Στο ΚΥΣΥΜ μετέχουν, χωρίς δικαίωμα ψήφου, και όσα άλλα μέλη της Κυβέρνησης ή Υφυπουργοί καλούνται κάθε φορά από τον Πρωθυπουργό. Μπορεί, επίσης, να καλούνται για παροχή γνώμης στελέχη της δημόσιας διοίκησης. Καθήκοντα Γραμματέα του ΚΥΣΥΜ ασκεί ο Γενικός Γραμματέας της Κυβέρνησης. Το ΚΥΣΥΜ συνεδριάζει κάθε φορά που το συγκαλεί ο Πρωθυπουργός.

Το ΚΥΣΥΜ, ενεργώντας στο πλαίσιο των αποφάσεων και κατευθύνσεων του Πρωθυπουργού, αποφασίζει για κάθε θέμα γενικότερης σημασίας, λαμβάνει τα μέτρα

που είναι αναγκαία για την εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής περιλαμβανομένης της νομοθετικής πρωτοβουλίας των Υπουργείων και παρακολουθεί και συντονίζει την εφαρμογή των αποφάσεών του και των αποφάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου από τα μέλη της Κυβέρνησης και από τα άλλα συλλογικά κυβερνητικά όργανα. Επίσης, συζητά και λαμβάνει αποφάσεις για τα θέματα που παραπέμπει σ' αυτό ο Πρωθυπουργός.

Ειδικότερα, το Κυβερνητικό Συμβούλιο (ΚΥΣΗΜ) ασκεί τις αρμοδιότητες των συλλογικών κυβερνητικών οργάνων των περιπτώσεων α', γ', δ', ε', στ', της παρ. 1 του άρθρου 15 του π.δ. 63/2005, δηλαδή της Κυβερνητικής Επιτροπής, της Επιτροπής θεσμών, της Επιτροπής Οικονομικής και Κοινωνικής Πολιτικής, της Επιτροπής Μεγάλων Έργων και Υποδομών και της Επιτροπής για τον Καθορισμό της Στρατηγικής και την Ανάπτυξη της Πληροφορικής, τα οποία καταργήθηκαν με το άρθρο 5 της π.υ.σ. 2/2015. Ειδικότερα, οι εν λόγω αρμοδιότητες του ΚΥΣΥΜ έχουν ως εξής (βλ. άρθρα 15 παρ. 1 περίπτ. και άρθρα 17, 20, 21, 22 και 23 του π.δ. 63/2005):

- λήψη των αναγκαίων μέτρων για την εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής, παρακολούθηση και συντονισμός της εφαρμογής των αποφάσεών του και των αποφάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου από τα μέλη της Κυβέρνησης και συζήτηση και λήψη αποφάσεων για τα θέματα που παραπέμπει σε αυτό ο Πρωθυπουργός,

- συντονισμός της κυβερνητικής δράσης αναφορικά με τους θεσμούς, επεξεργασία προτάσεων προς τον Πρωθυπουργό για τον εκσυγχρονισμό των θεσμών και την άρτια λειτουργία τους, επεξεργασία των αναγκαίων μέτρων για την ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας, παρακολούθηση της εφαρμογής της νομοθεσίας για την τοπική αυτοδιοίκηση, εκτίμηση των αποτελεσμάτων της και εισήγηση προτάσεων για τις αναγκαίες βελτιώσεις της,

- θέματα οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής γενικότερης σημασίας και λήψη αναγκαίων μέτρων για την εφαρμογή του οικονομικού προγράμματος της Κυβέρνησης, παρακολούθηση, εποπτεία και συντονισμός της εφαρμογής του προγράμματος αυτού και των αποφάσεων του, εξέταση των αναγκαίων μέτρων για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της συνολικής αναβάθμισης των ποιοτικών χαρακτηριστικών του τρόπου και των συνθηκών ζωής,

- συντονισμός της προώθησης των μεγάλων έργων και υποδομών, εξέταση και ιεράρχηση των διαφόρων εναλλακτικών λύσεων αναφορικά με τα προς εκτέλεση μεγάλα έργα, διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων για κάθε έργο προς το

Υπουργικό Συμβούλιο και τα λοιπά συλλογικά κυβερνητικά όργανα, καθορισμός των χρονοδιαγραμμάτων εκτέλεσης και έλεγχος της πορείας ολοκλήρωσης των έργων αυτών,

- διαμόρφωση των γενικών κατευθύνσεων και στόχων της κυβερνητικής πολιτικής για την πληροφορική σε επιμέρους τομείς, όπως η εκπαίδευση, η έρευνα και η τεχνολογία, προσδιορισμός του πλαισίου ανάπτυξης και λειτουργίας των συστημάτων πληροφορίας του Δημοσίου, προσδιορισμός του πλαισίου υποστήριξης των φορέων του Δημοσίου για την ανάπτυξη και παραγωγική λειτουργία συστημάτων πληροφορικής, προώθηση της διείσδυσης της Κοινωνίας της Πληροφορίας στο δημόσιο τομέα μέσω και του αντίστοιχου επιχειρησιακού προγράμματος, διαμόρφωση στρατηγικής για τη σύγκλιση της έρευνας και τεχνολογίας και της ανάπτυξης τεχνολογιών πληροφορικής σε εθνικό επίπεδο, πρόταση αναδιαμόρφωσης θεσμικού πλαισίου για την αρτιότερη εκτέλεση του επιχειρησιακού προγράμματος «Κοινωνία της Πληροφορίας» του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (Κ.Π.Σ.), ενημέρωση από τους φορείς του Δημοσίου για το βαθμό εφαρμογής των προγραμμάτων που αφορούν την Κοινωνία της Πληροφορίας και εισήγηση μέτρων και παρεμβάσεων για την αρτιότερη πραγματοποίησή τους, διαβούλευση επί εισηγήσεων που καταθέτουν οι παραγωγικοί φορείς της Χώρας (Σύνδεσμος Επιχειρήσεων Πληροφορικής και Επικοινωνιών, Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών, κ.λπ.).

Κυβερνητικό Συμβούλιο Οικονομικής Πολιτικής

Στο Κυβερνητικό Συμβούλιο Οικονομικής Πολιτικής (ΚΥΣΟΙΠ) μετέχουν ο Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης, ως Πρόεδρος, οι Υπουργοί Οικονομίας και Ανάπτυξης, Οικονομικών, Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Υποδομών και Μεταφορών, Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Τουρισμού, ο Υπουργός Επικρατείας αρμόδιος για την Επιτροπή Συντονισμού Μεγάλων Έργων Υποδομής και για την Επιτροπή Συντονισμού Κυβερνητικής Πολιτικής για την ανάπτυξη και τις επενδύσεις, ο Υπουργός Επικρατείας αρμόδιος για τη διασφάλιση της ενότητας της Κυβέρνησης και της συνοχής του κυβερνητικού έργου, καθώς και οι Αναπληρωτές Υπουργοί Οικονομίας και Ανάπτυξης και Οικονομικών, ως μέλη. Η λειτουργία του ΚΥΣΟΙΠ διέπεται από την π.υ.σ. 37/2015 (Α΄ 137). Σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος, τον Πρόεδρο του ΚΥΣΟΙΠ αναπληρώνει ο Υπουργός Οικονομικών, τους δε Υπουργούς οι οριζόμενοι

απ' αυτούς αναπληρωτές Υπουργοί ή Υφυπουργοί. Στις συνεδριάσεις παρίσταται ο Γενικός Γραμματέας της Κυβέρνησης. Σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος αναπληρώνεται από έναν εκ των Προϊσταμένων των Γραφείων της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης. Καθήκοντα Γραμματέα ασκεί ο Συντονιστής. Ως Συντονιστής ορίζεται με απόφαση του Προέδρου, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, σύμβουλος ή ειδικός συνεργάτης ή μετακλητός υπάλληλος ή υπάλληλος αποσπασμένος στο Πολιτικό Γραφείο του Προέδρου του Συμβουλίου. Η γραμματειακή υποστήριξη του ΚΥΣΟΠΠ παρέχεται από υπαλλήλους της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης.

Στο ΚΥΣΟΠΠ προσκαλούνται κατά περίπτωση και αναλόγως των θεμάτων ημερήσιας διάταξης, προς ενημέρωση του οργάνου και διατύπωση απόψεων ή υποβολή εισηγήσεων, και άλλα μέλη της Κυβέρνησης, καθώς και γενικοί ή ειδικοί γραμματείς Υπουργείων και γενικών ή ειδικών γραμματειών, πρόεδροι οργανισμών και εποπτευόμενων φορέων, εμπειρογνώμονες, υπηρεσιακοί παράγοντες και άλλα πρόσωπα, κατά την κρίση του Προέδρου. Το ΚΥΣΟΠΠ συνεδριάζει τακτικά μια φορά το μήνα και εκτάκτως, μετά από πρόσκληση του Προέδρου του. Βρίσκεται σε απαρτία, όταν παρίστανται 7 τουλάχιστον μέλη του. Κατά τη συνεδρίαση του Συμβουλίου τηρούνται πρακτικά. Οι αποφάσεις του Συμβουλίου είναι συλλογικές κυβερνητικές αποφάσεις, οι οποίες υλοποιούνται από τον καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργό.

Το ΚΥΣΟΠΠ είναι αρμόδιο για:

α) την επεξεργασία και προώθηση του προγράμματος της Κυβέρνησης για την οικονομική πολιτική, την ανάπτυξη και τις σχετικές μεταρρυθμίσεις, σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία, καθώς και τη συστηματική παρακολούθηση και τον έλεγχο υλοποίησής τους,

β) την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των προωθούμενων πολιτικών στη βάση προκαθορισμένων στόχων, δεικτών και χρονοδιαγραμμάτων,

γ) την ενίσχυση της συνοχής και συμπληρωματικότητας των πολιτικών που εφαρμόζουν οι Υπουργοί - μέλη του ΚΥΣΟΠΠ,

δ) την εξέταση των χρηματοδοτικών προβλέψεων και δεδομένων των προωθούμενων πολιτικών και μεταρρυθμίσεων με στόχο τη διασφάλιση της βιωσιμότητάς τους,

ε) το σχεδιασμό διυπουργικών και διατομεακών δράσεων οικονομικής πολιτικής, συναρμοδιότητας περισσότερων του ενός Υπουργείων, καθώς και τη συνεργασία με άλλα κυβερνητικά όργανα,

στ) τη συστηματική και συγκροτημένη ενημέρωση των πολιτών για τις κυβερνητικές προτεραιότητες και μεταρρυθμίσεις στα πεδία της οικονομικής πολιτικής και της ανάπτυξης,

ζ) την επεξεργασία και λήψη αποφάσεων επί θεμάτων κυβερνητικής πολιτικής που τυχόν παραπέμπονται στο ΚΥ.Σ.ΟΙ.Π από το Υπουργικό Συμβούλιο και τον Πρωθυπουργό.

Κυβερνητικό Συμβούλιο Κοινωνικής Πολιτικής

Στο Κυβερνητικό Συμβούλιο Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΥΣΚΟΠ) μετέχουν ο Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης, ως Πρόεδρος, οι Υπουργοί Εσωτερικών, Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Υγείας, Πολιτισμού και Αθλητισμού και ο Υπουργός Επικρατείας αρμόδιος για τη διασφάλιση της ενότητας της Κυβέρνησης και της συνοχής του κυβερνητικού έργου, ως μέλη. Τακτικά μέλη του ΚΥΣΚΟΠ, χωρίς δικαίωμα ψήφου, είναι επίσης ο Αναπληρωτής Υπουργός Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, αρμόδιος για θέματα εργασίας και ένταξης στην απασχόληση και ο Αναπληρωτής Υπουργός Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης αρμόδιος για θέματα κοινωνικής προστασίας, κοινωνικής συνοχής και πρόνοιας. Η λειτουργία του ΚΥΣΚΟΠ διέπεται από την π.υ.σ. 38/2015 (Α' 137). Σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος, τον Πρόεδρο του ΚΥΣΚΟΠ αναπληρώνει ο Υπουργός Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, τους δε Υπουργούς οι οριζόμενοι απ' αυτούς αναπληρωτές Υπουργοί ή Υφυπουργοί. Στις συνεδριάσεις παρίσταται ο Γενικός Γραμματέας της Κυβέρνησης. Σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος αναπληρώνεται από έναν εκ των Προϊσταμένων των Γραφείων της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης. Καθήκοντα Γραμματέα ασκεί ο Συντονιστής. Ως Συντονιστής ορίζεται με απόφαση του Προέδρου, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, σύμβουλος ή ειδικός συνεργάτης ή μετακλητός υπάλληλος ή υπάλληλος αποσπασμένος στο Πολιτικό Γραφείο του Προέδρου του Συμβουλίου.

Στις συνεδριάσεις του ΚΥΣΚΟΠ προσκαλούνται, κατά περίπτωση και αναλόγως των θεμάτων ημερήσιας διάταξης, προς ενημέρωση του οργάνου και

διατύπωση απόψεων ή εισηγήσεων, και άλλα μέλη της Κυβέρνησης, καθώς και γενικοί ή ειδικοί Γραμματείς Υπουργείων και γενικών ή ειδικών γραμματειών, πρόεδροι οργανισμών και εποπτευόμενων φορέων, εμπειρογνώμονες, υπηρεσιακοί παράγοντες και άλλα πρόσωπα, κατά την κρίση του Προέδρου του ΚΥΣΚΟΠ. Το ΚΥΣΚΟΠ συνεδριάζει τακτικά μια φορά το μήνα και εκτάκτως, μετά από πρόσκληση του Προέδρου του. Βρίσκεται σε απαρτία, όταν παρίστανται 5 τουλάχιστον μέλη του. Κατά τη συνεδρίαση του Συμβουλίου τηρούνται πρακτικά. Οι αποφάσεις του Συμβουλίου είναι συλλογικές κυβερνητικές αποφάσεις, οι οποίες υλοποιούνται από τον καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργό. Η γραμματειακή υποστήριξη του Συμβουλίου παρέχεται από υπαλλήλους της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης.

Το ΚΥΣΚΟΠ, βάσει της φύσεως των προβλεπόμενων αρμοδιοτήτων του και στο πλαίσιο του ρόλου του ως συλλογικού κυβερνητικού οργάνου, λαμβάνει τις τελικές αποφάσεις για όλα τα θέματα, που αφορούν στη χάραξη πολιτικών κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής προστασίας, κατόπιν εισήγησης του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Εξαιρούνται τα θέματα, που παραπέμπονται από τον Πρωθυπουργό στο Υπουργικό ή στο Κυβερνητικό Συμβούλιο. Επίσης, για τις ανάγκες του Εθνικού Μηχανισμού Συντονισμού, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής, στις συνεδριάσεις του ΚΥΣΚΟΠ μετέχουν, εφόσον κληθούν από τον Πρόεδρό του, οι συναρμόδιοι για θέματα κοινωνικής ένταξης Υπουργοί, Αναπληρωτές Υπουργοί, Υφυπουργοί κ.ά.

Ειδικότερα, το ΚΥΣΚΟΠ είναι αρμόδιο για:

α) την επεξεργασία και προώθηση του προγράμματος κοινωνικής πολιτικής της Κυβέρνησης και των σχετικών μεταρρυθμίσεων, σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία,

β) τη χάραξη πολιτικών κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής προστασίας, κατόπιν εισήγησης του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης,

γ) τη συστηματική παρακολούθηση και τον έλεγχο υλοποίησης του προγράμματος κοινωνικής πολιτικής της Κυβέρνησης και των σχετικών μεταρρυθμίσεων,

δ) την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των προωθούμενων πολιτικών στη βάση προκαθορισμένων στόχων, δεικτών και χρονοδιαγραμμάτων,

ε) την ενίσχυση της συνοχής και συμπληρωματικότητας των πολιτικών που εφαρμόζουν οι Υπουργοί - μέλη του ΚΥΣΚΟΙΠ,

στ) την εξέταση των χρηματοδοτικών προβλέψεων και δεδομένων των προωθούμενων πολιτικών και μεταρρυθμίσεων με στόχο τη διασφάλιση και την επάρκεια πόρων για τη συνέχειά τους,

ζ) το σχεδιασμό διυπουργικών και διατομεακών δράσεων κοινωνικής πολιτικής, με συναρμοδιότητα περισσότερων Υπουργείων, καθώς και τη συνεργασία με άλλα κυβερνητικά όργανα,

η) τη συστηματική και συγκροτημένη ενημέρωση των πολιτών για τις κυβερνητικές προτεραιότητες και μεταρρυθμίσεις στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής,

θ) την επεξεργασία και λήψη αποφάσεων επί θεμάτων κυβερνητικής πολιτικής που τυχόν παραπέμπονται στο ΚΥΣΚΟΙΠ από το Υπουργικό Συμβούλιο και τον Πρωθυπουργό.

ΣΥΝΘΕΣΗ: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Η ΠΡΟΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ: ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΑΛΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΗΣΗΣ

Εισαγωγή

Στην περίπτωση των τυπικών νόμων, μέχρι να φτάσει ένα νομοσχέδιο στην βουλή, προηγείται η διαδικασία κατάστρωσης των ρυθμίσεών του από την διοίκηση. Ανάλογα με το αντικείμενο του νομοσχεδίου και την εθνική ή διεθνή προέλευσή του, ορίζεται και ο αντίστοιχος χρόνος εντός του οποίου θα πρέπει να τεθεί σε ισχύ. Εφόσον πρόκειται, για παράδειγμα, για ενσωμάτωση ενωσιακής οδηγίας στην ελληνική έννομη τάξη, συνήθως ορίζονται από τα ενωσιακά όργανα προθεσμίες εντός των οποίων πρέπει να γίνει η ενσωμάτωση, χρόνος ο οποίος συχνά παραβιάζεται λόγω ελλιπούς προετοιμασίας της διοίκησης. Το ίδιο ισχύει για κάθε διεθνή νομοθετική δέσμευση εντός ορισμένων χρονικών πλαισίων, η οποία πρέπει να καταστεί τμήμα της ελληνικής έννομης τάξης.

Αντίθετα, ως προς τις εθνικές ρυθμίσεις, τα χρονικά όρια έχουν το χαρακτήρα πολιτικών δεσμεύσεων και υπακούουν στην λογική του πολιτικού χρόνου και των υποσχέσεων και προτεραιοτήτων που θέτει η εκάστοτε κυβέρνηση, στο εαυτό της, αλλά και των δυνατοτήτων της διοίκησης να ανταποκριθεί σε αυτές. Η πολιτική επιλογή για την κατάστρωση ενός νομοσχεδίου, συνήθως υλοποιείται, σε ένα αρχικό στάδιο, είτε από τις υπηρεσίες του αρμόδιου ή των συναρμόδιων υπουργείων, είτε σε συνεργασία με μια νομοπαρασκευαστική επιτροπή που έχει οριστεί για το σκοπό αυτό. Συνήθως, οι νομοπαρασκευαστικές επιτροπές στελεχώνονται από ειδικούς επιστήμονες, υπηρεσιακούς παράγοντες και πρόσωπα των οποίων η δραστηριότητα σχετίζεται με το αντικείμενο του νομοσχεδίου (συνδικαλιστικοί φορείς, ενώσεις πολιτών, επιστημονικοί φορείς). Οι συγκεκριμένες επιτροπές διαβουλεύονται και ζητούν την γνώμη περαιτέρω ειδικών, αξιοποιούν επιστημονικά πορίσματα και λαμβάνουν προτάσεις, τις οποίες επεξεργάζονται. Όταν το νομοσχέδιο ολοκληρωθεί από τις νομοπαρασκευαστικές επιτροπές και ελεγχθεί από τους υπηρεσιακούς παράγοντες κατατίθεται στην Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης (ΓΓΚ), η οποία είναι ο σημαντικότερος θεσμός στο προκοινοβουλευτικό στάδιο της νομοθέτησης. Στην Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης (ΓΓΚ), υπάγεται το Νομικό Γραφείο, η Κεντρική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή και η Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης. Ήδη από το 2013, είχε προβλεφθεί και η Γενική Γραμματεία Συντονισμού του κυβερνητικού έργου, ως υπηρεσία του πρωθυπουργού, ενώ κατά καιρούς ανατίθενται

συντονιστικές αρμοδιότητες του κυβερνητικού έργου σε Υπουργούς. Η Γενική Γραμματεία Συντονισμού συνυπάρχει με τις διάφορες υπηρεσίες που περιλαμβάνονται στο γραφείο του Πρωθυπουργού και οι οποίες τουλάχιστον με τον τρόπο που περιγράφεται το αντικείμενό τους στην νομοθεσία, έχουν ως αρμοδιότητα να διατυπώνουν γνώμες για την νομοθέτηση. Στο ίδιο πνεύμα εντάσσονται και οι Μονάδες Καλής Νομοθέτησης που προβλέφθηκαν στο ν. 4048/2012, προκειμένου να ενταχθούν στα Υπουργεία ως αποκεντρωμένες μονάδες του Γραφείου Καλής Νομοθέτησης της ΓΓΚ και αρμοδιότητες να εφαρμόζουν τις αρχές της καλής νομοθέτησης στα νομοσχέδια που προετοιμάζουν τα Υπουργεία. Επειδή, στην συνείδηση του πολίτη η παραγωγή κυβερνητικού έργου ταυτίζεται με την παραγωγή νομοθετικών παρεμβάσεων, γίνεται αντιληπτό ότι ο όποιος συντονισμός του κυβερνητικού έργου σε σχέση με την νομοθέτηση θα πρέπει πρωτίστως να αποτρέπει τις επικάλυψη αρμοδιοτήτων μεταξύ των φορέων.

Βασικός θεσμός που υπάγεται στην Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης (ΓΓΚ) είναι η Κεντρική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή (ΚΕΝΕ), οι αρμοδιότητες της οποίας προβλέπονται σε Π.Δ (άρθρα 72 και 85 του π.δ. 63/2005)⁶² και ανανεώνονται με βάση συνήθως Πρωθυπουργικές Αποφάσεις όπως η σχετικά πρόσφατη (Υ152/1.4.2015, ΦΕΚ Β' 499). Θεωρητικά, η Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή επιλαμβάνεται κάθε κανονιστικής πράξης που προέρχεται από την Κυβέρνηση, δηλαδή σχέδια νόμου και κανονιστικών διαταγμάτων καθώς και Υπουργικών Αποφάσεων, τροπολογιών και π.ν.π. Στην πράξη, ο Γενικός Γραμματέας της Κυβέρνησης αποφασίζει ποια ζητήματα θα παραπέμψει προς περαιτέρω επεξεργασία στην Επιτροπή, δεδομένου ότι, καίτοι νομοθετημένη διαδικασία, μπορεί το έργο της να υποκατασταθεί από την Νομική Υπηρεσία της ΓΓΚ, η οποία καλύπτει περισσότερο το κριτήριο του ταχύτερου ελέγχου. Επίσης, για να ασκήσει με επάρκεια τα καθήκοντά της η Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή θα πρέπει να έχει σχετική άνεση χρόνου. Ο ρόλος της ΚΕΝΕ είναι πολύ σημαντικός, εφόσον της δοθεί χρόνος για να επιτελέσει το έργο της και περιβληθεί με πολιτική εμπιστοσύνη από την κυβέρνηση. Η ΚΕΝΕ έχει ως αρμοδιότητα τον έλεγχο της νομιμότητας των προτεινόμενων ρυθμίσεων ο οποίος περιλαμβάνει την υπό ευρεία έννοια νομιμότητα (έλεγχος συνταγματικότητας και συμβατότητας προς το διεθνές δίκαιο, κυρίως την ΕΕ και την

⁶² Με το ν.δ. 78/1974 είχε ιδρυθεί με την μεταπολίτευση η «Κεντρική Επιτροπή Νομοθετικής Εργασίας», η οποία μετά από αρκετές μετονομασίες (ν. 255/1976, ΥΑ 5257/1982) έλαβε την σημερινή της ονομασία ως ΚΕΝΕ με το άρθρο 11 του ν. 1299/1982.

ΕΣΔΑ) και τον έλεγχο της υπό στενή έννοια νομιμότητας που περιλαμβάνει την σχέση με την ισχύουσα νομοθεσία (επικαλύψεις, συγκρούσεις) ενώ εξετάζει την πληρότητα του νομοθετήματος και τα έγγραφα που το συνοδεύουν, καλώντας όποιους κρίνει σκόπιμο για την αποσαφήνιση των ρυθμίσεων.

Κανόνες και αρχές για την σύνταξη νομοσχεδίων και κανονιστικών πράξεων της διοίκησης. Οι κανόνες της ορθής εξουσιοδότησης τυπικού νόμου προς την διοίκηση και της κωδικοποίησης διατάξεων

Γενικότερα μετά την επεξεργασία της KENE, αλλά και ανεξαρτήτως αυτής, κάθε νομοσχέδιο αλλά και κάθε κανονιστική πράξη της διοίκησης πρέπει να διαθέτει μια συγκεκριμένη και πάγια δομή. Η δομή αυτή οφείλει να ανταποκρίνεται σε βασικούς νομοτεχνικούς κανόνες, προκειμένου να γνωρίζει τόσο ο εφαρμοστής του δικαίου όσο και ο πολίτης, σε ποια σημεία του νομοθετήματος θα βρει την ρύθμιση που αναζητά. Ειδικότερα σε ένα νομοθέτημα προτάσσονται οι πάγιες διατάξεις που περιέχουν γενικές ρυθμίσεις και να ακολουθούν οι οργανωτικές (σύσταση, αρμοδιότητες και λειτουργία οργάνων και υπηρεσιών που εκπληρώνουν τους σκοπούς του νόμου ή της κανονιστικής πράξης) και διαδικαστικές(κάθε μορφής ενέργεια με την οποία εφαρμόζονται οι ουσιαστικές διατάξεις) ρυθμίσεις καθώς και οι ρυθμίσεις με ποινικό περιεχόμενο. Ακολουθούν οι διατάξεις που περιέχουν εξουσιοδοτήσεις προς τα όργανα της διοίκησης και μετά οι μεταβατικές διατάξεις που ρυθμίζουν ζητήματα που προκύπτουν από την μεταβολή της νομοθεσίας και έπονται οι διατάξεις που καταργούνται. Οι μεταβατικές διατάξεις αποβλέπουν στην συνέχιση των εκκρεμουσών διαδικασιών και στην προσαρμογή του υφιστάμενου νομοθετικού καθεστώτος στις νέες ρυθμίσεις. Ακολουθούν οι διατάξεις του προγενέστερου καθεστώτος, που διατηρούνται σε ισχύ για λόγους ασφάλειας δικαίου, και στο τέλος μπαίνουν οι διατάξεις που καθορίζουν την χρονική ισχύ του νομοσχεδίου και η δημοσίευση. Όταν ένα ζήτημα ρυθμίζεται με ολοκληρωμένο τρόπο σε ένα γενικό νομοθέτημα, όπως για παράδειγμα ο Υπαλληλικός Κώδικας, δεν είναι συμβατό με την καλή νομοθέτηση να θεσπίζονται τροποποιήσεις του νομοθετήματος αυτού σε άλλα ειδικά νομοθετήματα.

Από την τυπική δομή ενός νομοσχεδίου, σημαντικό ρόλο για το επίπεδο της νομοθέτησης παίζει η σχέση των βασικών ρυθμίσεων που περιέχονται σε αυτό με τις εξουσιοδοτικές διατάξεις που παραπέμπουν στα όργανα της διοίκησης για περαιτέρω εξειδίκευση τους. Η θέση των εξουσιοδοτήσεων στο τέλος του νομοσχεδίου επιτρέπει

το έλεγχο νομιμότητας των βασικών ρυθμίσεων του νόμου σε σχέση με τις εξουσιοδοτικές διατάξεις και τον αποδέκτη της εξουσιοδότησης. Όταν για παράδειγμα, θεσπίζονται διατάξεις που ιδρύουν υπηρεσίες ενός υπουργείου ή τα βασικά όργανα και τις αρμοδιότητες μιας ανεξάρτητης αρχής, αυτές οι διατάξεις πρέπει να αποτελέσουν τμήμα ενός νόμου, ή κατ' εξουσιοδότηση, διατάξεων ενός προεδρικού διατάγματος. Μόνο τα ειδικότερα ζητήματα αυτής της οργάνωσης των υπηρεσιών ή των ανεξάρτητων αρχών μπορούν να ρυθμιστούν με υπουργικές αποφάσεις, διαφορετικά παραβιάζεται η συνταγματική διάταξη του 43 παρ. 2 εδ. β' Συντ.

Η εξουσιοδότηση είναι ο βασικότερος μηχανισμός κατανομής νομοθετικών αρμοδιοτήτων μεταξύ βουλής και διοίκησης και επειδή ακριβώς οι κανόνες της εξουσιοδότησης συνδέονται με την δημοκρατική νομιμοποίηση των οργάνων που νομοθετούν, γι αυτό οι κανόνες αυτοί προβλέπονται στο ίδιο το Σύνταγμα (άρθρο 43 παρ. 2).

Βασική αρχή της καλής νομοθέτησης, όπως είδαμε σε αρκετά σημεία της μελέτης, είναι ότι τα ουσιώδη και θεμελιωδέστερα ζητήματα ενός αντικειμένου πρέπει να ρυθμίζονται από τον δημοκρατικά νομιμοποιημένο νομοθέτη με τις εγγυήσεις της διαφάνειας, της ευρύτερης δυνατής δημοσιότητας και του αντίστοιχου κοινοβουλευτικού ελέγχου. Ο νόμος, καταρχήν, πρέπει να είναι πλήρης, να περιέχει βασικές ρυθμίσεις και να μην περιλαμβάνει πλήθος εξουσιοδοτικών διατάξεων, καθώς και εξουσιοδοτήσεις για θέματα που δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο εξουσιοδότησης⁶³. Ο συνταγματικός νομοθέτης προέβλεψε με αποκλειστικό τρόπο τις περιπτώσεις που είναι επιτρεπτή η νομοθέτηση δια εξουσιοδότησης. Η εξουσιοδότηση για την έκδοση προεδρικού διατάγματος είναι δυνατή, εφόσον δεν υφίσταται ήδη εξουσιοδότηση για την ρύθμιση του ίδιου ζητήματος και εφόσον το υπό ρύθμιση θέμα είναι ειδικό και ορισμένο σε σχέση με τις ρυθμίσεις του νόμου (άρθρο 43 παρ. 2 εδ. α' Συντ.). Αντίστοιχα, η εξουσιοδότηση προς άλλα όργανα της διοίκησης είναι επιτρεπτή, εφόσον πρόκειται για «... ειδικότερα θέματα ή θέματα με τοπικό ενδιαφέρον ή με χαρακτήρα τεχνικό ή λεπτομερειακό» (άρθρο 43 παρ. 2 εδ. β' Συντ.). Οι εξουσιοδοτήσεις δεν πρέπει να είναι αόριστες δηλαδή θα πρέπει οι εξουσιοδοτικές διατάξεις να καθορίζουν κριτήρια για την άσκηση της και να μην

⁶³ Βλ. άρθρο 78 παρ. 4 του Συντάγματος.

περιέχουν διατυπώσεις από τις οποίες να συνάγεται ότι η διοίκηση θα ρυθμίζει θέματα στις λεπτομέρειές τους χωρίς ουσιαστικές κατευθύνσεις νομοθέτησης.

Ο νομοθέτης οφείλει να σέβεται την διάκριση μεταξύ ειδικού και ειδικότερου θέματος όταν παρέχει εξουσιοδότηση, κυρίως λόγω και των αυστηρότερων διαδικαστικών προϋποθέσεων που ισχύουν για την έκδοση π.δ με τον υποχρεωτικό προληπτικό έλεγχο από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Την διάκριση αυτή ελέγχει με αυστηρότητα και το ΣτΕ προκειμένου να μην καταστρατηγείται η συνταγματική διάταξη και να μην περιορίζεται ο προληπτικός έλεγχος νομιμότητας. Κατά τα άλλα, ο νομοθέτης δεν κωλύεται να μεταβιβάσει στην διοίκηση την εξουσία ακόμα και τροποποίησης διατάξεων τυπικού νόμου με προεδρικό διάταγμα, υπό την προϋπόθεση ότι έχει ορίσει με την εξουσιοδοτική διάταξη με τρόπο ειδικό τα θέματα που θα αποτελέσουν περιεχόμενο του προεδρικού διατάγματος⁶⁴. Ακόμα δεν περιορίζεται να παράσχει εξουσιοδότηση για την τροποποίηση ακόμα και σημείων του ίδιου του νόμου που περιέχει την εξουσιοδοτική διάταξη αρκεί να μην αφορά ουσιώδη σημεία του, ούτε βέβαια και την ίδια την εξουσιοδοτική διάταξη που αποτελεί το νομικό έρεισμα της διοικητικής πράξης⁶⁵. Η διοίκηση, σε βάθος χρόνου, μπορεί να κάνει χρήση περισσότερες από μίας φορές της εξουσιοδότησης, αν δεν ορίζεται διαφορετικά στον ίδιο το νόμο και βέβαια μπορεί να τροποποιεί προγενέστερη διοικητική πράξη της ίδιας τυπικής ισχύος ή ακόμα και τυπικό νόμο εφόσον το προβλέπει η εξουσιοδοτική διάταξη ή και νέα εξουσιοδοτική διάταξη που προβλέπεται σε τυπικό νόμο. Γενικότερα, όπως έχει ήδη επισημανθεί, αποτελεί στοιχείο που ενισχύει την πολυνομία και την ανασφάλεια δικαίου να τροποποιούνται διατάξεις που εμπεριέχονται σε νομοθετήματα διαφορετικού νομικού τύπου και ισχύος, ανεξαρτήτως αν το θεμέλιο τους είναι νόμιμο, διότι ισχύουν διαφορετικοί κανόνες δημοσιότητας μεταξύ των νομοθετημάτων και επιπλέον είναι δύσκολα εντοπίσιμες οι μεταβολές από νομοθέτημα σε νομοθέτημα.

Ειδικά για τις διοικητικές πράξεις που εκδίδονται κατόπιν εξουσιοδότησης είναι σημαντικό να αναφέρεται στο προοίμιό τους, όλα τα απαραίτητα στοιχεία για την νομιμότητα των πράξεων αυτών. Ειδικότερα, πρέπει να μνημονεύεται η εξουσιοδοτική διάταξη⁶⁶ προκειμένου να μπορεί να ελεγχθεί το εύρος της

⁶⁴ Βλ. ΣτΕ ΠΕ Ολομ. 1466/1995 και ΣτΕ ΠΕ 966/2008.

⁶⁵ Βλ. ΣτΕ ΠΕ Ολομ. 85/2012.

⁶⁶ Δεν αρκεί η γενική αναφορά στον νόμο αλλά πρέπει να μνημονεύεται το συγκεκριμένο άρθρο της εξουσιοδοτικής διάταξης καθώς και το ΦΕΚ.

εξουσιοδότησης⁶⁷, καθώς και η αρμοδιότητα του οργάνου στο οποίο έχει ανατεθεί η έκδοση της διοικητικής πράξεως⁶⁸. Επίσης, στο προοίμιο πρέπει να περιλαμβάνονται η μνεία ουσιωδών τύπων που απαιτούνται για την νομιμότητα της πράξης, όπως γνωμοδοτήσεις, καθώς και αναφορά σε άλλα νομοθετήματα με τα οποία συνδέεται το αντικείμενο της ρύθμισης (τυπικοί νόμοι και προηγούμενες διοικητικές πράξεις), ενώ στο τέλος της πράξης πρέπει να μνημονεύεται η έναρξη ισχύος της. Σημαντικό στοιχείο για την νομιμότητα των διοικητικών πράξεων, επί ποινή ακυρότητας, είναι να αναγράφεται στην πράξη η δαπάνη που προκαλείται, εφόσον υπάρχει τέτοια, διότι σε αυτή την περίπτωση είναι υποχρεωτική η συνυπογραφή από τον Υπουργό των Οικονομικών⁶⁹.

Ένα από τα συνήθη προβλήματα που προκαλείται στην κατ' εξουσιοδότηση νομοθέτηση και που είναι πιθανόν να προκαλέσει σύγχυση ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο είναι η επανάληψη των ρυθμίσεων του τυπικού νόμου στις διατάξεις ενός προεδρικού διατάγματος ή μιας υπουργικής απόφασης. Αυτή είναι μια αδικαιολόγητη πρακτική, διότι η διοικητική πράξη πρέπει να περιέχει νέες ρυθμίσεις. Θα μπορούσε να δικαιολογηθεί μόνο στο βαθμό που η επανάληψη αυτή εξυπηρετεί την πληρότητα και την συνοχή των ρυθμίσεων και υπό τον όρο ότι υπάρχει σαφήνεια για το ποιες είναι οι ρυθμίσεις του νόμου που επαναλαμβάνονται με ρητή και εξειδικευμένη (συγκεκριμένη διάταξη) παραπομπή σε αυτόν⁷⁰.

Μια δεύτερη πιθανή εστία σύγχυσης ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο και ενδεχόμενη πηγή κακονομίας είναι η νομοθέτηση κατά παραπομπή. Τέτοια περίπτωση έχουμε όταν ο τυπικός νόμος ή η διοικητική πράξη παραπέμπει σε άλλη διάταξη νόμου ή διοικητικής πράξης που είναι σε ισχύ. Εδώ τα προβλήματα μπορεί να ανακύψουν στο βαθμό που δεν διευκρινίζεται στην διάταξη που περιέχει την παραπομπή αν το ζήτημα που παραπέμπεται θα ρυθμίζεται από την διάταξη που είναι σε ισχύ, όπως αυτή ισχύει σήμερα ή/και σύμφωνα με τις μελλοντικές τυχόν τροποποιήσεις του. Η συνηθέστερη περίπτωση είναι η παραπομπή να αφορά σε ένα νομοθετικό πλαίσιο το οποίο μπορεί στο μέλλον να μεταβληθεί και να συνδέεται με την ισχύουσα μορφή του κατά το χρόνο της ερμηνείας του. Αν όμως ο κανονιστικός νομοθέτης που παραπέμπει εννοεί ότι θα ισχύει η παραπεμπόμενη διάταξη όπως

⁶⁷ Βλ. ΣτΕ ΠΕ 6/2004.

⁶⁸ Βλ. ΣτΕ ΠΕ 138/2012. Αν μια αρμοδιότητα έχει μεταφερθεί από τον υπουργό σε αναπληρωτή υπουργό ή σε υφυπουργό πρέπει να μνημονεύεται πάντα η σχετική απόφαση που περιέχει την μεταβίβαση της αρμοδιότητας με το ΦΕΚ.

⁶⁹ Βλ. και ΣτΕ ΠΕ 3411/1995.

⁷⁰ Βλ. ΣτΕ ΠΕ 222/2010, ΣτΕ ΠΕ 246/2010 ΣτΕ ΠΕ 119/2011.

ισχύει κατά τον χρόνο έκδοσης της παραπέμπουσας διάταξης, χωρίς να επηρεάζεται από μελλοντικές τροποποιήσεις τότε αυτό πρέπει να ορίζεται ρητά στην διάταξη που νομοθετεί κατά παραπομπή. Το θέμα μπορεί να προκαλέσει σοβαρά ερμηνευτικά προβλήματα, διότι παραπομπές γίνονται συχνά σε νομοθετήματα που περιλαμβάνουν προσόντα διορισμού σε κλάδους της δημόσιας διοίκησης, τα οποία μπορεί στο μέλλον να μεταβληθούν, οπότε είναι κρίσιμο να υπάρχει σαφήνεια ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο.

Σημαντικό πεδίο όπου δοκιμάζονται οι αρχές της καλής νομοθέτησης είναι η κωδικοποίηση διατάξεων⁷¹. Η κωδικοποίηση αφορά στην συστηματική και σε ενιαίο κείμενο προσπάθεια συγκέντρωσης των ρυθμίσεων ενός συγκεκριμένου ρυθμιστικού πεδίου, η οποία συντελείται κυρίως με την αναδιάρθρωση διατάξεων, κατάργηση μεταβατικών ρυθμίσεων που έχουν εξαντλήσει το πεδίο εφαρμογής τους καθώς και με την απάλειψη διατάξεων που έχουν καταργηθεί ρητά ή σιωπηρά⁷². Η κωδικοποίηση προϋποθέτει την συγκέντρωση και καταγραφή της νομοθετικής ύλης η οποία μπορεί να αποτελείται από νομοθετήματα διαφορετικής νομικής ισχύος καθώς και διατάξεων που μπορεί να είναι ενσωματωμένες σε άσχετα προς το κύριο αντικείμενό τους νομοθετήματα. Η κωδικοποίηση είναι ένα από τα βασικά εργαλεία της καλής νομοθέτησης, διότι απαιτεί σοβαρή ερμηνευτική εργασία προκειμένου να προσδιοριστεί η σχέση μεταξύ ισχυουσών και καταργημένων διατάξεων, ιδίως όταν η κατάργηση είναι σιωπηρή και δεν προσδιορίζονται ρητά και με ακρίβεια οι διατάξεις που καταργούνται. Η κωδικοποίηση μοιάζει με νέα νομοθέτηση, διότι αρκετές φορές συνεπάγεται την αναδιατύπωση των διατάξεων προκειμένου ο κώδικας να υιοθετεί ενιαία και προσιτή, προς το κοινό, γλώσσα⁷³. Στην ουσία δεν πρόκειται για εξ υπαρχής νομοθέτηση καθώς σκοπός μιας κωδικοποίησης είναι να ενοποιήσει ισχύουσες διατάξεις συνταγμένες με λιτότητα και φραστική ομοιομορφία, ιδίως στην ορολογία.

⁷¹ Βλ. το «Εγχειρίδιο Οδηγιών για την Κωδικοποίηση της Νομοθεσίας», Εθνικό Τυπογραφείο, 2004, που εξέδωσε η Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης (ΓΓΚ).

⁷² Με το ν. 3133/2003 «Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης» για πρώτη φορά με συστηματικό τρόπο εγκαινιάζεται ο θεσμός της νομοθετικής κωδικοποίησης, ο οποίος θεμελιώνεται στο άρθρο 76 παρ. 7 του Συντάγματος.

⁷³ Σύμφωνα με τον ν. 3133/2003 οι διατάξεις τυπικών νόμων κωδικοποιούνται χωριστά από τις διατάξεις των κανονιστικών πράξεων της διοίκησης, ενώ με διαφορετική διαδικασία κυρώνονται και οι αντίστοιχοι κώδικες. Τα σχέδια κωδίκων που περιλαμβάνουν διατάξεις τυπικών νόμων κυρώνονται από την Βουλή, ενώ αυτά που περιλαμβάνουν διατάξεις κανονιστικών διαταγμάτων κυρώνονται με προεδρικό διάταγμα.

Ο κώδικας θα πρέπει να είναι ένα συστηματικό νομοθέτημα που να διαθέτει τους αναγκαίους ορισμούς για το είδος της ύλης που θα επεξεργαστεί, ενώ οι διατάξεις πρέπει να υπακούουν σε ένα ομοιόμορφο κανόνα ως προς τις διατυπώσεις τους και να έχουν την δομή και την διάρθρωση της ύλης ενός τυπικού νόμου με μέριμνα πρωτίστως στην συνάφεια μεταξύ των ρυθμίσεων⁷⁴. Η πιστή τήρηση της ενότητας ως προς την κωδικοποιούμενη ύλη είναι βασικός στόχος της κωδικοποίησης δεδομένης και της συνταγματικής αρχής της συνάφειας του νόμου (άρθρο 74 παρ. 5 εδ. γ' Συντ.).

Ο κώδικας πρέπει να έχει μια αυτοτέλεια και, καταρχήν, να μην παραπέμπει σε άλλα νομοθετήματα και επιπλέον θα πρέπει να διαθέτει κατάλογο κωδικοποιούμενων διατάξεων σε αντιστοιχία με τις διατάξεις που κωδικοποιούνται και προέρχονται από άλλα νομοθετήματα, προκειμένου ο εφαρμοστής του δικαίου να αντιλαμβάνεται ότι δεν πρόκειται για νέες ρυθμίσεις αλλά για συστηματοποίηση προϋπαρχουσών και εν ισχύ διατάξεων. Η κωδικοποίηση είναι μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού και ριζικής ανακαίνισης της σύνολης νομοθεσίας που διέπει ένα ρυθμιστικό πεδίο με σκοπό την αποκατάσταση της ασφάλειας των συναλλαγών και την επιβολή της διαφάνειας, δεδομένου ότι οι συνεχείς προσθαφαιρέσεις διατάξεων σε πεπαλαιωμένα νομοθετήματα περισσότερο σύγχυση και ανασφάλεια δημιουργούν παρά συμβάλλουν στην κατανόηση του δικαίου και στην αποτελεσματικότητα της εφαρμογής του⁷⁵.

...και τα αναγκαία συνοδευτικά έγγραφα

Κάθε νομοσχέδιο ή πρόταση νόμου πρέπει να συνοδεύεται από αιτιολογική έκθεση (74 παρ. 1 Συντ.) και, κατά περίπτωση, από ορισμένες εκθέσεις και γνωμοδοτήσεις που προβλέπονται από το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής (ΚτΒ). Τέτοιες είναι η έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, όταν το νομοσχέδιο προβλέπει δαπάνες που επιβαρύνουν τον προϋπολογισμό (άρθρο 75 παρ. 1 και 2 Συντ.), η έκθεση με τις διατάξεις που τροποποιούνται (άρθρο 74 παρ. 4 Συντ.), η γνωμοδότηση του Ελεγκτικού Συνεδρίου στα συνταξιοδοτικά θέματα

⁷⁴ Δυστυχώς στην πράξη κάθε άλλο παρά τηρούνται οι παραπάνω αρχές δεδομένου ότι ακόμα και σημαντικοί κώδικες που αποτελούν το θεμέλιο του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης όπως ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας (Κ.Πολ.Δ) έχουν αναθεωρηθεί πάμπολλες φορές με απλούς νόμους. Συγκεκριμένα ο εν λόγω κώδικας τα τελευταία πέντε χρόνια (2012-2017) έχει αναθεωρηθεί με τους ν. 4055/2012, 4072/2012, 4077/2012, 4138/2013, 4172/2013, 4174/2013, 4182/2013, 4198/2013, 4267/2014, 4335/2015 και 4370/2016 (συνολικά 11 φορές μόνο με τυπικούς νόμους).

⁷⁵ Βλ. ΣτΕ ΠΕ 306/2004 για την ανάγκη κωδικοποίησης στην ιδιωτική ασφάλιση.

(άρθρο 73 παρ. 2 Συντ.) και η έκθεση του Υπουργού των Οικονομικών και του αρμόδιου υπουργού κατά περίπτωση για την κάλυψη των δαπανών (άρθρο 75 παρ. 3 Συντ.).

Το βασικό συνοδευτικό κείμενο του νόμου είναι σε κάθε περίπτωση η συνταγματικά προβλεπόμενη αιτιολογική έκθεση, στην οποία εκτίθενται και αναλύονται οι λόγοι που υπαγόρευσαν τις ρυθμίσεις του νομοσχεδίου, ενώ γίνεται περιγραφή και των ίδιων των ρυθμίσεων.

Η αιτιολογική έκθεση περιλαμβάνει το γενικό - πρώτο μέρος στο οποίο περιγράφονται οι αιτίες θέσπισης του νομοθετήματος και οι επιδιωκόμενοι σκοποί, ενώ στο δεύτερο μέρος αιτιολογούνται εξειδικευμένα οι ρυθμίσεις που περιέχονται σε κάθε διάταξη.

Η αιτιολογική έκθεση είναι πολύ σημαντικό κείμενο διότι σε αυτήν πρέπει να καταγράφονται με σαφήνεια οι στόχοι του νομοθέτη καθώς και να αιτιολογούνται τα αίτια για τα οποία θεσπίστηκε κάθε ρύθμιση του νόμου. Η επιμελημένη σύνταξη της αιτιολογικής έκθεσης αποτελεί βασική εγγύηση καλής νομοθέτησης, αντίθετα, η πρακτική να επαναλαμβάνονται με περισσότερα λόγια οι διατάξεις του νομοσχεδίου στην αιτιολογική έκθεση δεν συνιστά πραγματική αιτιολογία και σαφώς περιγράφει παρά τηρεί την συνταγματική υποχρέωση. Επισημαίνεται ότι η νομομανία δηλαδή η θέσπιση νόμων χωρίς να έχει τεκμηριωθεί με επάρκεια η αναγκαιότητά τους αποτελεί παθολογικό φαινόμενο της νομοθετικής λειτουργίας, ιδιαίτερα στην Ελλάδα. Ένα από τα στοιχεία που πρέπει να διαθέτει μια αιτιολογική έκθεση δεν είναι απλώς η δικαιολόγηση της επιλογής συγκεκριμένων ρυθμίσεων, ως προς την αναγκαιότητα και την προσφορότητά τους, με πρόσθετες πληροφορίες που θα βοηθήσουν τους εφαρμοστές να ερμηνεύσουν επαρκέστερα τον νόμο. Πρέπει να αιτιολογείται η ίδια η επιλογή της νομοθετικής ρύθμισης έναντι άλλων εναλλακτικών μέτρων που πιθανόν δεν θα ήταν νομοθετικά, αλλά θα αποτελούσαν συνδυασμούς δράσεων της διοίκησης που θα κάλυπταν τους νομοθετημένους σκοπούς.

Εφόσον απαιτείται, λόγω αντικειμένου (αν το νομοσχέδιο συνεπάγεται δαπάνες), απαραίτητο συνοδευτικό έγγραφο είναι και η έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους (άρθρο 75 Συντ.) καθώς και η γνωμοδότηση του

Ελεγκτικού Συνεδρίου⁷⁶, όταν το νομοσχέδιο ή η πρόταση νόμου αφορά σε συνταξιοδοτικό ζήτημα.

Σύμφωνα με τον Κανονισμό της Βουλής (άρθρο 85 παρ. 3) και το ν. 4048/2012 (άρθρο 7)⁷⁷ κάθε σχέδιο νόμου πρέπει να συνοδεύεται από έκθεση ανάλυσης συνεπειών⁷⁸ του νομοσχεδίου. Η έκθεση αυτή εφόσον καταρτισθεί ορθά μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο εργαλείο για την καλή νομοθέτηση. Στην έκθεση αυτή δεν καταγράφονται οι δαπάνες που τυχόν επιβαρύνουν το δημόσιο, όπως η έκθεση του γενικού λογιστηρίου του κράτους, αλλά η πιθανές και κατά το δυνατόν κοστολογημένες επιπτώσεις του νόμου στην πραγματική οικονομία.

Θα πρέπει να αποτιμώνται οι επιπτώσεις του νόμου στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων (κόστος εγκατάστασης, λειτουργία παραγωγής, εσωτερική γραφειοκρατία), στην μείωση των διοικητικών βαρών, στην συνολική συμβολή του στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας (επιβάρυνση κρατικού προϋπολογισμού, λειτουργία δημόσιων οργανισμών). Επίσης, θα πρέπει να καταγράφονται οι κατηγορίες των επιχειρήσεων και των κλάδων της οικονομίας που θα επηρεαστούν καθώς και να ορίζεται με ποιόν τρόπο, σε ποιο βαθμό και σε ποιο χρονικό πλαίσιο αυτές θα υποστούν συνέπειες από την προβλεπόμενες ρυθμίσεις. Ενδεχομένως, για παράδειγμα, μια αύξηση ενός συντελεστή στις ασφαλιστικές εισφορές να συνεπάγεται πτώση στα ποσοστά απασχόλησης, αύξηση της παράνομης εργασίας και μείωση των φορολογικών εσόδων από την συνολική μείωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ενώ το μέτρο αυτό να μην επιβαρύνει σημαντικά τις επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους. Επίσης ένας νόμος που περιέχει ρύθμιση με την οποία συστήνεται ένας νέος φορέας, μια υπηρεσία, ένα νομικό πρόσωπο, θα πρέπει να προβλέπει στην έκθεση τις πιθανές συνέπειες από την σύγκυση αρμοδιοτήτων που μπορεί να προκύψει από τις συγκλίνουσες αρμοδιότητες των νεοϊδρυμένων φορέων με τους ισχύοντες. Το πράγμα περιπλέκεται περαιτέρω εφόσον υπάρχουν συναρμόδια υπουργεία που εμπλέκονται στο σχεδιασμό των ρυθμίσεων που ιδρύουν νέους φορείς

⁷⁶ Προ του Συντάγματος του 1975 το ΣτΕ δεν έλεγχε συνταγματικά αυτή την προϋπόθεση (βλ. ΣτΕ 1938/1962, ΣτΕ 1778/1963), ενώ με πάγια νομολογία, υπό το Σύνταγμα του 1975, ελέγχει την συνδρομή της γνωμοδότησης, θεωρώντας ότι η διαδικασία αυτή δεν ανήκει στα ανέλεγκτα εσωτερικά στοιχεία (interna corporis) του νόμου (βλ. ΑΕΔ 4/1998, καθώς και ΣτΕ 370/2005, σκ. 9, ΣτΕ 1988/2012, σκ. 11, ΣτΕ 1229/2016, σκ. 3).

⁷⁷ Το άρθρο 7 προβλέπει ότι «...κάθε σχέδιο νόμου, προσθήκη ή τροπολογία, καθώς και κανονιστική απόφαση μείζονος οικονομικής ή κοινωνικής σημασίας συνοδεύεται από ανάλυση συνεπειών ρυθμίσεων, στην οποία περιλαμβάνονται και η τεκμηρίωση της τήρησης των αρχών του άρθρου 2».

⁷⁸ Με εξαίρεση τα κατεπείγοντα νομοσχέδια του άρθρου 85 του Κανονισμού της Βουλής.

με νέες αρμοδιότητες, οπότε απαιτείται ξεκαθάρισμα αρμοδιοτήτων, μέσω της έκθεσης ανάλυσης των επιπτώσεων της ρύθμισης.

Επίσης, ένα παρόμοιο μέτρο μπορεί να συνεπάγεται επιπρόσθετα διοικητικά βάρη στην λειτουργία της δημόσιας διοίκησης καθώς και επιπτώσεις στο ήδη επιβαρυνόμενο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης. Μια έκθεση που δεν είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει και να αξιοποιήσει στατιστικά μοντέλα προβλέψεων και την διεθνή εμπειρία, με την αξιοποίηση συγκριτικών μελετών, από τις επιπτώσεις της εφαρμογής παρόμοιων μέτρων σε άλλες έννομες τάξεις, δεν επιτελεί τον σκοπό για τον οποίο προβλέφθηκε. Επίσης, είναι σημαντικό να καταγραφούν στην έκθεση οι περιβαλλοντικές και πολιτιστικές επιπτώσεις από την εφαρμογή ενός νόμου καθώς και οι κοινωνικές ομάδες που επηρεάζονται άμεσα ή έμμεσα από τις ρυθμίσεις. Για παράδειγμα, μια ρύθμιση που αφορά στην αξιοποίηση των προσωπικών δεδομένων ιδιωτών, μπορεί μεν να επιδρά θετικά στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά από την άλλη να θέτει σε κίνδυνο την ιδιωτικότητα των ατόμων και την άσκηση θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, ή να έχει συνέπειες στο επίπεδο των διακρίσεων και του σεβασμού της ισότητας. Σημαντικοί επίσης είναι οι τομείς της ασφάλειας και της πρόληψης της εγκληματικότητας για τους οποίους η έκθεση οφείλει να περιλαμβάνει προβλέψεις.

Οι συνέπειες μιας ρύθμισης είναι πολυποίκιλες και μια έκθεση οφείλει να τις καταγράφει και να τις συνεκτιμά με κατά τον δυνατόν μεγαλύτερη στατιστική ακρίβεια. Άλλωστε, αυτή η καταγραφή δεν θα πρέπει να θεωρηθεί μια περιττή και γραφειοκρατική διαδικασία. Η επιτροπή που θα έχει την ευθύνη κατάρτισης του νομοσχεδίου θα πρέπει μέσω της έκθεσης να αναστοχαστεί ευρύτερα για την αναγκαιότητά του και να σταθμίσει περισσότερα στοιχεία από όσα προκύπτουν από μια προφανή και συνήθως επιφανειακή αντιμετώπιση ενός προβλήματος. Η συνείδηση της ιστορικότητας των ρυθμίσεων, η εμπειρία από την αποτυχημένη εφαρμογή, καταρχήν ορθών μέτρων, θα πρέπει να είναι διδακτική για τους συντάκτες των νόμων και η έκθεση είναι ένας τρόπος για να προσεγγίσουμε την πολυπλοκότητα των ζητημάτων με ορθοφροσύνη και συνέπεια.

Χρήσιμη μπορεί να αποβεί και η έκθεση επί της δημόσιας διαβούλευσης που επίσης προβλέπεται από τον Κανονισμό της Βουλής (άρθρο 85 παρ. 3). Ο νόμος 4048/2012 προβλέπει⁷⁹ την ηλεκτρονική δημόσια διαβούλευση μέσω του ιστοχώρου

⁷⁹ Βλ. άρθρο 6 του ν. 4048/2012.

opengov.gr, ο οποίος εποπτεύεται από το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ).

Όλο το πληροφοριακό υλικό (σημείωμα του καθ' ύλην αρμόδιου υπουργού με το οποίο αιτιολογεί τις επιλογές που περιέχονται στο νομοσχέδιο καθώς και η έκθεση ανάλυσης των συνεπειών της ρύθμισης, σχετική νομοθεσία) μαζί με το νομοσχέδιο τίθενται στο σχετικό ιστότοπο, προκειμένου να εισφερθούν σχόλια σε σχέση με τις προτεινόμενες ρυθμίσεις.

Στην διαδικασία της διαβούλευσης πρέπει να ξεκαθαρίζεται με σαφήνεια ο χρόνος έναρξης και ο χρόνος ολοκλήρωσής της, ενώ προβλέπεται και υπεύθυνη ομάδα παρακολούθησης που ορίζεται από το αρμόδιο υπουργείο με την ευθύνη να ομαδοποιεί τα σχόλια που έχουν κοινή θεματική, με τελικό στόχο να τα συγκεντρώσει και να τα ταξινομήσει καταλήγοντας στην σύνταξη της τελικής έκθεσης διαβούλευσης.

Η όλη διαδικασία εφόσον οργανωθεί σωστά και εξασφαλίσει την συμμετοχή κοινωνικών ομάδων που επηρεάζονται άμεσα από το υπό ψήφιση νομοσχέδιο μπορεί να αποβεί σημαντική για το επίπεδο νομοθέτησης, ακριβώς διότι η πολιτική ηγεσία πρέπει να γνωρίζει με ακρίβεια τις θέσεις των κοινωνικών εταίρων και τις τυχόν προτάσεις-αντιρρήσεις που θα έχουν επί των ρυθμίσεων. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να αποτραπούν λάθη, άστοχες ρυθμίσεις και να διεξαχθεί ένας διάλογος στο οποίο οι υπεύθυνοι πολιτικοί φορείς οφείλουν να αιτιολογήσουν για ποιους λόγους κάνουν δεκτές ή απορρίπτουν τις προτάσεις και τα σχόλια που υποβλήθηκαν. Όλα τα παραπάνω πρέπει να καταγράφονται και να περιέχονται στην έκθεση διαβούλευσης, προκειμένου η τελευταία να αποτελέσει αποτελεσματικό εργαλείο για την καλή νομοθέτηση και την πληρότητα ενός νόμου.

Οι πρωτοβουλίες καλής νομοθέτησης από τις κυβερνήσεις τα τελευταία χρόνια: η εγκύκλιος Υ190/2006 και ο ν. 4048/2012

Όπως πιστεύουμε ότι αναδείχθηκε από τις προηγούμενες αναπτύξεις, η καλή νομοθέτηση δεν περιορίζεται στην τήρηση των προϋποθέσεων νομιμότητας (έλεγχος συνταγματικότητας-νομιμότητας) μιας νομοθετικής πράξης, αλλά συνδέεται και με την πρόβλεψη για τις επιπτώσεις των ρυθμίσεων στο οικονομικό περιβάλλον και βέβαια με την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας κατά την εφαρμογή της, με άλλα λόγια, αν πέτυχε τους επιδιωκόμενους στόχους της. Η αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για την καλή νομοθέτηση που παρατηρείται σε διεθνές και ευρωπαϊκό

επίπεδο της τελευταίες δεκαετίες στην περίπτωση της Ελλάδας, εγκαινιάστηκε, ουσιαστικά, με την έκθεση του ΟΟΣΑ «Κανονιστική Μεταρρύθμιση στην Ελλάδα». Στην Έκθεση περιλαμβάνονται συστάσεις για μια πολιτική καλής νομοθέτησης καθώς και συγκεκριμένες κατευθύνσεις για την εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης διαχείρισης της νομοθεσίας. Μια πρώτη νομοθετική εκδήλωση της προσπάθειας για αυτής ήταν ο ν. 3133/2003 «Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης» για την κωδικοποίηση των νομοθετημάτων.

Στο στάδιο της προκοινοβουλευτικής διαδικασίας έχουν κατά καιρούς εκδηλωθεί κυβερνητικές πρωτοβουλίες που απέβλεπαν στην προώθηση της ιδέας της καλής νομοθέτησης. Μία από αυτές ήταν και η εγκύκλιος Υ190/2006 του Πρωθυπουργού με την οποία επιχειρούνταν να δοθούν οδηγίες στα Υπουργεία, όταν νομοθετούν, να εκτιμούν από οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική άποψη τις επιπτώσεις των μέτρων που προωθούνται στην βουλή, να αξιολογούν σε τακτά χρονικά διαστήματα την εφαρμογή τους και να προβαίνουν σε συχνές κωδικοποιήσεις προκειμένου να μειώσουν το μεγάλο όγκο των ρυθμίσεων. Οι αποδέκτες της εγκυκλίου, δηλαδή τα Υπουργεία, δεν εφάρμοσαν στην πράξη τις προτάσεις αυτές, ενώ η σχετική πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης το 2007 να εκδώσει σχετικό εγχειρίδιο, προκειμένου να συμπληρώνονται οι Αναλύσεις Επιπτώσεων στην Νομοθεσία από κάθε νομοσχέδιο δεν έφερε αποτέλεσμα. Οι παραπάνω πρωτοβουλίες βρήκαν την ολοκλήρωσή τους με την ενσωμάτωση στο άρθρο 85 παρ. 3 του αναθεωρημένου Κανονισμού της Βουλής της υποχρέωσης, κάθε νομοσχεδίου και προτάσεως νόμου να συνοδεύεται, πέραν της αιτιολογικής έκθεσης, *«...από έκθεση αξιολόγησης των συνεπειών της ρύθμισης και από έκθεση επί της δημόσιας διαβούλευσης που έχει προηγηθεί της κατάθεσής τους»*.

Οι πρωτοβουλίες αυτές, ενώ είναι προς την σωστή κατεύθυνση και έθεταν πλέον σε νομική βάση τις σχετικές υποχρεώσεις, στην πράξη επιβάρυναν σημαντικά τα υπουργεία με πρόσθετο γραφειοκρατικό φόρτο. Είναι σαφές, ότι η ανάλυση των συνεπειών της ρύθμισης, η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων εφαρμογής των ρυθμίσεων και κυρίως η διαβούλευση, αποτελούν εργαλεία για την καλή νομοθέτηση. Πράγματι, η διαβούλευση είχε μια θετική επίπτωση στην ποιότητα της νομοθέτησης, πέραν των άλλων, διότι έφερε στην δημοσιότητα μείζονα ζητήματα πολιτικής, δίνοντας την δυνατότητα σε ένα μεγάλο φάσμα πολιτών και συλλογικών φορέων να εκφράσουν την γνώμη τους για τις προτεινόμενες ρυθμίσεις. Βέβαια, ο τρόπος αξιοποίησης των προτάσεων, προϋποθέτει κωδικοποίηση των πορισμάτων και

αντίστοιχη συνθετική ικανότητα της διοίκησης προκειμένου η όλη διαδικασία να είναι αποτελεσματική. Η ηλεκτρονική διαβούλευση αποτελεί μια σημαντική διαδικαστική εγγύηση της καλής νομοθέτησης, η οποία έχει ανατεθεί στο Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ). Παρά το γεγονός ότι ο ελάχιστος προβλεπόμενος χρόνος της διαβούλευσης είναι δύο εβδομάδες, την περίοδο των μνημονίων τα περισσότερα νομοσχέδια των εφαρμοστικών νόμων έπρεπε να αναρτώνται την ημέρα αποστολής τους στην αρμόδια υπηρεσία, ενώ ο προβλεπόμενος χρόνος συζήτησης ήταν εξαιρετικά περιορισμένος.

Αλλά ακόμα και στις περιπτώσεις που η υπάρχει επαρκής χρόνος διαβούλευσης παρατηρείται το φαινόμενο της καθοδηγούμενης συμμετοχής, όπου συγκεκριμένες ομάδες οργανώνουν με τέτοιο τρόπο την παρέμβασή τους (αναπαραγωγή τυποποιημένων μηνυμάτων με συγκεκριμένο περιεχόμενο) ώστε να επηρεάσουν την διαβούλευση προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση.

Ως προς την μελέτη των επιπτώσεων που πρέπει να συνοδεύει το κάθε νομοσχέδιο, εδώ τα πράγματα είναι περισσότερο σύνθετα και απαιτητικά δεδομένου ότι για να γίνει μια σοβαρή αποτίμηση των επιπτώσεων πρέπει να υπάρχει μια διοίκηση που διαθέτει τράπεζα δεδομένων από προηγούμενες εφαρμογές της νομοθεσίας προκειμένου να μπορεί να εκτιμήσει τις μελλοντικές επιπτώσεις από τις προτεινόμενες ρυθμίσεις. Η έλλειψη παρόμοιων δεδομένων που θα βοηθούσαν στην στάθμιση κόστους-οφέλους ή των ευρύτερων επιπτώσεων από την εφαρμογή ενός νομοσχεδίου, απαξιώνει την σχετική μελέτη επιπτώσεων, μετατρέποντάς την σε ένα τυπικό έγγραφο που ουσιαστικά επαναλαμβάνει με άλλα λόγια την αιτιολογική έκθεση, ενώ επιβαρύνει την ήδη επιβαρυνόμενη διοίκηση με πρόσθετα καθήκοντα. Στο βαθμό που δεν αξιοποιούνται εργαλεία μέτρησης των διοικητικών βαρών⁸⁰, η έκθεση επιπτώσεων θα αδυνατεί να επιτελέσει τον σκοπό της. Στην περίπτωση της έκθεσης επιπτώσεων έχει θεσπιστεί μια ορθή διαδικασία, χωρίς να υπάρχει η αντίστοιχη τεχνογνωσία, η υλικοτεχνική υποδομή και τα ανθρώπινο δυναμικό που θα εφαρμόσει αυτά τα μέτρα.

Ο νόμος 4048/2012 και οι αρχές της ρυθμιστικής διακυβέρνησης

Ωστόσο, οι προσπάθειες δεν σταμάτησαν εδώ δεδομένου ότι το 2012, μέσα στην δίνη της οικονομικής κρίσης, διαπιστώθηκε ότι ένα μεγάλο μέρος της αδυναμίας

⁸⁰ Όπως το τυποποιημένο μοντέλο κόστους (standard cost model).

εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων οφείλεται στην περίπλοκη νομοθεσία και στην αναποτελεσματική δημόσια διοίκηση. Έτσι αποφασίστηκε η θέση σε ισχύ του νόμου 4048/2012 με τίτλο «Ρυθμιστική Διακυβέρνηση: Αρχές, Διαδικασίες και Μέσα Καλής Νομοθέτησης». Στην ιστορία της ελληνικής νομοθεσίας είναι ο πρώτος ολοκληρωμένος νόμος, που κωδικοποίησε όλες τις προηγούμενες πρωτοβουλίες πάνω στην καλή νομοθέτηση και αφορά στην διαδικασία κατάρτισης ενός νόμου προτού αυτός φτάσει στο κοινοβούλιο, με δηλωμένο στόχο την αντιμετώπιση της πολυνομίας και την μείωση των διοικητικών βαρών. Είναι σαφές ότι ο νόμος δεν περιέχει μόνο τεχνικές ρυθμίσεις για την καλή νομοθέτηση αλλά ενσωματώνει βασικές δικαιοκρατικές αρχές συνταγματικού επιπέδου.

Όπως έχει αναπτυχθεί στην θεωρία η θεσμοποίηση μιας εσωτερικής διαδικασίας ελέγχου της ποιότητας της νομοθέτησης, προϋποθέτει παρέμβαση σε δύο επίπεδα σε ένα επίπεδο νομικό με την θέσπιση κανόνων και κριτηρίων στα οποία θα πρέπει να ανταποκρίνονται οι νόμοι και ένα επίπεδο οργανωτικό που αφορά στην σύσταση ενός οργάνου ή την αξιοποίηση υπαρχόντων οργανωτικών μονάδων τα οποία θα είναι επιφορτισμένα με τον έλεγχο των ρυθμίσεων. Αυτή την αρχή αποφασίστηκε να ικανοποιήσει και ο ισχύοντας νόμος.

Ενδεικτικά, η έμφαση που δίνει ο νόμος στην αποτίμηση των διοικητικών βαρών που συνεπάγεται ένα νομοθέτημα είναι εύλογη, διότι είναι προφανές ότι με μια αναποτελεσματική δημόσια διοίκηση δεν μπορεί να υπάρξει οικονομική ανάπτυξη. Ειδικά, ο νόμος ορίζει ότι *«διοικητικά βάρη είναι το κόστος που προκύπτει για τις επιχειρήσεις, τον τομέα του εθελοντισμού, την δημόσια διοίκηση και τους πολίτες, κατά την συμμόρφωσή τους με την νομική υποχρέωση να τηρούν στοιχεία και να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με την δράση τους ή την παραγωγή τους, είτε στις δημόσιες αρχές είτε σε τρίτους, εφόσον οι πληροφορίες αυτές δεν θα συλλέγονταν εάν δεν υπήρχε η σχετική νομική υποχρέωση»*⁸¹. Όπως έχει αναφερθεί ανωτέρω για τα συναλλακτικά κόστη, τα διοικητικά βάρη αποτελούν μορφή κόστους που δεν αποτιμάται άμεσα σε χρήμα, αλλά αφορά σε οργανωτικές και λειτουργικές επιβαρύνσεις τόσο των επιχειρήσεων, όσο και των πολιτών, οι οποίοι καταναλώνουν χρόνο και ενέργεια για να ανταποκριθούν σε υποχρεώσεις πληροφόρησης τόσο για προϊόντα, όσο και για υπηρεσίες (υποβολή εκθέσεων, επιθεωρήσεις, πιστοποιήσεις προϊόντων και υπηρεσιών, συνεργασία με ελεγκτικούς μηχανισμούς).

⁸¹ Άρθρο 1 παρ. 2 περ. ε'.

Πρόθεση του νόμου, όπως αποτυπώνεται στην αιτιολογική του έκθεση και στο κείμενό του είναι να αναδείξει εκείνα τα ποιοτικά πρότυπα στα οποία οφείλει να ανταποκρίνεται μια νομοθέτηση προκειμένου να χαρακτηριστεί καλή⁸². Τα πρότυπα αυτά, όπως γίνεται αντιληπτό και από τις ανωτέρω παρατηρήσεις, δεν αφορούν μόνο σε αρχές που συνδέονται με το περιεχόμενο των νομοθετικών κειμένων, αλλά αφορούν πρωτίστως και στις διαδικασίες παραγωγή τους. Οι διαδικασίες παραγωγής των κανόνων και οι θεσμοί που τις πλαισιώνουν λειτουργούν εγγυητικά ως προς το τελικό «προϊόν» που είναι ο νόμος.

Ειδικότερα στο άρθρο 2 παρ. 1 ορίζονται οι αρχές της καλής νομοθέτησης ανάμεσα στις οποίες διακρίνονται εκείνες που αφορούν στην νομοτεχνική αρτιότητα μίας ρύθμισης, όπως είναι «*Η απλότητα και η σαφήνεια του περιεχομένου των ρυθμίσεων*»⁸³ και η «*...γραμματική και συντακτική ορθότητα των διατάξεων και την τήρηση των νομοτεχνικών κανόνων*»⁸⁴. Η κανόνες αυτοί αποβλέπουν στην διευκόλυνση της κατανόησης των ρυθμίσεων από το απλό πολίτη. Επιπλέον, προβλέπονται και αρχές, όπως η αναγκαιότητα, η αναλογικότητα, η αποφυγή αντιφατικών ρυθμίσεων, η διαφάνεια, η αποτελεσματικότητα και η αποδοτικότητα της ρύθμισης, η προσβασιμότητα, η ισότητα των φύλων, η δημοκρατική νομιμοποίηση, η ασφάλεια δικαίου⁸⁵, οι οποίες εφόσον συντρέχουν, πιστοποιούν την ρυθμιστική επάρκεια των ρυθμίσεων και την σχέση τους με σύνολο της έννομης τάξης και ιδίως τους υπέρτερης ισχύος κανόνες εθνικής και διεθνούς προέλευσης. Οι αρχές αυτές ανήκουν, είτε στην κατηγορία των αρχών του δικαίου, είτε στην κατηγορία των οργανωτικών αρχών και ως τέτοιες αντιστοιχούν σε υποχρεώσεις των οργάνων θέσπισης των ρυθμίσεων⁸⁶.

Στην συνέχεια ο νόμος προβλέπει διαδικασίες (άρθρο 3) και μέσα καλής νομοθέτησης (άρθρα 5-13) καθώς και τις υποχρεώσεις των οργάνων θέσπισης ρυθμίσεων (άρθρο 4). Οι διαδικασίες καλής νομοθέτησης αφορούν στον νομοθετικό προγραμματισμό των υπουργείων, στους κανόνες για τις εξουσιοδοτικές διατάξεις, για την κατάργηση διατάξεων και την ισχύ τους⁸⁷.

⁸² Σύμφωνα με τα άρθρα 1 παρ. 2 περ. β': «Καλή νομοθέτηση είναι η πολιτική και η διαμόρφωση αρχών και μέσων για την βελτίωση της ποιότητας των ρυθμίσεων και των διαδικασιών παραγωγής τους».

⁸³ Άρθρο 2 παρ. 1 περ. γ'.

⁸⁴ Άρθρο 4 περ. στ'.

⁸⁵ Άρθρο 2 παρ. 1 περ. α', β', δ', ε', στ', ζ', η', ια' και ιβ'.

⁸⁶ Άρθρο 4.

⁸⁷ Άρθρο 3 παρ. 1-5.

Οι υποχρεώσεις των οργάνων θέσπισης των ρυθμίσεων δεν είναι παρά η εξειδίκευση των αρχών του άρθρου 2. Για παράδειγμα, η αρχή της αναγκαιότητας επιβάλλει στα νομοθετικά όργανα να εντοπίσουν το πρόβλημα που επιβάλλει την ρύθμιση καθώς και τις συναφείς νομοθετικές ή κανονιστικές ρυθμίσεις⁸⁸ ενώ η αρχή της αναλογικότητας εξειδικεύεται ως υποχρέωση τεκμηρίωσης των αρνητικών συνεπειών της μη ρύθμισης⁸⁹, ως προσδιορισμό των διαθέσιμων εναλλακτικών επιλογών⁹⁰ και ως στάθμιση των ωφελημάτων, του κόστους και των διακινδυνεύσεων που προκύπτουν από την υιοθέτηση της ρύθμισης⁹¹. Αντίστοιχα, η αρχή της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας εξειδικεύεται ως υιοθέτηση των μέτρων που είναι απαραίτητα για την επίτευξη των στόχων πολιτικής με το ελάχιστο δυνατό κόστος⁹². Το ίδιο ισχύει και για την αρχή της διαφάνειας η οποία υλοποιείται με την οργάνωση διαδικασιών διαβούλευσης και λογοδοσίας⁹³.

Ως μέσα καλής νομοθέτησης αναφέρονται κατά τον νόμο (άρθρα 5-13) οι θεσμοί, τα συνοδευτικά έγγραφα (η διαβούλευση, αιτιολογική έκθεση, η ανάλυση συνεπειών των ρυθμίσεων, η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων εφαρμογής των ρυθμίσεων) με τα οποία επιτυγχάνονται οι σκοποί της καλής νομοθέτησης δηλαδή απλοποιούνται, αναμορφώνονται και κωδικοποιούνται οι ρυθμίσεις και ενσωματώνονται οι κανόνες του ενωσιακού δικαίου στην ελληνική έννομη τάξη.

Από κει και πέρα ο νόμος προβλέπει τους θεσμούς (άρθρα 14-20) που θα εφαρμόσουν τις αρχές της καλής νομοθέτησης και θα αξιοποιήσουν τα προβλεπόμενα μέσα. Τέτοιοι θεσμοί είναι το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης που υπάγεται στην Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης (ΓΓΚ) και τα Γραφεία Νομοθετικής Πρωτοβουλίας των υπουργείων⁹⁴ καθώς και οι Νομοπαρασκευαστικές Επιτροπές των υπουργείων⁹⁵.

Η εφαρμογή του νόμου προϋποθέτει τη συνεργασία των υπουργείων με το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης της ΓΓΚ, στο οποίο το κάθε υπουργείο οφείλει να καταθέτει στην αρχή κάθε τακτικής συνόδου, τον αριθμό και το αντικείμενο των σχεδίων νόμου που πρόκειται να υποβάλει στην Βουλή. Η ρύθμιση αυτή αφενός

⁸⁸ Άρθρο 4 περ. α΄.

⁸⁹ Άρθρο 4 παρ. β΄.

⁹⁰ Άρθρο 4 παρ. γ΄.

⁹¹ Άρθρο 4 παρ. δ΄.

⁹² Άρθρο 4 περ. ζ΄.

⁹³ Άρθρο 4 περ. η΄ και θ΄ αντίστοιχα.

⁹⁴ Άρθρα 14 και 15.

⁹⁵ Άρθρο 16.

πιέζει τα υπουργεία να εφαρμόζουν τις αρχές ενός στοιχειώδους προγραμματισμού και αφετέρου τους επιβάλλει να θέτουν συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα σε σχέση με τις νομοθετικές πρωτοβουλίες που πρόκειται να αναλάβουν. Τον ρόλο αυτό τον αναλαμβάνουν τα νεοϊδρυμένα γραφεία Νομοθετικής Πρωτοβουλίας των υπουργείων που πρέπει να συντονίζονται με την ΓΓΚ, ως προς την εφαρμογή των κανόνων της καλής νομοθέτησης, τα οποία μέχρι σήμερα ουσιαστικά δεν έχουν αρχίσει την λειτουργία τους.

Την ίδια δυστυχώς μοίρα έχει και η νέα Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποιήσεων (ΚΕΚ) και Αναμόρφωσης του Δικαίου (ΕΚΑΔ)⁹⁶, η οποία οφείλει να καταθέτει στον Πρωθυπουργό κάθε αρχή του έτους έκθεση που να επισημαίνει ποιοι κλάδοι της νομοθεσίας έχουν ανάγκη κωδικοποίησης, προκειμένου να περιοριστεί η πολυνομία. Η Επιτροπή αυτή δεν λειτούργησε ποτέ, αν και η παλαιότερη Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποιήσεων (ΚΕΚ) από το 2003 που συστάθηκε μέχρι σήμερα έχει ολοκληρώσει έξι κώδικες και έχει επεξεργαστεί τα σχέδια οκτώ ακόμα κώδικων, οι οποίοι δεν έχουν ακόμα ψηφιστεί, ενώ τα Υπουργεία εκδίδουν νόμους σε βασικά νομοθετικά πεδία που τα ονομάζουν κώδικες, χωρίς να έχουν περάσει από την ΚΕΚ. Είναι ενδεικτική η περίπτωση του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, για τον τρόπο με τον οποίο το έργο της κωδικοποίησης υπονομεύεται από δεκάδες εμβλαωματικές τροποποιήσεις, σε σημείο που να αλλοιώνονται θεσμοί του ποινικού δικαίου, να διαταράσσεται η εσωτερική τους συνοχή και να αναρωτιέται κανείς αν τα κείμενα αυτά συνεχίζουν να διατηρούν τα χαρακτηριστικά του κώδικα. Επιπλέον, μεγάλο μέρος του ποινικού δικαίου βρίσκεται διάσπαρτο σε δεκάδες ειδικούς ποινικούς νόμους, οι ρυθμιστικές επιλογές των οποίων τόσο αξιολογικά, όσο και σε επίπεδο δογματικής συνοχής έρχονται, συχνά, σε σύγκρουση με τις βασικές επιλογές των κωδίκων δημιουργώντας ερμηνευτικά προβλήματα.

Είναι σαφές ότι στο πεδίο της κωδικοποίησης πρέπει να γίνουν πολύ μεγάλες προσπάθειες προκειμένου να οργανωθεί η νομοθετική ύλη με έναν ορθολογικό τρόπο⁹⁷.

⁹⁶ Η Επιτροπή αυτή που προβλεπόταν στον νόμο (άρθρα 17-20), δεν συστάθηκε ποτέ, ενώ συνεχίστηκε η λειτουργία της Κεντρικής Επιτροπής Κωδικοποιήσεως (ΚΕΚ) του ν. 3133/2003, μέχρι που η ΕΚΑΔ καταργήθηκε οριστικά(;) με τον ν. 4242/3013(άρθρο 5).

⁹⁷ Είναι χαρακτηριστικό ότι με τον ν. 4369/2016 «Εθνικό Συμβούλιο για την Κωδικοποίηση και Αναμόρφωση της Ελληνικής Νομοθεσίας», συστήνεται (άρθρο 40) το Εθνικό Συμβούλιο για την Κωδικοποίηση και Αναμόρφωση της Ελληνικής Νομοθεσίας το οποίο θα φέρει σε πέρας την εθνική στρατηγική για την κωδικοποίηση υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης.

Σε μια λογική μακροπρόθεσμου προγραμματισμού υπάγεται και η υποχρέωση των υπουργείων να αξιολογούν τα αποτελέσματα εφαρμογής των νόμων μετά από μια τριετία εφαρμογής⁹⁸ καταθέτοντας σχετικές εκθέσεις με τα, υπό αξιολόγηση, νομοσχέδια στην ΓΓΚ. Επιπλέον, ανά τριετία θα πρέπει να αξιολογούνται και οι ίδιες οι διατάξεις του ν. 4048/2012⁹⁹.

Δυστυχώς, αυτή η επαινετή πρωτοβουλία εκδηλώθηκε, όπως επισημάνθηκε, σε μια περίοδο που αυξήθηκαν αλματωδώς οι επείγοντες και κατεπείγοντες νόμοι και οι π.ν.π., νομοθετήματα που δεν υπάγονται στις αρχές του ν. 4048/2012 και στις αρχές την καλής νομοθέτησης, κατ' εφαρμογή των πιεστικών, χρονικά, δεσμεύσεων που ανέλαβε η χώρα με τα μνημόνια. Αλλά πέραν αυτού ακόμα και νομοθετήματα για κρίσιμα θέματα, για τα οποία θα έπρεπε να υπάρχει ιδιαίτερη σπουδή και μέριμνα για τήρηση των κανόνων καλής νομοθέτησης, παρατηρήθηκαν φαινόμενα αλλεπάλληλων τροποποιήσεων που συχνά περιέχονταν σε άσχετα, ακόμα και με πράξεις νομοθετικού περιεχομένου.

Έτσι μπορούν να ακυρωθούν στην πράξη πρωτοβουλίες με προοπτικές βελτίωσης της ελληνικής νομοθεσίας, υπό το βάρος της έκτακτης νομοθέτησης, ενώ ακόμα και νόμοι που θα μπορούσαν να υιοθετήσουν τις αρχές αυτές και να συνοδεύονται από εκτιμήσεις επιπτώσεων και ένα σχετικό προγραμματισμό ουσιαστικά ακολούθησαν την πεπατημένη της «κλασικής» νομοθέτησης που υπακούει συνήθως στις επικοινωνιακές ανάγκες της τρέχουσας πολιτικής συγκυρίας.

⁹⁸ Άρθρο 9.

⁹⁹ Άρθρο 22 παρ. 3.

ΣΥΝΘΕΣΗ: ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ

Ένα πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει από την επεξεργασία των δεδομένων της μελέτης είναι ότι η κυβερνητική λειτουργία είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τη λειτουργία του πολιτεύματος.

Έτσι, κεφαλαιώδη σημασία για την κυβερνητική λειτουργία έχει ο *πρωθυπουργοκεντρικός χαρακτήρας* του πολιτεύματος της Γ΄ Ελληνικής Δημοκρατίας. Στο σύστημά μας ο πρωθυπουργός είναι μάλλον *primus solus*, παρά *primus inter pares*, κάτι που εκφυλίζει την αρχή της συλλογικότητας στη λειτουργία της κυβέρνησης. Η πρωθυπουργοκεντρική λογική ενυπήρχε στο πολίτευμα ήδη από τη θέσπιση του Συντάγματος του 1975, ενισχύθηκε πάντως και εδραιώθηκε μετά την αναθεώρηση του 1986 και την κατάργηση των λεγόμενων υπερεξουσιών του προέδρου της δημοκρατίας, οι οποίες αποτελούσαν –έστω, εν δυνάμει– ένα κάποιο αντιστάθμισμα στη συγκέντρωση της εξουσίας στα χέρια του πρωθυπουργού. Τόσο το ίδιο το συνταγματικό κείμενο όσο και διαμορφωμένη συνταγματική πρακτική μάλλον συντείνουν προς την κατεύθυνση της εδραίωσης υπερεξουσιών του πρωθυπουργού. Για παράδειγμα, η διάταξη του άρθρου 37 παρ. 1 του Συντάγματος, σύμφωνα με την οποίαν ο πρόεδρος της δημοκρατίας μετά από πρόταση του πρωθυπουργού διορίζει και παύει τα λοιπά μέλη της κυβέρνησης και τους υφυπουργούς γίνεται αντιληπτή με την έννοια πως αποτελεί περίπου ‘προνομία’ του πρωθυπουργού να φέρνει στην κυβέρνηση ή να αναπέμπει από αυτήν κατά βούληση πρόσωπα της επιλογής του.

Ένα δεύτερο συμπέρασμα που προκύπτει είναι πως η κυβερνητική λειτουργία είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη και με τη λειτουργία του πολιτικού συστήματος.

Σε συνθήκες δικομματισμού, και επομένως ισχυρών μονοκομματικών κυβερνήσεων (πρακτικά: καθ’ όλη την περίοδο που εξετάζουμε μέχρι το 2011, με τη βραχύβια εξαίρεση της περιόδου 1989-1990), ο πρωθυπουργός και αρχηγός του κυβερνώντος κόμματος δεν ήταν απλώς (θεσμικά) *primus solus*, αλλά και (πολιτικά) παντοδύναμος –κάτι που, αναπόφευκτα, αποτυπωνόταν και στην κυβερνητική λειτουργία. Από την άλλη, σε συνθήκες κατάρρευσης του δικομματισμού, κατακερματισμού του πολιτικού συστήματος και, επομένως, –αναγκαστικών– κυβερνήσεων συνεργασίας, φαίνεται να ενισχύονται οι αρχηγοί των συνεργαζόμενων κομμάτων, είτε συμμετέχουν αυτοπροσώπως στο κυβερνητικό σχήμα (το παράδειγμα των κυβερνήσεων Τσίπρα) είτε «δι’ αντιπροσώπων» (το παράδειγμα της κυβέρνησης

Παπαδήμου)¹⁰⁰. Παρόλα αυτά, η εξέλιξη αυτή δεν οδήγησε σε αναβάθμιση της συλλογικής λειτουργίας της κυβέρνησης, όπως ίσως θα ανέμενε κάποιος, αλλά (το πολύ) απλώς στην εκχώρηση μέρους της εξουσίας του πρωθυπουργού στους αρχηγούς των συνεργαζόμενων κομμάτων. Το βασικό λόγο γι' αυτό θα πρέπει μάλλον να τον αναζητήσουμε στο έλλειμμα δημοκρατίας που χαρακτηρίζει τα περισσότερα ελληνικά πολιτικά κόμματα και, επομένως, τον αρχηγοκεντρισμό τους, καθώς και στο γεγονός ότι οι κυβερνήσεις συνασπισμού δεν συγκροτούνται στο πλαίσιο προγραμματικών συμφωνιών ούτε τίθενται προς έγκριση στα όργανα και τα μέλη των συνεργαζόμενων κομμάτων.

Η τρέχουσα περίοδος της δημοσιονομικής κρίσης (από το 2010) φαίνεται πως παγιώνει την τάση αυτή, καθώς από το 2011 δεν είχαμε μονοκομματική κυβέρνηση. Μια μείζονος σημασίας νομοθετική εξέλιξη προς την κατεύθυνση αυτή είναι η θέσπιση, με τον ν. 4406/2016 (Α' 133), αναλογικού εκλογικού συστήματος, το οποίο θα εφαρμοστεί από τις μεθεπόμενες εκλογές.

Άμεσα συνδεδεμένος με τον πρωθυπουργοκεντρικό χαρακτήρα του πολιτεύματός μας είναι, προφανώς, ο *συγκεντρωτικός χαρακτήρας* της κυβερνητικής λειτουργίας, αφού στα χέρια του πρωθυπουργού συγκεντρώνονται όλες οι κρίσιμες αποφάσεις, ο συντονισμός του κυβερνητικού έργου και η επίλυση των ενδοκυβερνητικών διαφορών. Η διάταξη του άρθρου 25 παρ. 1 περ. δ' του Κώδικα νομοθεσίας για την κυβέρνηση και τα κυβερνητικά όργανα (π.δ. 63/2005) προβλέπει χαρακτηριστικά ότι ο πρωθυπουργός «επιλύει τις διαφωνίες ανάμεσα στους υπουργούς». Και, πράγματι, μολονότι, όπως θα δούμε αμέσως, έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες διαμόρφωσης οργάνων συντονισμού σε επίπεδο υπό τον πρωθυπουργό, δεν έχει ακόμα ιδρυθεί –τουλάχιστον όχι θεσμικά– κάποιο όργανο επίλυσης υπουργικών διαφορών. Βεβαίως, δεν πρέπει να παραβλέπουμε ότι τον κεντρικό και επιτελικό ρόλο του πρωθυπουργού κατοχυρώνει και εγγυάται το ίδιο το Σύνταγμα, σύμφωνα με το οποίο ο πρωθυπουργός εξασφαλίζει την ενότητα της κυβέρνησης και κατευθύνει τις ενέργειές της (άρθρο 82 παρ. 2).

Δεδομένου λοιπόν ότι όλα οι κρίσιμες αποφάσεις της κυβέρνησης όπως και όλες οι σοβαρές διαφωνίες εντός της ανάγονται τελικά, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, στον πρωθυπουργό, ανακύπτει μια διττή ανάγκη: πρώτον, η ανάγκη

¹⁰⁰ Μπορούμε μάλιστα να υποθέσουμε ότι η μη αυτοπρόσωπη συμμετοχή του αρχηγού ορισμένου κόμματος σε κυβερνητικό συνασπισμό μάλλον διευκολύνει και την αποχώρησή του. Έτσι, για παράδειγμα, η ΔΗΜΑΡ, της οποίας ο τότε πρόεδρος δεν συμμετείχε στην κυβέρνηση, αποχώρησε τον Ιούνιο του 2013 από το κυβερνητικό σχήμα λόγω της υπόθεσης του κλεισίματος της ΕΡΤ.

υποστήριξης του πρωθυπουργού από ένα επιτελείο στενών συνεργατών και, δεύτερον, η ανάγκη συντονισμού του κυβερνητικού έργου.

Η *υποστήριξη του πρωθυπουργού* ανήκει κατά βάση στη Γενική Γραμματεία του Πρωθυπουργού (πρώην Πολιτικό Γραφείο), μια υπηρεσία που τόσο από ποσοτική όσο και, κυρίως, από ποιοτική άποψη (δηλαδή όσον αφορά τον αριθμό και τις ειδικότητες των στελεχών της) είναι πράγματι επαρκής για την τρέχουσα και καθημερινή διαχείριση των πρωθυπουργικών καθηκόντων. Από κει και πέρα, βέβαια, οι πρωθυπουργοί γενικά χρειάζονται και *πολιτική* υποστήριξη, δηλαδή ένα στενό πυρήνα υπουργών ή πολιτικών ή κομματικών στελεχών με τους οποίους έχει de facto στενότερη, ακόμα και καθημερινή συνεργασία. Σε κάποιες περιόδους, οι τακτικές συσκέψεις του πρωθυπουργού με αυτό τον πυρήνα συνεργατών έπαιρναν στη δημοσιογραφική γλώσσα ονόματα όπως «πρωινός καφές» ή αντίστοιχα.

Ο *συντονισμός του κυβερνητικού έργου*, από την άλλη, είναι έργο πολύ πιο σύνθετο και, όπως φαίνεται, το έλλειμμα συντονισμού αποτελεί ένα μείζον, και διαχρονικό, πρόβλημα της ελληνικής κυβέρνησης. Και είναι προφανές πως για την αντιμετώπισή του απαιτούνται θεσμικοί και διαρκείς μηχανισμοί, και δεν αρκούν άτυπες και de facto πρωτοβουλίες τύπου «πρωινός καφές». Διαχρονικά, έχουν γίνει πολλές προσπάθειες για τη δημιουργία μηχανισμών συντονισμού, που σε γενικές γραμμές είναι τριών κατηγοριών. Τέτοιοι μηχανισμοί μπορεί να είναι είτε α) οριζόντιες υπηρεσίες υποστήριξης και συντονισμού του κυβερνητικού έργου είτε β) συλλογικά κυβερνητικά όργανα περισσότερο ευέλικτα από το Υπουργικό Συμβούλιο αλλά ταυτόχρονα και αρκούντως αντιπροσωπευτικά, ώστε να μπορούν να λειτουργούν ως «μικρά υπουργικά συμβούλια», είτε γ) μονοπρόσωπα όργανα συντονισμού του κυβερνητικού έργου. Ειδικότερα:

Οριζόντιες υπηρεσίες υποστήριξης αποτελούν οι τρεις γενικές γραμματείες που υπάγονται απευθείας στον πρωθυπουργό, δηλαδή (κατά σειρά ίδρυσής τους) η Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης (πρώην Γ.Γ. Υπουργικού Συμβουλίου), η Γενική Γραμματεία του Πρωθυπουργού (πρώην Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού) και η Γενική Γραμματεία Συντονισμού, που ιδρύθηκε με το ν. 4109/2013. Οι τρεις γενικές γραμματείες αναλαμβάνουν αξιόλογο μέρος του συντονισμού του κυβερνητικού έργου, έστω κι αν αυτό δεν αποτυπώνεται πάντοτε στις νομοθετικές αρμοδιότητές τους, αλλά διαμορφώνεται ως διοικητική πρακτική (η οποία, πάντως, σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται και συνδιαμορφώνεται από το πρόσωπο του εκάστοτε γενικού γραμματέα). Έτσι η Γ.Γ. Κυβέρνησης έχει αποκτήσει έναν σημαντικό ρόλο στο

συντονισμό του νομοπαραγωγικού και κανονιστικού έργου της κυβέρνησης, ενώ η Γ.Γ. Συντονισμού εν τοις πράγμασι έχει αναλάβει να συντονίζει το κυβερνητικό έργο κατά το μέρος που αφορά την υλοποίηση του προγράμματος που έχει συμφωνηθεί με τους δανειστές στο πλαίσιο των προγραμμάτων δημοσιονομικής προσαρμογής.

Τα «μικρά υπουργικά συμβούλια», δηλαδή ιδίως το Κυβερνητικό Συμβούλιο (ΚΥΣΥΜ) υπό τον πρωθυπουργό, όπως ανασυστάθηκε με την π.υ.σ. 2/2015 (Α' 24), και τα Κυβερνητικά Συμβούλια Οικονομικής και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΥΣΟΠΠ και ΚΥΣΚΟΠΠ) υπό τον αντιπρόεδρο της κυβέρνησης, που συστάθηκαν με τις π.υ.σ. 37 και 38/2015 (Α' 137), αποτελούν μηχανισμούς ενδοκυβερνητικού συντονισμού για το σχεδιασμό και τη διαμόρφωση δημόσιων πολιτικών. Μια βασική λειτουργία που επιτελείται σ' αυτά είναι ότι οι περισσότεροι συναρμόδιοι ή εμπλεκόμενοι ή απλώς ενδιαφερόμενοι υπουργοί βρίσκουν την ευκαιρία συχνών (αν και στην πράξη, όχι ακριβώς τακτικών) συναντήσεων και ουσιαστικών συζητήσεων επί προγραμμάτων, προτάσεων και σχεδίων, ενίοτε και με την παρουσία συνεργατών τους ή στελεχών της διοίκησης, δηλαδή χωρίς τους περιορισμούς και καταναγκασμούς της τυπικότητας των συνεδριάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου.

Τέλος, μονοπρόσωπα όργανα εντός του κυβερνητικού σχήματος που συμβάλλουν στον κυβερνητικό συντονισμό μπορεί να είναι είτε αντιπρόεδροι της κυβέρνησης είτε υπουργοί επικρατείας.

Οι αντιπρόεδροι της κυβέρνησης είναι ένας θεσμός με περιορισμένη συμβολή στη διαμόρφωση της κυβερνητικής πρακτικής. Καταρχάς, ήδη από την κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου το 2009 διαμορφώθηκε μια πρακτική, την οποία επανέλαβαν και κατά τούτο παγίωσαν τόσο η κυβέρνηση Παπαδήμου όσο και οι δύο κυβερνήσεις Τσίπρα, μάλλον αντίθετη στο άρθρο 81 παρ. 1 εδ. α' του Συντάγματος. Στις κυβερνήσεις αυτές διορίστηκαν αντιπρόεδροι της κυβέρνησης που δεν είναι υπουργοί, παρά τη συνταγματική πρόβλεψη ότι αντιπρόεδρος μπορεί να διοριστεί «ένας ή περισσότεροι από τους Υπουργούς». Το πρόβλημα δεν είναι μόνο τυπικό. Πίσω από τη συνταγματική απαίτηση, ο αντιπρόεδρος να είναι και υπουργός, κρύβεται και μια πολύ σημαντική πρακτική αναγκαιότητα. Αντιπρόεδρος που δεν είναι υπουργός στερείται διοικητικών υπηρεσιών, πλην του πολιτικού γραφείου του, που όμως συγκροτείται από μετακλητούς υπαλλήλους, και άρα απουσιάζει η θεσμική μνήμη και η διοικητική συνέχεια της υπαλληλίας. Από την άλλη, όταν ορίζεται αντιπρόεδρος εκ των υπουργών πρόκειται κατά κανόνα για κάποιο προβεβλημένο πολιτικό στέλεχος που προΐσταται κάποιου «πρωτοκλασάτου» υπουργείου, με αποτέλεσμα να είναι

μάλλον περισσότερο αφοσιωμένος στα υπουργικά του καθήκοντα, παρά στο έργο της αντιπροεδρίας. Συνολικά, ο διορισμός αντιπροέδρων φαίνεται πως μάλλον πολιτικές σκοπιμότητες και ισορροπίες εξυπηρετεί παρά ανάγκες της κυβερνητικής λειτουργίας.

Οι *υπουργοί επικρατείας* έχουν το ίδιο πρόβλημα με τους αντιπροέδρους που δεν είναι υπουργοί, δηλαδή δεν είναι επικεφαλής ορισμένης διοικητικής δομής (υπουργείου) και δεν διαθέτουν διοικητικές υπηρεσίες, είναι θα λέγαμε υπουργοί χωρίς υπουργείο. Ο συντονισμός επιμέρους τομέων ή και συνολικά του κυβερνητικού έργου θα μπορούσε να αποτελεί προνομιακό πεδίο για τους υπουργούς επικρατείας. Ωστόσο, ούτε αυτός ο θεσμός έχει επιδείξει αξιοσημείωτη συμβολή στη διαμόρφωση της κυβερνητικής πρακτικής¹⁰¹.

Παρατηρούμε λοιπόν ένα παράδοξο: από τη μια στην κυβέρνηση υπάρχει ένα σαφέστατα πολύ ισχυρό κέντρο, ο πρωθυπουργός, αλλά από την άλλη και ταυτόχρονα υπάρχει και έντονος κατακερματισμός. Ο πέραν του πρωθυπουργού συντονισμός του κυβερνητικού έργου φαίνεται να μοιράζεται παράλληλα σε περισσότερα όργανα, χωρίς ωστόσο να ανατίθεται ξεκάθαρα σε κάποιο απ' αυτά και, κυρίως, χωρίς να εξοπλίζεται με σαφείς μηχανισμούς και διαδικασίες (π.χ. επίλυσης διαφορών μεταξύ υπουργών). Το πρόβλημα του συντονισμού όμως επιτείνεται ακόμα περισσότερο όσο πιο πολυπρόσωπη είναι η κυβέρνηση. Και η τάση των ελληνικών κυβερνήσεων είναι μάλλον προς τους μεγάλους αριθμούς. Τα κυβερνητικά σχήματα τις τελευταίες δεκαετίες προσεγγίζουν τα 50 μέλη, συμπεριλαμβανομένων των υφυπουργών. Και είναι σαφές (όσο και πολιτικά αναπόφευκτο) ότι η σύνθεση του κυβερνητικού σχήματος ενίοτε μάλλον ανάγκες πειθάρχησης της κοινοβουλευτικής ομάδας εξυπηρετεί παρά πραγματικές ανάγκες διαχείρισης του κυβερνητικού έργου.

Συμπερασματικά, το μείζον όσο και διαχρονικό ζήτημα που ανακύπτει όσον αφορά τη λειτουργία του κυβερνητικού έργου είναι η έλλειψη γνήσιων μηχανισμών συντονισμού του κυβερνητικού έργου. Το πρόβλημα του συντονισμού είναι πολυπαραγοντικό και παρουσιάζει περισσότερες διαφορετικές πτυχές: πέρα από τον ενδοκυβερνητικό συντονισμό, ένα σημαντικό ζήτημα είναι και ο συντονισμός της πολιτικής ηγεσίας με την διοικητική ιεραρχία¹⁰². Μπορούμε βάσιμα να υποθέσουμε

¹⁰¹ Είναι αξιοσημείωτο ότι στην τρέχουσα (δεύτερη) κυβέρνηση Τσίπρα, μετά τον ανασχηματισμό του 2016, υπάρχουν τρεις υπουργοί επικρατείας, εκ των οποίων ένας με αρμοδιότητα την υποστήριξη των ενεργειών και των δράσεων του Πρωθυπουργού που αποβλέπουν στη διασφάλιση της ενότητας της Κυβέρνησης και της συνοχής του κυβερνητικού έργου (απόφαση Πρωθυπουργού Υ182/8-11-2016, ΦΕΚ Β' 3626). Σ' αυτούς πρέπει επίσης να προστεθεί και ένας υφυπουργός στον πρωθυπουργό.

¹⁰² Πολύ σημαντικές προς την κατεύθυνση αυτή είναι δύο πρόσφατες πρωτοβουλίες, αφενός η σύσταση θέσεων επί θητεία διοικητικών γραμματέων υπουργείων που θα αντικαταστήσουν τους

ότι η βελτίωση του κυβερνητικού συντονισμού θα οδηγήσει άμεσα σε βελτίωση του νομοπαραγωγικού και κανονιστικού έργου της κυβέρνησης και θα αμβλύνει το μείζον πρόβλημα, που έχει την τρέχουσα περίοδο διογκωθεί, της κακής νομοθέτησης. Οι έμμεσες συνέπειες ίσως είναι εξίσου σημαντικές, καθώς η βελτίωση του κυβερνητικού έργου μπορεί να συμβάλει σε βελτίωση των σχέσεων κράτους - πολίτη, στην αποτελεσματικότερη εφαρμογή των δημόσιων πολιτικών και, εν τέλει, στην αποκατάσταση της αξιοπιστίας της πολιτικής και του πολιτικού προσωπικού.

μετακλητούς γενικούς γραμματείς και αφετέρου η θεσμοθέτηση του Εθνικού Μητρώου Επιτελικών Στελεχών της Δημόσιας Διοίκησης. Βλ. τον ν. 4369/2016 (Α' 33).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Ελληνόγλωσση

Αυγουστιανάκης Μ., Αρχές καλής νομοθέτησης, Ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο, ΝοΒ (65), 2017.

Βλαχόπουλος Σπ., Οι διαδικασίες προπαρασκευής, ψήφισης και παρακολούθησης της υλοποίησης των νόμων κατά το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής - Βασικά χαρακτηριστικά και ελλείμματα, σε Πρακτικά Συνεδρίου με θέμα: «Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας» (26-27 Απριλίου 2017, Βουλή των Ελλήνων, αίθουσα Γερουσίας) Αθήνα, 2017.

Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, Εγχειρίδιο Οδηγιών για την Κωδικοποίηση της Νομοθεσίας, 2004.

Δελλής Γ., Τα δεινά της καλής νομοθέτησης: συνταγματική διάσταση και νομολογιακή αντιμετώπιση, ΝοΒ (65) 2017.

Ιωακειμίδης Π., Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το ελληνικό κράτος, 1998.

Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, (Επιστ. Δνση : Σπυρόπουλος Φ. – Κοντιάδης Ξ. – Ανθόπουλος Χ. – Γεραπετρίτης Γ), 2017.

Καμτσίδου Ιφ., Το κοινοβουλευτικό σύστημα. Δημοκρατική αρχή και πολιτική ευθύνη.

Της ίδιας, Μορφές εμφάνισης και συνέπειες της κακής νομοθέτησης στο πεδίο της Διοίκησης στα Πρακτικά του Συνεδρίου με θέμα : «Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας», (26-27 Απριλίου 2017, Βουλή των Ελλήνων, αίθουσα Γερουσίας) Αθήνα, 2017.

Καρκατσούλης Π., Η κανονιστική μεταρρύθμιση, σε Ελληνικού Ινστιτούτου Διοικητικών Επιστημών (Επιμ.: Αντ. Μακρυδημήτρη – Όλγα Ζύγουρα), Η Διοίκηση και το Σύνταγμα, 2002.

- Κατρούγκαλος Γ.*, Πολιτικό σύστημα και πραγματικό Σύνταγμα την περίοδο 1974-2004. Μια πρώτη περιοδολόγηση της Γ΄ Ελληνικής Δημοκρατίας, ΝοΒ 2004.
- Κοϊμτζόγλου Ιω.*, Η αρχή της αξιοκρατίας στο δημόσιο δίκαιο, 2003.
- Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου Δ.*, Η διοικητική οργάνωση του κράτους, 2002.
- Κτιστάκη Στ.*, Εισαγωγή στην Δημόσια Διοίκηση, 2014.
- Μακροδημήτρης Αντ./Πραβίτα Μ.-Ηλ.*, Δημόσια Διοίκηση, Στοιχεία διοικητικής οργάνωσης, 5^η έκδ., 2012.
- Μακροδημήτρης Αντ.*, Η δημόσια διοίκηση στο πολιτικό σύστημα. Ο Πρωθυπουργός, η Κυβέρνηση, οι Υπουργοί, τα Υπουργεία, σε Ελληνικού Ινστιτούτου Διοικητικών Επιστημών (Επιμ. : Επ. Σπηλιωτόπουλου, Αντ. Μακροδημήτρη), Η Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα, 2001.
- Μακροδημήτρης Αντ. - Πασσάς Αργ.*, Η ελληνική διοίκηση και ο συντονισμός της ευρωπαϊκής πολιτικής, 1994.
- Μάνεσης Αρ.*, Συνταγματική Θεωρία και Πράξη (1980-2000), τόμ. ΙΙ, 2007.
- Μανιτάκης Αντ.*, Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Ι, 2004.
- Μαυριάς Κ. – Παντελής Αντ.*, Συνταγματικά Κείμενα, Ελληνικά και Ξένα, 2^η εκδ., 1990.
- Μηλιώνης Ν.*, Η Οικονομική Ανάλυση του Δικαίου ως εργαλείο διάπλασης και αναζήτησης της πλέον αποτελεσματικής λύσης, ΕΔΚΑ 2016.
- Μπαμπαλιούτας Α.*, Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της ελληνικής δημόσιας διοίκησης, τόμ. Α΄, 2007 και τόμ. Β΄, 2013.
- Παντελής Αντ.*, Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, 3^η εκδ., 2016.
- Παπαγαρυφάλλου Π.*, Το διοικητικό πρόβλημα της Ελλάδας και τα θεσμικά μέτρα, ΤοπΑ, τχ. 3^ο, 1979.
- Παπαρηγορίου Βλ.*, Συγκριτικό Συνταγματικό Δίκαιο, Η πορεία προς την κλασική δημοκρατία: Η περίπτωση της Ιταλίας, 1995.
- Παπακυριάκου Θ.*, Μορφές εμφάνισης και συνέπειες της κακής νομοθέτησης στο πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης, στα Πρακτικά του Συνεδρίου «Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας», (26-27 Απριλίου 2017, Βουλή των Ελλήνων, αίθουσα Γερουσίας) Αθήνα, 2017.
- Παπαχατζής Γ.*, Σύστημα του ισχύοντος στην Ελλάδα Διοικητικού Δικαίου, τόμ. Α΄ και Β΄, 7^η εκδ., 1991.
- Πασσάς Αργ. - Τσέκος Θ.* (επιμ.), Εθνική διοίκηση και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, 2009.

- Παυλόπουλος Πρ.*, Η αναθεώρηση του Συντάγματος, 2010.
- Πικραμένος Μ.*, Όψεις της διοικητικής οργάνωσης του κράτους μετά τον Καλλικράτη, 2012.
- Του ίδιου*, Σύγχρονες εξελίξεις στην οργάνωση της διοίκησης, Εφαρμογές ΔΔ I/2015.
- Του ίδιου*, Οι μείζονες μεταβολές στη δημόσια διοίκηση και η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας», ΘΠΔΔ 5/2015.
- Ράϊκος Αθ.*, Συνταγματικό Δίκαιο, τόμ. Ι, Γενική Πολιτειολογία-Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο και Οργανωτικό Μέρος Ι, 4^η εκδ., 2011.
- Σιούτη Γλ.*, Η κεντρική διοίκηση – Αποκέντρωση, σε Ελληνικού Ινστιτούτου Διοικητικών Επιστημών (Επιμ.: Επ. Σπηλιωτόπουλου, Αντ. Μακρυδημήτρη), Η Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα, 2001.
- Σπανού Κ.*, Ελληνική Διοίκηση και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, 2001.
- Σπηλιωτόπουλος Επ.*, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, τόμ. Ι, 15^η εκδ., 2017.
- Σωτηρόπουλος Δ. - Χριστόπουλος*, Πολυνομία και κακονομία στην Ελλάδα, Ένα σχέδιο για ένα καλύτερο και αποτελεσματικότερο κράτος, 2017.
- Τάχος Αν.*, Διοικητική Επιστήμη, Συμβολή στην οντολογική έρευνα της ελληνικής δημόσιας διοίκησης, 2^η εκδ., 1985.
- Του ίδιου*, Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο, 8^η εκδ., 2005.
- Τσάτσος Δ.*, Συνταγματικό Δίκαιο, τόμ. Β΄, Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας, 2^η εκδ., 1993.
- Χλέπας Ν.-Κ.*, Αποκέντρωση και Αυτοδιοίκηση στο νέο Σύνταγμα, σε Ελληνικού Ινστιτούτου Διοικητικών Επιστημών (Επιμ.: Αντ. Μακρυδημήτρη – Όλγα Ζύγουρα), Η Διοίκηση και το Σύνταγμα, 2002.
- Χρυσόγονος Κ.*, Συνταγματικό Δίκαιο, 2003.

II. Ξενόγλωσση

- Adams J.-C.*, The Government of Republican Italy, 2nd edition, 1966.
- F. Lehner - Ul. Widmaier*, Συγκριτική Πολιτική, 2007.
- Maddex L. Robert*, Constitutions of the world, 1996.
- Mény Yves*, Government and Politics in Western Europe, Britain, France, Italy, West Germany, 1991.

III. Μεταφρασμένη στην ελληνικά

Chandler J. A., Δημόσια Διοίκηση, Συγκριτική Ανάλυση, (Επιμ. : Καλ. Σπανού), 2003.

Germino D. – Passigli St., *The Government and Politics of Contemporary Italy*, 1968.

Mény Yves, Συγκριτική Πολιτική, Οι δημοκρατίες: Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένες Πολιτείες, Ιταλία, Μεγάλη Βρετανία, Τόμος Β΄, 1996, (Μετάφραση : Κυπριανός Π. – Μπάλιας Στ., Εισαγωγή: Μοσχονάς Γερ.).

Wilson F. M. G., Ο κυβερνητικός μηχανισμός στην Ελλάδα [1966], σε: Αντ. Μακρυδημήτρη / Ν. Μιχαλόπουλου (επιμ.), Εκθέσεις εμπειρογνομόνων για τη Δημόσια Διοίκηση (1950-1998), 2000.